

Begroting 2027

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave.....	3
Begrutting 2027 yn ien eachopslach.....	5
Begroting 2027 in één oogopslag.....	7
Voorwoord.....	8
Inleiding.....	9
Programma 1: Bestuur.....	11
Beleidsveld 1.1. Provinciale Staten en Statengriffie.....	13
Beleidsveld 1.2. Gedeputeerde Staten.....	16
Beleidsveld 1.3. Commissaris van de Koning als rijksorgaan.....	19
Beleidsveld 1.4. Kwaliteit bestuur.....	22
Beleidsveld 1.5. Bestuurlijke samenwerking.....	27
Programma 2: Infrastructuur.....	32
Beleidsveld 2.1. Algemeen beleid & verkeersveiligheid.....	33
Beleidsveld 2.2. Verbetering infrastructuur.....	38
Beleidsveld 2.3. Instandhouding provinciale infrastructuur.....	42
Beleidsveld 2.4. Openbaar vervoer.....	46
Programma 3: Natuur en Landbouw.....	50
Beleidsveld 3.1. Natuur.....	52
Beleidsveld 3.2. Landbouw.....	59
Programma 4: Ruimte en Klimaat.....	64
Beleidsveld 4.1. Ruimtelijke ordening en wonen.....	67
Beleidsveld 4.2. Water en Bodem.....	73
Beleidsveld 4.3. Milieu.....	80
Beleidsveld 4.4. Energietransitie.....	84
Programma 5: Economie en Mienskip.....	89
Beleidsveld 5.1. Economie.....	91
Beleidsveld 5.2. Taal, cultuur, erfgoed en sport.....	99
Beleidsveld 5.3. Leefbaarheid.....	108
Programma 6: Bedrijfsvoering.....	114
Beleidsveld 6.1. Mensen.....	116
Beleidsveld 6.2. Middelen en digitalisering.....	119
Programma 7: Provinciefinanciën.....	123
Beleidsveld 7.1. Provinciefonds.....	124
Beleidsveld 7.2. Opcenten motorrijtuigenbelasting.....	126
Beleidsveld 7.3. Dividenden.....	127
Beleidsveld 7.4. Financieringsrente en interne financiering.....	128
Beleidsveld 7.5. Overige algemene dekkingsmiddelen.....	129
Beleidsveld 7.6. Werken voor derden.....	131
Beleidsveld 7.7. Onvoorzien.....	133
Paragraafs.....	134
Paragraaf 1. Provinciale heffingen.....	135
Paragraaf 2. Weerstandsvermogen.....	141
Paragraaf 3. Onderhoud kapitaalgoederen.....	156
Onderhoud en planning infrastructuur.....	156

Paragraaf 4. Financiering en beleggingen	160
Paragraaf 5. Verbonden partijen	167
Paragraaf 6. Grondbeleid.....	187
Paragraaf 7. Bedrijfsvoering	191
Paragraaf 8. Uitvoering en Handhaving.....	199
Paragraaf 9. Grote projecten	202
Paragraaf 10. Samenwerkingsverbanden	233
Finansjele begrutting.....	236
Introductie op financiële begroting 2027	237
Ontwikkeling financieel kader	238
Overzicht van lasten en baten in de begroting.....	244
Uiteenzetting financiële positie	248
Taheakken	252
Bijlage 1. Onderhanden en opgeleverde investeringen	253
Bijlage 2. Begrotingshistorie	268
Bijlage 3. Verloop vaste activa.....	276
Bijlage 4. Verloop reserves, voorzieningen en overlopende passiva	277
Bijlage 5. Overzicht tijdelijke budgetten	282
Bijlage 6. Raming van het EMU-saldo.....	287
Bijlage 7. Aan arbeidskosten gerelateerde verplichtingen	288
Bijlage 8. Uitgangspunten begroting 2027.....	289
Bijlage 9. Voorstellen Kadernota 2027	292
Bijlage 10. Verwerkte voorstellen Bestuursrapportage 2026.....	306
Bijlage 11. Subsiestaat begroting 2027	309
Bijlage 12. Overzicht geraamde lasten en baten per BBV taakveld	318
Bijlage 13. Verplichte indicatoren in het kader van het BBV	321
Bijlage 14. Duurzaamheidsrapportage	322
Bijlage 15. Begrippenlijst.....	326
Bijlage 16. Trends Staat van Fryslân	330

Begrutting 2027 yn ien eachopslach

Begrutting 2027 yn ien eachopslach

Mei-inoar ynvestearje is wichtich foar Fryslân. Yn 'e begrutting stiet wat de provinsje yn 2027 ferwachtet te besteegjen en yn te barren. Sadree't Provinsjale Steaten de begrutting yn novimber 2026 goedkarre, kin it bestjoer yn 2027 mei it útfieren fan it belied úteinsette.

De 7 programma's op haadlinen

1

Bestjoer

- Sterk en betrouber provinsjebestjoer
- Gearwurking mei gemeenten en partners fuortsterkje
- Oanpak ûndermining en tapassing Wet Bibob

2

Ynfrastruktuer

- Mei-inoar op wei nei feilich, flot en fossylfrij reizgjen yn 2050
- Ferkearsfeilichheid foarop: nul ferkearsdeaden yn 2040 as doel
- Fryske diken, brêgen en farwetters feilich en sterk
- In sterker OV en mear minsken op 'e fyts

3

Lânbou en Natuer

- Realisaasje Natuurnetwerk Nederland
- Lânbou takomstbestindich én yn balâns mei natuer
- Gebietsrjochte oanpak yn 'e mande mei boeren, ynwenners en partners

4

Romte en Klimaat

- Nije omjouwingsfisy: romte foar wenjen, enerzjy en natuer
- Fryslân fossylfrij yn 2050: enerzjytransysje folop yn gong
- 22.387 ekstra wenten foar 2030
- Klimaatbestindich wetter- en boaiemstelsel yn ûntwikkeling

5

Ekonomy en Mienskip

- De helte minder nije grûnstoffen yn 2030; folslein sirkulêr yn 2050
- Yn brede wolfeart, ynnovaasje en duorsume ekonomy ynvestearje
- Sterk kultuer oanbod en beskerming fan de Fryske taal
- Leefberens fuortsterkje

6

Bedriuwsfiering

- Heldere stjoering op ambysjes en organisaasjedoelen
- Sterke organisaasje mei goede foarsjennings en kapasiteit
- Digitale transysje foar bettere tsjinstferliening en bedriuwsfiering

7

Oare útjeften

- Tafoegings oan provinsjale reserves foar lettere útjeften
- Algemiene dekkingsmiddels

Wêr komt it jild wei?

Provinsjefûns
€ 324,3 miljoen

Wêr giet it jild hinne?

Ynfrastruktuer

€164,8 miljoen

Begroting 2027 in één oogopslag

Provinsje
Fryslân

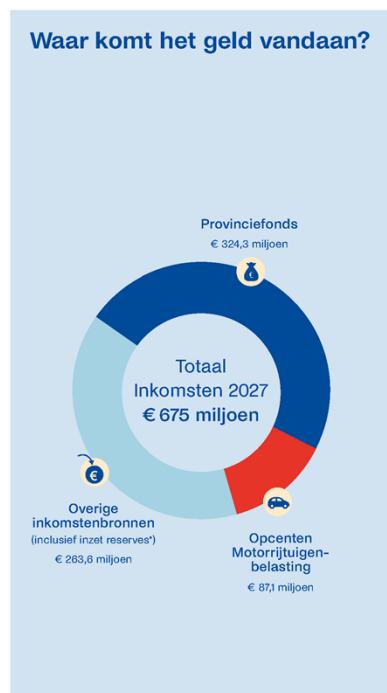
Begroting 2027 in één oogopslag

Samen investeren is belangrijk voor Fryslân. In de begroting staat wat de provincie in 2027 verwacht te besteden en te ontvangen. Zodra Provinciale Staten de begroting in november 2026 goedkeuren, kan het bestuur in 2027 starten met het uitvoeren van het beleid.

De 7 programma's op hoofdlijnen

1	2	3	4	5	6	7
Bestuur	Infrastructuur	Landbouw en Natuur	Ruimte en Klimaat	Economie en Menskip	Bedrijfsvoering	Overige uitgaven
- Sterk en betrouwbaar provinciebestuur - Versterken samenwerking met gemeenten en partners - Aanpak ondermijning en toepassing Wet Bibob	- Samen op weg naar veilig, vlot en fossilvrij reizen in 2030 - Verkeersveiligheid voorop: nul verkeersdoden in 2040 als doel - Friese wegen, bruggen en vaarwegen veilig en sterk - Een sterker OV en meer mensen op de fiets	- Realisatie Natuurnetwerk Nederland - Landbouw toekomst: bestendig én in balans met natuur - Gebiedsgerichte aanpak samen met boeren, inwoners en partners	- Nieuwe omgevingsvisie: ruimte voor wonen, energie en natuur - Fryslân fossilvrij in 2050: energietransitie volop in gang 22.387 extra woningen vóór 2030 - Klimaatbestendig water- en bodemstelsel in ontwikkeling	- Halvering van nieuwe grondstoffen in 2030; volledig circulair in 2050 - Investeren in brede welvaart, innovatie en duurzame economie - Sterk cultuuraanbod en bescherming van de Friese taal - Leefbaarheid versterken	- Heldere sturing op ambities en organisatiedoelen - Sterke organisatie met goede voorzieningen en capaciteit - Digitale transitie voor betere dienstverlening en bedrijfsvoering	- Toevoegingen aan provinciale reserves voor latere uitgaven - Algemene dekkingsmiddelen

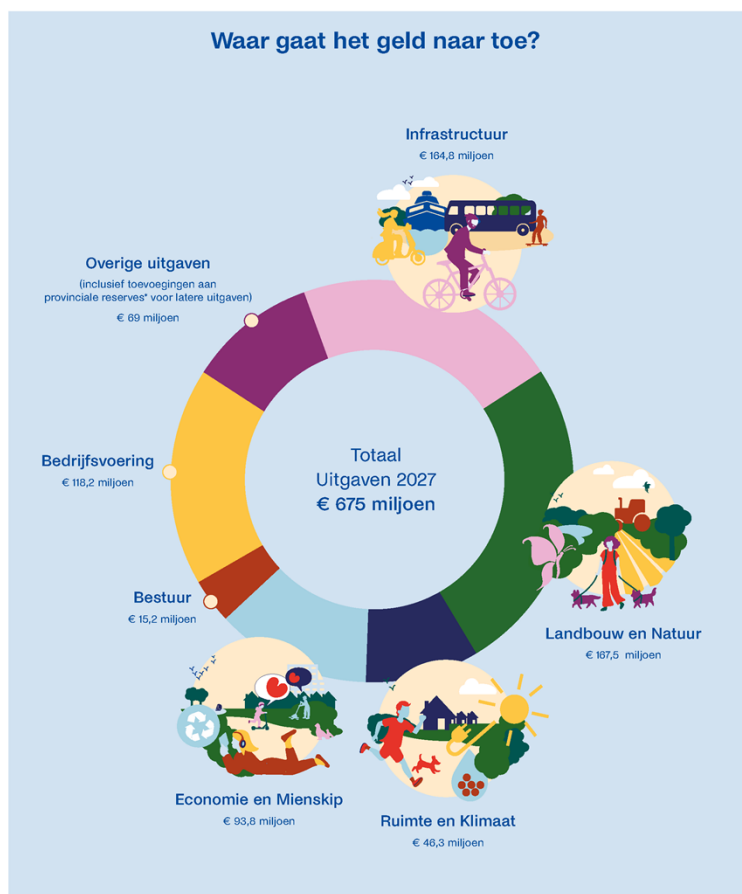
Waar komt het geld vandaan?

* Toelichting reserves

Door met name een hogere uitkering uit het Provinciefonds groeit de reserve (VAR) van de provincie. In de kadernota stond de reserve aan het einde van de bestuursperiode (in 2027) nog op € 279 miljoen. In de begroting is dit bedrag met € 8,4 miljoen toegenomen, waardoor de reserve aan het einde van de bestuursperiode (in 2027) uitkomt op € 287,4 miljoen. Daarbij wordt steeds uitgegaan van een minimale reserve van € 10 miljoen.

Waar gaat het geld naar toe?

Mei dy noch sterker! Fryslân.frl

Voorwoord

Met deze begroting voor 2027 werken we verder aan een sterk, veerkrachtig en toekomstbestendig Fryslân. Na een periode waarin de financiële vooruitzichten onder druk stonden, beschikken wij nu over de ruimte om gericht te investeren. Die ruimte benutten wij om, samen met uw Staten en de mienskip, de grote maatschappelijke opgaven van deze tijd met daadkracht tegemoet te treden.

De uitdagingen waar Fryslân voor staat zijn omvangrijk. Van verkeersveiligheid en woningbouw tot natuur, energie en economische ontwikkeling: de opgaven hangen met elkaar samen en vragen om een integrale aanpak. Vanuit de uitgangspunten van het bestuursakkoord '*Oparbeidzje foar Fryslân*' werken wij aan oplossingen die recht doen aan de balans tussen economie, leefbaarheid, landbouw en natuur.

Daarbij staat samenwerking centraal. Samen met inwoners, ondernemers, maatschappelijke organisaties en medeoverheden bouwen wij aan een provincie die voorbereid is op de toekomst en tegelijkertijd haar eigen identiteit, cultuur en kwaliteiten blijft koesteren.

Wij investeren in een veilig en duurzaam mobiliteitssysteem, in natuur en landbouw die elkaar versterken, en in voldoende woningen en een betrouwbare energievoorziening. Ook zetten wij in op innovatie, brede welvaart, cultuur en taal. Met een slagvaardige organisatie en sterke samenwerkingsverbanden werken wij elke dag aan zichtbare resultaten voor Fryslân.

Deze begroting vormt daarmee de basis om Fryslân verder vooruit te brengen: samen, met vertrouwen, ambitie en oog voor de generaties die na ons komen.

Gedeputeerde Financiën
Eke Folkerts

Inleiding

Voor u ligt de begroting 2027. Een bijzonder jaar met de verkiezingen voor Provinciale Staten in maart. Met deze begroting gaan we het laatste jaar in van de uitvoering van het bestuursakkoord ‘Oparbeidzje foar Fryslân.’

In de afgelopen jaren is via opeenvolgende begrotingen stapsgewijs gewerkt aan het versterken van zowel de financiële positie als de uitvoeringskracht van de provincie. Dankzij deze consistente koers, in combinatie met de positieve ontwikkelingen in het Provinciefonds, bevindt Fryslân zich momenteel in een solide financiële positie. Ook voor de komende jaren biedt dit perspectief voldoende ruimte om te blijven investeren in de ambities en opgaven van de provincie. Met de Kadernota 2027 hebben Provinciale Staten richting gegeven aan nieuwe ambities, die zijn verwerkt in deze begroting.

Per beleidsprogramma geven we de belangrijkste ontwikkelingen aan.

Bestuur

Ook dit jaar blijven we samen met de Fryske mienskip werken aan de kwaliteit van het openbaar bestuur. Daarmee bouwen we aan vertrouwen in de overheid. Publieke waarden als participatie, doelmatigheid en betrouwbaarheid zijn daarbij ons kompas. Waar mogelijk treden we op als één overheid. Daarnaast pakken we ondermijning steviger aan met de Wet Bibob en via de gezamenlijke aanpak ‘de Friese Norm’. In maart zijn de verkiezingen voor Provinciale Staten. We zorgen voor een goede overdracht aan het nieuwe bestuur.

Infrastructuur

Een goede bereikbaarheid is essentieel voor de leefbaarheid en economische ontwikkeling van Fryslân. We zetten in op het toekomstbestendig maken van het mobiliteitsnetwerk in onze provincie, het verbeteren van de verkeersveiligheid en het regionale openbaar vervoer en het stimuleren van fietsgebruik. In 2027 zetten we specifiek in op het veiliger maken van oversteken voor fietsers.

Natuur en landbouw

Het landelijk gebied en het karakteristieke Friese landschap zijn van grote waarde voor Fryslân. Landbouw en natuur zijn daarbij nauw met elkaar verweven. We zetten in op een toekomstbestendige landbouw, versterking van natuur en biodiversiteit en verbetering van de waterkwaliteit. Samen met boeren, natuurorganisaties en andere partners werken wij aan een integrale aanpak van de opgaven in het landelijk gebied.

Ruimte en klimaat

Ook in het ruimtelijk domein nemen we onze regierol. Met de Provinciale Omgevingsvisie ‘In werkenber Fryslân, klear foar de takomst’ sturen we op zorgvuldig ruimtegebruik, behoud van de Friese kernkwaliteiten en het slim combineren van functies. De visie zet in op een gezonde leefomgeving, een klimaatbestendige landbouw en natuur, vitale steden en dorpen en een fossielvrije, circulaire samenleving. Tegelijk vraagt de groeiende woningbehoefte om de realisatie van ruim 22.000 woningen tot 2030, met extra aandacht voor betaalbaarheid en doelgroepen zoals ouderen en zorgvragers. Om Fryslân toekomstbestendig te houden, werken we aan klimaatadaptatie, duurzame energie, een robuust water- en bodemsysteem en een schone, veilige leefomgeving, met als doel in 2050 onafhankelijk te zijn van fossiele brandstoffen.

Economie en mienskip

Binnen het programma Economie en Mienskip staan prettig wonen, werken en leven centraal, met aandacht voor leefbaarheid, gastvrijheid, cultuur en de kracht van de regio. Brede welvaart vormt de basis van onze economische agenda. We stimuleren innovatie, ondernemerschap en samenwerking in sectoren die duurzaam verdienvermogen bieden. We streven daarbij naar een leefbaar, sociaal en vitaal Fryslân waarin iedereen kan meedoen en kan bijdragen aan de samenleving. Daarom investeren we in talentontwikkeling, goede zorg dichtbij, het behoud van voorzieningen en lokale initiatieven die dorpen en steden leefbaar houden. Samen met het Rijk, organisaties en inwoners wordt gewerkt aan een sterke toekomst, met respect voor de Friese taal, cultuur en erfgoed.

Bedrijfsvoering

We investeren in een slagvaardige en toekomstbestendige organisatie, zodat we onze ambities waar kunnen maken en flexibel kunnen inspelen op ontwikkelingen. Deze begroting laat zien dat we kiezen voor vooruitgang, samenwerking en vertrouwen. Samen met de mienskip bouwen we aan een mooi en sterk Fryslân waar iedereen goed kan wonen, werken en leven – nu én in de toekomst.

Tot slot: nieuw in deze begroting is dat per beleidsveld inzichtelijk is gemaakt wat de verdeling van het budget is over de type taken, die zijn gebaseerd de indeling uit het rapport Zero Based Budgetting Fase 2 van mei 2022 :

wettelijk basis: taak vanuit een specifieke wet die strak is omschreven; het is duidelijk wat we ervoor moeten doen.

wettelijke keuze: taak die gebaseerd is op een specifieke wet, maar algemener is omschreven. Hoe we precies aan de wettelijke plicht voldoen en hoeveel beschikbaar is gesteld, is een eigen keuze van de provincie.

kerntaak smal: taak die duidelijk tot de provinciale kerntaken behoort (op basis van IPO-indeling).

kerntaak breed: taak die een bredere keuzevrijheid biedt.

Programma 1: Bestuur

Portefeuillehouders

Commissaris van de Koning A.A.M. Brok en gedeputeerden E. Folkerts, M.A.C. de Vries en R.F. Douwstra.

Inleiding

De samenleving wordt steeds complexer. Dat vraagt om goede ambtelijke advisering aan en ondersteuning van het provinciebestuur. Dit programma richt zich op de ondersteuning van Provinciale Staten, Gedeputeerde Staten en de Commissaris van de Koning. Daarnaast gaat het over de kwaliteit en weerbaarheid van het provinciaal bestuur en de Friese medeoverheden. Zo dragen we bij aan het vertrouwen in de overheid. Ook geven we invulling aan onze wettelijke taak om de kwaliteit van het Friese lokaal bestuur te bevorderen en daarop toezicht te houden.

Vastgestelde beleidsnotities

- [Nota samenwerkingsrelaties](#) (2013)
- [Beleidsbrief Recht om uit te dagen](#) (2017)
- [Startnotitie Regionale Samenwerking](#) (2020)
- [Beleidsbrief grote integrale maatschappelijke initiatieven](#) (2020)
- [Discussienotitie Bestuurlijke vernieuwing](#) (2021)
- [Beleidsbrief participatie](#) (inclusief [Participatiehandreiking](#)) (2023)
- [Beleidsnota kwaliteit openbaar bestuur](#) (2025)

Verbonden partijen

Onderstaande verbonden partij(en) leveren een bijdrage aan de doelstellingen en resultaten van dit programma. Een overzicht van de verbonden partijen en meer informatie hierover staan in paragraaf 5 'Verbonden partijen'.

- Vereniging Interprovinciaal Overleg (IPO), Den Haag
- Vereniging naar Belgisch recht Huis van de Nederlandse Provincies, Brussel (België)
- Gemeenschappelijke Regeling Samenwerkingsverband Noord-Nederland (SNN), Groningen
- Gemeenschappelijke Regeling Noordelijke Rekenkamer (NRK), Assen
- Gemeenschappelijke Regeling Waddenfonds, Leeuwarden
- Omgevingsberaad Waddengebied (OBW), Leeuwarden

Overzicht lasten en baten programma 1 Bestuur

<i>Exploitatie- Bedragen x € 1.000,-</i>	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
Lasten					
1.1 Provinciale Staten en Statengriffie	5.343	5.824	5.672	5.672	5.672
1.2 Gedeputeerde Staten	3.699	2.273	2.276	2.279	2.281
1.3 Commissaris van de Koning	416	429	414	405	406
1.4 Kwaliteit van het bestuur	364	568	328	280	280
1.5 Bestuurlijke samenwerking	15.139	6.136	6.316	6.340	6.172
Totaal lasten	24.962	15.229	15.006	14.976	14.811
Baten					
1.1 Provinciale Staten en Statengriffie	51	17	17	17	17
1.2 Gedeputeerde Staten	5	5	5	5	5
1.3 Commissaris van de Koning	0	0	0	0	0
1.4 Kwaliteit van het bestuur	0	0	0	0	0
1.5 Bestuurlijke samenwerking	1.686	778	778	778	778
Totaal baten	1.742	799	799	799	799
Saldo van lasten en baten	23.220	14.429	14.207	14.176	14.012

Toelichting

De toelichting op de grootste verschillen tussen de jaren staat bij de afzonderlijke beleidsvelden.

Beleidsveld 1.1. Provinciale Staten en Statengriffie

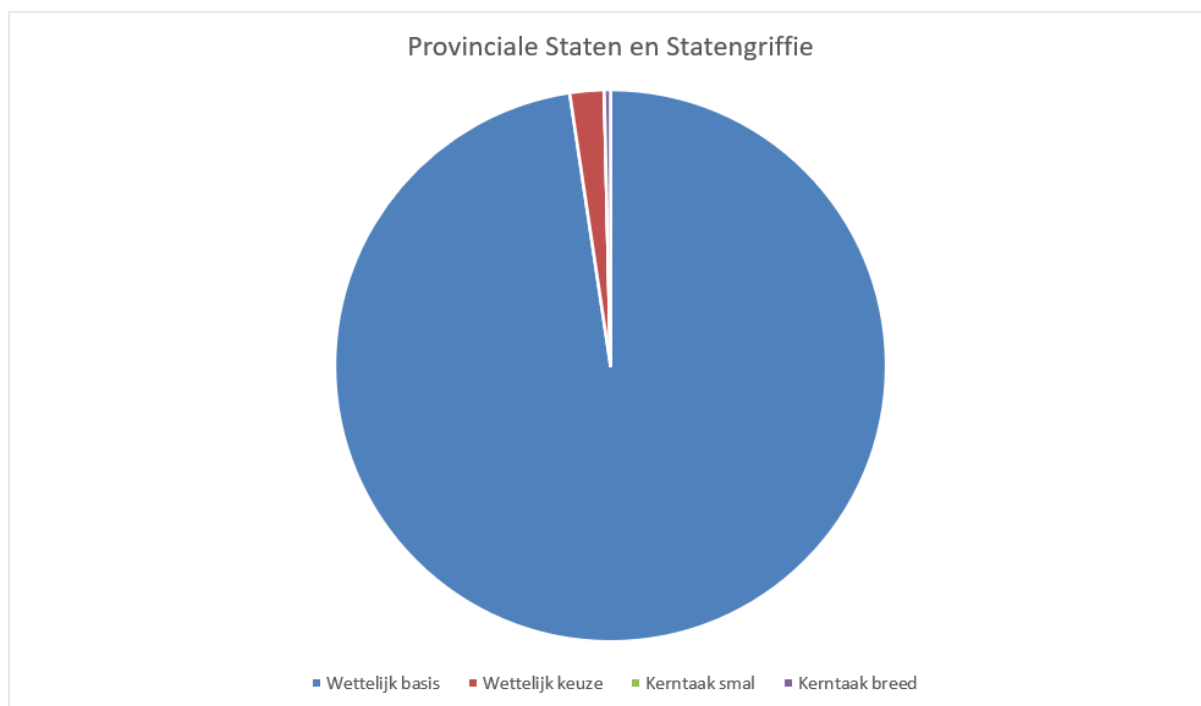
Wat zien we?

Op 17 maart 2027 vinden de verkiezingen voor Provinciale Staten plaats. In 2026 zijn de voorbereidingen gestart om dit proces zorgvuldig te laten verlopen en de nieuwe Staten een goede start te geven. Hiervoor worden extra middelen ingezet, onder meer voor communicatie om de opkomst te bevorderen. Voor de nieuwe Statenleden wordt in 2027 een inwerkprogramma georganiseerd.

De trend van de afgelopen jaren laat zien dat het aantal fracties toeneemt, terwijl het gemiddeld aantal zetels per fractie afneemt. Fracties ontvangen budget om hun fractieondersteuning te organiseren.

De Statengriffie ondersteunt, adviseert en informeert Provinciale Staten en de individuele Statenleden bij de uitoefening van hun kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende rol.

Taak- en rolvrijheid

Taakvrijheid

De taken zijn grotendeels wettelijk voorgeschreven. Provinciale Staten stellen zelf het Reglement van Orde vast.

Rolvrijheid

Binnen de wettelijke kaders hebben Provinciale Staten veel ruimte om invulling te geven aan hun werkzaamheden. Dit geldt bijvoorbeeld voor de commissiestructuur, de vergaderlocatie, de vergaderfrequentie, de ondersteuning door de Statengriffie en de fracties, en de keuze voor een Statenakkoord, coalitieakkoord of samenlevingsakkoord.

Wat willen we bereiken?

Doelstelling beleidsveld 1.1.

1. Provinciale Staten en de Statenleden zijn in staat om hun kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende rol zo goed mogelijk uit te voeren. De Statengriffie ondersteunt, adviseert en informeert Provinciale Staten hierbij.
2. De afstand tussen Provinciale Staten en de inwoners van Fryslân wordt kleiner en het werk van Provinciale Staten krijgt meer bekendheid in Fryslân.
3. Er is een evenwichtig samenspel tussen Provinciale Staten en Gedeputeerde Staten. De Statengriffie en de ambtelijke organisatie bedienen Provinciale Staten daarbij optimaal, met respect voor elkaars rollen. Daarbij is het primaat van de politiek vanzelfsprekend.

Voor deze doelen zijn geen doelindicatoren beschikbaar.

Wat gaan we daarvoor doen?

Onderwerp	Resultaten 2027
1. Uitvoeren kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende rol van Provinciale Staten (PS)	1.1 We versterken het kwaliteitskader voor Statenstukken verder (zie ook evenwichtig samenspel tussen PS en GS).
	1.2 We maken gebundelde kennis toegankelijk door het verkennen van mogelijkheden voor een kennisbank (zie ook evenwichtig samenspel tussen PS en GS).
	1.3 We maken alle relevante Stateninformatie digitaal toegankelijk en verbeteren continu de digitale dienstverlening.
	1.4 We verbeteren de introductie voor tussentijdse instromers van de Staten.
2. Drempel verlagen tussen PS en inwoners Fryslân	2.1 We brengen provinciale politiek onder de aandacht en laten inwoners en met name jongeren kennismaken met de politiek.
	2.2 We laten inwoners kennis maken met de politiek, door diverse activiteiten te organiseren zoals het statenspel, het Fries jeugdparlement en de Gast van de Staten.
3. Evenwichtig samenspel tussen PS en GS	3.1 Wanneer dit passend is bij het hoofdonderwerp op de agenda vergaderen de Staten ook buiten het provinciehuis.
	3.2 Evenwichtig samenspel tussen PS en GS Wij streven in samenspraak met de dienst naar het steeds beter voorzien in de vraag naar relevante informatie van de Staten, bijvoorbeeld door het blijven doorontwikkelen van het format voor de Statenstukken.
	3.3 Wij bevorderen een cultuur van werken waarin het samenspel tussen PS en GS helder is en waarbij het manifest is dat Provinciale Staten het primaat hebben.

Resultaatindicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2027
1. Ondersteuning door Statengriffie	1.1 Introductie- en opleidingsprogramma voor de nieuwe Staten	uitgevoerd
2. Uitvoeren kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende rol van PS	2.1 Bij besprekstukken van PS is een dossier digitaal beschikbaar met de relevante (achterliggende) stukken	90%
3. Drempel verlagen tussen PS en inwoners Fryslân	3.1 Aantal activiteiten voor jongeren op het provinciehuis	10
4. Evenwichtig samenspel tussen PS en GS	4.1 Evenwichtige lange termijn agenda PS: bandbreedte 2 tot 4 besprekpunten per Statenvergadering	90%

Wat mag het gaan kosten?

Bedragen x € 1.000,-	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
Totaal lasten	5.343	5.824	5.672	5.672	5.672
Totaal baten	51	17	17	17	17
Saldo van lasten en baten	5.292	5.807	5.655	5.655	5.655

Toelichting

De begrote lasten hebben betrekking op alle middelen voor Provinciale Staten, waaronder de Statengriffie, de fracties en het onderhoud en de afschrijving van ICT-middelen. In verband met de verkiezingen van Provinciale Staten in 2027 zijn de geraamde lasten in dit jaar hoger.

Uitgebreide financiële tabel

Lasten en baten beleidsveld 1.1 Provinciale Staten en Statengriffie					
Onderwerp - Bedragen x € 1.000,-	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
Lasten					
Uitvoeren kaderstellende rol PS	5.312	5.792	5.640	5.640	5.640
Drempel verlagen tussen PS en inwoners	31	32	32	32	32
Totaal lasten	5.343	5.824	5.672	5.672	5.672
Baten					
Uitvoeren kaderstellende rol PS	51	17	17	17	17
Totaal baten	51	17	17	17	17
Saldo van lasten en baten	5.292	5.807	5.655	5.655	5.655

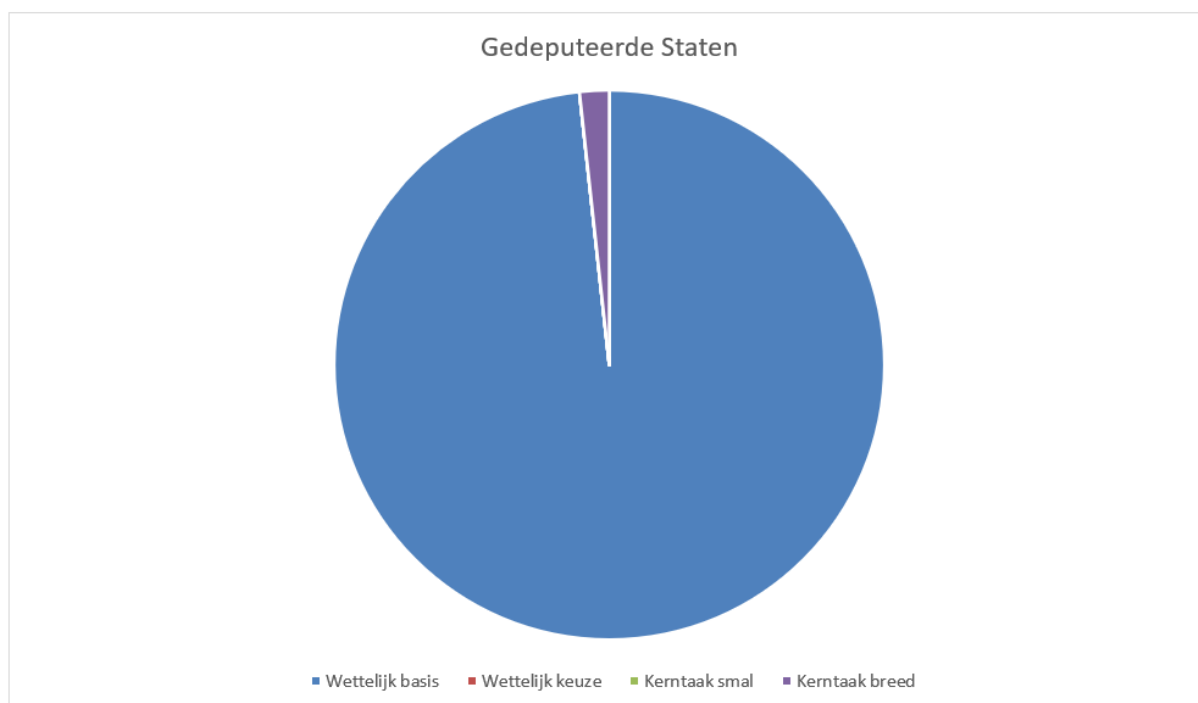
Beleidsveld 1.2. Gedeputeerde Staten

Wat zien we?

In maart 2027 vinden verkiezingen voor Provinciale Staten plaats. We zorgen voor een zorgvuldige afronding van de bestuursperiode 2023-2027. Na de onderhandelingen wordt een nieuw college van Gedeputeerde Staten gevormd. Dit college zal voor de bestuursperiode 2027-2031 een bestuursakkoord opstellen, waarin de ambities en keuzes voor de komende bestuursperiode worden vastgelegd.

Naast het bestuursakkoord voeren Gedeputeerde Staten de provinciale wettelijke taken en kerntaken uit, zoals vastgelegd in het provinciale beleid. De afgelopen jaren zien we dat de provincie steeds vaker te maken krijgen met grote integrale vraagstukken, zoals de provinciale omgevingsvisie en de aanpak van stikstof. Dit vraagt om gedegen ambtelijke ondersteuning van Gedeputeerde Staten. Daarbij is een goede samenwerking met Provinciale Staten, Friese mienskip en partners van groot belang.

Taak-, en rolvrijheid

Taakvrijheid

De taken zijn voor een groot deel verplicht. Gedeputeerde Staten stellen zelf het Reglement van Orde vast.

Rolvrijheid

De mate van beleidsvrijheid verschilt per beleidsterrein. Binnen de wettelijke kaders maken Gedeputeerde Staten eigen keuzes, bijvoorbeeld in de wijze waarop zij invulling geven aan hun rol als samenwerkend bestuurder, regisseur, participant of overheid die kaders stelt.

Wat willen we bereiken?

Doelstelling beleidsveld 1.2.

1. Gedeputeerde Staten functioneren doelmatig.
2. Gedeputeerde Staten onderhouden goede contacten met de mienskip en de mede-overheden.

3. Gedeputeerde Staten stellen Provinciale Staten in staat hun rol goed te vervullen.

Voor deze doelen zijn geen doelindicatoren beschikbaar.

Wat gaan we daarvoor doen?

Onderwerp	Resultaten 2027
1. Doelmatig functioneren	1.1 We stellen de eindbalans Bestuursakkoord 2023-2027 'Oparbeidzje foar Fryslân' op.
	1.2 We bereiden de inhoudelijke onderhandelingsfase voor.
	1.3 We maken per onderwerp een overdrachtdossier.
	1.4 We maken een inwerkprogramma voor het nieuwe college.
2. Goede contacten	2.1 GS vergaderen vier keer op externe locatie en koppelen daar een werkbezoek aan.
3. Rol Provinciale Staten	3.1 PS-voorstellen zenden we zes weken voor de PS-vergadering toe.
	3.2 We beantwoorden schriftelijke vragen van PS binnen 30 dagen.

Resultaatindicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2027
1. doelmatig functioneren	1.1 Eindbalans Bestuursakkoord 2023-2027 'Oparbeidzje foar Fryslân'	gereed
	1.3 Overdrachtdossier per onderwerp	gereed
3. Rol Provinciale Staten	3.1 PS-stukken worden 6 weken voor de vergadering aan PS toegezonden	95%
	3.2 Schriftelijke vragen PS worden binnen 30 dagen beantwoord	85%

Wat mag het gaan kosten?

Bedragen x € 1.000,-	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
Totaal lasten	3.699	2.273	2.276	2.279	2.281
Totaal baten	5	5	5	5	5
Saldo van lasten en baten	3.695	2.268	2.271	2.274	2.276

Toelichting

De begrote lasten betreffen de salariskosten van de gedeputeerden, uitkeringen voor voormalige leden van Gedeputeerde Staten, representatiekosten en overige kosten die samenhangen met het functioneren van het college.

Het gaat voornamelijk om structurele budgetten die aan wettelijke taken zijn verbonden. Er zijn in 2027 en verder geen tijdelijke budgetten.

2026 kende een tijdelijk budget voor Keningsdei van € 1,5 mln.

Uitgebreide financiële tabel

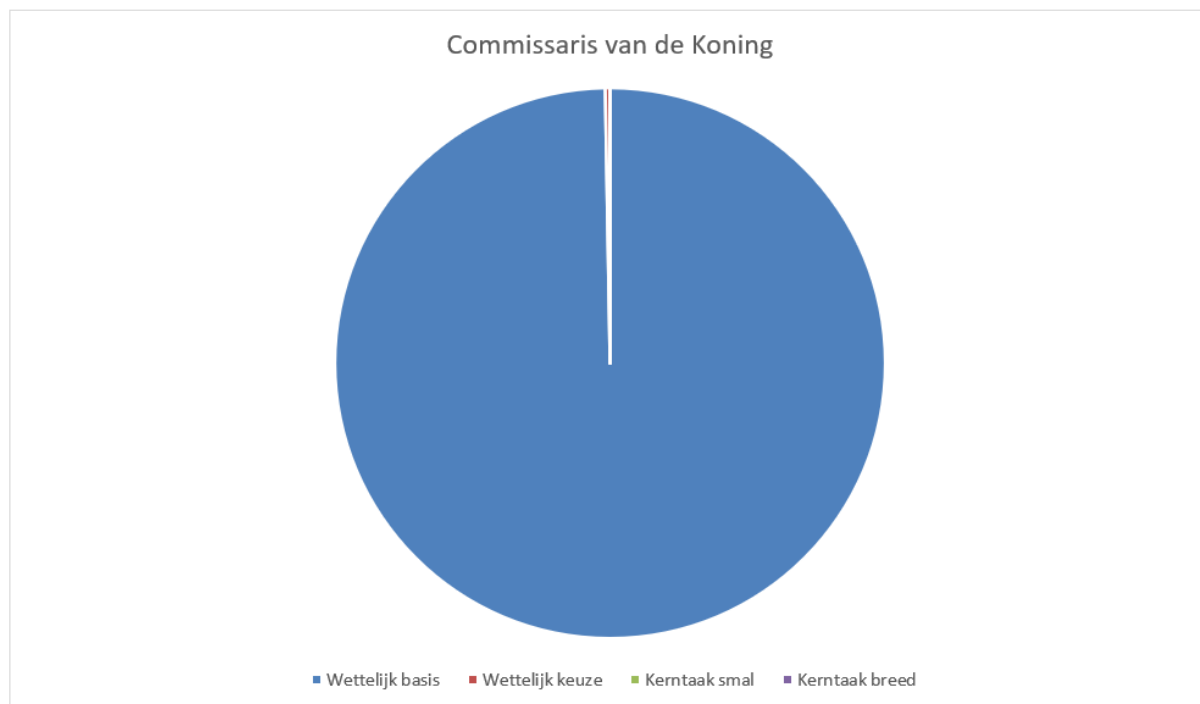
Lasten en baten beleidsveld 1.2 Gedeputeerde Staten					
Onderwerp - Bedragen x € 1.000,-	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
Lasten					
Doelmatig functioneren	2.005	2.074	2.077	2.079	2.082
Contacten met mienskip en andere overheden	1.694	199	199	199	199
Totaal lasten	3.699	2.273	2.276	2.279	2.281
Baten					
Doelmatig functioneren	5	5	5	5	5
Totaal baten	5	5	5	5	5
Saldo van lasten en baten	3.695	2.268	2.271	2.274	2.276

Beleidsveld 1.3. Commissaris van de Koning als rijksorgaan

Wat zien we?

De commissaris van de Koning (CvdK) is naast voorzitter van Provinciale Staten en Gedeputeerde Staten ook rijksorgaan. In die rol vertegenwoordigt de CvdK de regering in de provincie Fryslân. De rijkstaken van de CvdK zijn vastgelegd in de 'Ambtsinstructie Commissaris van de Koning'. Wij zorgen ervoor dat de CvdK deze taken goed kan uitvoeren. Daarbij wordt hij ondersteund door zijn Kabinet.

Taak- en rolvrijheid

Taakvrijheid

De taken binnen dit beleidsveld kennen een grotendeels verplichtend karakter. De Commissaris van de Koning (CvdK) heeft in zijn rol als rijksorgaan onder meer de volgende taken:

- toezien op een ordelijk verloop van procedures voor benoemingen, herbenoemingen en ontslag van burgemeesters;
- regelmatig bestuurlijke bezoeken afleggen aan de gemeenten in de provincie;
- adviseren over voorstellen voor Koninklijke onderscheidingen (lintjes), de predikaten 'Koninklijk' en 'Hofleverancier' en Koninklijke erepenningen;
- de samenwerking bevorderen tussen de besturen van provincie, gemeenten, Wetterskip Fryslân, rijksdiensten en de krijgsmacht en waar nodig bemiddelen bij problemen op het gebied van (inter)bestuurlijke verhoudingen;
- bestuurlijk toezicht houden op de Veiligheidsregio Fryslân;
- rapporteren aan de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties over de uitvoering van zijn rijkstaken en gevraagd of ongevraagd advies geven aan de regering of de ministers;
- het voorzitterschap vervullen van de Provinciale Regietafel Fryslân (PRT), waar bestuurlijk overleg plaatsvindt over de opvang asielzoekers, Oekraïense ontheemden en de huisvesting van statushouders.

De commissaris heeft daarnaast ook een belangrijke representatieve functie bij bezoeken van onder meer het Koninklijk Huis en het corps diplomatique. Ook bevordert de CvdK een zorgvuldige behandeling van klachten vanuit zijn ombudsfunctie.

Rolvrijheid

De driedubbelrol van de CvdK (rijksorgaan, voorzitter PS, voorzitter en lid GS) vertaalt zich in een reeks aan wettelijke voorschriften. De rolvrijheid is daarom beperkt.

Wat willen we bereiken?

Doelstelling beleidsveld 1.3.

1. De CvdK kan zijn taken als rijksorgaan goed uitvoeren.
2. De CvdK zet zich in voor het versterken van de weerbaarheid van het decentraal bestuur, het bevorderen van de integrale preventieve aanpak van ondermijning en het beperken van integriteitsrisico's.
3. De CvdK zet zich in voor het bevorderen van interbestuurlijke samenwerking, waarbij 'horizontaal besturen' en het benadrukken van de kracht van Fryslân als regioprovincie centraal staan.

Omdat de CvdK over de uitvoering van zijn rijkstaken enkel verantwoording aflegt aan de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, zijn voor dit beleidsveld geen specifieke doelindicators opgenomen.

Wat gaan we daarvoor doen?

Onderwerp	Resultaten 2027
2. Aanpak ondermijning	2.1 De CvdK bevordert, met als uitgangspunt de in 2022 ondertekende Intentieverklaring Friese Norm, de samenwerking met gemeenten en ketenpartners in de aanpak van ondermijning. Zie voor de verdere invulling van de aanpak ondermijning beleidsveld 1.4.
3. Interbestuurlijke samenwerking	3.1 De CvdK stimuleert de Friese samenwerking middels de bestuurlijke overleggen tussen provincie, Wetterskip Fryslân, Vereniging van Friese Gemeenten (VFG) en gemeente Leeuwarden.

Resultaatindicators

Voor dit beleidsveld zijn geen resultaatindicators opgenomen, omdat de Commissaris van de Koning over de uitvoering van zijn rijkstaken uitsluitend verantwoording aflegt aan de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

Wat mag het gaan kosten?

Bedragen x € 1.000,-	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
Totaal lasten	416	429	414	405	406
Totaal baten	0	0	0	0	0
Saldo van lasten en baten	416	429	414	405	406

Toelichting

De begrote lasten betreffen de salariskosten van de CvdK en aanverwante kosten.

Sinds 2025 worden van het Rijk middelen ontvangen voor de uitvoering van de Spreidingswet. Tot en met 2028 zijn hiervoor middelen opgenomen in de begroting van de Commissaris.

Uitgebreide financiële tabel

Lasten en baten beleidsveld 1.3 Commissaris van de Koning als rijksorgaan					
Onderwerp - Bedragen x € 1.000,-	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
Lasten					
Goed uitvoeren taken als rijksorgaan	416	429	414	405	406
Totaal lasten	416	429	414	405	406
Baten					
Totaal baten	0	0	0	0	0
Saldo van lasten en baten	416	429	414	405	406

Beleidsveld 1.4. Kwaliteit bestuur

Wat zien we?

Een goed functionerend openbaar bestuur vormt de ruggengraat van een veerkrachtige, rechtvaardige samenleving en van de democratische rechtsorde. Hieronder beschrijven we de belangrijkste ontwikkelingen binnen dit beleidsveld: kwaliteit van het openbaar bestuur, democratische vernieuwing, participatie, interbestuurlijk toezicht en de aanpak van ondermijning.

Kwaliteit openbaar bestuur

Maatschappelijke vraagstukken worden complexer

Steeds meer partijen zijn betrokken bij maatschappelijke opgaven. Belangrijke opgaven (zoals woningbouw, energie, klimaat, landbouw, natuur en leefbaarheid) zijn al lang niet meer voorbehouden aan één overheidslaag of zelfs alleen aan de overheid. Deze opgaven raken meerdere beleidsterreinen en veranderen in de loop van de tijd. Dat vraagt om samenwerking tussen overheden, bedrijven, maatschappelijke organisaties, kennisinstellingen en inwoners.

Vraagstukken in de regio

In het verlengde van deze ontwikkeling worden overheidstaken steeds vaker gezamenlijk op regionaal niveau uitgevoerd, in plaats van afzonderlijk door het Rijk, provincies of gemeenten. De regio wordt steeds vaker gezien als het passende schaalniveau voor het aanpakken van maatschappelijke opgaven en transities. Dat kan de samenhang, slagvaardigheid en uitvoeringskracht versterken, maar maakt de democratische controle door gemeenten en provincies ook complexer, omdat regio's geen eigen gekozen volksvertegenwoordiging hebben.

Het vertrouwen in en het gezag van de overheid zijn niet langer vanzelfsprekend

Inwoners kijken kritischer naar de overheid en verwachten dat besluiten transparant, uitlegbaar en rechtvaardig zijn. Maatschappelijke ontwikkelingen zoals polarisatie, politieke versnippering en onvrede over de publieke dienstverlening kunnen het vertrouwen in het openbaar bestuur onder druk zetten. Daarom blijven provincie en gemeenten investeren in nabij bestuur, duidelijke communicatie, betrouwbare uitvoering en betrokkenheid van de mienskip.

Uitvoeringskracht van het decentraal bestuur

Decentrale overheden krijgen steeds meer taken, maar hebben tegelijkertijd te maken met personeelskrapte, financiële onzekerheid en een tekort aan specialistische kennis. Vooral kleinere gemeenten ervaren hiervan de gevolgen. Bij de aanpak van interbestuurlijke opgaven treden we in Fryslân waar mogelijk op als één overheid (horizontaal besturen). Daarbij zijn wij ons bewust van onze meervoudige rol als medeoverheid én als toezichthouder op verschillende beleidsterreinen.

Democratische vernieuwing en participatiebeleid

Participatie verschuift van traditionele inspraak aan het einde van een beleidsproces naar betrokkenheid vanaf de voorbereiding, tijdens de uitvoering en bij de evaluatie van beleid. De 'Wet versterking participatie op decentraal niveau' verankert deze ontwikkeling ook wettelijk voor gemeenten, provincies en waterschappen, inclusief het uitdaagrecht.

Uit onderzoek van Planbureau Fryslân blijkt dat lager opgeleiden minder vaak betrokken willen worden bij beleid dan middelbaar en hoger opgeleiden. Digitale kanalen kunnen participatie toegankelijker maken, maar niet iedereen beschikt over voldoende lees-, schrijf- of digitale vaardigheden. Daardoor bestaat het risico dat bepaalde groepen minder worden gehoord en buiten de boot vallen.

Financiële positie Friese overheden en Interbestuurlijk toezicht (IBT)

De financiële positie van de Friese gemeenten blijft kwetsbaar. Door de extra middelen van het Rijk uit de Meicirculaire 2025 is het zogenoemde 'ravijnjaar' verschoven naar 2028. Tegelijkertijd moeten verschillende Friese gemeenten, onder meer door de stijgende kosten in het sociaal domein, bezuinigen om een sluitende begroting voor 2027 te presenteren.

De provincie ondersteunt gemeenten waar mogelijk, onder meer via de Haagse lobby voor een betere balans tussen taken en middelen.

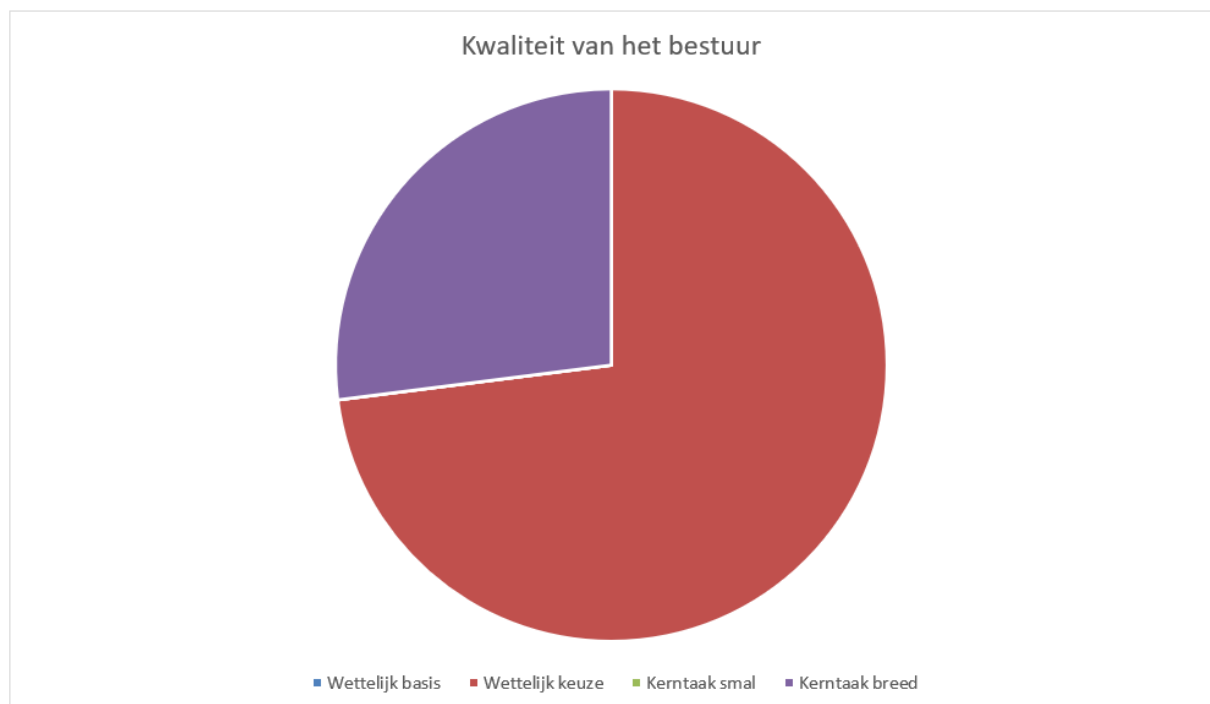
Binnen het interbestuurlijk toezicht zien we daarnaast een uitbreiding van de toezichtstaken als gevolg van nieuwe wetgeving, zoals de 'Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen' (Wsob) en de 'Wet versterking regie volkshuisvesting' (Wvrv).

Aanpak ondermijning en weerbare provinciale organisatie

Overheden worden blijvend geconfronteerd met dreigingen van buitenaf en pogingen om democratische processen te beïnvloeden. Daarom is het belangrijk dat zowel het bestuur als de organisatie weerbaar is. Dat vraagt om voortdurende alertheid, zeker in een tijd van grote maatschappelijke opgaven.

De toepassing van de 'Wet bevordering integriteitsbeoordelingen door het openbaar bestuur' (Wet Bibob) wordt daarbij steeds belangrijker. Zo voorkomen we dat de overheid onbedoeld criminele activiteiten faciliteert. Naast het versterken van onze eigen organisatie zetten we in op een gezamenlijke aanpak van ondermijnende criminaliteit met gemeenten en andere partners. Alleen door structurele samenwerking ontstaat een weerbare overheid en samenleving die effectief weerstand biedt aan georganiseerde ondermijnende criminaliteit.

Taak- en rolvrijheid

Taakvrijheid

Binnen dit beleidsveld vallen:

- enkele verplichte wettelijke toezichtstaken op grond van de 'Wet algemene regels herindeling' (Wet arhi), het financieel toezicht op gemeenten en gemeenschappelijke regelingen en de 'Wet revitalisering generiek toezicht';

- enkele facultatieve wettelijke taken op grond van de 'Wet gemeenschappelijke regelingen' (Wgr);
- de provinciale kerntaak om mede verantwoordelijkheid te dragen voor de kwaliteit van het openbaar bestuur;
- de wettelijke verankering van inwonersparticipatie via de Omgevingswet en de 'Wet versterking participatie op decentraal niveau'.

Rolvrijheid

- Voor de verplichte toezichtstaken is de rolvrijheid beperkt. Voor de andere taken uit dit beleidsveld is deze vrij groot.

Wat willen we bereiken?

Doelstelling beleidsveld 1.4.

1. Een toekomstbestendige provinciale organisatie die weerbaar, vernieuwend en toegankelijk is.
2. Friese medeoverheden die toekomstbestendig, financieel gezond en weerbaar zijn.
3. Meer publiek vertrouwen in de overheid door gezagswaardigheid, maatschappelijke betrokkenheid en participatie te versterken.

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde
1. Toekomstbestendige provinciale organisatie	1.1 Aantal georganiseerde dialoogsessies over ambtelijk vakmanschap	3
2. Friese medeoverheden toekomstbestendig	2.1 Aantal gemeenten onder financieel toezicht (artikel 12)	0
3. Publiek vertrouwen in de overheid >	3.1 Via de tweejaarlijkse monitor 'Meedoen en vertrouwen' van Planbureau Fryslân monitoren we maatschappelijke betrokkenheid en het vertrouwen in de overheid	1

Wat gaan we daarvoor doen?

Onderwerp	Resultaten 2027
1. Kwaliteit openbaar bestuur	1.1 We monitoren doorlopend de balans tussen ambities, taken, middelen en realisatiekracht van de medeoverheden en passen daarbij waar nodig ons toezichtsinstrumentarium toe.
	1.2 We organiseren ambtelijke bijeenkomsten waarbij interdisciplinair gereflecteerd wordt over het dienen van het publiek belang bij complexe integrale opgaven.
2. Democratische vernieuwing en participatiebeleid	2.1 We implementeren de nieuwe participatieverordening (besluitvorming in Provinciale Staten over de participatieverordening in december 2026).
	2.2 We realiseren pilots/ experimenten op het terrein van (jongeren) participatie en burgerschap, gericht op het vergroten van maatschappelijke betrokkenheid, eigenaarschap en/of digitale weerbaarheid van inwoners.
	2.3 We voeren burgerpeilingen uit over actuele thema's via digitaal platform Stim fan Fryslân.
	2.4 We organiseren kennis- en netwerksessies voor/met medeoverheden over democratische vernieuwing en participatie.
3. Financiële positie Friese gemeenten en Interbestuurlijk toezicht (IBT)	3.1 We bezoeken de Friese gemeenten en het Wetterskip Fryslân om op de hoogte te blijven van de actuele financiële situatie. Eveneens organiseren we een kennis- en netwerkbijeenkomst voor financieel medewerkers van de Friese medeoverheden.
	3.2 Binnen het IBT blijven we werken aan het risicogericht maatwerktoezicht. Door middel van toezichtgesprekken (dialoog) en/of thema-onderzoeken identificeren we met de gemeenten en het Wetterskip Fryslân gezamenlijke uitvoeringsrisico's. Daarnaast versterken we de interne organisatie rondom het IBT.
4. Aanpak ondermijning en weerbare provinciale organisatie	4.1 We bevorderen doorlopend het bewustzijn van medewerkers over de risico's van ondermijnende criminaliteit.

	4.2 We geven subsidie aan Friese gemeenten voor een aanpak in het versterken van hun weerbaarheid en bij de aanpak van ondermijnende activiteiten.
	4.3 We werken samen met onze ketenpartners aan het blijvend versterken van de Friese overheidsketen, met de Friese Norm als uitgangspunt.
	4.4 We werken aan een risicogerichte inzet van het bestuursrechtelijk instrument Wet Bibob (Wet bevordering integriteitsbeoordelingen door het openbaar bestuur).

Resultaatindicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2027
1. Kwaliteit openbaar bestuur	1.1 Aantal ambtelijke en bestuurlijke gesprekken met Friese medeoverheden, individueel en in VFG-verband.	19
	1.2 Aantal dialoogsessies ambtelijk vakmanschap.	3
2. Democratische vernieuwing en participatiebeleid	2.2 Aantal pilots/experimenten op het terrein van (jongeren)participatie en burgerschap.	2
	2.3 Aantal burgerpeilingen via digitaal platform Stim fan Fryslân.	2
	2.4 Aantal kennis- en netwerksessies voor/met medeoverheden over democratische vernieuwing en (jongeren)participatie.	2
3. Financiële positie Friese overheden en Interbestuurlijk Toezicht	3.1 Aantal bezoeken aan Friese gemeenten en Wetterskip Fryslân om op de hoogte te blijven van de actuele financiële situatie, alsmede inzake IBT-uitvoeringsrisico's.	19
	3.2 Voor de financiële ambtenaren van de Friese gemeenten wordt een kennis- en netwerkbijeenkomst georganiseerd.	1
4. Aanpak ondermijning en weerbare provinciale organisatie	4.1 Aantal gegeven bewustwordingspresentaties over signalen, risico's, en handelingsperspectieven rondom ondermijnende criminaliteit.	6
	4.2 Aantal verstrekte subsidies op basis van een subsidieregeling ter ondersteuning van gemeenten bij het versterken van hun weerbaarheid.	18
	4.3 Organiseren Friese Ondermijningsconferentie.	1
	4.4 Aantal onderzoeken in het kader van de Wet Bibob.	minimaal 15 onderzoeken

Wat mag het gaan kosten?

Bedragen x € 1.000,-	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
Totaal lasten	364	568	328	280	280
Totaal baten	0	0	0	0	0
Saldo van lasten en baten	364	568	328	280	280

Toelichting

De begroting bestaat voor dit beleidsveld uit een structureel budget voor bestuurlijke vernieuwing en een tijdelijk budget voor weerbare gemeenten.

Structureel

Het structurele budget bestuurlijke vernieuwing (€110.000) is bestemd voor de inzet en ontwikkeling van (digitale) participatiewerkwijzen en -instrumenten, waaronder het gebruik, beheer en de (technische) realisatie van digitaal participatieplatform Stim fan Fryslân.

Tijdelijk

De beschikbare tijdelijke middelen in 2027 voor weerbare gemeenten bedragen € 438.000. Dit is opgebouwd uit de jaarlijkse decentralisatie-uitkering van € 136.000 en resterende middelen uit de voorgaande tijdelijke uitkeringen ter grootte van € 222.000 voor het versterken van weerbaarheid van gemeenten tegen ondermijnende invloeden. De provincie ontvangt de decentralisatie-uitkering van € 136.000 over de periode 2025 tot en met 2029 van het ministerie van BZK, om samen met de Friese gemeenten te zorgen voor een verantwoorde en effectieve besteding. De provincie fungeert hierbij als kassier en regisseur.

Onderstaand voorstel uit de kadernota is verwerkt in bovenstaande tabel. In dit kadernotavoorstel zijn ook middelen voor formatie opgenomen. Deze middelen zijn verwerkt in programma 6 Bedrijfsvoering, beleidsveld 6.1 mensen.

Voorstellen kadernota		Bedragen x € 1.000,-				
Omschrijving	2026	2027	2028	2029	2030	
Lasten						
Extra impuls Friese norm (ondermijning)	0	80	40	40	40	
Totaal lasten	0	80	40	40	40	

Uitgebreide financiële tabel

Lasten en baten beleidsveld 1.4 Kwaliteit bestuur					
Onderwerp - Bedragen x € 1.000,-	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
Lasten					
Toekomstbestendige overheidsorganisatie	233	153	153	116	116
Toekomstbestendige Friese medeoverheden	131	414	174	164	164
Totaal lasten	364	568	328	280	280
Baten					
Totaal baten	0	0	0	0	0
Saldo van lasten en baten	364	568	328	280	280

Beleidsveld 1.5. Bestuurlijke samenwerking

Wat zien we?

Maatschappelijke opgaven zijn niet (langer) het exclusieve domein van één overheidslaag. Ze overstijgen bestuurlijke grenzen en raken vaak meerdere beleidsterreinen. Daarom werken wij als provincie waar mogelijk horizontaal samen: als één overheid met andere overheden en partners. Dat doen we op lokaal, regionaal, nationaal en Europees niveau.

Samenwerking in het Waddengebied

Het Waddengebied is een uniek gebied met veel natuur, relatief weinig inwoners, veel bezoekers en uiteenlopende belangen. De Waddenzee heeft de status van UNESCO Werelderfgoed. Door onder meer klimaatverandering staan natuur, economie en leefbaarheid onder druk. Dat vraagt om gezamenlijke oplossingen. Binnen de governance van het Waddengebied werken wij samen met het Rijk, regionale overheden en andere partners aan deze opgaven. De 'Agenda voor het Waddengebied 2050' vormt daarbij het beleidsmatige vertrekpunt. Voor de periode 2027–2032 wordt deze agenda uitgewerkt in het 'Uitvoeringsprogramma Waddengebied 2027–2032'. Wij zetten in op het voortzetten van de bestaande Waddenprogramma's en op een effectieve inzet van de beschikbare middelen ten behoeve van het Waddengebied en zijn inwoners. Daarnaast werken de ministeries van LNV en I&W aan het beleidskader natuur Waddenzee, gericht op het duurzaam beschermen en herstellen van de natuur.

Regionale samenwerking

Binnen Fryslân werken wij op verschillende manieren samen met medeoverheden, onder meer via de 'Samenwerkingsagenda Leeuwarden', verschillende Regio Deals en het 'Nationaal Programma Vitale Regio's'. Voor een nadere toelichting verwijzen wij naar paragraaf 10 'Samenwerkingsverbanden'.

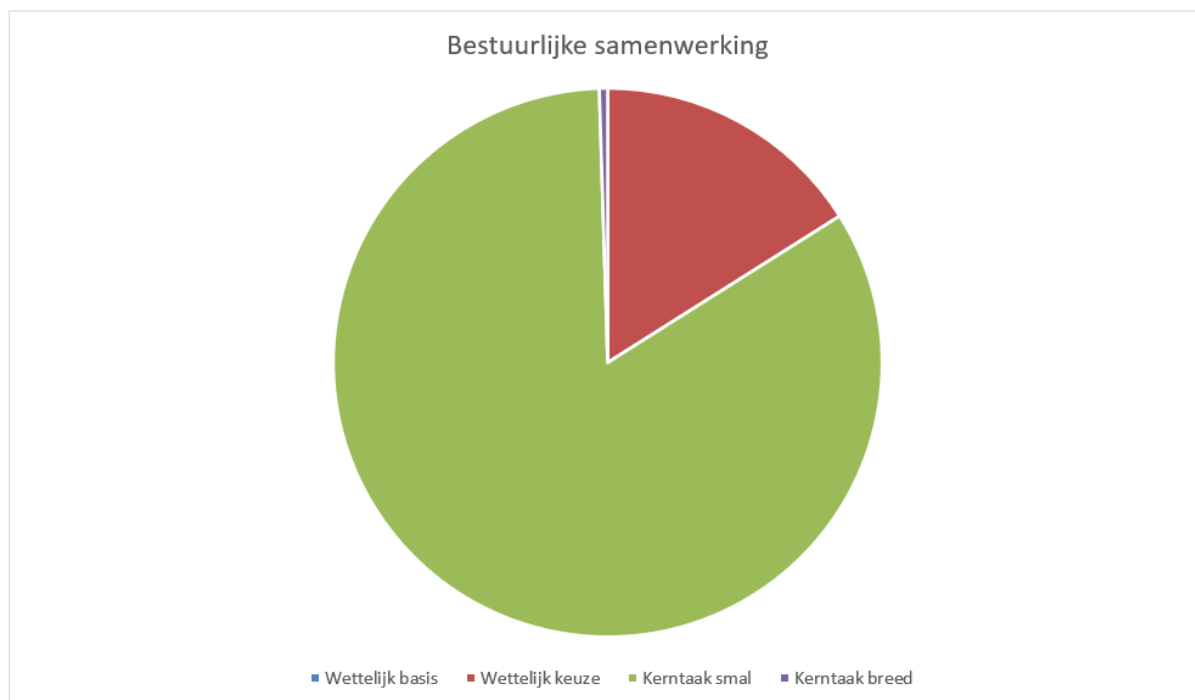
Belangenbehartiging

In het bestuursakkoord 'Oparbeidzje foar Fryslân' is afgesproken de positie van Fryslân bij het Rijk en de Europese Unie verder te versterken. De hiervoor opgestelde lobbyagenda is in 2025 aangeboden aan Provinciale Staten. In 2027 actualiseren wij deze lobbyagenda. Daarbij zetten wij in op een sterke belangenbehartiging in Den Haag en Brussel en op samenwerking in wisselende coalities met publieke, private en maatschappelijke partners. Naast de belangenbehartiging voor Fryslân worden de gezamenlijke provinciale belangen vertegenwoordigd via het Interprovinciaal Overleg (IPO). Door de positie van Fryslân in Den Haag te versterken, vergroten we ook onze invloed binnen het IPO.

Veilig en doelmatig gebruik diepe ondergrond

Sinds 2022 is de Friese Mijnbouwtafel actief. Hier werken Friese gemeenten, Wetterskip Fryslân, de provincie en het ministerie van EZ gezamenlijk aan een eenduidige bestuurlijke koers voor vraagstukken rond de diepe ondergrond.

Taak- en rolvrijheid

Taakvrijheid

Er vallen een aantal wetten met een optioneel karakter (waaronder de Wet gemeenschappelijke regelingen) onder dit beleidsveld. Optioneel betekent dat aan provincies zelf de keuze is wel of niet tot samenwerking, al dan niet via gemeenschappelijke regelingen over te gaan. Wanneer daarvoor wordt gekozen, bestaat er veel ruimte voor de wijze waarop deze samenwerking wordt ingericht.

Rolvrijheid

Samenwerking is centraal binnen dit beleidsveld. Onze rol is daarom primair die van samenwerkende overheid.

Wat willen we bereiken?

Doelstelling beleidsveld 1.5.

1. Samen met het Rijk, regionale overheden en stakeholders streven we naar een duurzame bescherming en ontwikkeling van de Waddenzee als natuurgebied en behoud van het unieke open landschap van het Waddengebied dat veilig, vitaal en veerkrachtig is (conform Agenda voor het Waddengebied 2050).
2. Samen met gemeenten, Wetterskip Fryslân, regio's, in landsdelig en interprovinciaal verband en met het Rijk voeren we beleidsdoelen uit.
3. De ambtelijke en bestuurlijke contacten tussen Fryslân, Noord-Nederland, de provincies, het Rijk en Europa versterken, zodat Friese belangen optimaal worden behartigd en Fryslân zich krachtig kan profileren.
4. Streven naar een veilig en doelmatig gebruik van de diepe ondergrond, met de inzet om gezamenlijk met de lokale bestuurders, de gaswinning te voorkomen in Fryslân vanuit de kleine velden.

Doelindicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde
-----------	-----------	------------

1. Samenwerking in het Waddengebied	1.1 Uitvoering UP Waddengebied 2027-2032.	100% in 2032
	1.2 Al het geld uit het Waddenfonds is weggezet.	100% in 2028
	1.3 Besteding Investeringskader Waddengebied (IKW).	100% in 2030
2. Regionale samenwerking	2.1 Uitvoering Samenwerkingsagenda Leeuwarden en de Regio Deals voor de regio's, NO, NW, Wadden en ZW.	100%
3. Belangenbehartiging	3.1 Om strategische belangen effectief te blijven behartigen, herijken en actualiseren we de lobbyagenda met daarin vier prioritaire Friese dossiers, op basis van actuele bestuurlijke en maatschappelijke ontwikkelingen.	100%
	3.2 We organiseren doelgroepgerichte evenementen ter versterking van strategische netwerkvorming en de zichtbaarheid en positie van Fryslân.	100%
	3.3 We verstevigen de Friese positie en zichtbaarheid in Den Haag en Brussel, om Friese belangen effectiever te agenderen en behartigen.	100%
	3.4 Om regionale slagkracht en gezamenlijke invloed te vergroten, verkennen we een vernieuwde Noord-Nederlandse samenwerking op dossiers met groot gezamenlijk belang.	100%
4. Veilig en doelmatig gebruik diepe ondergrond	4.1 Gezamenlijk met regionale bestuurders optrekken in het gebruik van de diepe ondergrond.	100% in 2027

Wat gaan we daarvoor doen?

Onderwerp	Resultaten 2027
1. Samenwerking in het Waddengebied	1.1 We stimuleren de bestuurlijke en ambtelijke samenwerking tussen Rijk, regionale overheden en stakeholders in het Waddengebied, en leveren hieraan onze bijdrage gebaseerd op het Uitvoeringsprogramma Waddengebied 2027-2032.
	1.2 We geven uitvoering aan de Gemeenschappelijke regeling Waddenfonds en Uitvoeringskader Waddenfonds 2021-2027 en het opvolgende uitvoeringskader.
	1.3.1 We geven uitvoering aan het Investeringskader Waddengebied (IKW) 2016-2026 (bij definitieve verlenging in kadernota tot 2030) en het Meerjarenprogramma IKW 2024-2030.
	1.3.2 We stellen een koers vast voor de provinciale rol in de Waddensamenwerking in de periode vanaf 2026, inclusief een vervolg van de interprovinciale samenwerking met Noord-Holland en Groningen.
2. Regionale samenwerking	2.1 We werken vanuit bestuurlijke samenwerking aan uitvoering van de Samenwerkingsagenda Leeuwarden, aan de Regio Deals voor de regio's NO, NW, Wadden en ZW en aan het Nationaal Programma Vitale Regio's in Noord en Zuidoost.
3. Belangenbehartiging	3.1 We herijken en actualiseren de lobbyagenda op basis van actuele bestuurlijke en maatschappelijke ontwikkelingen.
	3.2 We organiseren doelgroepgerichte evenementen.
	3.3 We verstevigen de Friese positie en zichtbaarheid in Den Haag en Brussel, door PA-adviseurs voor Fryslân in Den Haag en Brussel te positioneren.
	3.4 We verkennen een vernieuwde Noord-Nederlandse samenwerking op dossiers met groot gezamenlijk belang.
4. Veilig en doelmatig gebruik diepe ondergrond	4.1 We hebben met de Friese gemeenten en Wetterskip Fryslân een gezamenlijke provinciale mijnbouw-lobby voor Fryslân.

Resultaatindicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2027
1. Samenwerking in het Waddengebied	1.1 Besluit over bekostiging en organisatie over de opgaven in het Waddengebied (opvolging advies ABDTOPConsult en rapport van Jan Jaap de Graeff en Carla de Rie) is genomen	100%
	1.2 Jaarstukken 2026 Waddenfonds zijn opgesteld	100%

	1.3.1 Afronden opstellen nieuw MJP IKW	100%
	1.3.2 Provinciale koers bepalen en besluitvorming over interprovinciale samenwerking in het Waddengebied vanaf 2027	100%
3. Belangenbehartiging	3.1 Een actuele lobbyagenda	100%
	3.2 Doelgroepgerichte netwerkevenementen organiseren	2
	3.3 Fryske PA-adviseurs met standplaats Brussel en Den Haag	2
	3.4 Inrichten van vernieuwde Noord-Nederlandse samenwerking	100%
4. Veilig en doelmatig gebruik diepe ondergrond	4.1 Friese Mijnbouwtafel georganiseerd	4

Wat mag het kosten?

Bedragen x € 1.000,-	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
Totaal lasten	15.139	6.136	6.316	6.340	6.172
Totaal baten	1.686	778	778	778	778
Saldo van lasten en baten	13.453	5.358	5.539	5.562	5.395

Toelichting

Veruit het grootste deel van de budgetten betreft een bijdrage aan de Samenwerkingsverband Noord Nederland (SNN) (€ 1,3 mln.) en het Interprovinciaal Overleg (IPO) (€ 2,7 mln.). De bijdrage aan het IPO bureau wordt in zijn totaliteit verantwoord op dit beleidsveld. De bijdrage aan de BIJ12 (onderdeel van IPO) is wel toebedeeld naar de diverse programma's omdat de financiering hiervan ook grotendeels plaatsvindt via het inhoudelijke programma (zoals het Natuurpact). De overige lasten en baten betreffen de bijdragen voor deelname aan hiervoor genoemde samenwerkingsverbanden en de BTW-compensatie die wij uit deze deelnames retour krijgen.

De lagere lasten in 2027 ten opzichte van het jaar ervoor wordt met name veroorzaakt door het Waddenfonds, het Investeringskader Waddengebied (IKW) en SNN. De bijdrage aan het Waddenfonds kent op dit moment in de begroting een looptijd tot en met 2026. Sinds 2021 ontvingen de deelnemende provincies ieder een deel via het provinciefonds, voor Fryslân betekende dit € 9,6 mln. De begroting van het samenwerkingsverband IKW staat tot en met 2026 in de provinciale begroting, de middelen vanaf 2027 zijn nog niet opgenomen. De provincie ontvangt voor de uitvoering van de samenwerking IKW bijdragen van de provincies Groningen en Noord-Holland. De eigen bijdrage aan het IKW is wel meerjarig opgenomen, middels het kadernotavoorstel IKW. Van het SNN is in 2026 een eenmalige teruggave van € 2 mln. ontvangen. Dit verklaart het negatieve bedrag in 2026 en het verschil met 2027.

Onderstaande voorstellen uit de kadernota zijn verwerkt in bovenstaande tabel. In het kadernotavoorstel IKW zijn ook middelen voor formatie opgenomen. Deze middelen zijn verwerkt in programma 6 Bedrijfsvoering, beleidsveld 6.1 mensen.

Voorstellen kadernota	Bedragen x € 1.000,-				
Omschrijving	2026	2027	2028	2029	2030
Lasten					
Verlenging van het Investeringskader Waddengebied (IKW)	0	181	178	168	0
Waddenacademie	0	0	150	150	150
Totaal lasten	0	181	328	318	150

Uitgebreide financiële tabel

Lasten en baten beleidsveld 1.5 Bestuurlijke samenwerking					
Onderwerp - Bedragen x € 1.000,-	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
Lasten					
Samenwerking in het Waddengebied	12.080	1.014	1.194	1.218	1.050
Regionale samenwerking	-458	1.542	1.542	1.542	1.542
Belangenbehartiging	3.517	3.580	3.580	3.580	3.580
Totaal lasten	15.139	6.136	6.316	6.340	6.172
Baten					
Samenwerking in het Waddengebied	1.399	491	491	491	491
Regionale samenwerking	221	221	221	221	221
Belangenbehartiging	66	66	66	66	66
Totaal baten	1.686	778	778	778	778
Saldo van lasten en baten	13.453	5.358	5.539	5.562	5.395

Programma 2: Infrastructuur

Portefeuillehouder

Gedeputeerde M.A.C. de Vries

Inleiding

Leefkwaliteit en economische groei in Fryslân zijn sterk afhankelijk van goede verbindingen. Daarom zetten wij ons in voor een goed bereikbaar Fryslân, zowel nu en in de toekomst. Belangrijke aandachtspunten zijn het verbeteren van de verkeersveiligheid, het stimuleren van de fiets en het versterken van het (regionale) openbaar vervoer. Met dit programma geven we invulling aan onze ambities op het gebied van mobiliteit en infrastructuur.

Vastgestelde beleidsnotities

- [Provinciale Omgevingsvisie 'De romte diele'](#) (2020)
- [Regionaal Mobiliteits Programma](#) (2022)
- [Friese Integrale Visie Verkeersveiligheid 2026-2040](#) (2024, PS ter info)
- [Beleidskaders Onderhoud](#) (2020, actualisatie voorzien eind 2026)
- [Fryslân Feilich Fytslân](#) (2022)
- [Havenvisie](#) (2026)
- [Startnotitie RMP 2.0](#) (2026)

Verbonden partijen

Onderstaande verbonden partijen leveren een bijdrage aan de doelen en resultaten van dit programma. Een nadere toelichting van de verbonden partijen staat in paragraaf 5 van deze begroting.

- Coöperatie Openbare Verlichting & Energie Fryslân U.A. (OVEF), IJlst
- Gemeenschappelijke Regeling Mobiliteitsbureau Noordoost Friesland, Kollum

Overzicht lasten en baten programma 2 infrastructuur

<i>Exploitatie- Bedragen x € 1.000,-</i>	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
Lasten					
2.1 Algemeen beleid en verkeersveiligheid	9.012	5.034	4.980	4.989	4.989
2.2 Verbetering infrastructuur	9.930	28.568	38.136	11.920	9.776
2.3 Instandhouding provinciale infrastructuur	40.974	37.954	40.503	42.168	44.626
2.4 Openbaar vervoer	86.522	93.257	93.932	88.784	82.357
Totaal lasten	146.438	164.813	177.551	147.861	141.748
Baten					
2.1 Algemeen beleid en verkeersveiligheid	5.281	249	37	37	37
2.2 Verbetering infrastructuur	1.612	408	0	0	0
2.3 Instandhouding provinciale infrastructuur	1.434	1.434	1.434	1.004	1.004
2.4 Openbaar vervoer	5.809	10.345	5.136	3.748	3.851
Totaal baten	14.137	12.437	6.608	4.790	4.893
Saldo van lasten en baten	132.302	152.376	170.944	143.071	136.855

Toelichting

De toelichting op de grootste verschillen tussen de jaren is opgenomen bij de afzonderlijke beleidsvelden.

Beleidsveld 2.1. Algemeen beleid & verkeersveiligheid

Wat zien we?

Dit beleidsveld richt zich primair op het gedrag van mensen in het verkeer.

Externe ontwikkelingen

De manier waarop inwoners, ondernemers en bezoekers zich verplaatsen verandert. De groeiende aandacht voor verduurzaming, energietransitie en gezonde leefomgeving leidt tot een mobiliteitstransitie, waarbij een verschuiving plaats vindt van traditioneel vervoer (eigen auto op fossiele brandstof) naar schonere en slimmere vormen van mobiliteit. Hierin spelen ketenmobiliteit, deelmobiliteit, publieke mobiliteit, versterking van het openbaar vervoer en stimulering van fietsgebruik een belangrijke rol. Tegelijkertijd vraagt de specifieke Friese context — met een relatief groot landelijk gebied en verspreide kernen — om maatwerkoplossingen die aansluiten bij de mobiliteitsbehoefte van iedereen (inwoners en bedrijven). Om de vervoersgelijkheid te verbeteren, wordt landelijk ingezet op een nationaal 'bereikbaarheidspeil'. Binnen de verschillende Regiodeals is ook aandacht voor het stimuleren van vervoersgelijkheid.

Daarnaast staat de verkeersveiligheid onder druk. Het aantal ernstig gewonde verkeersslachtoffers stijgt met als gevolg dat de daling van het aantal verkeersdoden stagneert, zowel landelijk als in Fryslân (zie tabel 1 en 2). Door maatschappelijke ontwikkelingen, zoals groei van bevolking en bedrijvigheid, vergrijzing, een grotere diversiteit aan vervoersmiddelen en technologische ontwikkelingen, is het verkeerssysteem en de deelname daaraan complexer en risicovoller geworden.

De prognoses zijn niet hoopvol. Stichting Wetenschappelijk Onderzoek Verkeersveiligheid (SWOV, 2025) verwacht, dat zonder aanvullende maatregelen, het aantal ernstig en matig verkeergewonden en verkeersdoden tot 2040 verder zal toenemen. Belangrijke risicogroepen zijn daarbij fietsers en ouderen. Deze prognoses in combinatie met teruglopende budgetten bij het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, leiden tot een zorgelijke situatie rondom verkeersveiligheid.

Tabel 1 Aantallen verkeersongevallen, -gewonden en -doden van 2020 t/m 2025 in Nederland

Tijdperiode	Status	Verkeersongevallen	Gewonden	Mogelijke gewonden	Doden
2020	Afgesloten	80.685	18.511	1.829	513
2021	Afgesloten	87.032	19.990	2.683	514
2022	Afgesloten	99.436	25.274	2.612	655
2023	Afgesloten	97.293	26.305	740	593
2024	Afgesloten	98.128	27.846	731	558
2025	Afgesloten	96.763	29.678	754	601
Totaal		559.337	147.604	9.349	3.434

© 2026 VIA, Overzicht verkeersongevallen en -slachtoffers per tijdperiode

Opmerking: in de Corona-jaren 2020 & 2021 liggen de landelijke aantallen lager dan verwacht als gevolg van de maatregelen om verspreiding te beperken

Tabel 2 Aantallen verkeersongevallen, -gewonden en -doden van 2020 t/m 2025 in Fryslân

Tijdperiode	Status	Verkeersongevallen	Gewonden	Mogelijke gewonden	Doden
2020	Afgesloten	2.525	535	30	31
2021	Afgesloten	2.441	540	17	24
2022	Afgesloten	2.779	696	32	27
2023	Afgesloten	2.822	687	32	33
2024	Afgesloten	2.861	766	62	32
2025	Afgesloten	2.908	919	80	32
Totaal		16.336	4.143	253	179

© 2026 VIA, Overzicht verkeersongevallen en -slachtoffers per tijdperiode

Opmerking: in de Corona-jaren 2020 & 2021 liggen de landelijke aantallen lager dan verwacht als gevolg van de maatregelen om verspreiding te beperken

Daarnaast blijft een forse inzet nodig om mobiliteit te verduurzamen en fossielvrij te maken, zodat de doelstellingen uit het klimaatakkoord kunnen worden gehaald. Het verschuiven van mobiliteit middels elektrificatie (OV en auto) is één van de maatregelen, waarbij we sterk afhankelijk zijn van de netcongestie, oftewel de snelheid waarmee de uitbreiding van het benodigde energienetwerk gerealiseerd kan worden. Ook richt onze inzet zich op het beïnvloeden van het mobiliteitsgedrag door het verminderen of het veranderen van verplaatsingen.

Taak- en rolvrijheid

Taakvrijheid

De provincie is wettelijk verantwoordelijk voor het onderhoud van het provinciale weg- en vaarwegennet. Er bestaat echter geen wettelijke verplichting om deze infrastructuur uit te breiden of op te waarden. Verbeteringen die bijdragen aan verkeersveiligheid vallen wél onder onze wettelijke verantwoordelijkheid.

Rolvrijheid

Traditioneel had de provincie bij de aanleg van infrastructuur vooral een presterende rol: zelfstandig werken aan bereikbaarheid en veiligheid. Tegenwoordig verschuift deze rol steeds vaker naar die van een

samenwerkende overheid. Nieuwe infrastructuur wordt steeds vaker gekoppeld aan bredere gebiedsontwikkelingen, waarbij ook andere partijen verantwoordelijk dragen.

Wat willen we bereiken?

Doelstelling beleidsveld 2.1.

1. **Verkeersveiligheid:** We streven naar nul verkeersdoden in 2040, in lijn met de landelijke ambitie en de Friese Integrale Visie Verkeersveiligheid. Tussen nu en 2040 willen we het aantal dodelijke ongevallen fors terugbrengen. Voor 2030 is in het Meerjaren Uitvoeringsprogramma het tussendoel opgenomen om de stagnerende daling van het aantal verkeersdoden en de stijging van ernstige verkeersgewonden te doorbreken. Jaarlijks monitoren we deze ontwikkeling.
2. **Mobiliteit voor iedereen:** Mobiliteit moet fysiek en digitaal toegankelijk en betaalbaar zijn. We willen een systeem waarin iedereen zich welkom en comfortabel voelt en gericht kan reizen. Ook willen we de fysieke en financiële afstand, tussen het landelijk gebied en de centrumgebieden verkleinen. Hiervoor zijn nog geen concrete meetbare tussendoelen vastgesteld. In het Regionaal Mobiliteits Plan (RMP) 2.0, dat in 2027 wordt vastgesteld, werken we deze verder uit.
3. **Duurzame mobiliteit:** Voor een duurzaam en fossielvrij mobiliteitssysteem is de doelstelling om in 2030 een CO2-reductie van 55% ten opzichte van 2020 te halen. Hoewel er voor 2027 nog geen tussendoelen zijn, blijft inzet hiervoor noodzakelijk. Naast verdere elektrificatie gaan we in 2027 uitvoering geven aan de havenvisie waarbij de inzet is gericht op de transitie van goederenvervoer, van weg naar het water.

Ook zetten we de werkgeversaanpak voort, waarbij werkgevers met meer dan 50 werknemers worden benaderd om het woon-werkverkeer verder te verduurzamen.

Doelindicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde
1. Verkeersveiligheid	1.1 Het geregistreerde aantal doden en ziekenhuisgewonden in Fryslân* in 2027, vergeleken t.o.v. 2020 (doden: 31; gewonden: 535).	Afname t.o.v. 2020
2. Mobiliteit voor iedereen	<i>Zoals hierboven toegelicht zijn er op dit moment nog geen concrete, meetbare doelindicatoren voor dit onderwerp.</i>	
3. Duurzame mobiliteit	3.1 Reductie van CO2-uitstoot voor 2030 in Fryslân.	Afname t.o.v. 2020

*Deze indicator betreft alle wegen in Fryslân. De indicator in paragraaf 2.2 gaat specifiek over onze eigen infrastructuur.

Wat gaan we daarvoor doen?

Onderwerp	Resultaten 2027
1. Verkeersveiligheid	1.1 We geven uitvoering aan het Werkplan 2027 van het Regionaal Orgaan verkeersveiligheid Fryslân (ROF). Denk hierbij aan praktische verkeerslessen in het onderwijs, gedragscampagnes op risicogedragingen en langlopende doelgroepgerichte aanpakken op het gebied van

	fietsverlichting, handsfree fietsen en stimulering fietshelmgebruik.
	1.2 We stellen een ROF werkplan 2028 op.
2. Mobiliteit voor iedereen	2.1 We stellen een RMP 2.0 vast waarin onder meer duidelijkheid ontstaat over de doelen en resultaten v.w.b. 'mobiliteit voor iedereen'.
	2.2 Vanuit de provinciale hub-strategie faciliteren we in 2027 de voorbereiding en uitvoering van 4 pilot mobiliteitshubs.
3. Duurzame mobiliteit	3.1 We stimuleren de grotere bedrijven (die meer dan 50 werknemers hebben) om te werken aan een duurzamer vervoersbeleid voor hun organisatie (werkgeversaanpak).
	3.2 We werken de havenvisie uit tot een uitvoeringsprogramma.
	3.3 We stimuleren gemeenten om het netwerk aan openbare laadpalen verder uit te breiden.

Resultaatindicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2027
1. Verkeersveiligheid*	1.1 Fietshelmgebruik bij 0-6 jarigen	+2%
	1.2 Fietshelmgebruik bij 55-plussers	+2%
	1.3 Voering fietsverlichting bij 4-14 jarigen	+2%
	1.4 Handsfree fietsen bij 10-14 jarigen	+2%
	1.5 ROF Werkplan 2028 is vastgesteld	100%
2. Mobiliteit voor iedereen	2.1 RMP 2.0 is vastgesteld	100%
	2.2 Aantal pilots m.b.t. mobiliteitshubs dat in voorbereiding of uitvoering is	4 of meer
3. Duurzame mobiliteit	3.1 Uitvoeringsprogramma havenvisie is vastgesteld	100%
	3.2 Aantal deelnemende bedrijven aan de werkgeversaanpak	10 of meer
	3.3 Aantal nieuw geplaatste openbare laadpalen	100

**Sinds 2026 worden er voor wat betreft de indicatoren 1.1 t/m 1.4 metingen gedaan langs de weg. De doelwaarden voor 2027 betreffen een toename t.o.v. peiljaar 2026.*

Wat mag het gaan kosten?

Bedragen x € 1.000,-	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
Totaal lasten	9.012	5.034	4.980	4.989	4.989
Totaal baten	5.281	249	37	37	37
Saldo van lasten en baten	3.731	4.785	4.943	4.952	4.952

Toelichting

De structurele begrote lasten (€ 4,1 - 4,9 mln.) hebben betrekking op algemene beheerskosten, monitoring en verkeersveiligheid (educatie en gedragsbeïnvloeding). Bij de structurele budgetten is beperkte mate van budgetvrijheid voor wat betreft het meerjarig werkplan ROF. Fluctuatie bij de structurele middelen wordt veroorzaakt door het omzetten van tijdelijke middelen naar structurele middelen voor de bijdrage aan het CROW (€ 170.000) en het extra beschikbaar stellen van € 0,3 mln. voor mobiliteitshubs en € 0,4 mln. voor mobiliteitsgedrag.

De fluctuatie in de lasten en baten wordt hoofdzakelijk veroorzaakt door Rijksmiddelen (SPUK) ten behoeve van laadinfrastructuur voor 2026.

Uitgebreide financiële tabel

Lasten en baten beleidsveld 2.1 Algemeen beleid & verkeersveiligheid					
Onderwerp - Bedragen x € 1.000,-	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
Lasten					
Verkeersveiligheid	4.094	4.422	4.672	4.681	4.681
Mobiliteit voor iedereen	0	400	308	308	308
Duurzame mobiliteit	4.919	212	0	0	0
Totaal lasten	9.012	5.034	4.980	4.989	4.989
Baten					
Verkeersveiligheid	220	37	37	37	37
Duurzame mobiliteit	5.062	212	0	0	0
Totaal baten	5.281	249	37	37	37
Saldo van lasten en baten	3.731	4.785	4.943	4.952	4.952

Beleidsveld 2.2. Verbetering infrastructuur

Wat zien we?

Dit beleidsveld richt zich op het verbeteren en optimaliseren van de infrastructurele netwerken in Fryslân. De focus ligt daarbij op de veiligheid en doorstroming op provinciale wegen en vaarwegen.

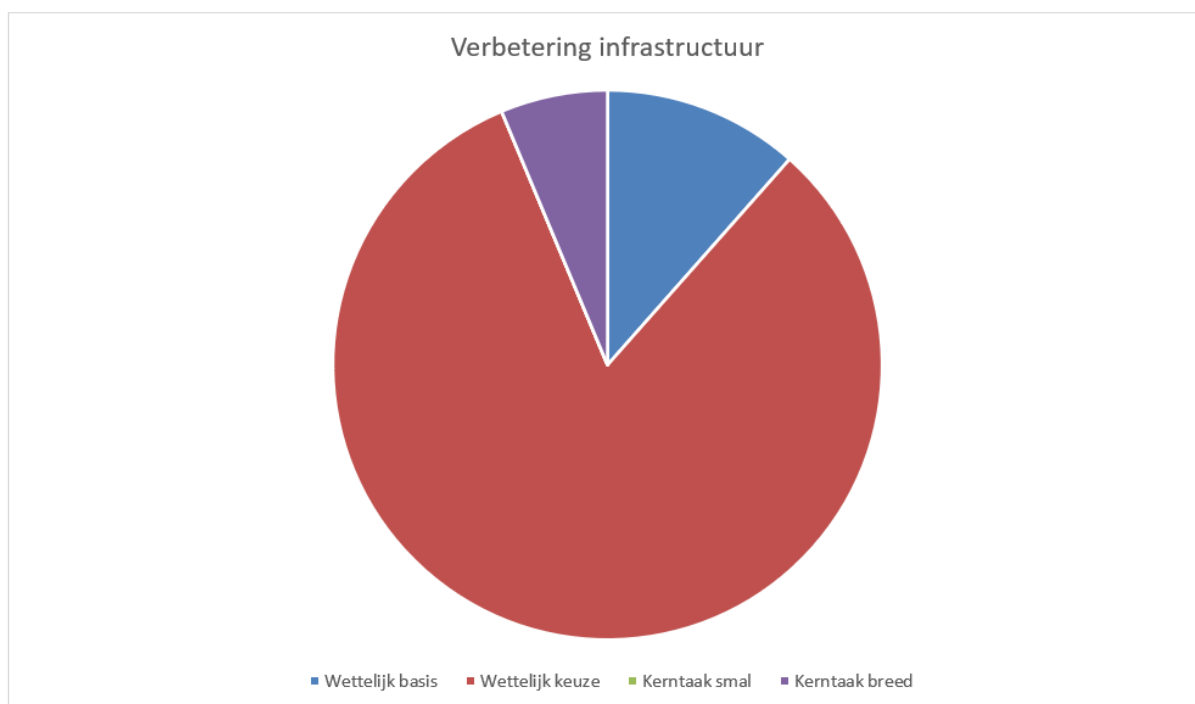
De verkeersveiligheid op de provinciale wegen laat een vergelijkbaar beeld zien als de landelijke en provinciale ontwikkelingen: er is meer aandacht nodig om de verkeersveiligheid te verbeteren. Daarom investeert de provincie vanaf 2027 substantieel meer in het veiliger maken van de provinciale wegen (zie ook beleidsveld 2.1).

Daarnaast besteden wij specifiek aandacht aan de positie van de fiets. Door de opkomst van de elektrische fiets is dit vervoermiddel een aantrekkelijk alternatief voor de (tweede) auto, met name voor afstanden tot circa 15 kilometer. Dit sluit aan bij de ambitie uit het Bestuursakkoord 2023–2027 'Oparbeidzje foar Fryslân' om Fryslân dé fietsprovincie van Nederland te laten zijn. De aanleg van doorfietsroutes vormt daarbij een belangrijk speerpunt.

De kosten van infrastructurele maatregelen zijn de afgelopen jaren sterk gestegen, onder meer door geopolitieke spanningen en conflicten. Daarnaast kampen aannemers en nutsbedrijven met personeelstekorten en is er sprake van schaarste aan materialen. Dat merken we bijvoorbeeld bij het realiseren van aansluitingen op het elektriciteitsnet en de aanleg van kabels en leidingen.

Ook veranderende wet- en regelgeving, bijvoorbeeld op het gebied van stikstof en de toepassing van bouwstoffen, heeft invloed op de uitvoering van projecten. Hierdoor moeten we binnen lopende projecten soms keuzes maken in kwaliteit of planning. Nieuwe projecten kunnen daardoor minder snel of in een beperktere omvang worden uitgevoerd. Ook andere overheden en samenwerkingspartners hebben met deze ontwikkelingen te maken, wat gevolgen heeft voor het functioneren van het infrastructurele netwerk in Fryslân als geheel.

Taak- en rolvrijheid

Taakvrijheid

De provincie is wettelijk verantwoordelijk voor het onderhoud van het provinciale wegen- en vaarwegennet. Er bestaat geen wettelijke verplichting om deze infrastructuur uit te breiden of op te waarderen. Verbeteringen die bijdragen aan de verkeersveiligheid behoren wel tot onze wettelijke verantwoordelijkheid.

Rolvrijheid

De aanleg van nieuwe infrastructuur en het verbeteren van bestaande infrastructuur behoorden van oudsher tot de presterende rol van de provincie: zelfstandig werken aan een betere bereikbaarheid en meer verkeersveiligheid. Steeds vaker verschuift deze rol echter naar die van samenwerkende overheid. Infrastructuurprojecten worden vaker gekoppeld aan gebiedsontwikkelingen waarvoor ook andere partijen verantwoordelijk zijn. Daarnaast worden rijksprojecten steeds vaker mede geïnitieerd of (voor)gefinancierd door de provincie.

Wat willen we bereiken?

Doelstelling beleidsveld 2.2.

1. Onze infrastructuur is veilig voor verkeersdeelnemers
2. Vlotte doorstroming op Friese wegen, vaarwegen en het spoor

Doelindicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde
1. Verkeersveiligheid	1.1 Aantal verkeersdoden en (ernstig) verkeersgewonden op onze <u>eigen</u> provinciale wegen	Afname t.o.v. 2020 (verkeersdoden 6, (ernstig) verkeersgewonden 69)
2. Vlotte doorstroming	2.1 Waardering van betrouwbaarheid netwerken en reistijd	8

Wat gaan we daarvoor doen?

Onderwerp	Resultaten 2027
1. Verkeersveiligheid	1.1 We realiseren de infrastructurele projecten zoals die volgens het Uitvoeringsprogramma RMP geprogrammeerd staan voor het jaar 2027.
2. Vlotte doorstroming	2.1 Samen met de gemeenten werken we verder aan het netwerk van doorfietsroutes.
	2.2 We zijn blijvend in overleg met het Rijk en andere overheden over het (goed) functioneren van het gehele infrastructurele netwerk in onze provincie. Indien nodig maken we hier afspraken over in het Bestuurlijk Overleg Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport (BO-MIRT).
	2.3 We gaan verder met de uitvoering van het uitvoeringsprogramma Van Harinxmakanaal (VHK) voor het faciliteren van klasse Va schepen.

	2.4 We maken afspraken met het Rijk over de afkoopsom voor de Tsjerk Hiddessluizen.
	2.5 We laten door ProRail de planvoorbereiding uitvoeren (Planning en Studies) voor de realisatie van station Leeuwarden Middelsee.
	2.6 We doen de voorbereidingen voor de realisatie van wacht- en fietsvoorzieningen bij busstation Heerenveen.

Resultaatindicatoren

Indicator	Onderwerp	Doelwaarde 2027
1. Verkeersveiligheid	1.1 Realisatie van de wegenprojecten conform het uitvoeringsprogramma RMP 2027.	100%
2. Vlotte doorstroming	2.1 Aantal wachtplaatsen voor de beroeps- en recreatievaart in het Van Harinxmakanaal dat is vervangen.	5
	2.2 De bochtverruiming Froskepolle en Langdeel in het Van Harinxmakanaal zijn in uitvoering.	100%
	2.3 De provinciale hoofdfietsroute langs de N355 'Groene Ster' is gerealiseerd.	100%
	2.4 Er is duidelijkheid over de toekomst van de Lelylijn en de hiervoor gereserveerde budgetten.	100%
	2.5 Er is duidelijkheid over de toekomst van de vervanging van de HRMK-spoorbrug en het hiervoor gereserveerde Rijksbudget.	100%
	2.6 De voortgang van de planvoorbereiding (Planning en Studies, door ProRail) voor realisatie van station Leeuwarden Middelsee.	75%
	2.7 De aanbesteding voor wacht- en fietsvoorzieningen bij busstation Heerenveen is afgerond.	100%

Wat mag het gaan kosten?

Bedragen x € 1.000,-	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
Totaal lasten	9.930	28.568	38.136	11.920	9.776
Totaal baten	1.612	408	0	0	0
Saldo van lasten en baten	8.319	28.160	38.136	11.920	9.776

Toelichting

De structureel begrote lasten bestaan uit afschrijvingslasten. Hiervoor bestaat geen budgetvrijheid. Daarnaast is € 1,5 miljoen beschikbaar voor doorfietsroutes.

Verder zijn verschillende tijdelijke projecten opgenomen, waardoor de lasten tussen de jaren fluctueren. Het gaat onder meer om infrastructuurprojecten uit het Regionaal Specifiek Pakket (RSP), zoals de 'Investeringsagenda Drachten-Heerenveen' en 'Sluis Kornwerderzand'.

De baten bestaan uit een specifieke uitkering (SPUK) voor het stimuleren van verkeersveiligheidsmaatregelen.

De voorstellen uit de 'Kadernota' zijn verwerkt in de bovenstaande tabel. Het voorstel voor busstation Heerenveen betreft een investering, het budget hiervoor is toegevoegd aan de dekkingsreserve kapitaallasten zodat toekomstige afschrijvingslasten hieruit gefinancierd kunnen worden.

Voorstellen kadernota		Bedragen x € 1.000,-				
Omschrijving	2026	2027	2028	2029	2030	
Lasten						
Aanpak verkeersknelpunten	0	0	133	266	400	
Treinstation Middelsee	0	0	18.000	0	0	
Busstation Heerenveen	0	0	2.800	0	0	
Totaal lasten	0	0	20.933	266	400	

Uitgebreide financiële tabel

Lasten en baten beleidsveld 2.2 Verbetering infrastructuur					
Onderwerp - Bedragen x € 1.000,-	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
Lasten					
Verkeersveiligheid	3.403	3.144	12.446	6.028	3.867
Vlotte doorstroming	6.527	25.424	25.690	5.892	5.909
Totaal lasten	9.930	28.568	38.136	11.920	9.776
Baten					
Verkeersveiligheid	1.498	408	0	0	0
Vlotte doorstroming	114	0	0	0	0
Totaal baten	1.612	408	0	0	0
Saldo van lasten en baten	8.319	28.160	38.136	11.920	9.776

Beleidsveld 2.3. Instandhouding provinciale infrastructuur

Wat zien we?

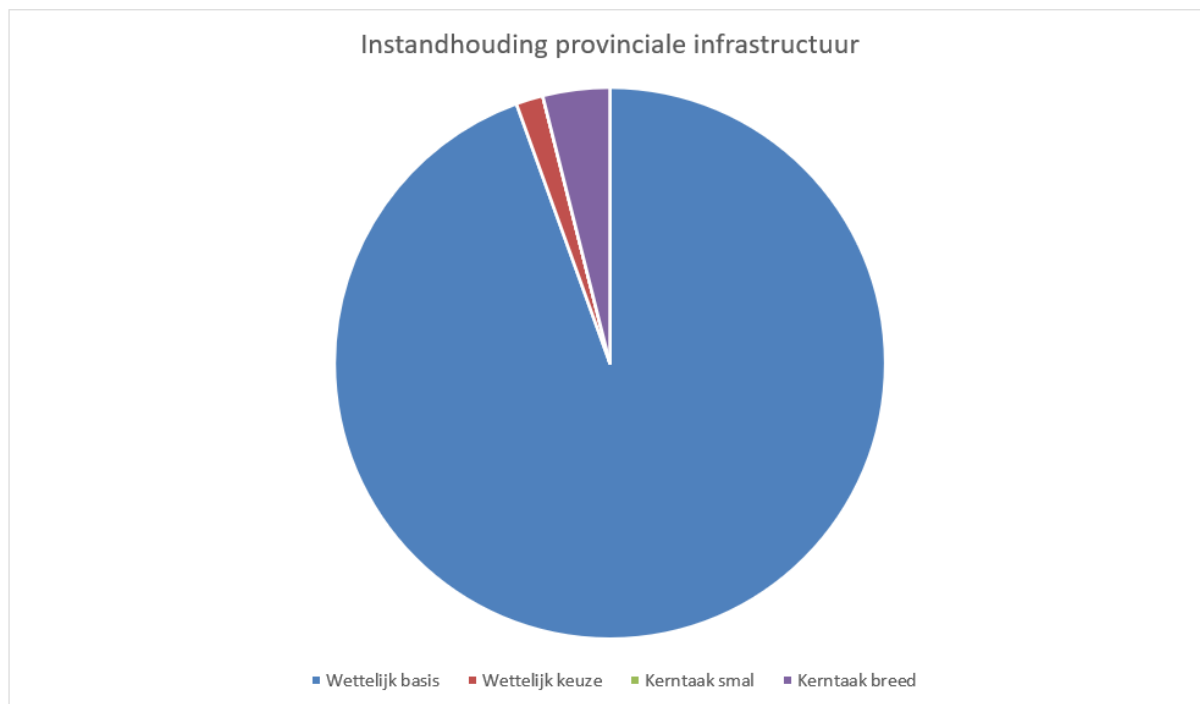
Externe ontwikkelingen

Op nationaal en regionaal niveau zien we dat de komende decennia veel infrastructuur aan vervanging toe is. Bruggen, sluizen, viaducten en tunnels die in de jaren vijftig tot en met zeventig zijn gebouwd, naderen het einde van hun levensduur. Dat geldt ook voor onze eigen infrastructuur. Zo moeten bijvoorbeeld de funderingen van onze wegen worden vervangen (rehabilitatie).

Daarnaast heeft veranderende en nieuwe wet- en regelgeving invloed op het beheer en onderhoud van onze infrastructuur. Denk daarbij aan aangescherpte regelgeving op het gebied van (cyber)veiligheid, natuur, stikstof, duurzaamheid en het gebruik van bouwstoffen.

Ook stijgen de kosten als gevolg van geopolitieke ontwikkelingen en is het lastig om voldoende gekwalificeerd personeel te vinden. Dit vertraagt onderhoud en investeringen en vraagt om een andere samenwerking met de markt.

Taak- en rolvrijheid

Taakvrijheid

De provincie is wettelijk verantwoordelijk voor het onderhoud van het provinciale wegen- en vaarwegennet, inclusief bruggen, sluizen en viaducten. Het onderhoudsniveau is vastgelegd in wet- en regelgeving. Daarnaast gelden richtlijnen van CROW, het landelijk kennisplatform voor infrastructuur, verkeer, vervoer en openbare ruimte, die ook door de rechter worden gehanteerd.

Voor vaarwegen gelden minder vaste normen, maar de provincie moet wel beschikken over een beheerplan waarin de belangrijkste onderwerpen zijn opgenomen. Ook het nautisch beheer is geregeld in de 'Scheepvaartverkeerswet' en de bijbehorende regelgeving. Daarnaast is de provincie verantwoordelijk voor de verkeersveiligheid en de doorstroming op de provinciale wegen.

Rolvrijheid

Binnen dit beleidsveld heeft de provincie vooral een opdrachtgevende rol. Wij zorgen ervoor dat wegen en vaarwegen veilig zijn, voldoen aan de wettelijke verplichtingen en doelmatig worden onderhouden.

De rolvrijheid zit enerzijds in de manier waarop wij onze wettelijke taken uitvoeren, bijvoorbeeld door innovatieve vormen van onderhoud en aanbesteden toe te passen. Anderzijds ligt deze in de mate waarin wij een actieve rol nemen bij ontwikkelingen zoals elektrische en digitale infrastructuur. Ook kunnen we onderhoud combineren met andere werkzaamheden in een gebied of afstemmen met onderhoud van andere beheerders.

Wat willen we bereiken?

Doelstelling beleidsveld 2.3.

1. De instandhouding van onze provinciale infrastructuur is op orde.

In de vergadering van Provinciale Staten van 29 juni 2022 is, in het kader van de heroverweging van het provinciale takenpakket (Zero Based Budgeting), besloten het onderhoudsniveau vanaf 2023 terug te brengen naar niveau 6. Uit de evaluatie van het 'Beleidskader onderhoud provinciale infrastructuur' in 2025 blijkt dat dit onderhoudsniveau door verschillende externe ontwikkelingen onder druk komt te staan. Daarom actualiseren wij het beleidskader.

2. Onze wegen en vaarwegen zijn optimaal bereikbaar en veilig, ook onder winterse omstandigheden.

Doelindicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde
1. Instandhouding provinciale infrastructuur	1.1 Beheer en onderhoud van onze infrastructuur is op orde	Onderhoudsniveau 6
2. Bereikbaarheid en veiligheid	2.1 Onze provincie is bereikbaar en onze infrastructuur is veilig voor gebruikers	100%

Wat gaan we daarvoor doen?

Onderwerp	Resultaten 2027
1. Instandhouding provinciale infrastructuur	1.1 We beheren, programmeren en onderhouden de provinciale infrastructuur conform het door PS vastgestelde onderhoudsniveau (6)
	1.2 We gaan verder met het optimaliseren en energieneutraal maken van onze steunpunten
	1.3 We verduurzamen onze dienstwoningen conform nieuwe wetgeving
	1.4 Vrijgekomen baggerspecie wordt hergebruikt (mits de kwaliteit dat toelaat)

	1.5 We passen ecologisch maaibeheer toe langs (delen van) onze wegen en vaarwegen
2. Bereikbaarheid en veiligheid	2.1 We bestrijden gladheid op onze wegen en breken ijs op (delen van) onze beroepsvaarwegen
	2.2 We zorgen voor adequaat incidentmanagement
	2.3 We schouwen en inspecteren onze wegen, vaarwegen en kunstwerken
	2.4 We zorgen voor nautisch toezicht op onze vaarwegen en professionaliseren de integrale samenwerking met politie en andere handhavende diensten
	2.5 We zorgen voor een veilige en vlotte doorvaart door middel van het op professionele wijze bedienen van provinciale bruggen en sluizen

Resultaatindicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2027
1. Instandhouding provinciale infrastructuur	1.1 Uitvoering groot onderhoud en investeringen conform uitvoeringsprogramma RMP 2027	100%
	1.2 Verzorgings- en technische score dagelijks onderhoud wegen	97%
	1.3 Aantal km vaarwegen waarvan we de diepte peilen	225
	1.4 Verduurzamen dienstwoningen	5
2. Bereikbaarheid en veiligheid	2.1 Gemiddelde maximale wachttijd (in minuten) vaarwegverkeer bij op afstand bediende bruggen	10
	2.2 Preventieve gladheidsbestrijding op onze wegen	100%
	2.3 Aanbesteding gladheidsbestrijding (inclusief materieel) is gereed	100%
	2.4 Aantal ongeplande stremmingen (> 4 uur) op onze infrastructuur	0
	2.5 NIS2*-maatregelen gerealiseerd	20%

*NIS staat voor Network Information Security. De NIS2-richtlijn is o.a. gericht op het verbeteren van cyberveiligheid.

Wat mag het gaan kosten?

Bedragen x € 1.000,-	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
Totaal lasten	40.974	37.954	40.503	42.168	44.626
Totaal baten	1.434	1.434	1.434	1.004	1.004
Saldo van lasten en baten	39.540	36.520	39.069	41.164	43.621

Toelichting

De begrote lasten bestaan hoofdzakelijk uit beheer- en onderhoudsmiddelen en afschrijvingslasten. De fluctuatie over de jaren wordt veroorzaakt doordat de programmering voor groot onderhoud en afschrijvingslasten meerjarig is verwerkt.

Beheer en onderhoud zijn wettelijke taken. Daarbij geldt dat het onderhoudsniveau minimaal een 6 moet zijn. Hiervoor bestaat geen budgetvrijheid.

Daarnaast is tijdelijk budget beschikbaar voor de financiering van stortplaatsen.

De fluctuatie in de baten wordt veroorzaakt door bijdragen van gemeenten aan het Oeverfonds (2025–2028). De structurele baten hebben onder meer betrekking op huren, pachten en stortopbrengsten.

Uitgebreide financiële tabel

Lasten en baten beleidsveld 2.3 Instandhouding provinciale infrastructuur					
Onderwerp - Bedragen x € 1.000,-	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
Lasten					
Instandhouding provinciale infrastructuur	37.979	34.295	37.532	39.197	40.470
Bereikbaarheid en veiligheid	2.995	3.659	2.971	2.971	4.156
Totaal lasten	40.974	37.954	40.503	42.168	44.626
Baten					
Instandhouding provinciale infrastructuur	1.434	1.434	1.434	1.004	1.004
Totaal baten	1.434	1.434	1.434	1.004	1.004
Saldo van lasten en baten	39.540	36.520	39.069	41.164	43.621

Beleidsveld 2.4. Openbaar vervoer

Wat zien we?

Door onder meer geopolitieke ontwikkelingen en rijksbezuinigingen blijven de betaalbaarheid en beschikbaarheid van het openbaar vervoer onder druk staan. De tarieven voor reizigers zijn hoog. Studenten reizen minder met het openbaar vervoer, waardoor vervoerders minder rijksbijdragen ontvangen. Hierdoor dreigt het aanbod van het openbaar vervoer verder te verschrallen. De provincie vindt dat het Rijk vervoerders hiervoor structureel moet compenseren en werkt hierin samen met de andere provincies.

Het Rijk stelde in 2024 extra middelen beschikbaar (Bikker-gelden) om een stijging van de tarieven voor het openbaar vervoer te voorkomen en te investeren in het openbaar vervoer. Ook de komende jaren worden extra middelen beschikbaar gesteld (Grinwis-gelden), onder meer voor het SOV-tekort. Een structurele oplossing ontbreekt echter nog.

Voor het realiseren van OV-infrastructuren is creativiteit, flexibiliteit en samenwerking nodig. De schaarste aan personeel, sterk gestegen bouwkosten, beperkte vergunningsruimte en netcapaciteit maken het een uitdaging om projecten binnen tijd, scope en budget uit te voeren.

Taak- en rolvrijheid

Taakvrijheid

Op grond van de 'Wet personenvervoer 2000' is de provincie bevoegd om als concessieverlener op te treden voor het regionale bus- en treinvervoer. Daarmee bepaalt de provincie hoe het regionale openbaar vervoer wordt ingericht en aan welke eisen dit moet voldoen. Binnen deze rol kan de provincie ook subsidies verstrekken aan vervoerders die het regionale openbaar vervoer uitvoeren, zoals in de concessie is vastgelegd.

Rolvrijheid

De rolvrijheid ligt in de mate waarin invulling wordt gegeven aan de wettelijke verplichting om openbaar vervoer aan te bieden en de wijze waarop dit gebeurt. Zo kan worden gekozen voor het ontsluiten van alle kernen of juist voor een sterke focus op duurzaamheid. Daarnaast kan de provincie een meer of minder

initierende en faciliterende rol vervullen bij innovaties, bijvoorbeeld op het gebied van duurzame vervoerstechniek of nieuwe vormen van kleinschalig openbaar vervoer.

Wat willen we bereiken?

Doelstelling beleidsveld 2.4.

1. Het openbaar vervoer in Fryslân is voor iedereen toegankelijk
2. Het openbaar vervoer is volledig duurzaam
3. Het openbaar vervoer is betrouwbaar

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde
1. Toegankelijk OV	1.1 Rapportcijfer klanttevredenheid OV Fryslân	Minimaal een 7.5
2. Duurzaam OV	2.1 Zero-emissie regionaal bus- en treinvervoer	Vanaf 2030 100% ZE-busvervoer
		Vanaf 2035 100% ZE-treinvervoer
3. Betrouwbaar OV	3.1 Punctualiteit (jaarlijks percentage regionale treinen en bussen dat op tijd aankomt in 2027)	90% bus
		95% trein

Wat gaan we daarvoor doen?

Onderwerp	Resultaten 2027
1. Toegankelijk OV	1.1 We beheren de regionale OV-concessies voor trein en bus.
	1.2 We bereiden de treinconcessie 2035 - 2050 voor.
	1.3 We voeren het vastgestelde Uitvoeringsprogramma Toegankelijkheid Openbaar Vervoer 2024-2028 uit.
2. Duurzaam OV	2.1 De provincie neemt voor 2029 alle busstallingen in Fryslân in eigendom.
	2.2 We laten door ProRail een verkenningstudie uitvoeren naar de laadinfrastructuur voor batterijtreinen voor de Friese regionale spoorlijnen.
3. Betrouwbaar OV	3.1 We ronden de plaatsing van Dynamisch Reizigers Informatie Systeem (DRIS) panelen op veelgebruikte bushaltes af.
	3.2 We maken samen met de provincie Groningen de treinstellen van Arriva geschikt voor het nieuwe treinbeveiligingssysteem European Rail Traffic Management System (ERTMS) op de noordelijke regionale spoorlijnen.

Resultaatindicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2027
1. Toegankelijk OV	1.1 De Nota van Uitgangspunten nieuwe treinconcessie 2035 - 2050 is vastgesteld door PS	100%
	1.2 Toename aantal toegankelijke provinciale bushaltes	10
2. Duurzaam OV	2.1 Aantal locaties voor busstallingen dat in eigendom is van de provincie Fryslân	3
	2.2 De verkenningsstudie door ProRail, naar de laadinfrastructuur voor batterijtreinen voor Friese regionale spoortrajecten is uitgevoerd.	75%
3. Betrouwbaar OV	3.1 Het aantal DRIS-panelen dat in 2027 is gerealiseerd op veelgebruikte bushaltes	10
	3.2 De voortgang van het geschikt maken van de treinstellen van Arriva voor het nieuwe treinbeveiligingssysteem European Rail Traffic Management System (ERTMS) op de noordelijke regionale spoorlijnen.	30%

Wat mag het gaan kosten?

Bedragen x € 1.000,-	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
Totaal lasten	86.522	93.257	93.932	88.784	82.357
Totaal baten	5.809	10.345	5.136	3.748	3.851
Saldo van lasten en baten	80.712	82.912	88.796	85.036	78.506

Toelichting

De begrote lasten bestaan hoofdzakelijk uit exploitatiemiddelen voor het openbaar vervoer. Qua budgetvrijheid liggen de middelen gedurende de looptijd van de concessie in principe vast. In 2026 zijn aanvullende middelen beschikbaar voor het verbeteren van het openbaar vervoer. Deze zijn via een decentralisatie-uitkering van het Rijk ontvangen en vanaf 2027 structureel opgenomen.

De baten hebben betrekking op bijdragen van derden voor diensten die onderdeel uitmaken van de concessie. De fluctuaties tussen de jaren worden veroorzaakt door de inzet van middelen voor de invoering van het European Rail Traffic Management System (ERTMS) op de treinen, onderzoek naar de elektrificatie van treinen en het herstel van de kade op Terschelling. Hiervoor zijn specifieke middelen beschikbaar of zijn overeenkomsten afgesloten. Daarnaast is tijdelijk budget beschikbaar (€ 4 miljoen in de periode 2024–2028) voor het verbeteren van de bereikbaarheid van het platteland.

Uitgebreide financiële tabel

Lasten en baten beleidsveld 2.4 Openbaar vervoer					
Onderwerp - Bedragen x € 1.000,-	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
Lasten					
Toegankelijk OV	82.895	83.836	85.135	82.685	81.055
Duurzaam OV	685	1.547	1.607	497	497
Betrouwbaar OV	2.942	7.874	7.190	5.602	805
Totaal lasten	86.522	93.257	93.932	88.784	82.357
Baten					
Toegankelijk OV	3.042	3.046	3.046	3.046	3.046
Betrouwbaar OV	2.767	7.299	2.090	702	805
Totaal baten	5.809	10.345	5.136	3.748	3.851
Saldo van lasten en baten	80.712	82.912	88.796	85.036	78.506

Programma 3: Natuur en Landbouw

Portefeuillehouders

Gedeputeerden M.A.C. de Vries en A.W. Kooistra

Inleiding

Als landbouwprovincie van Nederland zijn wij trots op ons landelijke gebied met zijn eigen Friese karakter. Dat karakter komt ook tot uiting in ons landschap, de leefbaarheid en onze natuur. Om te zorgen voor een toekomstbestendige landbouw én een rijke natuur zetten wij ons ervoor in dat landbouw en natuur elkaar optimaal versterken.

De opgaven in het landelijk gebied zijn omvangrijk en hangen ruimtelijk en ecologisch met elkaar samen. Het gaat om de doorontwikkeling van onze landbouwsector, het beschermen en ontwikkelen van natuur, het behouden en versterken van de landschappelijke kwaliteit, het verbeteren en schoonhouden van het milieu en het op peil houden van de kwaliteit en kwantiteit van het (grond)water. Deze opgaven vragen om een integrale en gezamenlijke aanpak, samen met onze partners in Fryslân.

Dat doen we op een pragmatische manier door nieuwe ontwikkelingen aan te laten sluiten bij bestaande kwaliteiten van het landelijke gebied. Om deze kwaliteiten op orde te brengen en te houden, voeren we onze wettelijke taken uit en zetten we ons in voor de onderstaande ambities voor het landelijk gebied.

Vastgestelde beleidsnotities

- [Nota “Natuur en Landelijk gebied”](#) (2012)
- [Nota weidevogels 2021-2030](#) (2021)
- [Provinciaal Programma herstel biodiversiteit](#) (2021)
- [Strategische Grondnota Natuur Netwerk Nederland](#) (2022)
- [Friese bomen- en bossenstrategie](#) (2022)
- [Beleidsnotitie Invasieve Exoten](#) (2023)
- [Beleidskader Natuurvriendelijk isoleren](#) (2025)
- [Beleidsregel natuur Fryslân](#) (2024)
- [Nota Faunabeleid Fryslân](#) (2024) inclusief nieuw ganzenbeleid
- [Beleidsbrief landbouw Fryslân 2025-2030](#) (2025)
- [Uitvoeringsagenda Landbouw 2025-2030](#) (2025)
- [Natuurbeheerplan Fryslân](#) (2025)
- [Convenant Natuurbrandbeheersing](#) (2023)

Verbonden partijen

Onderstaande verbonden partijen leveren een bijdrage aan de doelen en resultaten van dit programma. Een overzicht van de verbonden partijen en meer informatie hierover staan in paragraaf 5 van deze begroting.

- Vereniging Interprovinciaal Overleg (IPO), Den Haag
- BIJ 12 (onderdeel van IPO)
- Gemeenschappelijke regeling Samenwerkingsverband Noord Nederland (SNN), Assen

Overzicht lasten en baten programma 3 Natuur en Landbouw

<i>Exploitatie- Bedragen x € 1.000,-</i>	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
Lasten					
3.1 Natuur	173.925	138.029	118.352	84.987	102.951
3.2 Landbouw	13.772	29.510	60.149	4.784	12.289
Totaal lasten	187.697	167.538	178.501	89.771	115.240
Baten					
3.1 Natuur	65.086	43.238	36.823	20.352	38.733
3.2 Landbouw	7.705	16.590	52.494	4.648	12.289
Totaal baten	72.791	59.829	89.317	24.999	51.022
Saldo van lasten en baten	114.905	107.710	89.184	64.772	64.218

Toelichting

De toelichting op de grootste verschillen tussen de jaren staat bij de afzonderlijke beleidsvelden.

Beleidsveld 3.1. Natuur

Wat zien we?

Dit beleidsveld gaat over onze inzet voor behoud en herstel van natuur: in natuurgebieden, daarbuiten via de basiskwaliteit natuur en landschap en via agrarisch natuur- en landschapsbeheer. In paragraaf 9 'Grote projecten' wordt nader ingegaan op het 'Natuurpact' en het 'Programma Natuur'.

Externe ontwikkelingen

De ontwikkelingen in het landelijke gebied gaan volop door. Rechterlijke uitspraken over o.a. stikstof en gewasbeschermingsmiddelen en inbreukprocedures van de EU benadrukken de urgentie om natuur en biodiversiteit te herstellen. Concreet betekent dit dat drukfactoren zoals stikstofdepositie, schadelijke gewasbeschermingsmiddelen, versnippering en verdroging moeten worden aangepakt. Als provincie voeren wij de volgende landelijke programma's uit, gericht op het herstel en de versterking van natuur en biodiversiteit: het 'Natuurpact', het 'Programma Natuur' (fase 1 en fase 2) en het 'Uitvoeringsprogramma Maatregelen Landelijk Gebied' (UMLG). Voor de natuurdoelen op agrarische grond stelt het Rijk fors extra budget beschikbaar voor het 'Programma Agrarisch Natuurbeheer' (ANB).

Europese Natuurherstelverordening

In 2024 is de 'Europese Natuurherstelverordening' (NHV) in werking getreden. Nederland moet uiterlijk 1 september 2027 een natuurplan indienen bij de Europese Commissie. Hierin wordt beschreven hoe Nederland de doelen van de NHV wil bereiken. De verplichtingen uit de NHV leiden naar verwachting tot aanvullende inspanningen van provincies op het gebied van natuurherstel en monitoring, zowel binnen als buiten beschermde natuurgebieden.

Beschermde natuurgebieden en natuurherstel

Binnen het Friese deel van het Natuurnetwerk Nederland (NNN) en de 20 Friese Natura 2000-gebieden wordt via eerdergenoemde programma's versneld gewerkt aan systeemherstel, kwaliteitsverbetering en de ontwikkeling van nieuwe natuur. Vrijwilligheid van deelnemende partijen is daarbij een belangrijk uitgangspunt. De aanpak van stikstofdepositie en verdroging heeft prioriteit met een focus op Zuidoost-Fryslân waar drie stikstofoverbelaste Natura2000-gebieden liggen.

Om de beschermde natuurgebieden zo veel mogelijk te laten bijdragen aan de landelijke instandhoudingsdoelen, heeft de minister aanvullende natuurdoelen vastgesteld voor meerdere Natura 2000-gebieden. Zo is eind 2025 de grutto als doelsoort toegevoegd aan 25 Vogelrichtlijngebieden, waarvan negen in Fryslân liggen.

Een relatief nieuw beleidsthema is het beperken van de risico's op natuurbranden. Door klimaatverandering en verdroging zijn deze risico's, bijvoorbeeld in bos- en heidegebieden, toegenomen.

Soortenbeleid

Voor het soortenbeleid is van belang dat het ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LVVN) een evaluatie uitvoert van het huidige wettelijke stelsel voor jacht en faunabeheer. De uitkomsten worden in 2027 verwacht. Wij verwachten dat deze evaluatie nieuwe inzichten biedt om oplopende faunaschades beter beheersbaar te maken.

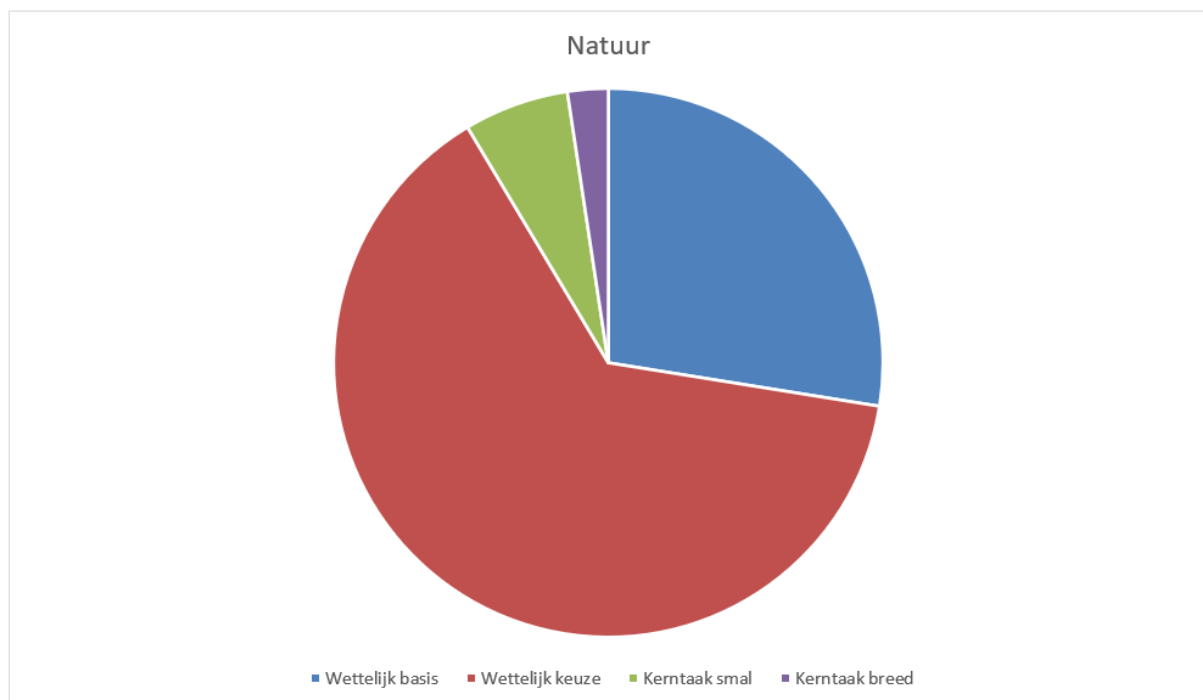
In het kader van de inbreukprocedure 'Vogelrichtlijn-Grutto' zet het ministerie van LVVN in op acht maatregelen, waaronder het met voorrang, in samenhang, versneld en geborgd uitvoeren van het 'Aanvalsplan Grutto' (AVP). Fryslân werkt momenteel aan tien AVP-gebieden van minimaal 1.000 hectare en wil uiteindelijk achttien AVP-gebieden realiseren.

Monitoring en Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving (VTH)

De hiervoor genoemde ontwikkelingen onderstrepen het belang van monitoring van de beleidsopgaven voor natuur en biodiversiteit. Daarom nemen wij deel aan het landelijke 'Verbeterprogramma Natuurmonitoring', waarin ook aandacht is voor de aanvullende monitoringsverplichtingen uit de 'Europese Natuurherstelverordening', zoals extra monitoring buiten het NNN en Natura 2000-gebieden. Monitoring is bovendien een belangrijke voorwaarde om afspraken te kunnen borgen en inzicht te krijgen in de effecten van de genomen maatregelen. Dat is cruciaal voor de Friese Aanpak Stikstofreductie en Natuurherstel.

Door de maatschappelijke betrokkenheid en de toenemende juridische complexiteit groeit ook het aantal dossiers en neemt de benodigde inzet voor vergunningverlening, toezicht en handhaving toe. Voorbeelden hiervan zijn de zorgplicht voor weidevogels, soortenmanagementplannen, een toenemend aantal handhavingsverzoeken over het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen en de vergunningplicht voor activiteiten die schadelijk kunnen zijn voor natuur.

Taak- en rolvrijheid

Taakvrijheid

De provincies zijn verantwoordelijk voor het beheer en de ontwikkeling van het Natuurnetwerk Nederland (NNN), het agrarisch natuurbeheer en het soortenbeleid. Daarnaast zijn zij verantwoordelijk voor het behalen van de instandhoudingsdoelen in de Natura 2000-gebieden. Veel provinciale taken op het gebied van natuur zijn wettelijk vastgelegd en grotendeels verplicht. Het betreft onder meer de vergunningverlening, het verlenen van ontheffingen en vrijstellingen, en het vaststellen van kaders voor het faunabeheer.

Daarnaast is de provincie verplicht te beschikken over een actuele natuurvisie en beheerplannen voor Natura 2000-gebieden. Deze plannen moeten iedere zes jaar worden geëvalueerd en geactualiseerd. Voor een aantal thema's beschikt de provincie over verordenende bevoegdheden. De taken op het gebied van Uitvoering en Handhaving (U&H) zijn verankerd in wet- en regelgeving. Zo is de uitvoering van de natuurtaken uit de Omgevingswet wettelijk bij de provincie belegd.

Rolvrijheid

Veel provinciale taken op dit terrein vallen onder het domein van de rechtmatige overheid (zoals vergunningverlening, ontheffingen en toezicht) of van de presterende overheid (zoals aankoop, inrichting en beheer van natuur, onderzoek, en het behalen van vastgestelde instandhoudingsdoelen voor Vogel- en Habitatrichtlijngebieden).

De rolvrijheid van de provincie neemt in de loop der tijd af. Bij de begrenzing, verwerving en inrichting van natuurgebieden heeft de provincie relatief veel beleidsruimte. In de beheerfase daarentegen is zij grotendeels gebonden aan landelijke standaardpakketten en systematiek, waardoor de eigen sturingsmogelijkheden beperkt zijn.

Wat willen we bereiken?

Doelstelling beleidsveld 3.1.

De natuur en biodiversiteit herstellen en bevorderen door:

1. het realiseren en behouden van een robuust en kwalitatief hoogwaardig netwerk van beschermde natuurgebieden (NNN, Natura 2000-gebieden en Nationale Parken);
2. toe te werken naar een natuur-inclusieve samenleving met een goede basiskwaliteit natuur en landschap (BKNL), zowel in het landelijk gebied als in de bebouwde kom;
3. de natuur en biodiversiteit in Fryslân zodanig te herstellen door middel van stikstofreductie en een effectieve aanpak van andere drukfactoren dat natuurvergunningen weer kunnen worden afgegeven;
4. uitvoering te geven aan het soortenbeleid. Enerzijds kwetsbare, bedreigde en beschermde soorten te beschermen, de achteruitgang van de biodiversiteit te stoppen en een opgaande trend voor soorten, waaronder weidevogels, te realiseren. En anderzijds door schade en overlast, zoals vraatschade door ganzen, te beperken via faunabeheer en de aanpak van invasieve exoten.

Doelindicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde
1. Beschermde natuurgebieden	1.1 Aantal hectares robuust en kwalitatief hoogwaardig Natuur Netwerk Nederland (NNN)	66.300 ha in 2035
	1.2 Goede ecologische kwaliteit van NNN-gebieden	Alle gebieden hebben een goede ecologische kwaliteit
	1.3 Aantal onbeheersbare natuurbranden	0
	1.4 Aantal Natura2000-gebieden met gunstige staat van instandhouding voor de aangewezen VHR-doelen	20
2. Basiskwaliteit Natuur en Landschap	2.1 Percentage bosareaal	10% uitbreiding in 2030
	2.2 Aantal hectares waarop ANLB plaatsvindt.	33.000 ha tot en met 2027

	2.3 Hoeveelheid hectares groenblauwe dooradering	10% kwalitatief hoogwaardige groenblauwe dooradering in het landelijk gebied
	2.4 Alle algemene soorten verkeren in een gunstige staat van instandhouding	Gunstige staat van instandhouding gerealiseerd in 2050
3. Natuurherstel	3.1 Friese aanpak stikstofreductie en Natuurherstel	Vergunningverlening van het slot
4. Soortenbeleid	4.1 Aantal broedparen grutto	10.000 in 2030
	4.2 Aantal aanvalsplan grutto gebieden van minimaal 1.000 ha.	18 in 2030
	4.3 Hoeveelheid faunaschade	Niet hoger dan het gemiddelde van 2017/2018 - 2022/2023
	4.4 Aantal art. 17-soorten (Invasieve Exoten)	Geen nieuwvestiging.

Wat gaan we daarvoor doen?

Onderwerp	Resultaten 2027
1. Beschermde natuurgebieden	1.1 Uitvoeren restopgave verwerving en functiewijziging binnen afgesproken kaders Natuurpact
	1.2 Uitvoeren restopgave inrichting binnen afgesproken kaders Natuurpact (ingericht areaal gereedmaken voor natuurlijke functie)
	1.3 De natuurkwaliteit structureel evalueren door het uitvoeren van beheerevaluaties in de gebieden via 'het goede gesprek'
	1.4 Uitvoeren van de afgesproken gebiedsgerichte preventieve maatregelen en de overige afspraken conform het Friese Natuurbrandbeheersingsplan en convenant
	1.5 Uitvoeren landschapsecologische systeemanalyses (LESA's)
	1.6 Actualiseren Natura2000-beheerplannen
2. Basiskwaliteit natuur en landschap	2.1 Het verlenen van subsidies om het bosareaal te vergroten en te revitaliseren
	2.2 Uitbreiding van het ANLB-areaal en verzwaring van het beheer in weidevogelkerngebieden via het afsluiten van ANLB-beheerpakketten

	2.3 Subsidieverstrekking via extra GLB en NPI-openstelling
	2.4 Doorontwikkelen Netwerk Natuurinclusief Fryslân tot een zelfstandig samenwerkingsverband
3. Natuurherstel	3.1 Een Fries Uitvoeringsprogramma 'stikstofreductie en natuurherstel' met concrete maatregelen voor het stoppen van verslechtering in N2000-gebieden en herstellen van opgetreden verslechtering
4. Soortenbeleid	4.1 Uitvoeren Nota Weidevogels 2021-2030 inclusief LIFE IP GrassBirdHabitats
	4.2 Stimuleren deelname Aanvalsplan Grutto in 10 gebieden
	4.3 We verlenen jaarlijks een budgetsubsidie aan de Faunabeheereenheid Fryslân om uitvoering te geven aan het faunabeleid
	4.4 Actief Beheersen invasieve exoten en elimineren 'artikel 17-soorten'

Resultaatindicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2027
1. Beschermd natuurgebieden	1.1 NNN-verwerving en functiewijziging	150 ha
	1.2 NNN-inrichting	300 ha
	1.3 Aantal gebieden met beheerevaluatie	6
	1.4 Aantal RIN-gebieden (Risico Index Natuurbranden)	13
	1.6 Aantal afgeronde LESA's	6
	1.7 Aantal opgestarte actualisaties Natura2000-beheerplannen	4 gebieden
2. Basiskwaliteit natuur en landschap	2.1 Aantal hectares bosuitbreiding	30 ha
	2.2 Aantal hectares gerevitaliseerd bos	150 ha
	2.3 Aantal nieuwe hectares met afgesloten ANLB beheerpakketten	1.000 ha
	2.4 Hectares nieuw aangelegde groenblauwe dooradering	20 ha
	2.5 Netwerk Natuurinclusief Fryslân	1

3. Natuurherstel	3.1 Uitvoeringsprogramma stikstofreductie en natuurherstel	1
4. Soortenbeleid	4.1 Aantal broedparen Grutto	8.500
	4.2 Aantal Aanvalsplan Grutto gebieden gestart	10
	4.3 Schade trekganzen (voorjaarschade in kilogram droge stof en in euro's)	Maximaal 38,8 miljoen kg droge stof en maximaal € 10,5 miljoen uitbetaalde schade
	4.4 Schade standganzen (zomerschade in kilogram droge stof en euro's)	Maximaal 7,7 miljoen kg droge stof en maximaal € 1,7 miljoen uitbetaalde schade
	4.5 Aantal exemplaren art. 17 soorten	0

Wat mag het gaan kosten?

Bedragen x € 1.000,-	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
Totaal lasten	173.925	138.029	118.352	84.987	102.951
Totaal baten	65.086	43.238	36.823	20.352	38.733
Saldo van lasten en baten	108.839	94.790	81.529	64.635	64.218

Toelichting

Een groot deel van de budgetten zijn bestemd voor werkzaamheden waar (langjarige) afspraken onderliggen of die een wettelijke basis kennen. Voor het uitvoeren van het 'Natuurpact' is in de begroting 2027 € 88,6 mln. opgenomen, ontvangen van het Rijk via het Provinciefonds en € 9 mln. structurele provinciale beheergelden. De middelen voor het 'Natuurpact' zijn bestemd voor de ontwikkelopgave Natuurnetwerk Nederland en natuurbeheer. Onderdeel van dit bedrag is ook de financiering van faunaschade via BIJ12 (waaronder ganzenschade, de verwachte last voor 2026 is € 18,6 mln.). Verder zijn er middelen beschikbaar voor het project De Nieuwe Afsluitdijk – Vismigratierivier (€ 5,8 mln.). Via enkele specifieke uitkeringen (SPUK) hebben we Rijksmiddelen ontvangen voor 'Programma Natuur' 1e en 2e fase (samen in 2027 € 18,2 mln.) en de uitvoering maatregelen Landelijk Gebied (€ 14,8 mln.) Vanuit het Europese programma LIFE betreft dit het Weidevogelproject (€ 0,4 mln.).

In de baten 2027 is voor het project 'De Nieuwe Afsluitdijk – Vismigratierivier' € 4,7 mln. opgenomen. Deze bestaan deels uit Europese- en Rijkssubsidies (voor de bedragen die hierboven zijn aangegeven) en onttrekkingen uit de hiervoor bestemde reserve. Deze baten voor de Vismigratierivier staan in kasritme, vandaar de fluctuatie over de jaren. Als inkomst bij de grondverkoop binnen het Natuurpact is een bedrag van € 2 mln. opgenomen. Verder zijn er bijdragen van derden vanuit de verschillende specifieke uitkeringen (SPUK), LIFE project en overige projecten opgenomen, gelijk aan de lasten, totaal voor een bedrag van € 34.9 mln.

Overschotten of tekorten van de Natuurpactmiddelen worden verrekend met de reserve en hierop wordt de programmering van de uitgaven aangepast. Hierdoor kunnen er fluctuaties ontstaan in de cijfers in bovenstaande tabel. Inzicht in de voortgang over de gehele looptijd wordt gegeven in paragraaf 9 'Grote projecten' – Uitvoering Natuuropgave. In deze paragraaf staat ook meer informatie over 'Programma Natuur', de uitvoering van het maatregelpakket 'Landelijk Gebied' en de 'Vismigratierivier.'

Uitgebreide financiële tabel

Lasten en baten beleidsveld 3.1 Natuur					
Onderwerp - Bedragen x € 1.000,-	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
Lasten					
Realiseren Natuurnetwerk	61.547	45.548	37.366	33.277	33.278
Realiseren basis kwaliteit natuur	59.144	55.716	50.262	23.802	34.644
Beschermen soorten	28.099	14.816	12.248	9.361	16.859
Beperken van schade en overlast	25.047	21.949	18.477	18.546	18.171
Verlenen stikstof vergunningen	88	0	0	0	0
Totaal lasten	173.925	138.029	118.352	84.987	102.951
Baten					
Realiseren Natuurnetwerk	4.494	2.562	2.546	2.000	2.000
Realiseren basis kwaliteit natuur	43.252	33.795	31.166	17.495	36.542
Beschermen soorten	17.252	6.881	3.112	857	192
Verlenen stikstof vergunningen	88	0	0	0	0
Totaal baten	65.086	43.238	36.823	20.352	38.733
Saldo van lasten en baten	108.839	94.790	81.529	64.635	64.218

Beleidsveld 3.2. Landbouw

Wat zien we?

Onze landbouwsector is essentieel voor de brede welvaart in Fryslân. Het Friese landschap, met zijn boerenlandnatuur, koeien in de wei en agrarische bebouwing is sterk verbonden met en gevormd door de agrarische sector. Daarmee draagt de sector bij aan culturele binding en welzijn. Daarnaast is onze landbouwsector van strategisch belang voor de voedselvoorziening tot ver buiten onze eigen provincie en belangrijk voor de Friese economie.

Wij waarderen onze boeren in al hun diversiteit: van de gangbare intensieve boer tot de biologisch-dynamische boer en alles daartussenin. Ook binnen de verschillende bodem- en watersystemen zien wij - gelukkig - allesbehalve een uniforme landbouw. Individuele ondernemers geven op vindingrijke wijze vorm aan hun bedrijf, waardoor geen twee bedrijven hetzelfde zijn. Fryslân kent een krachtige melkveehouderij en akkerbouw, maar er is meer. Ook de schapen-, geiten-, varkens- en pluimveehouderij en de glastuinbouw vervullen een belangrijke rol in ons landbouw- en voedselsysteem. Deze sectoren kunnen elkaar aanvullen en versterken. Soms worden zij op één en hetzelfde bedrijf gecombineerd. Met een verscheidenheid aan bedrijfstypen en bedrijfsvoeringen blijft de sector als geheel veerkrachtig en robuust.

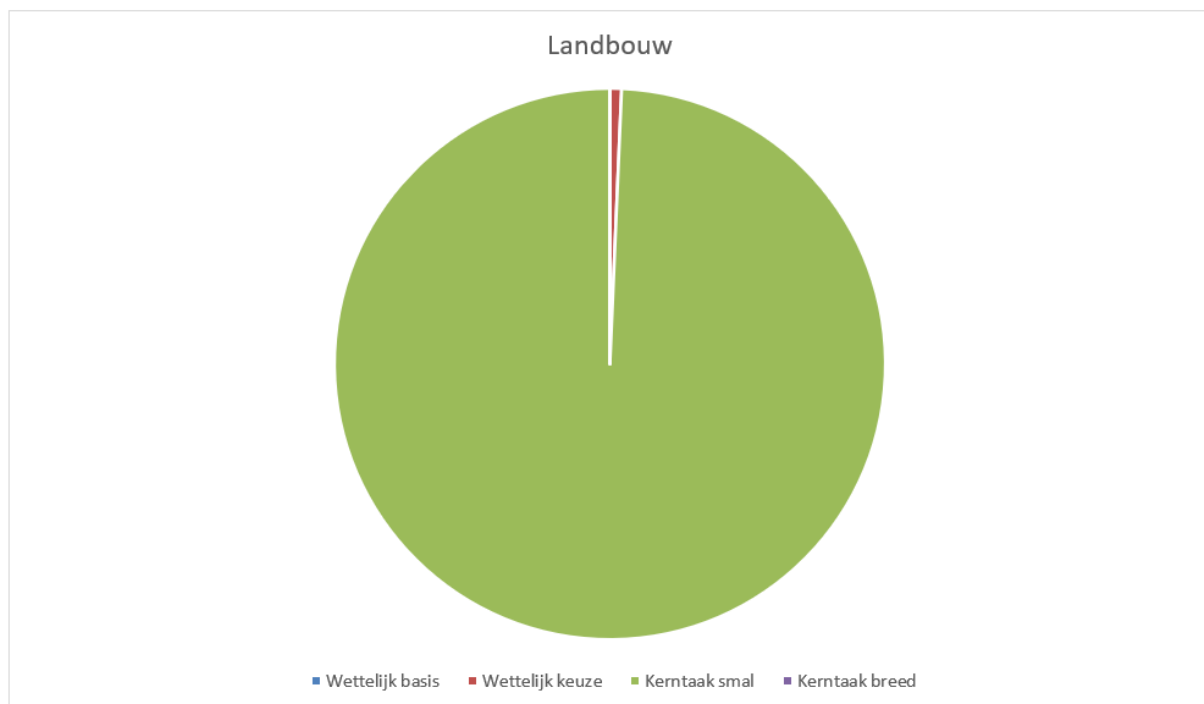
Verschiedende soorten bedrijven dragen op verschillende wijze bij aan de brede welvaart in Fryslân en aan het voedselsysteem. Zij hebben elk hun eigen mogelijkheden om te voldoen aan de wettelijke eisen en maatschappelijke wensen van de toekomst. Ook spelen ze op verschillende manieren in op veranderende markten. Daarom zetten wij in op boerdiversiteit waarbij wij in grote lijnen vijf zogenoemde 'ontwikkelpaden' onderscheiden, die boeren kunnen bewandelen om te voldoen aan de eisen van de toekomst. Voor ieder ontwikkelpad zien wij kansen en proberen wij extra mogelijkheden in Fryslân te creëren. Deze ontwikkelkansen borgen wij ook bij interne ontwikkelingen zoals de POVI en het natuurbeleid.

De ontwikkelingen van de agrarische sector worden vooral bepaald door Europa en het Rijk. Een van de instrumenten waarmee dat gebeurt is het Europese Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) waaraan het Rijk samen met de provincies invulling en uitvoering geven. Met de GLB-middelen die aan de provincie zijn toegekend, kunnen subsidies worden verstrekt voor innovatie en verduurzaming van het landelijk gebied en de agrarische sector. Daarbij worden inspanningen van boeren op het gebied van biodiversiteit en klimaat beloond.

Visserij

De visserij is van belang voor Fryslân. Deze sector staat onder druk, onder meer door Europese ontwikkelingen. Wij zetten ons in voor onze vissers samen met Wetterskip Fryslân, terreinbeherende organisaties en de vissers in de 'Visstandbeheercommissie Friese Boezem'. Daarnaast zorgen wij ervoor dat de infrastructuur op orde is door aanleg van vismigratievoorzieningen, zoals de Vismigratierivier.

Taak- en rolvrijheid

Taakvrijheid

We hebben geen wettelijke taken op het gebied van landbouw. Dat betekent dat het provinciale landbouwbeleid autonoom beleid is. Wel hebben wij wettelijke taken op het gebied van water, natuur en stikstof waarbij de landbouw een belangrijke rol speelt. Het provinciale landbouwbeleid richt zich primair op de provinciale ambities en levert waar mogelijk een bijdrage aan deze wettelijke taken. Voor de uitvoering van het provinciale landbouwbeleid is naast provinciale middelen ook financiering van derden beschikbaar. Dit betreft onder andere GLB-middelen, Regio Dealmiddelen en SPUK's waaronder de middelen voor het 'Uitvoeringsprogramma Maatregelpakketten Landelijk Gebied' (UMLG).

Rolvrijheid

Ten aanzien van landbouw vervullen wij vooral een responsieve en samenwerkende rol. Dat betekent allereerst dat het provinciale landbouwbeleid tot stand is gekomen in afstemming met diverse partijen uit en gerelateerd aan de landbouwsector. In de uitvoering werken wij daarom zoveel mogelijk samen met deze partijen of op basis van de initiatieven en ideeën van deze partijen. Daarbij treden wij zoveel mogelijk stimulerend en faciliterend op. Door de ontwikkeling van doelafspraken met de landbouwsector en aandacht voor een landbouwhoofdstructuur kan onze rol als presterende en rechtmatige overheid de komende jaren toenemen.

Wat willen we bereiken?

Doelstelling beleidsveld 3.2.

Fryslân blijft de landbouwprovincie van Nederland door uitvoering te geven aan:

- de 'Uitvoeringsagenda Landbouw 2025-2030';
- het maatregelpakket landbouw (UMLG);
- de SPUK Route naar een waarde(n)volle landbouw;
- het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB).

Wat gaan we daarvoor doen?

Onderwerp	Resultaten 2027
1. Doelsturing maatregelpakket landbouw	1.1 Uitvoering geven aan de SPUK 'Maatregelpakket 4 Landbouw/Sociaaleconomisch' en de SPUK 'Van middelenbeleid naar doelenbeleid'. Het doel is om in 2027 een generieke regeling voor de melkveehouderij en akkerbouw in de praktijk te hebben gebracht, waaraan maximaal 35% van de boeren kan deelnemen.
2. Gebiedsgericht versnellen	2.1 Twee pilots opzetten voor monomestvergisters in Wijnjewoude en Nij Beets, waarbij 50 boeren zijn aangesloten voor het verwerken en strippen van mest.
3. Generiek versnellen	3.1 De Noordelijke Investeringsregeling Reductie Stikstofemissie, ook bekend als de 'Laaghangend Fruit'-pilotregeling, prolongeren.
4. Route naar een waarde(n)volle landbouw - maatregel gelijkwaardige positie van boeren in gebiedsprocessen	4.1 Uitvoering geven aan de SPUK 'Route naar een waarde(n)volle landbouw - maatregel gelijkwaardige positie van boeren in gebiedsprocessen' door vacatievergoedingen te verstrekken en een financiële bijdrage te leveren aan het opstellen van gebiedsverkenningen en gebiedsplannen.
5. Uitvoeringsagenda Landbouw	5.1 Uitvoering geven aan de vastgestelde 'Uitvoeringsagenda Landbouw 2025-2030' en bijhorende acties voor 2027, waaronder het versterken van korte ketens, bestendiging en versterken van de voedselzekerheid en het stimuleren van innovatie en verduurzaming in de landbouw. Aanvullend bundelen we de krachten met de provincies Groningen en Drenthe en werken we samen aan een strategische landbouwagonde via het Noordelijk Landbouwpact.
6. Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (NGG)	6.1 Uitvoering geven aan het GLB door subsidieopenstellingen voor niet-grondgebonden maatregelen (niet ANLb).

Resultaatindicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2027
1. Doelsturing maatregelpakket landbouw	1.1 Generieke subsidie waaraan melkveehouders en akkerbouwers kunnen deelnemen.	Deelname 800 boeren aan KPI regeling.
2. Gebiedsgericht versnellen	2.1 Subsidieregeling voor coöperaties en melkveehouders in de regio Wijnjewoude en Nij Beets. Voor het aanpassen van de stallen en het verwerken van mest.	Deelname 20-30 Friese melkveehouders.
3. Generiek versnellen	3.1 Subsidieregeling Noordelijke Investeringsregeling Reductie Stikstofemissie,	20-30% van de Friese melkveehouders.

	die bekend staat als de “Laaghangend Fruit” pilot-regeling.	
4. Route naar een waarde(n)volle landbouw - maatregel gelijkwaardige positie van boeren in gebiedsprocessen	4.1 Aantal gebieden waarin boeren worden ondersteund door middel van vacatievergoedingen en het schrijven van gebiedsverkenningen- en plannen, voor de door hen gemaakte uren in gebiedsinitiatieven.	10 - 15
5. Uitvoeringsagenda Landbouw	5.1 Het pakket aan projecten zoals genoemd in de uitvoeringsagenda is volledig in uitvoering en/of deels afgerond.	100%
6. Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (NGG)	6.1 Aantal subsidieopenstellingen	1

Wat mag het gaan kosten?

Bedragen x € 1.000,-	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
Totaal lasten	13.772	29.510	60.149	4.784	12.289
Totaal baten	7.705	16.590	52.494	4.648	12.289
Saldo van lasten en baten	6.067	12.919	7.655	137	0

Toelichting

Dit beleidsveld kent weinig budgetvrijheid omdat de meeste middelen beschikbaar zijn voor de cofinanciering van het programma Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) / Nationaal Strategisch Plan (NSP) (€ 8,4 mln.) en de specifieke uitkering (SPUK) Maatregelenpakket Landelijk Gebied (€ 16,5 mln.).

De stijging van de beschikbare middelen is enerzijds te verklaren door openstellingen i.h.k.v. GLB/NSP. De cofinanciering van een GLB/NSP-project is afhankelijk van de ingediende aanvragen bij de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO). Dit betekent dat de toekenning van cofinanciering kan variëren, afhankelijk van de uitvoeringssnelheid van de projecten en het aantal en tempo van de binnengekomen aanvragen. Dit heeft directe gevolgen voor de hoogte van het benodigde provinciale cofinancieringsbudget. Anderzijds is dit te verklaren door doorgeschoven middelen voor de verdere uitwerking van het Maatregelenpakket Landelijk Gebied. Deze middelen konden eerder niet worden besteed in verband met het slot op de vergunning verlening (vanwege de Rendac-uitspraak). Enkele maatregelen raken direct de vergunningverlening. Afhankelijk van nieuw wet- en regelgeving wordt bekeken of dit in 2027 wel kan en daarvoor zijn middelen in de begroting opgenomen.

Uitgebreide financiële tabel

Lasten en baten beleidsveld 3.2 Landbouw					
Onderwerp - Bedragen x € 1.000,-	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
Lasten					
Doelsturing maatregelpakket Landbouw	4.198	7.498	4.450	4.250	10.006
Gebiedsgericht versnellen	3.772	9.521	13.109	398	-429
Generiek versnellen	0	0	33.780	0	0
Uitvoeringsagenda Landbouw	1.336	1.044	0	0	2.713
Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (NGG)	4.466	8.416	7.860	137	0
Landbouw GS voorwaardelijk	0	3.031	950	0	0
Totaal lasten	13.772	29.510	60.149	4.784	12.289
Baten					
Gebiedsgericht versnellen	7.572	16.501	51.339	4.648	9.576
Uitvoeringsagenda Landbouw	133	89	0	0	2.713
Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (NGG)	0	0	1.155	0	0
Totaal baten	7.705	16.590	52.494	4.648	12.289
Saldo van lasten en baten	6.067	12.919	7.655	137	0

Programma 4: Ruimte en Klimaat

Portefeuillehouders

Gedeputeerden R.F. Douwstra, S. Knol, A.W. Kooistra en M.A.C. de Vries

Inleiding

Ruimte en klimaat zijn twee brede en integrale thema's.

In 2026 lag het ontwerp van de nieuwe Provinciale Omgevingsvisie (POVI) 'In werkenber Fryslân, klear foar de takomst' ter inzage. Deze visie beschrijft het provinciale omgevingsbeleid en de belangrijkste ruimtelijke en maatschappelijke opgaven voor Fryslân. Centraal staat het behouden en versterken van de brede welvaart. De inrichting van Fryslân verandert door klimaatverandering, energietransitie en veranderingen in het landgebruik. Tegelijk groeit het belang van slimme functiecombinaties, zorgvuldig ruimtegebruik en behoud van omgevingskwaliteit. In de Omgevingsvisie zijn daarvoor vier bewegingen benoemd:

1. Een schone, gezonde, inclusieve en veilige leefomgeving met identiteit;
2. Een sterke landbouw en natuur in een klimaatbestendig Fryslân;
3. Vitale steden en dorpen in een verbonden Fryslân;
4. Een fossielvrije en circulaire samenleving.

Ook landelijk verandert het ruimtelijk beleid. Het Rijk werkt de Nota Ruimte uit in verschillende programma's. Provincies krijgen daarbij een grotere rol in de afstemming van nationale en regionale opgaven, ondermeer voor wonen. De woningvraag in Fryslân blijft groot. Tot en met 2030 moeten in Fryslân 22.406 woningen worden gerealiseerd. Daarbij groeit de aandacht voor betaalbare woningen, sociale woningbouw en woonvormen voor ouderen en mensen met een zorgvraag.

De gevolgen van klimaatverandering zijn al merkbaar. Weersextremen nemen toe en de bodem daalt. Dat leidt tot risico's, zoals droogte, hittestress, wateroverlast, funderingsschade en natuurbranden. Deze ontwikkelingen raken iedereen: inwoners, bedrijven, landbouw, natuur en erfgoed. Ook internationale gevolgen, zoals vluchtelingenstromen en verstoringen in de handel, kunnen Fryslân raken.

Daarom zijn twee soorten maatregelen nodig:

1. Aanpassen aan de effecten van klimaatverandering
2. Verminderen van de oorzaken van klimaatverandering

We werken aan een toekomstbestendig water- en bodemsysteem en maken de omslag naar duurzame energie. Een gezonde bodem, schoon en voldoende zoet water en een veilig watersysteem zijn cruciaal om in Fryslân goed te kunnen wonen, werken en leven. Ze vormen de basis voor onze brede welvaart.

We leveren een bijdrage aan het bereiken en in stand houden van een schone, gezonde en veilige leefomgeving door de inzet van Uitvoering & Handhaving als instrument (voorheen VTH: vergunningverlening, toezicht en handhaving).

We willen in 2050 onafhankelijk zijn van fossiele brandstoffen. De energietransitie is daarvoor noodzakelijk. Meer schone energie uit Fryslân maakt ons minder afhankelijk van olie en gas, draagt bij aan betaalbare energie en zorgt ervoor dat de opbrengsten in de regio blijven. Lokaal eigendom van duurzame energie vinden we belangrijk. Iedereen moet daarvan mee kunnen profiteren.

Vastgestelde beleidsnotities

Voor Ruimte en wonen:

- [Omgevingsvisie De romte diele](#) (2020)
- [Ontwerp-Omgevingsvisie Een herkenbaar Fryslân, klaar voor de toekomst](#) (2026)
- [Omgevingsverordening Fryslân](#) (2023) (wijziging in 2025)

Voor Water en Bodem:

- [Regionaal Water Programma 2022 - 2027](#)
- [KRW Nota Fryslân](#) (2021)
- [Startnotitie Bodembeleid](#) (2022)
- [Veenweide visie](#) (januari 2015)
- [Maatschappelijke Kosten- en Batenanalyse Veenweide](#) (2020)
- [Veenweideprogramma 2021 -2030, Foarút mei de Fryske Feangreiden](#) (2021)

Voor Milieu/Uitvoering & Handhaving (U&H):

- [Verordening kwaliteit uitvoering en handhaving omgevingsrecht provincie Fryslân](#) (2024)

Voor Klimaat:

- [Notitie Uitvoering Klimaatakkoord Fryslân](#) (juni 2022)

Verbonden partijen

Onderstaande verbonden partijen leveren een bijdrage aan de doelen en resultaten van dit programma. Een overzicht van de verbonden partijen en meer informatie hierover staan in paragraaf 5 van deze begroting.

vanuit Milieu/U&H:

- Fryske Útfieringstsjinst Miljeu en Omjouwing (FUMO), Grou
- Stichting Nazorg Ouwsterhaule, Joure
- Fonds Nazorg Stortplaatsen, Leeuwarden

vanuit Energietransitie:

- Fûns Skjinne Fryske Enerzjy BV (FSFE), Leeuwarden
- Fryslân Hurde Wyn BV (FHW), Leeuwarden

Overzicht van lasten en baten programma 4 Ruimte en Klimaat

<i>Exploitatie- Bedragen x € 1.000,-</i>	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
Lasten					
4.1 Ruimtelijke ordening en wonen	4.218	3.397	1.802	653	653
4.2 Water en bodem	37.934	24.172	30.416	14.022	30.463
4.3 Milieu	10.744	9.843	9.822	9.700	9.700
4.4 Energietransitie	11.542	8.910	1.878	1.782	1.782
Totaal lasten	64.438	46.321	43.917	26.156	42.597
Baten					
4.1 Ruimtelijke ordening en wonen	1.183	594	0	0	0
4.2 Water en bodem	25.640	13.999	23.738	6.098	27.631
4.3 Milieu	455	422	422	422	422
4.4 Energietransitie	5.483	5.495	0	0	0
Totaal baten	32.761	20.510	24.161	6.521	28.053
Saldo van lasten en baten	31.677	25.812	19.757	19.636	14.544

Toelichting

De toelichting op de grootste verschillen tussen de jaren staat bij de afzonderlijke beleidsvelden beschreven.

Beleidsveld 4.1. Ruimtelijke ordening en wonen

Wat zien we?

Het Rijk neemt een sterkere rol in de ruimtelijke ordening. Via de 'Nota Ruimte' stuurt het Rijk op nationale opgaven, zoals woningbouw, energie, water en bodem, landbouw en economie en natuur. Provincies krijgen een grotere rol in de afstemming tussen nationale en regionale belangen. De 'Nota Ruimte' is vertaald in onze (ontwerp) Omgevingsvisie 'In werkenber Fryslân, klear foar de takomst' (POVI). In een ruimtelijk arrangement tussen Rijk en provincie zijn afspraken gemaakt over nationale en regionale opgaven. Daarbij is op nationale en regionale en Noord-Nederlandse schaal behoefte gebleken aan onderzoek naar de gevolgen van ruimtelijke keuzes voor het watersysteem.

Sinds de invoering van de Omgevingswet ligt de nadruk namelijk meer op integrale afwegingen en zorgvuldig ruimtegebruik. Daarbij groeit het belang van omgevingskwaliteit, meervoudig ruimtegebruik en het combineren van functies binnen de beschikbare ruimte.

Provincie, gemeenten en andere partners werken steeds vaker samen aan ruimtelijke vraagstukken, investeringsopgaven en langetermijnontwikkelingen. Zo zien we in Fryslân, zowel binnen het Fries Stedelijk Netwerk als in de overige steden en dorpen, een groeiende behoefte aan gezamenlijke ruimtelijke strategieën. Ook is er behoefte aan een gezamenlijke organisatie voor omgevingskwaliteit die vroegtijdige samenwerking, integraliteit, kennisdeling en vlotte processen bevordert.

De druk op de ruimte neemt verder toe door opgaven zoals klimaatadaptatie, de energietransitie, stikstof, natuurherstel en woningbouw. Daardoor verandert het Friese landschap en staan landschappelijke en cultuurhistorische kwaliteiten, zoals omschreven in 'Grutsk op 'e Romte', steeds meer onder druk.

De woningbouw in Fryslân ligt nog op koers ten opzichte van de 'Woondeal 2023-2030', maar de randvoorwaarden staan onder druk. Netcongestie, stikstofbeperkingen, beperkte uitvoeringscapaciteit en stijgende kosten beïnvloeden de voortgang van woningbouwprojecten. De vraag naar betaalbare woningen, sociale huurwoningen en passende woningen voor ouderen en studenten blijft groeien. Uit het woningbehoefteonderzoek van 2026 blijkt dat de woningbehoefte in Fryslân de komende jaren hoog blijft. Vanaf 2027 zal er een nieuwe Woondeal zijn waarin deze ontwikkelingen zijn verwerkt.

De regionale woondeals met de zes Friese regio's bevatten, vooruitlopend op het inwerkingtreden van de 'Wet versterking regie volkshuisvesting', al inspanningsafspraken. Met deze wet krijgen provincies meer verantwoordelijkheid voor de regie op woningbouw, volkshuisvesting en regionale afstemming. Daarnaast wordt een volkshuisvestingsprogramma verplicht. Voor Fryslân is dat het Frysk Wenplan.

Taak- en rolvrijheid

Taakvrijheid

Sinds de inwerkingtreding van de Omgevingswet zijn overheden samen verantwoordelijk voor het op een evenwichtige manier toedelen van functies aan locaties. De provincie vervult hierin vooral een coördinerende rol. Wij zorgen voor samenhang tussen plannen van gemeenten, Wetterskip Fryslân en andere partners, passend binnen ons beleid. In Fryslân doen we dit door plannen en projecten in een vroeg stadium informeel met elkaar te delen. Zo werken we aan de uitvoering van de Omgevingsvisie, Omgevingsprogramma's en de Omgevingsverordening Fryslân.

Als dat nodig of wenselijk is, zetten we ons wettelijke instrumentarium in. Daarmee borgen we de kwaliteit van de leefomgeving op een manier die past bij de brede reikwijdte van het begrip 'omgevingskwaliteit'. We sluiten daarbij aan bij de principes van de Omgevingswet, waaronder de algemene zorgplicht: "Eenieder draagt voldoende zorg voor de fysieke leefomgeving."

De 'Wet versterking regie volkshuisvesting' legt provincies aanvullende taken op het gebied van wonen op. Zo wordt het opstellen van een volkshuisvestingsprogramma verplicht. Ook krijgt de provincie een grotere toezichthoudende rol richting gemeenten, vooral op het gebied van het plannen van voldoende woningbouwlocaties en het realiseren van betaalbare woningen.

Rolvrijheid

Binnen dit beleidsterrein zijn wij vooral een netwerkende overheid. De Omgevingswet zorgt ervoor dat provinciale belangen eerder op tafel komen en benadrukt het belang van goede samenwerking aan de voorkant van processen. Als wij gebruikmaken van procedures of wettelijke instrumenten, verschuift onze rol naar die van rechtmatige overheid.

Op het gebied van wonen en woningbouwprogramma's hebben gemeenten de regie. De provincie ondersteunt hen door kennis te delen, gezamenlijk onderzoek te doen en herbestemming en transformatie van locaties te stimuleren. Ook ondersteunen wij lokale initiatieven. Om de uitvoering van woningbouwplannen te versnellen, kunnen wij bovendien provinciale middelen inzetten.

Wat willen we bereiken?

Doelstelling beleidsveld 4.1

1. In Fryslân werken de Friese overheden en maatschappelijke partners integraal samen en zoeken zij vroegtijdig, via voorkantsamenwerking, de samenwerking bij ruimtelijke opgaven. Zo komen we tot een evenwichtige toedeling van functies aan locaties;
2. De kerninstrumenten van het provinciale omgevingsbeleid zijn actueel en sluiten aan op nieuwe ruimtelijke en maatschappelijke opgaven;
3. Uiterlijk in 2030 zijn de aantallen uit de Woondeal gerealiseerd, met een passende, betaalbare en toekomstbestendige woningvoorraad.

Doelindicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde
1. Voorkantsamenwerking	1.1 Aantal regionale participatie- en omgevingstafels voor ruimtelijke initiatieven	Onze deelname aan omgevingstafels en vergelijkbare participatietrajecten
	1.2 Vastgestelde verstedelijkingsstrategie Fries Stedelijk Netwerk	Een gezamenlijk met Rijk en gemeenten opgestelde ruimtelijke strategie + uitvoeringsafspraken
	1.3 Vastgestelde kernenstrategie	Een gezamenlijk met gemeenten en, zo nodig, Rijk opgestelde ruimtelijke strategie + uitvoeringsafspraken
2. Actueel omgevingsbeleid	2.1 Zo nodig, Omgevingsvisie geactualiseerd naar aanleiding van bestuursakkoord	Een jaarlijkse actualisatie op relevante wetgeving, beleid, bestuurlijke en maatschappelijke ontwikkelingen
	2.2 Vastgestelde nieuwe of geactualiseerde omgevingsprogramma's	Uitwerking van het actuele beleid in de omgevingsvisie in concretere doelen en maatregelen om dit te bereiken
	2.3 geactualiseerde omgevingsverordening Fryslân	Een jaarlijkse actualisatie op relevante wetgeving, beleid, bestuurlijke

		en maatschappelijke ontwikkelingen
3. Toekomstbestendige woningvoorraad	3.1 Gerealiseerde nieuwe woningen 2022-2030 (gebaseerd op woondeals 2023)	22.406
	3.2 Het realiseren van voldoende betaalbare koop en huur woningen	2/3 betaalbaar en 30% sociale huur woningen

Wat gaan we daarvoor doen?

Onderwerp	Resultaten 2027
1. Voorkantsamenwerking	1.1 Wij betrekken medeoverheden en maatschappelijke partners bij provinciale ruimtelijke plannen en zijn via omgevingstafels vroegtijdig betrokken bij gemeentelijke ruimtelijke plannen.
	1.2 Wij stellen de verstedelijkingsstrategie voor het Fries Stedelijk Netwerk vast, inclusief uitvoerings- en investeringsafspraken.
	1.3 Wij stellen een kernenstrategie voor de Friese kernen vast, zodat deze in 2028 kan worden vertaald naar uitvoeringsafspraken.
2. Actueel Omgevingsbeleid	2.1 Wij houden de Omgevingsvisie (POVI) actueel door deze aan te passen aan relevante trends en ontwikkelingen, waaronder een nieuw bestuursakkoord.
	2.2 Wij stellen nieuwe Omgevingsprogramma's op en actualiseren bestaande programma's.
	2.3 Wij leggen de jaarlijkse actualisatie van de Omgevingsverordening ter vaststelling voor aan Provinciale Staten.
3. Toekomstbestendige woningvoorraad	3.1 Samen met de Friese gemeenten en andere belanghebbenden stellen wij een volkshuisvestingsprogramma op: het Frysk Wenplan.
	3.2 Wij bereiden een nieuwe woondeal voor met afspraken over betaalbare woningen, sociale huur en wonen en zorg.
	3.3 Samen met de gemeenten maken wij, via de woningbouwmonitor en planlijsten, afspraken over de betaalbare woningbouw en sociale huur.

Resultaatindicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2027
-----------	-----------	-----------------

1. Voorkantsamenwerking	1.1 Samenwerking met medeoverheden in en betrokkenheid bij strategische complexe ruimtelijke projecten	100%
	1.2 Vastgestelde verstedelijkingsstrategie Fries Stedelijk Netwerk met uitvoerings- en investeringsafspraken	100%
	1.3 Vastgestelde kernenstrategie voor overige Friese kernen met uitvoeringsafspraken	50%
2. Actueel Omgevingsbeleid	2.1 Op het bestuursakkoord geactualiseerde Omgevingsvisie	100%
	2.2 Nieuwe en geactualiseerde Omgevingsprogramma's	5
	2.3 Geactualiseerde Omgevingsverordening	100%
3. Toekomstbestendige woningvoorraad	3.1 Aantal gerealiseerde nieuwbouwwoningen	2.489
	3.2 Nieuwe ondertekende Woondeal tot en met 2036	1
	3.3 Het Fries Woonplan is voor wensen en bedenkingen voorgelegd aan PS	100%

Wat mag het gaan kosten?

Bedragen x € 1.000,-	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
Totaal lasten	4.218	3.397	1.802	653	653
Totaal baten	1.183	594	0	0	0
Saldo van lasten en baten	3.035	2.803	1.802	653	653

Toelichting

Dit beleidsveld kent een hoge mate van budgetvrijheid. Alleen de boekjaarsubsidies aan Landschapsbeheer Fryslân en enkele kleinere landschapsorganisaties, evenals de jaarlijkse monitoring van de woningmarkt en de woningbouwontwikkelingen, liggen meerjarig vast.

De afname van de lasten wordt als volgt verklaard: binnen het onderwerp Actueel omgevingsbeleid lopen de tijdelijke middelen voor de versterking van de regie op de volkshuisvesting eind 2026 af. Daarnaast zijn via een decentralisatie-uitkering tijdelijk rijksmiddelen beschikbaar gesteld voor de actualisatie van de NOVEX en de POVI. Ook deze middelen hebben een looptijd tot en met 2026. Binnen het onderwerp Toekomstbestendige woningvoorraad lopen in 2026 eveneens enkele tijdelijke budgetten en rijksmiddelen via SPUK's. Dit betreft onder meer de SPUK voor flexibele inzet bij woningbouw. Onder GS Voorwaardelijk staat het themabudget voor Wonen. Er wordt gewerkt aan het omgevingsprogramma waarvoor deze middelen ingezet gaan worden.

Uitgebreide financiële tabel

Lasten en baten beleidsveld 4.1 Ruimtelijke ordening en wonen					
Onderwerp - Bedragen x € 1.000,-	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
Lasten					
Actueel omgevingsbeleid	1.325	587	587	587	587
Toekomstbestendige woningvoorraad	2.893	1.964	65	65	65
Ruimtelijke ordening en wonen GS voorwaardelijk	0	845	1.149	0	0
Totaal lasten	4.218	3.397	1.802	653	653
Baten					
Toekomstbestendige woningvoorraad	1.183	594	0	0	0
Totaal baten	1.183	594	0	0	0
Saldo van lasten en baten	3.035	2.803	1.802	653	653

Beleidsveld 4.2. Water en Bodem

Wat zien we?

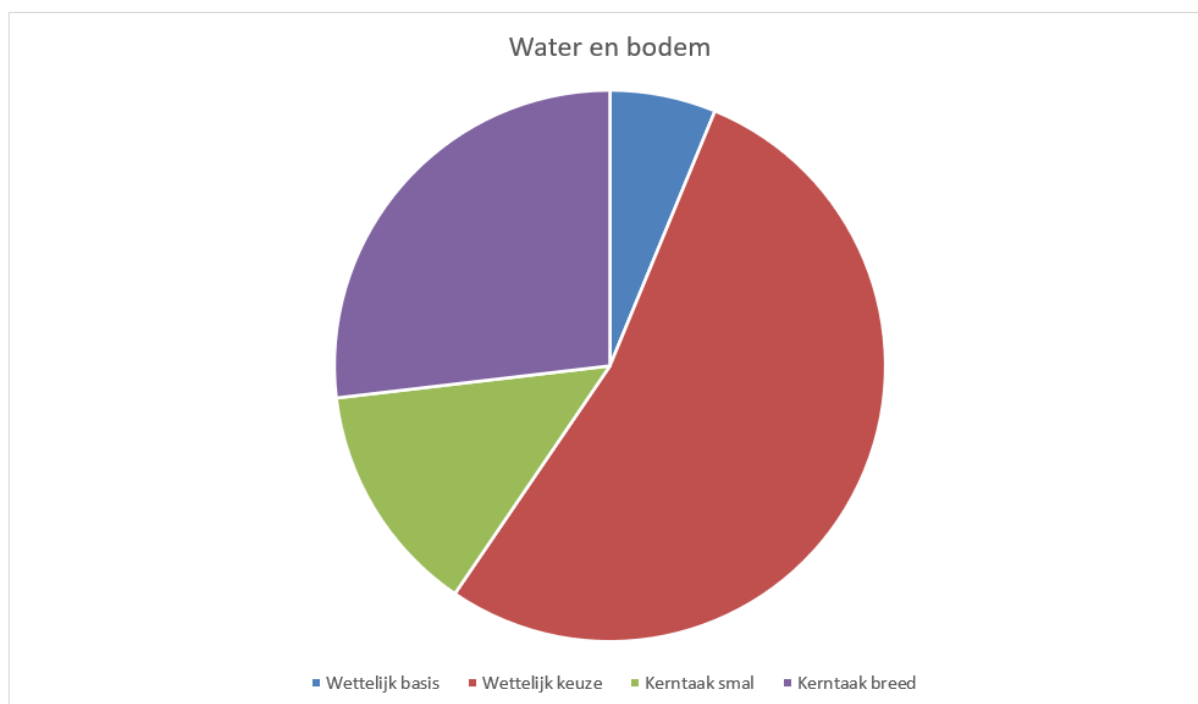
De gevolgen van klimaatverandering worden steeds zichtbaarder. We krijgen vaker te maken met droogte, hittestress en wateroverlast. Fryslân moet zich daarop voorbereiden. Een gezonde bodem, voldoende en schoon zoet water en een veilig watersysteem zijn daarvoor essentieel. De kwaliteit van ons grond- en oppervlaktewater is de afgelopen decennia verbeterd, maar we zijn er nog niet. Het ondiepe grondwater bevat steeds meer chemische stoffen ('vergrijzing'), en ook in oppervlaktewater worden deze stoffen aangetroffen. Door de opwarming van het water wordt het bovendien moeilijker om de kwaliteit van het zwemwater op peil te houden. Ook de waterkwantiteit staat onder druk. We krijgen te maken met langere perioden van droogte én met hevige buien en langdurige neerslag. Dat vraagt om meer ruimte voor water. Daarnaast neemt de afhankelijkheid van het IJsselmeer nu en in de toekomst verder toe. Het is belangrijk om samen met Wetterskip Fryslân, Vitens, Friese gemeenten en aangrenzende gemeenten en waterschappen tot gezamenlijke keuzes, maatregelen en investeringen te komen die het watersysteem toekomstbestendig maken. Deze leggen we vast in een Regionaal Water - en Bodemprogramma (RWBP).

Voor landbouwbodems is het Nationaal Programma Landbouwbodems opgezet. Voor provincies is het belangrijk te streven naar een goede bodemkwaliteit en vruchtbare gronden. Over het algemeen is de bodemkwaliteit in Fryslân op orde, maar in specifieke gebieden spelen extra opgaven. Zo vragen bodemdaling in het veen, verzilting op kleigrond en verzuring op zandgronden om aanvullend onderzoek en, waar dat nodig is, een gebiedsgerichte aanpak.

Op het gebied van water- en bodemtechnologie heeft Fryslân een sterke kennispositie. Deze positie is economisch van grote betekenis en kan de Friese economie een flinke impuls geven. Daarom is dit een speerpunt in de Economische Samenwerkingsagenda Blue Delta.

Het onderdeel Veenweide is opgenomen bij paragraaf 9 'Grote projecten'.

Taak- en rolvrijheid

Taakvrijheid

De provincie heeft wettelijke taken op het gebied van waterveiligheid, waterkwaliteit, waterkwantiteit, bodem en klimaatadaptatie. Deze taken zijn vastgelegd in de Omgevingswet en in specifieke regelingen, zoals de 'Kaderrichtlijn Water' (KRW), de 'Zwemwaterrichtlijn' en de 'Drinkwaterrichtlijn'. Hieronder vallen onder meer de bescherming van drinkwaterbronnen uit grondwater en de zorgplicht voor de fysieke leefomgeving. De funderingsaanpak in het veenweidegebied is een kerntaak in brede zin.

De uitvoering van deze taken is voor de provincie verplicht. Daarbij zijn wij voor het behalen van onze doelen mede afhankelijk van de maatregelen die andere overheden treffen.

Rolvrijheid

Binnen het beleidsveld Water en Bodem ligt de nadruk op onze rol als rechtmatige overheid. We stellen kaders, verlenen vergunningen en houden toezicht. Dat zijn onze kerntaken.

Tegelijkertijd raken water en bodem ook andere beleidsvelden, zoals landbouw, natuur, wonen en recreatie. Dat vraagt om een bredere rol: die van samenwerkende overheid. Denk bijvoorbeeld aan de aanpak van de veenweideproblematiek of maatregelen voor klimaatadaptatie. Ook bij de versterking van waterkeringen kijken we waar andere functies, zoals natuurontwikkeling of recreatie, kunnen worden gecombineerd. Zo maken we werk met werk. Water en bodem zijn daarmee niet alleen zelfstandige beleidsvelden, maar spelen ook een belangrijke rol binnen andere programma's. Dat vraagt van ons dat we flexibel en integraal samenwerken met partners in de regio.

Wat willen we bereiken?

Doelstelling beleidsveld 4.2

1. Waterveiligheid en klimaatadaptatie:

De inwoners van Fryslân en de Friese economie zijn goed beschermd tegen overstromingen en wateroverlast. Fryslân is in 2050 waterrobuust en klimaatbestendig ingericht, zodat het watersysteem bestand is tegen extreme droogte, extreme neerslag en overstromingen.

Waterveiligheid benaderen we via meerlaagsveiligheid:

- laag 1: preventie door waterkeringen;
- laag 2: waterrobuuste ruimtelijke inrichting;
- laag 3: goede crisisbeheersing (rampenbeheersing); en
- laag 4: waterrobuust herstel.

Via (landelijke en provinciale) normering van keringen is laag 1 geborgd. Via beleid en provinciale verordening stimuleren we dat nieuwe ontwikkelingen waterrobuust worden gerealiseerd en gaan we met de regio en het ministerie gezamenlijk aan de slag om voor de Waddeneilanden laag 2 en 3 beleidsmatig uit te werken.

2. Voldoende water:

Het watersysteem is in balans en weerbaar tegen droogte, wateroverlast en verzilting. Het peilbeheer van Wetterskip Fryslân moet verschillende functies, zoals landbouw, natuur, recreatie en beroepsvaart, zo goed mogelijk bedienen. Daarnaast sturen wij op water vasthouden, extra waterberging en de normering van regionale wateroverlast, omdat klimaatverandering de kans op wateroverlast vergroot en meer ruimte voor water vraagt. Ook de grondwatervoorraad moet in balans zijn. Daarom willen wij voorkomen dat bij tekorten aan oppervlaktewater grondwater wordt gebruikt voor beregening. De provincie draagt zorg voor een duurzame veiligstelling van de drinkwatervoorziening, nu en in de toekomst. Daarnaast werken wij aan waterbewustzijn van inwoners en bedrijven.

3. Schoon water:

Wij behouden en verbeteren de kwaliteit van grondwater en oppervlaktewater, onder meer voor drinkwater, landbouw, natuur, biodiversiteit, industrie en recreatie. De provincie werkt daarom aan het voorkomen van achteruitgang en het verbeteren van de grondwaterkwaliteit om te kunnen voldoen aan de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW). Daarnaast treedt vergrijzing van het grondwater op. Deze ontwikkeling wordt niet zichtbaar in de KRW-beoordeling. Daarom werken wij samen met andere provincies, Vitens en Wetterskip Fryslân aan de aanpak van deze vergrijzing. De grondwaterkwaliteit wordt gemonitord om deze ontwikkeling te volgen.

4. Bodem:

We zetten in op duurzaam en efficiënt bodembeheer, gericht op een gezonde en veilige leefomgeving. Onderdeel hiervan is de ontwikkeling van een Bodemcampus.

Doelindicatoren.

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde
1. Waterveiligheid en klimaatadaptatie	1.1 Percentage regionale keringen dat voldoet dan de geldende veiligheidsnorm (laag 1).	100% in 2050
	1.2 Percentage van de invulling van de lagen 2, 3 en 4 van meerlaagsveiligheid.	100% in 2028 en in de toekomst
2. Voldoende water	2.1 Percentage van de (grond)water beschikbaarheid voldoet aan de vraag.	100%
	2.2 Uitvoeringspercentage van de voor Fryslân relevante onderdelen in de Deltaprogramma's IJsselmeer en Zoetwater.	100% uitvoering fase II, 100% voorbereiding Fase III
	2.3 Waterbewustzijn: Vitens blijft binnen de huidige wateronttrekkingsvergunning.	100%
	2.4 Percentage duurzaam watergebruik in Friese huishoudens (reductie watergebruik van 118 naar 100 liter per persoon per dag).	100% in 2035
3. Schoon water	3.1 Percentage van de KRW-lichamen (kader richtlijn water) dat voldoet aan de waterkwaliteitsdoelen.	100%
	3.2 Leveringszekerheidspercentage van het Friese drinkwater.	100%
4. Bodem	4.1 Geen risico's meer op de bekende historische spoedlocaties.	100%
	4.2 Gereedheidspercentage haalbaarheidsonderzoek ontwikkeling Bodemcampus (zie ook paragraaf 5.1).	100%

Wat gaan we daarvoor doen?

Onderwerp	Resultaten 2027
	1.1 We maken afspraken met Wetterskip Fryslân over het onderhoud van de regionale keringen voor de periode na 2027.

1. Waterveiligheid en klimaatadaptatie	1.2 Samen met het ministerie en regionale partners werke wij aan een uitgewerkte waterveiligheidsstrategie.
2. Voldoende water	2.1 Samen met andere partijen voeren we FRESHEM uit (Zie https://freshem.nl/activiteiten/).
	2.2 Wij leveren een bijdrage en geven uitvoering aan de Deltaprogramma's IJsselmeergebied en Zoetwater.
	2.3 Wij zetten waterbewustzijn in de spotlight door minimaal twee publiekscampagnes te ondersteunen.
	2.4 We stimuleren waterbewust gedrag, de inzet van waterbesparende technieken en waterbewust bouwen. Daarnaast ondersteunen wij huishoudens, bedrijven en publieke instellingen om hun drinkwatergebruik structureel te verlagen.
3. Schoon water	3.1.1 Wij stimuleren en faciliteren de uitvoering van het aangepaste KRW-maatregelpakket overeenkomstig de tussentijdse evaluatie van de KRW-Nota 2025.
	3.1.2 Wij voeren onze wettelijke taken voor zwemwaterlocaties uit.
	3.2.1 Wij voeren periodieke monitoring van de grondwaterkwaliteit uit.
	3.2.2 Wij stellen voor de vier Friese Waddeneilanden een Integraal Waterplan op.
	3.2.3 Wij voeren het Uitvoeringsprogramma Drinkwater 2026-2031 uit.
4. Bodem	4.1.1 Wij ronden de bronaanpak van historische spoedlocaties af.
	4.1.2 Wij stellen een onderzoeksopzet vast voor het bepalen van de omvang van de PFAS-verontreinigingen.
	4.2 Wij dragen bij aan de ontwikkeling van een Bodemcampus (zie ook beleidsveld 5.1).

Resultaatindicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2027
1. Waterveiligheid en klimaatadaptatie	1.1.1 Uitvoeringspercentage van acties uit ons RWP ten aanzien van meerlaagsveiligheid (preventie van overstromingen en wateroverlast, ruimtelijke inrichting en locatiekeuze en calamiteitenbeheersing).	100%

	1.1.2 Gereedheidspercentage Fries Bestuursakkoord Water en Klimaat 4.	100%
	1.2 Uitwerkingspercentage concrete maatregelen van de waterveiligheidsstrategie per Fries Waddeneiland.	100%
2. Voldoende water	2.1.1 Aanlegpercentage vijf nieuwe, diepe meetlocaties FRESHEM voor het volgen van de snelheid van verzilting.	100%
	2.1.2 Vastleggingspercentage van ASV (aanvullende strategische voorraad) in de omgevingsverordening.	100%
	2.2.1 Start uitvoering maatregelen Deltaprogramma Zoetwater Fase II.	100%
	2.2.2 Start voorbereiding Deltaprogramma Zoetwater Fase III.	100%
	2.3 Ondersteunen van minimaal 2 publiekscampagnes.	100%
	2.4 1,7% Reductie drinkwatergebruik van huishoudens en zakelijk (dit is 2 liter p.p.p.d.).	100%
	2.5 Reviseren alle vergunningen grote grondwateronttrekkingen (20 stuks).	100%
	2.6 Opstellen Integraal Waterplan Waddeneilanden.	50%
3. Schoon water	3.1.1 Uitvoeringspercentage KRW-maatregelen.	100%
	3.1.2 Percentage zwemwaterlocaties dat in klasse aanvaardbaar, uitstekend of goed zit.	>90%
	3.2.1 Herijkingspercentage grondwaterbeschermingsbeleid (op basis van monitoringsresultaten).	100%
	3.2.2 Aantal opgestelde integrale waterplannen.	50%
	3.2.3 Percentage aantal uitgevoerde maatregelen en voortgang van de maatregelen uit Uitvoeringsprogramma Drinkwater 2026-2031.	30%
4. Bodem	4.1 Start sanering van de resterende locatie(s) op de spoedlijst.	100%
	4.2 Afrondingspercentage haalbaarheidsonderzoek bodemcampus.	100%

Wat mag het gaan kosten?

Bedragen x € 1.000,-	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
Totaal lasten	37.934	24.172	30.416	14.022	30.463
Totaal baten	25.640	13.999	23.738	6.098	27.631
Saldo van lasten en baten	12.293	10.173	6.677	7.924	2.832

Toelichting

Dit beleidsveld kent weinig budgetvrijheid. Een groot deel van de budgetten is bestemd voor werkzaamheden waarvoor (langjarige) afspraken zijn gemaakt of een wettelijke basis hebben. De begrote middelen in 2027 zijn met name beschikbaar voor Programma 'Veenweide' (€ 11,9 mln.) en Programma 'Friese IJsselmeerkust' (€ 3,8 mln.). Daarnaast zijn er structurele budgetten voor de uitvoering van wettelijke taken op het gebied van water en bodem (€ 0,9 mln.), bijdragen voor de voorziening Grondwaterwet (€ 0,7 mln.) en zijn er SPUK-middelen (€ 3,1 mln.) beschikbaar voor FRESHEM en Klimaatadaptatie. Tot slot is er een tijdelijk budget waar voor 2027 € 1,6 mln. ingezet zal worden voor het uitvoeren van de KRW-Maatregelen uit het aangepaste pakket (PS-besluit 23-4-2025).

De begrote baten hebben betrekking op de Rijksinkomsten vanuit SPUK's, de EU-middelen en de bijdragen van andere aan realisatie deelnemende partijen. Daarnaast wordt de voorziening Grondwaterwet gevoed vanuit de inkomsten van de grondwaterbelasting die de provincie heft.

De tabel laat meerjarig enkele fluctuaties zien. Dit wordt met name veroorzaakt door de twee programma's. Voor Programma 'Veenweide' (€ 3,5 mln. lager in 2027) geldt dat de in 2026 ontvangen decentralisatie uitkering (€ 1 mln.) voor de gebiedsgerichte funderingsaanpak om procedurele redenen niet is besteed. Voor de SPUK NL2120 zijn in 2026 subsidie lasten begroot van ca. € 0,8 mln. welke ten laste van 2027 gaan komen. Voor het onderdeel 'Versterken Friese IJsselmeerkust' geldt dat wij in afwachting zijn van een nieuwe beschikking van het Rijk. Voor 2027 is uitsluitend budget beschikbaar voor de Bijdrageregeling 'Friese IJsselmeerkust.'

Onderstaand voorstel uit de kadernota is verwerkt in bovenstaande tabel.

Voorstellen kadernota	Bedragen x € 1.000,-				
Omschrijving	2026	2027	2028	2029	2030
Lasten					
Vorbereiding Noorderhavendam Programma Harlingen	0	250	0	0	0
Totaal lasten	0	250	0	0	0

Uitgebreide financiële tabel

Lasten en baten beleidsveld 4.2 Water en Bodem					
Onderwerp - Bedragen x € 1.000,-	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
Lasten					
Waterveiligheid en klimaatadaptatie	32.746	17.222	25.603	12.366	28.501
Voldoende water	2.813	2.318	2.146	1.199	1.199
Schoon water	-652	851	439	344	254
Bodem	2.517	2.171	1.708	113	177
Water en bodem GS voorwaardelijk	510	1.610	520	0	333
Totaal lasten	37.934	24.172	30.416	14.022	30.463
Baten					
Waterveiligheid en klimaatadaptatie	20.846	9.823	20.368	5.395	26.928
Voldoende water	2.410	1.904	1.651	704	704
Schoon water	140	215	125	0	0
Bodem	2.245	2.058	1.595	0	0
Totaal baten	25.640	13.999	23.738	6.098	27.631
Saldo van lasten en baten	12.293	10.173	6.677	7.924	2.832

SPUK (bedragen x € 1000,-)	Looptijd	Besteed t/m 2025	Nog te besteden	Totaal beschikking	Terugbetaal- risico	Toelichting/ Beheersmaatregelen
SPUK E99 Versterken Friese Ijsselmeerkust	2022-2025	3.497	9.145	12.642	midden	Het ministerie heeft in december 2025 besloten om de looptijd van deze SPUK te beëindigen per 31 december 2025. Voor de vervolgperiode ontvangen wij een nieuwe beschikking waarbij de resterende rijksmiddelen bij deze SPUK ingezet mogen worden. Op dit moment (peildatum 1 september 2026) hebben wij deze beschikking nog niet ontvangen. Het risico is als midden ingeschat omdat wij wel uitgaven maken voor het programma die op dit moment formeel niet zijn afgedekt.

Beleidsveld 4.3. Milieu

Wat zien we?

De belangrijkste ontwikkelingen binnen dit beleidsveld zijn de volgende:

- In de (Ontwerp) Omgevingsvisie (POVI) is als strategische beweging “Naar een schone, gezonde, inclusieve en veilige leefomgeving met identiteit” opgenomen (beweging 1).
- Milieu-uitdagingen en maatschappelijke druk.
De urgentie van milieuvraagstukken neemt toe. Met de inzet van Uitvoering & Handhaving als instrument (U&H) leveren we een bijdrage aan het behalen van milieudoelen en het verbeteren van de kwaliteit van de leefomgeving.

Belangrijke thema's zijn:

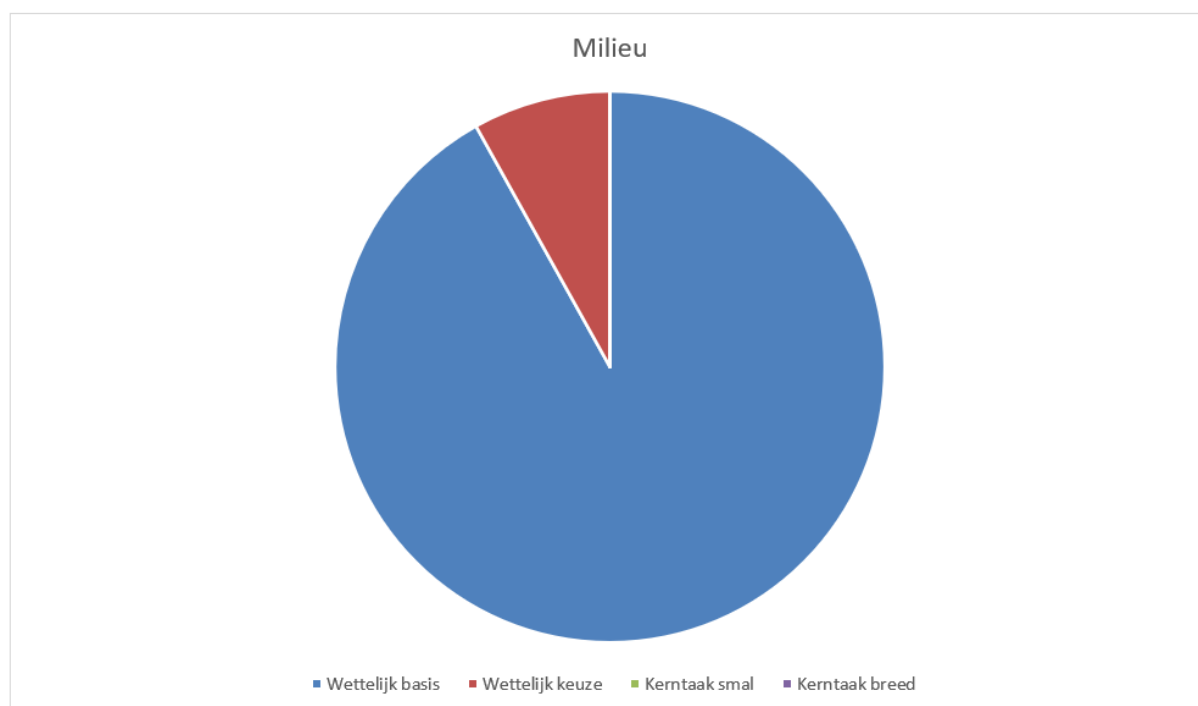
- o Verbetering van lucht- en waterkwaliteit;
- o Aanpak van PFAS en andere schadelijke stoffen;
- o Energiebesparing en CO2-reductie;
- o Circulaire economie.

- Toenemende complexiteit

De opgaven worden complexer en omvangrijker. Dit leidt tot:

- o de noodzaak om inzicht te hebben in potentiële risico's, zodat prioriteiten kunnen worden gesteld;
- o een grotere behoefte aan expertise en inzet;
- o een toenemende afhankelijkheid van samenwerking en afstemming, zowel met provincies en ketenpartners als tussen beleid en uitvoering.

Taak- en rolvrijheid

Taakvrijheid

Veel taken binnen dit beleidsveld zijn vastgelegd in wet- en regelgeving. Daarnaast is de provincie voor bepaalde milieubelastende activiteiten het bevoegd gezag. Voor een deel van de taken gelden wettelijke voorschriften voor de uitvoering, terwijl Gedeputeerde Staten voor een ander deel beleidsvrijheid hebben. Een groot deel van de wettelijke taken wordt uitgevoerd door de gezamenlijke omgevingsdienst van de Friese gemeenten en de provincie: de Fryske Utfieringstsjinst Miljeu en Omjouwing (FUMO). De taken voor de Seveso-bedrijven in Fryslân worden uitgevoerd door de Omgevingsdienst Groningen (ODG).

Rolvrijheid

Binnen dit beleidsveld ligt de nadruk op onze rol als rechtmatige overheid. We stellen kaders, verlenen vergunningen en houden toezicht. Waar milieu ook andere beleidsterreinen raakt, vervullen we daarnaast de rol van samenwerkende overheid. Milieu is een integraal onderdeel van andere beleidsterreinen. Sinds de inwerkingtreding van de Omgevingswet is samenwerking met andere overheden belangrijker geworden. Zo nemen we deel aan het 'Schone Lucht Akkoord' en werken we samen met gemeenten aan een gezonde leefomgeving.

Wat willen we bereiken?

Doelstelling beleidsveld 4.3

Binnen dit beleidsveld hebben we de volgende doelstellingen:

1. Wij realiseren een gezonde fysieke leefomgeving en voldoen minimaal aan de wettelijke eisen voor onder meer schone lucht, geur en geluid. Daarbij houden we ook rekening met de optelsom van milieuhinder en milieubelasting (cumulatie). In de (ontwerp)Omgevingsvisie (POVI) staat het uitgangspunt centraal dat milieuaantastingen zoveel mogelijk bij de bron worden bestreden en dat de vervuiler betaalt. Vanuit gezondheid en veiligheid zetten we in op een integraal gezond ruimtelijk beleid.
2. De kwaliteit van de uitvoering van Uitvoering & Handhaving (U&H)voldoet aan de kaders van landelijke wetgeving.
3. Circulaire economie wordt opgenomen in de voorschriften van omgevingsvergunningen van provinciale bedrijven.
4. Wij voorkomen en dringen de uitstoot van Zeer Zorgwekkende Stoffen (ZZS) in de leefomgeving terug. Daarmee sluiten wij aan bij de Europese ambitie uit het 'Zero Pollution Action Plan' en de 'Zero Pollution Vision for 2050'. De selectiecriteria voor ZZS zijn vastgelegd in de REACH-verordening voor de productie van en handel in chemische stoffen.
5. Wij zetten het instrument Uitvoering & Handhaving (U&H) gericht en effectiever in.

Wat gaan we daarvoor doen?

Onderwerp	Resultaten 2027
1. Realiseren van een gezonde (fysieke) leefomgeving	1.1 Wij vertalen de visie uit de (ontwerp) Omgevingsvisie (POVI) naar beleid voor een gezonde leefomgeving en de Omgevingsverordening door het formuleren van meetbare doelen en indicatoren.
2. Kwaliteit uitvoering U&H-taken	2.1 We voeren onze wettelijke taken uit op grond van onder meer de Omgevingswet en Algemene wet bestuursrecht.
	2.2 De taken op het gebied van Uitvoering en Handhaving voldoen aan de geldende generieke kwaliteitseisen.

3. Circulaire economie	3.1 Gedeputeerde Staten stellen een beleidskader vast voor het integreren van circulaire economie in de omgevingsvergunningverlening, zodat deze voorschriften in de omgevingsvergunningen kunnen worden opgenomen.
4. Zeer Zorgwekkende Stoffen (ZZS)	4.1 Wij analyseren alle vermijdings- en reductieprogramma's van afvalbedrijven waarvoor Gedeputeerde Staten het bevoegd gezag zijn op de aanwezigheid van ZZS en de aanpak voor de reductie daarvan.

Resultaatindicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2027
1. Realiseren van een gezonde (fysieke) leefomgeving	1.1 Percentage provinciale maatregelen in het Schone Lucht Akkoord dat door de provincie Fryslân wordt uitgevoerd en gerapporteerd in de monitoringsrapportage SLA 2027.	100%
2. Kwaliteit uitvoering U&H - taken	2.1 Percentage U&H taken dat voldoet aan de geldende landelijke set kwaliteitscriteria.	100%
	2.2 Percentage beschikkingen dat binnen de wettelijke termijn wordt afgehandeld.	90%
3. ZZS	3.1 Percentage uitgevoerde analyses naar aanwezigheid en reductie van ZZS bij afvalbedrijven die vallen onder het bevoegd gezag van de provincie.	80%

Wat mag het gaan kosten?

Bedragen x € 1.000,-	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
Totaal lasten	10.744	9.843	9.822	9.700	9.700
Totaal baten	455	422	422	422	422
Saldo van lasten en baten	10.290	9.421	9.400	9.278	9.278

Toelichting

Dit beleidsveld kent weinig budgetvrijheid. Het grootste deel betreft de structurele bijdrage aan de FUMO (€ 7 mln.) en aan de Omgevingsdienst Groningen (€ 1,2 mln.). Daarnaast zijn structureel middelen beschikbaar voor de provinciale milieutaken en voor de overige wettelijke taken op gebied van Uitvoering & Handhaving (U&H).

De begrote baten bestaan voor het grootste gedeelte uit de legesinkomsten op het gebied van milieu.

Uitgebreide financiële tabel

Lasten en baten beleidsveld 4.3 Milieu					
Onderwerp - Bedragen x € 1.000,-	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
Lasten					
Kwaliteit uitvoering U&H taken	10.693	9.790	9.769	9.647	9.647
Inzet U&H instrumentarium	52	53	53	53	53
Totaal lasten	10.744	9.843	9.822	9.700	9.700
Baten					
Kwaliteit uitvoering U&H taken	455	422	422	422	422
Totaal baten	455	422	422	422	422
Saldo van lasten en baten	10.290	9.421	9.400	9.278	9.278

Beleidsveld 4.4. Energietransitie

Wat zien we?

Nederland is nog steeds afhankelijk van fossiele brandstoffen. Geopolitieke spanningen en de internationale concurrentie om gas en LNG hebben direct invloed op de energieprijzen. Daardoor blijven betaalbare en toegankelijke energie voor huishoudens en bedrijven belangrijke aandachtspunten voor de leefbaarheid en de economie van Fryslân. Ook nationaal groeit de aandacht voor strategische onafhankelijkheid van de energievoorziening en voor een toegankelijk energiesysteem.

Netcongestie vormt in Fryslân een groot knelpunt. Het elektriciteitsnet bereikt op piekmomenten zijn maximale capaciteit. Door vertragingen bij netbeheerders neemt de druk op de energietransitie én de ruimtelijke ontwikkeling verder toe. Bedrijven en woningbouwprojecten kunnen daardoor steeds vaker niet tijdig worden aangesloten. De verwachting is dat deze problematiek de komende jaren verder toeneemt. Binnen Fryslân werken we daarom nauw samen aan oplossingen. De Friese Energietafel (FET) werkt aan de integrale programmering van de energie-infrastructuur en netbeheerder TenneT aan de uitbreiding van het 380 kV-net in Fryslân.

Tegelijkertijd groeit de urgentie om ook op korte termijn innovatieve oplossingen voor netcongestie te ontwikkelen. De netbeheerders hebben hiervoor het 'Actieplan Netcongestie' opgesteld. Daarnaast zet het Rijk sterk in op de ontwikkeling van energiehubs.

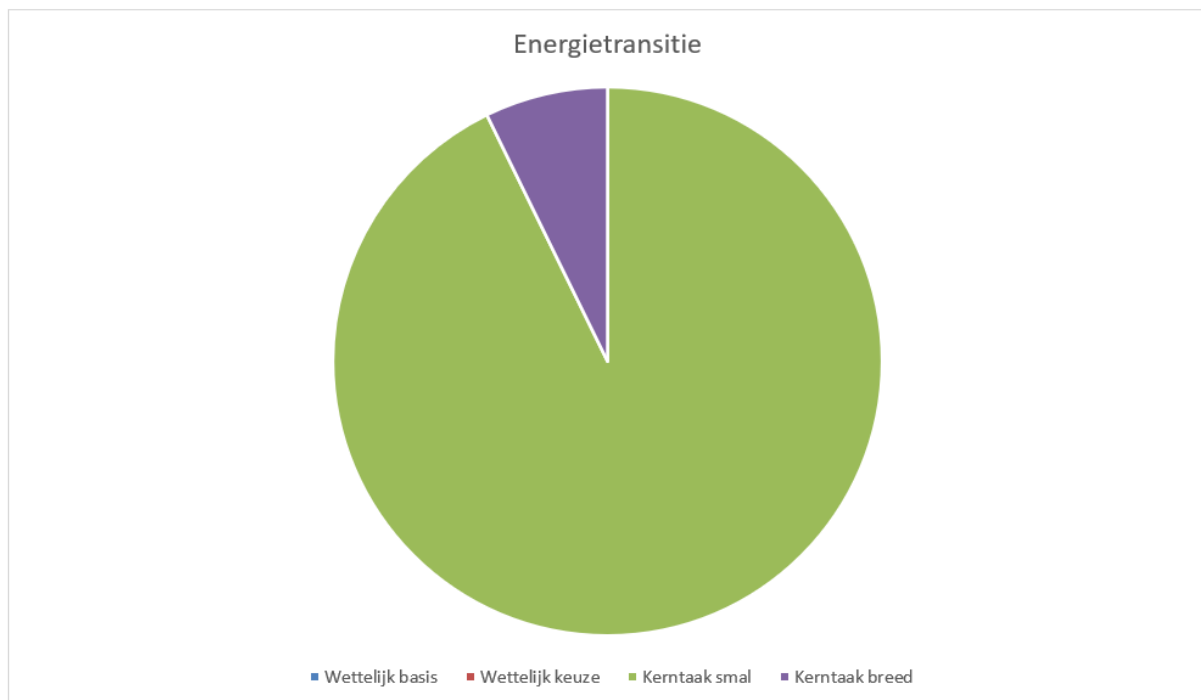
Bij veel bedrijven bestaat een urgente behoefte aan lokale opwekking van elektriciteit. De ruimte daarvoor is mede afhankelijk van de herijking van de (ontwerp)Omgevingsvisie (POVI). Binnen de warmtetransitie kunnen groengas en aquathermie perspectief bieden. Tegelijkertijd staan warmtenetten onder druk door een lastige businesscase en stagneert de ontwikkeling van groengasprojecten door stikstofbeperkingen. Voor oplossingen kijken wij nadrukkelijk naar het Rijk. Daarnaast vervult het Fûns Skjinne Fryske Enerzjy (FSFE) een belangrijke rol bij de financiering van projecten.

Ook de aandacht voor kernenergie neemt toe. Binnen die ontwikkeling vormen small modular reactors (SMR's) een aparte categorie. De mogelijke toepassing van SMR's vraagt om een integrale afweging.

Daarnaast groeit de aandacht voor verduurzaming van het mkb en bedrijventerreinen. De landelijke SPUK-regeling voor bedrijfsmatig vastgoed (SPUK BV) ondersteunt deze ontwikkeling, maar loopt mogelijk in 2027 af.

Om de energietransitie verder te brengen, is samenwerking tussen overheden en maatschappelijke partners cruciaal. Met de herijking van de samenwerking binnen de Friese Energietafel (FET) geven we hier binnen Fryslân verder invulling aan. Voor de samenwerking met het Rijk werken we onder meer aan de uitvoering van de Energiedeal.

Taak- en rolvrijheid

Taakvrijheid

Op het gebied van de energietransitie beschikt de provincie over een grote mate van beleidsvrijheid. Er zijn geen dwingende wettelijke kaders die voorschrijven hoe deze opgave moet worden ingevuld. De energietransitie is daarmee een autonome provinciale taak, waarbij wij zelf keuzes maken over de inzet, vormgeving en prioritering van het beleid.

Rolvrijheid

Binnen dit beleidsveld vervult de provincie vooral een regisserende en coördinerende rol, met name bij de programmering van de energie-infrastructuur. De complexe opgaven vragen daarnaast om intensieve samenwerking met gemeenten, netbeheerders, maatschappelijke organisaties en het Rijk.

Afhankelijk van de opgave vervullen wij verschillende rollen op de overheidsparticipatieladder:

- **Reguleren:** door in het omgevingsbeleid en ruimtelijke plannen aan te geven waar wel en geen ruimte is voor duurzame energieopwekking.
- **Regisseren:** bij de coördinatie van netverzwaring en de ontwikkeling van energiehubs.
- **Stimuleren:** via instrumenten zoals het Fûns Skjinne Fryske Enerzjy en de adviesvoucherregeling.
- **Faciliteren:** door initiatiefnemers actief te ondersteunen en loketten in te richten.
- **Loslaten:** wanneer de markt of de samenleving zelf het initiatief neemt en over voldoende uitvoeringskracht beschikt.

Welke rol wij kiezen hangt af van de opgave, de betrokken partijen en de context in het gebied.

Wat willen we bereiken?

Doelstelling beleidsveld 4.4.

Binnen het programma Energie werkt de Provincie Fryslân aan drie doelen:

1. In 2030 wekken we 33% van de energie die we gebruiken zelf op;
2. In 2030 besparen we 25% energie t.o.v. 2010;
3. In 2050 zijn we onafhankelijk van fossiele brandstoffen.

Doelindicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde
1. Energie opwekking	1.1 Percentage hernieuwbaar opgewekte energie in Fryslân	33% in 2030
2. Energiebesparing	2.1 Percentage Energieverbruik	25% besparen in 2030 t.o.v. 2010
3. Onafhankelijk van fossiele brandstoffen	3.1 Bijdrage aan landelijke reductiedoelstelling	landelijk 55% reductie in 2030

Wat gaan we daarvoor doen?

Onderwerp	Resultaten 2027
1. Energie opwekking	1.1 Samen met gemeenten werken we aan de realisatie van Energiehubs.
	1.2 We stimuleren de productie van groen gas.
	1.3 We voeren het programma Wetterwaarmte uit en ondersteunen warmte initiatieven.
2. Energiebesparing	2.1 We voeren de Friese plus op de isolatieregeling uit met extra middelen uit Windpark Fryslân (WPF).
	2.2 We ondersteunen het mkb en maatschappelijk vastgoed bij verduurzaming.
3. Onafhankelijk van fossiele brandstoffen	3.1 We ondersteunen lokaal eigendom bij energie-initiatieven.

Resultaatindicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2027
1. Energie opwekking	1.1 Aantal pilots Energiehubs	5
	1.2 Aantal voor monomestvergisters verleende SDE++ beschikkingen	25

	1.3 Aantal warmte-initiatieven	20
2. Energiebesparing	2.1 Aantal woningen dat m.b.v. WPF gelden is geïsoleerd	1.000
	2.2 Aantal bedrijven dat ondersteuning heeft ontvangen op het vlak van energiebesparing	30
	2.3 Aantal bedrijventerreinen dat ondersteuning heeft ontvangen op het vlak van verduurzaming	6
	2.4 Aantal leningen dat voor verduurzaming van maatschappelijk vastgoed is verstrekt	25
3. Onafhankelijk van fossiele brandstoffen	3.1 Aantal aanvragen via het Friese Energiehuis voor lokale energie initiatieven	25

Wat mag het gaan kosten?

Bedragen x € 1.000,-	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
Totaal lasten	11.542	8.910	1.878	1.782	1.782
Totaal baten	5.483	5.495	0	0	0
Saldo van lasten en baten	6.059	3.415	1.878	1.782	1.782

Toelichting

Dit beleidsveld kent volledige budgetvrijheid. De middelen komen voort vanuit het Bestuursakkoord, de inzet van Windpark Fryslân-middelen, rijksmiddelen (specifieke uitkeringen) en Interreg-projecten.

De afname van de lasten wordt als volgt verklaard: binnen het onderwerp Energiebesparing staat de regeling isoleren woningen van €2.250.000 tot en met 2026 in de begroting. Daarnaast zijn er binnen het onderwerp Energieopwekking diverse budgetten welke een afbouwend bestedingsritme kennen, waaronder de Interreg projecten WaterWarmth en AquaCom en het Energieprogramma. Na 2027 bestaat de begroting bijna volledig uit het middelen uit WPF voor stimuleren duurzaamheid, deze middelen zijn als PS voorwaardelijk opgenomen.

Onderstaand voorstel uit de kadernota is verwerkt in bovenstaande tabel. De middelen worden ingezet voor het wegnemen van de onrendabele top van kleinschalige aquathermieprojecten bij gebouwen of collectieve woningaanpakken. Hiermee dragen we bij aan de realisatie van inspirerende voorbeeldprojecten. In dit voorstel zijn ook middelen voor formatie toegekend. Deze middelen zijn verwerkt in programma 6 Bedrijfsvoering, beleidsveld 6.1.

Voorstellen kadernota	Bedragen x € 1.000,-				
Omschrijving	2026	2027	2028	2029	2030
Lasten					
Wetterwaarmte	0	920	0	0	0
Totaal lasten	0	920	0	0	0

Uitgebreide financiële tabel

Lasten en baten beleidsveld 4.4 Energietransitie					
Onderwerp - Bedragen x € 1.000,-	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
Lasten					
Energie opwekking	3.445	1.295	75	75	75
Energiebesparing	3.877	2.105	40	40	40
Onafhankelijk van fossiele brandstoffen	4.221	3.844	97	0	0
Energietransitie PS voorwaardelijk	0	1.667	1.667	1.667	1.667
Totaal lasten	11.542	8.910	1.878	1.782	1.782
Baten					
Energie opwekking	295	0	0	0	0
Energiebesparing	1.335	1.145	0	0	0
Onafhankelijk van fossiele brandstoffen	3.853	4.350	0	0	0
Totaal baten	5.483	5.495	0	0	0
Saldo van lasten en baten	6.059	3.415	1.878	1.782	1.782

Programma 5: Economie en Mienskip

Portefeuillehouders

Gedeputeerden R.F. Douwstra, E. Folkerts, S. Knol, A.W. Kooistra en M.A.C. de Vries

Inleiding

Schoon, gezond en gelukkig – dat is brede welvaart in Fryslân.

Friezen zijn de gelukkigste inwoners van Europa. Die voorsprong willen we versterken voor de generaties na ons. Fryslân laat zien dat brede welvaart ontstaat door een goede balans tussen economie, leefbaarheid en cultuur. We gaan niet voor meer, maar voor beter. Vanuit Economic Board Fryslân (EBF) werken ondernemers, onderwijs en overheid daarin samen aan een sterke Friese economie en brede welvaart: een regio waar het goed ondernemen, werken en leven is. EBF bundelt de stem van het Friese bedrijfsleven en verbindt die met beleid en plannen van overheden en kennisinstellingen. Samen brengen we belangrijke economische en maatschappelijke thema's op de juiste tafels – in Fryslân, Den Haag en Brussel – en zetten we ideeën om in concrete acties en projecten. Circulair denken loopt als een rode draad door het beleid: in 2030 wil Fryslân het gebruik van nieuwe grondstoffen met 50% hebben verminderd en in 2050 volledig circulair zijn. Die aanpak leverde in 2025 internationale erkenning op met de titel van meest circulaire regio ter wereld. Ook op het gebied van watertechnologie heeft Fryslân een leidende Europese rol, voor bodem is de ambitie om ook een onderscheidende (kennis-)positie te verwerven.

Aan de andere kant staat de leefbaarheid onder druk door vergrijzing en het vertrek van jongeren. Daarom investeert Fryslân in talentontwikkeling, goede zorg dichtbij, het behoud van voorzieningen en lokale initiatieven die dorpen en steden leefbaar houden. Samen met het Rijk, organisaties en inwoners wordt gewerkt aan een sterke toekomst, met respect voor de Friese taal, cultuur en erfgoed. Een mooi voorbeeld daarvan zijn de Iepen Loftspullen: openluchtvoorstellingen die door vrijwilligers uit dorpen worden georganiseerd. Ze brengen mensen samen, versterken de Friese identiteit en verbinden cultuur, recreatie en toerisme. Daarmee dragen ze niet alleen bij aan de leefbaarheid van Fryslân, maar maken ze de provincie ook aantrekkelijk voor bezoekers van buitenaf.

Vastgestelde (beleids)notities

Voor Economie:

- [Beleidsnota Economie incl. gastvrijheidseconomie \(oktober 2024\)](#)
- [Beleidsbrief Europa \(december 2024\)](#)

Voor Taal, Cultuur, Erfgoed en Sport:

- [Bestjoersôfspraak Fryske Taal en Kultuer 2024 - 2028](#) (BFTK, april 2024)
- [Beleidsnota Fansels Frysk](#) (juni 2024)
- Cultuur: [Beleidsnota Tosken yn in nije tiid](#) (juni 2024)
- Erfgoed: [Omgevingsprogramma Erf-Goed 2025- 2028](#)
- Erfgoed: [Werkplan Takomst Fryske Pleats](#) (februari 2021)
- Erfgoed: [Uitvoeringsplan: Een verbeterde taakinvulling van het Interbestuurlijk Toezicht in het domein Erfgoed](#) (april 2025)
- Erfgoed: [Provinciale Omgevingsvisie](#)
- [Beliedsbrieff Sport 2025-2028 Fryslân yn Beweging](#) (17 juli 2024)

Voor Leefbaarheid:

- [Beleidsbrief Leefberens](#) (december 2025)

Verbonden partijen

Onderstaande verbonden partijen leveren een bijdrage aan de doelen en resultaten van dit programma. Een overzicht van de verbonden partijen en meer informatie hierover staan in paragraaf 5 van deze begroting.

- Noordelijke Ontwikkelingsmaatschappij NV (NOM), Groningen
- Friese Ontwikkelingsmaatschappij BV (FOM, voorheen Doefonds), Leeuwarden
- Samenwerkingsverband Noord-Nederland (SNN), Groningen
- Gemeenschappelijke Regeling Marrekrite, Leeuwarden
- Gemeenschappelijke Regeling Waddenfonds, Leeuwarden
- Gemeenschappelijke Regeling Tresoar, Leeuwarden
- Thialf Onroerend Goed BV, Heerenveen

Overzicht lasten en baten programma 5 Economie en Mienskip

Exploitatie- Bedragen x € 1.000,-	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
Lasten					
5.1 Economie	28.838	27.819	23.473	12.072	11.058
5.2 Taal, cultuur, erfgoed en sport	56.965	46.970	43.746	37.436	37.439
5.3 Leefbaarheid	18.169	19.052	15.685	13.230	13.019
Totaal lasten	103.972	93.841	82.904	62.739	61.516
Baten					
5.1 Economie	12.989	8.020	11.706	247	206
5.2 Taal, cultuur, erfgoed en sport	17	17	17	17	17
5.3 Leefbaarheid	1.038	463	210	0	0
Totaal baten	14.044	8.499	11.933	264	222
Saldo van lasten en baten	89.928	85.343	70.971	62.475	61.294

Toelichting

De toelichting op de grootste verschillen tussen de jaren staat bij de afzonderlijke beleidsvelden.

Beleidsveld 5.1. Economie

Wat zien we?

Economie speelt een belangrijke rol in de brede welvaart. De Economische Samenwerkingsagenda is onze agenda en richt zich op de stuwende economische sectoren (duurzaam verdienvermogen). Dit doen we vanuit de triple helix in het platform EBF, dat begin 2026 is opgericht als opvolger van IPF, waarmee we de Brede Welvaart Fryslân verder kunnen doorontwikkelen. Daarmee dragen we bij aan een schoon, gezond en gelukkig Fryslân.

Vanuit de Economische Samenwerkingsagenda zien we dat de ambities voor brede welvaart zijn uitgewerkt binnen de missies 2030. Op de circulaire ambitie heeft Fryslân in 2025 de status van wereldkampioen op het World Circular Economy Forum (WCEF) bereikt. Het behouden van deze positie vraagt de komende jaren om verdere inzet, omdat het laaghangend fruit inmiddels is benut. De opgave is om de stap te zetten van 10,6% naar 15% hergebruik van materialen. Op basis van de motie brede welvaart wordt hier de komende jaren verder aan gewerkt. Binnen de missie water en bodem zien we dat Fryslân met Wetsus beschikt over een internationaal toonaangevend kennisinstituut op het gebied van watertechnologie. In de motie 'water en bodem' is de ambitie vastgelegd om vanuit deze positie te werken aan de ontwikkeling van een bodemcampus. Daarmee wordt ingezet op het versterken van een onderscheidende kennispositie voor Fryslân op het gebied van water, bodem en circulair.

Ook omdat we zien dat kennis een belangrijk economisch aandachtspunt is voor het versterken van het verdienvermogen van Fryslân. Uit onderzoeken naar missiegedreven innovatie blijkt dat watertechnologie tot de meest kansrijke thema's behoort om het toekomstige verdienvermogen van de regio te versterken. Binnen het thema High Tech Systems & Materials (HTSM) wordt, samen met het Innovatiecluster Drachten, ingezet op de ontwikkeling van autonome systemen. Deze innovaties dragen niet alleen bij aan het verdienvermogen, maar ook aan de verdere campusontwikkeling in Fryslân, zoals de Campus Drachten als innovatie- en kenniscentrum. Deze ontwikkelingen laten zien dat economische ontwikkeling steeds minder draait om groei alleen en steeds meer om het versterken van de concurrentiekracht, innovatiekracht en toekomstbestendigheid van Fryslân. Dat vraagt om een brede inzet over alle economische speerpunten, waarbij economische, maatschappelijke en ecologische opgaven steeds vaker met elkaar zijn verbonden. Zo zetten we binnen Agrofood in op een gezonde en toekomstbestendige bodem als basis voor een duurzame en innovatieve landbouw. De ontwikkeling van autonome systemen biedt ook kansen voor de maritieme sector, waar slimme besturingssystemen bijdragen aan innovatie, productiviteitsgroei en een sterke internationale concurrentiepositie.

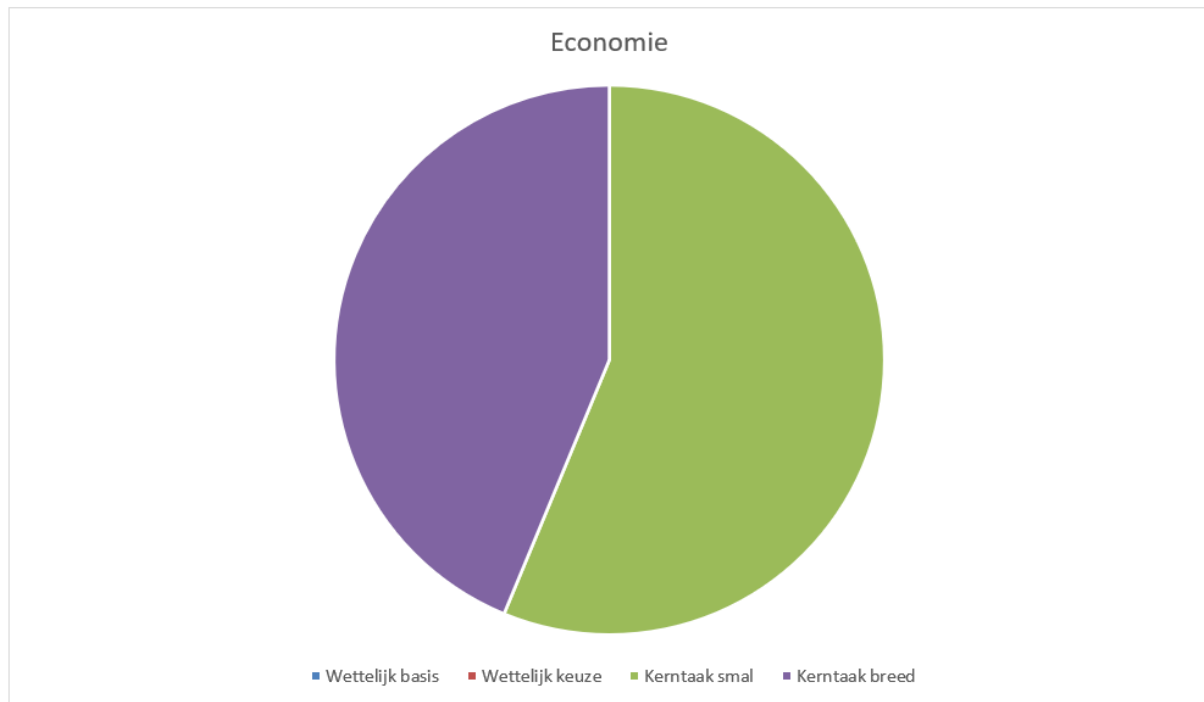
Tegelijkertijd spelen we met het speerpunt Circulaire Materialen in op de grote maatschappelijke opgaven rond duurzaamheid en grondstoffenschaarste. Fryslân wordt nationaal en internationaal gezien als koploper op het gebied van de circulaire economie. Daarmee kunnen we een belangrijke bijdrage leveren aan de nationale en Europese doelstellingen om minder afhankelijk te worden van primaire grondstoffen. De groei van circulaire sectoren laat zien dat economische ontwikkeling en verduurzaming steeds nadrukkelijker samenkomen. Het is daarom van belang dat Fryslân deze koplopperspositie blijft versterken en actief uitdraagt, bijvoorbeeld door zichtbaar aanwezig te zijn op het World Circular Economy Forum (WCEF). Ook het speerpunt Gastvrijheid laat zien hoe de invulling van economische ontwikkeling verandert. Niet langer staat uitsluitend de groei van het aantal bezoekers centraal, maar vooral de bijdrage van recreatie en toerisme aan de leefbaarheid, het welzijn, het voorzieningenniveau en de kwaliteit van de leefomgeving voor inwoners. Daarmee levert de sector niet alleen een economische bijdrage, maar ook een bijdrage aan brede welvaart en een aantrekkelijk Fryslân om te wonen, werken en verblijven. Slimme groei is daarom ons uitgangspunt.

Gezamenlijk laten deze speerpunten zien dat economische ontwikkeling in Fryslân verandert. De focus verschuift van groei in omvang naar kwalitatieve groei, waarbij innovatie, duurzaamheid, brede welvaart en strategische autonomie steeds belangrijker worden. Tegelijkertijd neemt de druk op de beschikbare ruimte toe. De opgaven voor woningbouw, de energietransitie, natuurherstel, landbouw en recreatie vragen om zorgvuldige keuzes die bijdragen aan een aantrekkelijk vestigingsklimaat én een goede leefomgeving. Deze ontwikkeling sluit aan bij de ambitie uit de Economische Samenwerkingsagenda om te werken aan een schoon, gezond en gelukkig Fryslân. Zo bouwen we aan een vitale regio, waarin een sterk verdienvermogen hand in hand gaat met een duurzame, aantrekkelijke en toekomstbestendige leefomgeving.

Het Friese bedrijfsleven in het algemeen en de speerpunten in het bijzonder zijn niet alleen interessant voor de Nederlandse afzetmarkt. Doel van het Friese Europa- en Duitslandbeleid is dan ook het verder internationaliseren van onze Friese economie. Hiervoor initiëren en stimuleren wij inkomende en uitgaande handelsmissies en bedrijfsbezoeken. Hierbij werken we onder andere samen met RVO en de Export Alliantie Fryslân. Daarnaast helpen Europese subsidies vanuit Interreg, EFRO en het GLB bedrijven en instellingen producten te ontwikkelen en samen te werken met Europese partners. Fryslân is lid van het Comité voor de Regio's. Met dit Comité stellen we adviezen op en hebben zo invloed op de besluitvorming van het Europees Parlement. Het Europees Parlement neemt in 2027 onder andere een

besluit over de inzet van Europese middelen voor de periode 2028-2035. Als provincie maken we via subsidies gebruik van deze middelen.

Taak- en rolvrijheid

Taakvrijheid

De taakvrijheid op het economische domein is groot. Voor het stimuleren van kennis en innovatie door provincies bestaat geen wettelijk kader. Er is sprake van volledig autonoom beleid waarvan de stimulering van kennis en innovatie valt onder de kerntaak smal. Het ondersteunen van de diverse ecosystemen valt onder de kerntaak breed.

Rolvrijheid

Vanwege het volledig autonome karakter van onze inzet op de regionale economie is ook de rolvrijheid in principe groot. We werken ons beleid, ambities en doelen regionaal uit met het EBF (Economic Board Fryslân) en VCF (Vereniging Circulair Fryslân) en noordelijk vanuit de Regionale Innovatie Strategie Smart Specialisation (RIS3) en landelijk vanuit de Kennis- en Innovatie Agenda. Ook vervullen we hierin een voorbeeldrol, door zelf zoveel mogelijk circulair in te kopen en een stimulerende rol als launching customer voor innovatieve en/of circulaire experimenten.

Wat willen we bereiken?

Doelstelling beleidsveld 5.1.

We hebben de volgende doelstellingen:

1. Fryslân is en blijft de 'rijkste' brede welvaartsregio van Nederland en daarmee de schoonste en gezondste woon- en leefomgeving voor iedereen.

Brede welvaart vraagt om een economie met voldoende verdienvermogen om ook in de toekomst onze voorzieningen, leefomgeving en maatschappelijke opgaven te kunnen dragen. Daarom zetten we in op het versterken van de concurrentiekracht, productiviteit en innovatiekracht van het Friese bedrijfsleven. We stimuleren de ontwikkeling van producten en diensten met een hogere toegevoegde waarde, verhogen de arbeidsproductiviteit en dragen bij aan een stijging van het gemiddeld besteedbaar inkomen. Zo behouden we een sterke economische basis, creëren we kwalitatieve werkgelegenheid en versterken we de brede welvaart voor huidige en toekomstige generaties.

2. Fryslân is in 2030 Europese koploper in de transitie naar circulaire economie

De transitie naar een circulaire economie biedt kansen voor duurzame economische groei en versterkt het toekomstig verdienvermogen van Fryslân. Daarom stimuleren we innovatie, onderzoek en ontwikkeling (R&D), nieuwe verdienmodellen en samenwerking tussen ondernemers, kennisinstellingen en overheden. We zetten in op hogere investeringen in R&D, het versterken van publiek-private samenwerking en het ontwikkelen van onderscheidende regionale specialismen (smart specialisation). Daarmee versterken we zowel de internationale concurrentiepositie als de bijdrage aan maatschappelijke opgaven. Tijdens onder andere het World Circular Economy Forum (WCEF) draagt Fryslân deze koploperspositie actief uit.

3. Fryslân verandert van krimp- naar kansregio door samenwerking in de triple helix aan de economische samenwerkingsagenda

Samenwerking tussen ondernemers, onderwijs, overheid en maatschappelijke organisaties vormt de basis voor een sterke en toekomstbestendige economie. Binnen de Economic Board Fryslân werken partners gezamenlijk aan innovatie, ondernemerschap en talentontwikkeling. Via programma's zoals Founded in the North 2.0 stimuleren we startups en scale-ups, versterken we de toegevoegde waarde per werknemer en vergroten we de economische groei. Zo bouwen we aan een aantrekkelijk vestigingsklimaat waarin bedrijven kunnen groeien en talent behouden blijft voor Fryslân.

4. De wendbaarheid en weerbaarheid van de Friese ondernemers vergroten.

Friese ondernemers staan voor grote opgaven, zoals arbeidsmarktkrapte, digitalisering, verduurzaming en internationalisering. Daarom ondersteunen we bedrijven bij innovatie, kennisontwikkeling, export en toegang tot investeringskapitaal. Door het ontwikkelen van nieuwe producten, efficiëntere bedrijfsprocessen en internationale marktkansen vergroten bedrijven hun toegevoegde waarde en arbeidsproductiviteit. Daarmee versterken we de weerbaarheid, het innovatievermogen en het duurzame verdienvermogen van het Friese bedrijfsleven.

5. Realiseren van slimme groei in de toerismesector

Slimme groei betekent dat toerisme niet als doel op zichzelf wordt gezien, maar als middel om bij te dragen aan brede welvaart, leefbaarheid, natuur, cultuur en een sterke regionale economie. We zetten in op een goede balans tussen bezoekers en inwoners, een betere spreiding over regio's en seizoenen en een innovatieve en duurzame gastvrijheidssector. Zo draagt toerisme bij aan kwalitatieve werkgelegenheid, economische groei en een aantrekkelijke woon- en leefomgeving, waarbij inwoners, ondernemers en bezoekers gezamenlijk profiteren.

Doelindicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde
1. Fryslân is en blijft de 'rijkste' brede welvaartsregio en daarmee schoonste en	1.1 Positie op de lijst provincies brede welvaartsregio (in 2020: op 20 van de 45 indicatoren in de top 3 van provincies)	In 2030 willen we in 25 van de 45 indicatoren in de top 3 van de provincies staan

gezondste woon- en leefomgeving voor iedereen	1.2 Gemiddeld Besteedbaar inkomen per huishouden (t.o.v. 2024 € 55.100)	Jaarlijkse stijging van 3,5% tot € 68.000 in 2030
2. Fryslân is in 2030 Europese koploper in de transitie naar circulaire economie	2.1 Aantal banen bij (potentieel) circulaire bedrijven	Jaarlijkse groei van 3% tot >16.000 banen in 2030
3. Fryslân is een kansregio door samenwerking in de triple helix aan de economische samenwerkingsagenda	3.1 Totale toegevoegde waarde (De extra waarde die een bedrijf of organisatie creëert tijdens het productieproces. Het is de marktwaarde van een product of dienst minus de kosten van alle ingekochte grondstoffen, materialen en diensten van derden)	2% groei per jaar
	3.2. Toegevoegde waarde per werkzaam persoon (t.o.v. 2024 € 66.400,-)	>70.000 euro per werkzaam persoon in 2030
4. Wendbaarheid en weerbaarheid van de Friese ondernemers	4.1 Innovatievermogen	In 2030 boven Europees gemiddelde op het European Innovation Scorebord
	4.2. Aandeel bedrijven met internationale handel (t.o.v. 2025 7,85%)	Tot 2030 jaarlijks minimaal 8% van de bedrijven
5. Slimme groei van Toerisme	5.1 Minimaal 60% van de inwoners van Fryslân vindt dat het aantal toeristen in balans is	≥ 60% in 2030

Wat gaan we daarvoor doen?

Onderwerp	Resultaten 2027
1. Fryslân is en blijft de 'rijkste' brede welvaartsregio en daarmee schoonste en gezondste woon- en leefomgeving voor iedereen	1.1 We dragen bij aan de ontwikkeling van een Bodemcampus
	1.2 De Regeling Kerk- en boerenlandpaden is via de Marrekrite in uitvoering genomen
2. Fryslân is in 2030 Europese koploper in de transitie naar circulaire economie	2.1 In 2027 dragen we samen met Vereniging Circulair Friesland VCF bij aan de nieuw vastgestelde circulaire ambities voor Fryslân tot en met 2035
3. Fryslân is een kansregio door	3.1 Start Founded in de north 2.0

samenwerking in de triple helix (EBF) aan de economische samenwerkingsagenda	
4. Wendbaarheid en weerbaarheid van de Friese ondernemers.	4.1 We zorgen voor een deelname van 45 Friese bedrijven aan TINL (Trade and Innovate NL) handelsmissies
	4.2 Aantal inkomende en uitgaande handelsmissies is tenminste 3
5. Slimme groei van Toerisme	5.1 We bezoeken 5 (toeristisch-recreatieve) regionale netwerk bijeenkomsten in Fryslân waar ondernemers, marketingorganisaties en lokale vertegenwoordigers spreken over balans en slimme groei

Resultaatindicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2027
1. Fryslân is en blijft de 'rijkste' brede welvaartsregio en daarmee schoonste en gezondste woon- en leefomgeving voor iedereen	1.1 Bodemcampus	Haalbaarheidsonderzoek is afgerond
	1.2 Kerk- en boerenlandpaden	Regeling in uitvoering
2. Fryslân is in 2030 Europese koploper in de transitie naar circulaire economie	2.1 Circulaire ambities	Bijdrage ism VCF gerealiseerd met een multiplier 2
3. Fryslân is een kansregio door samenwerking in de triple helix (EBF) aan de economische samenwerkingsagenda	3.1 Founded in de north 2.0	Gestart
4. Wendbaarheid en weerbaarheid van de Friese ondernemers	4.1 Aantal Friese bedrijven dat deelneemt aan TINL handelsmissies	45
	4.2 Aantal inkomende en uitgaande handelsmissies	3
5. Slimme groei van Toerisme	5.1 Aantal bezochte (toeristisch-recreatieve) regionale netwerk bijeenkomsten	5

Wat mag het gaan kosten?

Bedragen x € 1.000,-	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
Totaal lasten	28.838	27.819	23.473	12.072	11.058
Totaal baten	12.989	8.020	11.706	247	206
Saldo van lasten en baten	15.849	19.799	11.767	11.825	10.853

Toelichting

Dit beleidsveld kent deels budgetvrijheid. De deelnemersbijdrage aan de NOM ligt meerjarig vast, evenals de boekjaarsubsidies aan de partijen in het ecosysteem, zoals IPF, VCF, Planbureau Fryslân, Wetsus, Merk Fryslân en de Marrekrite.

De grootste verschillen tussen de begrote bedragen per jaar worden veroorzaakt door financiële fluctuaties over de jaren voor de uitvoering van de beleidsnota. Daarnaast bevat dit beleidsveld diverse tijdelijke middelen voor de cofinanciering van Efro-Ez/Interreg-projecten, welke een wisselend bestedingsritme kennen. Tot slot zijn er diverse budgetten welke een afbouwend bestedingsritme kennen, waaronder het Meer van Oudega, De Nieuwe Afsluitdijk (gebiedsinrichting en Beleefcentrum) en Breedband.

Onderstaande voorstellen uit de kadernota zijn verwerkt in bovenstaande tabel. In de kadernotavoorstellen Friese brede welvaart en Iconische evenementen en Uitvoering waddenprojecten zijn ook middelen voor formatie opgenomen. Deze middelen zijn verwerkt in programma 6 Bedrijfsvoering, beleidsveld 6.1.

Voorstellen kadernota	Bedragen x € 1.000,-				
Omschrijving	2026	2027	2028	2029	2030
Lasten					
Aanpassing gemeenschappelijke regeling Recreatieschap Marrekrite routebureau	0	114	114	114	114
Friese brede welvaart (bodemcluster ambities)	0	500	1.500	2.000	1.000
Friese brede welvaart (circulaire economie ambities)	0	500	1.500	1.000	1.000
Iconische evenementen	0	2.530	2.530	2.530	2.530
Kerkenpaden en boerenlandpaden	38	300	300	300	300
Uitvoering waddenprojecten	0	50	0	0	0
Totaal lasten	38	3.994	5.944	5.944	4.944

Uitgebreide financiële tabel

Lasten en baten beleidsveld 5.1 Economie					
Onderwerp - Bedragen x € 1.000,-	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
Lasten					
Fryslân rijkste brede welvaartsregio	6.161	5.234	2.641	2.195	2.223
Fryslân transitie circulaire economie	8.887	7.210	1.560	1.042	1.000
Van krimp- naar kansregio	11.749	13.350	19.256	8.820	7.820
Wendbaarheid en weerbaarheid ondernemers	1.413	1.840	16	16	16
Vitale en duurzame toekomstbestendige banen	618	165	0	0	0
Economie GS voorwaardelijk	10	20	0	0	0
Totaal lasten	28.838	27.819	23.473	12.072	11.058
Baten					
Fryslân rijkste brede welvaartsregio	3.706	2.619	648	176	176
Fryslân transitie circulaire economie	4.863	3.021	60	42	0
Van krimp- naar kansregio	4.232	2.353	10.998	30	30
Wendbaarheid en weerbaarheid ondernemers	35	18	0	0	0
Vitale en duurzame toekomstbestendige banen	154	9	0	0	0
Totaal baten	12.989	8.020	11.706	247	206
Saldo van lasten en baten	15.849	19.799	11.767	11.825	10.853

Beleidsveld 5.2. Taal, cultuur, erfgoed en sport

Wat zien we?

Een bloeiend cultureel leven dat zorgt voor beweging in de Friese samenleving. "Yn strjitten, op pleinen, yn greiden, op marren, yn tsjerken, teäters, skoallen en musea litte wy sjen hokker moaie ferhalen Fryslân herberget".

Taal

Op het gebied van Taal merken we een trend dat er meer aandacht en begrip is voor meertaligheid. Dat zien we zowel op rijksniveau, bijvoorbeeld in het nieuwste regeerakkoord 'Aan de slag, Bouwen aan een beter Nederland'. Ook op terreinen waar meertaligheid tot recent niet of nauwelijks onderwerp van gesprek was, is de Friese taal in beeld. Zoals in het verkeer, de populaire cultuur of buitenlands beleid. Door de inzet op verschillende domeinen die vallen onder de BFTK, zien we in Fryslân dat er op veel dossiers zaken in beweging zijn. Met name binnen het onderwijs zijn scholen zich bewust van de doelstellingen die er gesteld zijn in het kader van Taalplan Frysk 2030. We merken steeds meer toegespitst beleid en anticipatie op de nieuwe ontwikkelingen. Deze trend maakt dat het enerzijds gemakkelijker is om het gesprek te voeren over de waarde en inzet op taalbeleid. Anderzijds merken we ook dat taalbeleid een emancipatieproces is van lange adem. Met onze partners op provinciaal, nationaal en internationaal niveau richten we ons op verdere versterking en uitbreiding van ons taalbeleid.

Cultuur

Fryslân heeft een rijk cultureel leven. Een groot aantal organisaties zet zich daar constant voor in, variërend van lokale verenigingen en initiatieven die volledig op vrijwilligers draaien, tot professionele organisaties die van (inter)nationaal belang zijn, met of zonder provinciale subsidie. Vorig jaar liet de Kultuermonitor van het Fries Planbureau zien dat Friezen positief zijn over het cultuuraanbod, en bovendien in hoge mate zelf cultureel en/of creatief bezig zijn in de vrije tijd. In het culturele veld zien we meer rust dan voorgaande jaren. Hoewel de ontwikkeling van materiaal- en loonkosten een punt van zorg blijft, lukt het de Friese cultuurinstellingen goed om het hoofd boven water te houden en plannen uit te voeren. Landelijk kijken we uit naar de plannen voor het landelijk cultuurbestel vanaf 2029. Met andere provincies werken we constructief samen om als medeoverheden zoveel mogelijk betrokken te zijn bij de uitvoering.

Erfgoed

Ons erfgoed bepaalt in hoge mate de kwaliteit van onze leefomgeving en onze identiteit en draagt zo bij aan brede welvaart, leefbaarheid, recreatie en toerisme. Of het nu terpen, monumenten, dorpsgezichten, archeologie of cultuurlandschappen zijn: samen vormen ze een onlosmakelijk onderdeel van het verhaal van Fryslân.

Erfgoed krijgt een steeds grotere rol in het ruimtelijke domein. Via de Omgevingsvisie De Romte Diele en de toekomstige POVI is erfgoed op verschillende manieren geborgd en zal het nog verder geborgd moeten worden. Erfgoed is één van de leidende principes voor de grote ruimtelijke transitie die eraan komen, namelijk als onderdeel van het principe "omgevingskwaliteiten als ontwerpbasis". Per 1 januari 2024 is de omgevingswet in werking getreden. Cultureel erfgoed is aangewezen als één van de omgevingskwaliteiten van de fysieke leefomgeving. Daarom is het Omgevingsprogramma Erf-Goed 2025-2028 een programma onder de Omgevingsvisie.

Ook de erfgoedsector wordt hard geraakt door de inflatie (hoge energieprijzen) en tekorten aan bouwmaterialen en (technisch) personeel en klimaatveranderingen. Daardoor lopen de kosten en de uitvoeringstijd van onderhoud, restauratie en herbestemming op. Tot slot zien we de ontkerkelijking sneller gaat dan voorspeld. Met name de middelgrote kerken komen daardoor versneld leeg te staan. Deze kerken zijn doorgaans te groot voor herbestemming van woonhuizen (zoals met 80% van kleinere kerken al gebeurd is). Dit vraagt extra inzet van de provincie omdat er een groter beroep wordt gedaan op onze laagrentelening en subsidieregeling monumenten. De transitie van de landbouw, schaalvergroting en bevolkingskrimp en de stikstofcrisis, gecombineerd met de onderhoudstoestand maakt ook de boerderij tot een kwetsbare categorie. Tot slot zien we dat onze cultuurlandschappen steeds meer onderdruk komen te staan en de kwaliteit ervan afneemt. Het laatste heeft ook zijn weerslag op het archeologisch erfgoed. Als Provincie zetten we deze beleidsperiode daarom extra in op het bijwerken van archeologische beleidskaart FAMKE.

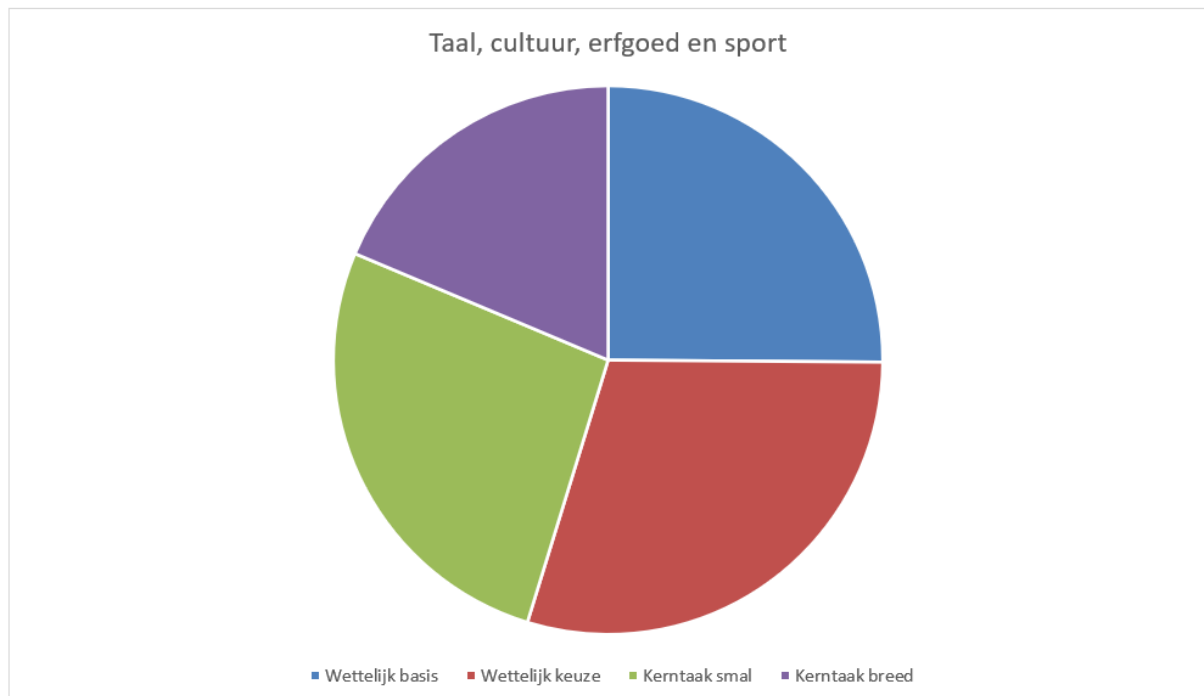
De opgaven voor Erfgoed zijn uitgewerkt in acties en maatregelen in het Omgevingsprogramma Erf-Goed (2024-2028). De opgaven voor Erfgoed zijn in het traject van de POVI ook zogenoemde overkoepelende opgaven. Zij worden daarom ook meegenomen in alle Omgevingsprogramma's onder de POVI.

Sport

De landelijke ambitie is dat in 2040 75% van de inwoners voldoende beweegt. Sport en bewegen krijgen een steeds belangrijkere plaats binnen het gezondheidsbeleid. Ze worden nadrukkelijker gezien als onderdeel van preventie, mentale gezondheid en een gezonde leefstijl.

Ook Fryslân staat de komende decennia voor grote demografische veranderingen. Daarom is het belangrijk dat ons sportbeleid daarop inspeelt. Door sportvoorzieningen toegankelijk te houden, jongeren al op jonge leeftijd te betrekken en de breedtesport te versterken via de sportnota *'Fryslân yn beweging, eltsenien docht mei'*, dragen we bij aan een gezonde en vitale provincie.

Taak- en rolvrijheid

Taakvrijheid

Friese taal: De inzet van de provincie Fryslân op het gebied van Friese taal is een wettelijke taak, onder andere gebaseerd op de afspraken die vastgelegd zijn in het Europees Handvest voor regionale talen en talen van minderheden, het Kaderverdrag voor de bescherming van nationale minderheden en de Wet gebrûk Fryske taal en nationale onderwijswetgeving. Het is de gezamenlijke verantwoordelijkheid van het Rijk en de provincie om de Friese taal en cultuur te beschermen en te bevorderen. Verder hoort op basis van de Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen de provincie te zorgen voor een provinciale ondersteuningsinstelling voor de bibliotheken. Voor Fryslân is dit Fers. Ook deze taak is opgenomen in het taalbeleid.

Cultuur: De provincie heeft grote taakvrijheid in het cultuurbeleid. Dit is autonoom beleid. Tegelijk wordt cultuur wel gezien als provinciale kerntaak. De provincie is vooral verantwoordelijk voor het in stand houden van een culturele infrastructuur van provinciaal belang. Dat betreft vooral grotere instellingen die essentieel zijn voor een aantrekkelijk regionaal voorzieningenniveau. Daarnaast waarborgt de provincie de diversiteit en spreiding van het culturele aanbod.

Erfgoed: De inzet van de provincie Fryslân op gebied van erfgoed behelst wettelijke taken en provinciale kerntaken. Verder liggen er bestuursovereenkomsten met OC&W en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE). Zowel de taak- als rolvrijheid is daarmee beperkt.

Sport: Het sportbeleid is autonoom. De provincie heeft op dit terrein geen wettelijke taken. Ondersteuning van sport wordt niet beschouwd als een provinciale kerntaak. Daarom vallen vrijwel alle activiteiten binnen een brede invulling van de kerntaken. Uitzondering hierop is de ondersteuning van de Friese cultuursporten: kaatsen, fierljeppen, Frysk damjen en skûtsjesilen.

Rolvrijheid

Voor de Friese taal, erfgoed en sport is de rolvrijheid beperkt. Dat hangt samen met de wettelijke taken en bestuurlijke afspraken die hiervoor gelden.

Over de rolverdeling tussen verschillende overheidslagen is voor kunst en cultuur weinig wettelijk vastgelegd. Dat zorgt ervoor dat er verschillen bestaan in rolopvatting tussen diverse provincies. Met andere provincies wordt binnen IPO-verband sinds enige tijd gewerkt aan een gezamenlijke visie op de rol van de provincie in het (landelijk) cultuurbestel. De bedoeling is om op basis daarvan ook duidelijker afspraken met het Rijk en gemeenten te kunnen maken.

Wat willen we bereiken?

Doelstelling beleidsveld 5.2.

De ambities en doelstellingen voor 2027 zijn vastgelegd in verschillende beleidsnota's. Voor de langere termijn beoogt het beleid het volgende:

Friese taal

Ook in 2027 zet de provincie verder in op de versterking van het Fries, op basis van het taalvitaliteitsmodel van Unesco. Door de afspraken en ambities uit de BFTK 2024-2028, de Taalnota Fansels Frysk (die in 2027 het vierde jaar in gaat) en Taalplan Frysk 2030 na te komen gaat dat lukken. De vijf speerpunten zijn: (1) het vergroten van de zichtbaarheid, (2) de versterking van de digitalisering, (3) onderwijs en onderzoek, (4) het borgen van taaloverdracht en (5) versterkt decentraal taalbeleid bij andere bestuursorganen in Fryslân.

Cultuur

De provinciale cultuurnota *Tosken yn in nije tiid* heeft als overkoepelend uitgangspunt dat het beleven en maken van kunst en cultuur voor iedereen in Fryslân toegankelijk moet zijn en dat ons cultuuraanbod aantrekkelijk moet zijn voor inwoners en bezoekers. Alleen dan kan de toegevoegde waarde van cultuur voor individuen en voor de *mienskip* tot zijn recht komen. We zetten daarom in op toegankelijkheid, een kwalitatief hoogwaardig aanbod, talentontwikkeling, en op musea die het verhaal van Fryslân aansprekend en actueel vertellen.

Erfgoed

Wij zorgen voor het beheer en behoud en doorontwikkeling van ons erfgoed (archeologie, monumenten, religieus erfgoed en cultuurhistorische landschappen). We doen dat via de verankering van erfgoed in de omgevingsverordening en -visie, via onze afspraken met instellingen en netwerken op het gebied van erfgoed en via diverse regelingen.

Sport

We willen dat iedereen die dat wil kan sporten en bewegen. Iedereen moet zich welkom voelen, mee kunnen doen en eigen keuzes kunnen maken. Daarnaast willen we de toekomstbestendigheid van de Friese sporten versterken. We stimuleren talentontwikkeling en topsport en blijven werken aan het behoud van Thialf als toonaangevende (top)sportaccommodatie voor het schaatsen en andere ijsporten.

Doelindicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde
1. Beschermen en bevorderen Friese taal	1.1 Het aantal gerealiseerde activiteiten die vallen onder de prioriteiten van de BFTK 2024-2028: de Sichtberens fan it Frysk, onderwijs en onderzoek, digitalisering, taaloverdracht en decentraal taalbeleid	Minimaal twee per prioriteit in 2029
2. Taalplan Frysk 2030	2.1 Het percentage scholen in het Friese taalgebied dat alle kerndoelen op voldoende niveau aanbiedt	100% in 2030
3. Friese literatuur en populaire cultuur	3.1 Het aantal populaire culturele uitingsvormen in de Friese taal dat gestimuleerd wordt door fondsen of regelingen	Drie per uitingsvorm
4. Sichtberens fan it Frysk	4.1.1 Het percentage meertalige verkeersborden dat langs de provinciale wegen is geplaatst	25%
	4.1.2 Een toename van de door de provincie gesubsidieerde instellingen die het Fries verwerken in haar activiteiten	25%
5. Actieve cultuurbeoefening	5.1 Participatieniveau gemeten in cultuur(participatie)monitor	Participatieniveau in Fryslân stijgt in de periode 2025-2029
6. Een toegankelijke cultuursector met kwalitatief hoogwaardig aanbod	6.1 Waarderingscijfer voor cultureel aanbod in cultuurmonitor	Waarderingscijfer stijgt in de periode 2025-2029
7. Beheer en behoud en doorontwikkeling van ons erfgoed	7.1 Het in stand houden en stimuleren van de basisinfrastructuur erfgoed via regelingen, projecten en basisinstellingen	5 basisinstellingen worden ondersteund
		Tenminste 1 voortgangsgesprek per jaar

		1 subsidieregeling voor monumenten is uitgevoerd
8. Behoud Religieus erfgoed	8.1 Het aantal kerkgebouwen dat vijf jaar na overdracht duurzaam in gebruik is	7 in 2031
9. Fryske sporten	9.1 Het aantal Friese leerlingen dat kan gaan schaatsen of het proberen	8000 leerlingen
10. Breedtesport	10.1 Het percentage van sportverenigingen en -faciliteiten dat bereikbaar en toegankelijk is voor alle inwoners van Fryslân, zodat Friezen kunnen of gaan sporten	95%

Wat gaan we daarvoor doen?

Onderwerp	Resultaten 2027
1. Beschermen en bevorderen Friese taal	1.1 We organiseren bijeenkomsten op zowel ambtelijk als bestuurlijk niveau, in het kader van Mei-inoar foar it Frysk en het versterken van decentraal taalbeleid.
	1.2 Op basis van de pilot 'digitalisering van het Fries' in samenwerking met BZK, gaan we het taalmodel dat is opgeleverd in 2026 implementeren.
2. Kerndoelen Friese taal en cultuur	2.1 Vanaf schooljaar 2026/2027 stellen we subsidies en ondersteuning beschikbaar voor het in werking stellen van de nieuwe kerndoelen Friese taal en cultuur.
3. Friese literatuur en populaire cultuur	3.1 We stellen de subsidieregelingen op het gebied van Friese literatuur en populaire cultuur open.
4. Sichtberens fan it Frysk	4.1.1 De verdere implementatie van Fries-Nederlandse meertalige verkeersborden aan de provinciale wegen (gestart in 2026). We overleggen met gemeenten en het Rijk om ook op de wegen onder hun bevoegdheid meertalige verkeersborden in te voeren.
	4.1.2 De regeling Sichtberens zal opnieuw opengesteld worden voor bedrijven, verenigingen en stichtingen.
5. Actieve cultuurbeoefening	5.1 Via subsidies ondersteunen we organisaties die cultuurparticipatie bevorderen. Daarbij horen bijvoorbeeld Keunstwurk als steuninstelling voor de amateurkunsten, Iepenloftspullen, en andere culturele instellingen waar deelnemers actief kunnen participeren.
6. Een toegankelijke cultuursector met kwalitatief hoogwaardig aanbod.	6.1 We stellen de regeling Culturele Producties twee keer open.
	6.2 We monitoren de voortgang van de activiteiten die we subsidiëren op grond van de subsidieregelingen Kunstinstituten 2026-2028 en Musea 2026-2028.

7. Beheer en behoud en doorontwikkeling van ons erfgoed	7.1 Stimuleren van de basisinfrastructuur erfgoed en het opzetten van diverse subsidieregelingen en projecten.
8. Beheer religieus erfgoed	8.1 We richten een financiële regeling op voor een toekomstbestendige nieuwe eigenaar en functie voor Religieus erfgoed.
9. Fryske sporten	9.1 We maken het project schoolschaatsen mogelijk waardoor leerlingen kunnen kennismaken met schaatsen.
10. Breedtesport	10.1 Sportverenigingen en -faciliteiten zijn bereikbaar en toegankelijk voor alle inwoners van Fryslân, onder meer via het platform Fryslân yn Beweging.
	10.2 We openen een innovatie- en inclusiviteitsfonds voor het ontwikkelen van (ver)nieuwe(nde) activiteiten, waarbij iedereen mee kan doen en die gericht zijn op inwoners en doelgroepen die drempels ervaren om te kunnen sporten en bewegen.

Resultaatindicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2027
1. Beschermen en bevorderen Friese taal	1.1 Bijeenkomsten op zowel ambtelijk als bestuurlijk niveau, in het kader van Mei-inoar foar it Frysk en het versterken van decentraal taalbeleid	3
	1.2 Op basis van de pilot 'digitalisering van het Fries' in samenwerking met BZK, willen we het taalmodel dat is opgeleverd in 2026 gaan implementeren	1 opschalingsfaciliteit
2. Kerndoelen Friese taal en cultuur	2.1 Alle scholen in het primair en voortgezet onderwijs werken aan onderwijs in de Friese taal en cultuur op basis van de nieuwe kerndoelen	100% in het Friese taalgebied
3. Friese literatuur en populaire cultuur	3.1 De aantallen toe te kennen subsidies (afhankelijk van de aanvragen)	Regeling schrijven : 14 Regeling vertalen en bewerken: 7 Regeling promotie: 6 Regeling uitgeven: 48 Verbreden regeling: 10 Filmaanvragen via Filmfonds: 10
4. Sichtberens fan it Frysk	4.1 Het Fries is meer zichtbaar in de openbare ruimte	25% verkeersborden langs de provinciale

		wegen is vervangen door Fries-Nederlandse verkeersborden. 10 bedrijven, stichtingen en/of verenigingen gebruikgemaakt van de regeling Sichtberens.
5. Actieve cultuurbeoefening	5.1 Door de provincie ondersteunde organisaties die bijdragen aan de toegankelijkheid van actieve cultuurparticipatie	> 10
6. Een toegankelijke cultuursector met kwalitatief hoogwaardig aanbod.	6.1 Aantal subsidies verleend binnen de regeling culturele producties	> 15
	6.2 Aandeel van de meerjarig gesubsidieerde instellingen waar we goed zicht hebben op de voortgang.	100%
7. Beheer en behoud en doorontwikkeling van ons erfgoed	7.1 Culturele waarden worden beschermd en afgewogen in ruimtelijke plannen en controle hierop via het IBT, per jaar 4 gemeenten	4
	7.2 Aantal basisinstellingen erfgoed	5
	7.3 Aantal gerestaureerde en herbestemde monumenten (subsidieregeling)	30
	7.4 Aantal bij te houden waardenkaarten archeologisch erfgoed	1
	7.5 Aantal archeologische steunpunten	11
8. Beheer religieus erfgoed	8.1 Aantal kerkgebouwen waarvoor vanuit het fonds een bijdrage is verstrekt ten behoeve van een duurzame overdracht	1
9. Fryske Sporten	9.1 Aantal leerlingen dat deelneemt aan het project schoolschaatsen	8.000
10. Breedtesport	10.1 Het aantal gemeenten die gebruik maakt van het platform Fryslân yn Beweging	14
	10.2 Aantal projecten dat gehonoreerd wordt uit het innovatie- en inclusiviteitsfonds	50

Wat mag het gaan kosten?

Bedragen x € 1.000,-	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
Totaal lasten	56.965	46.970	43.746	37.436	37.439
Totaal baten	17	17	17	17	17
Saldo van lasten en baten	56.948	46.954	43.729	37.420	37.423

Toelichting

Dit beleidsveld kent deels budgetvrijheid. Alle boekjaarsubsidies op het gebied van Taal, Cultuur, Erfgoed en Sport liggen meerjarig vast. Daarnaast hebben we met name op het gebied van Taal en Erfgoed middelen voor wettelijke taken. Bij Erfgoed ontvangen we een decentralisatie-uitkering voor de restauratie van monumenten waarvoor een inspanningsverplichting voor matching geldt.

De grootste verschillen tussen de begrote bedragen per jaar worden veroorzaakt door de financiële fluctuaties over de jaren voor de uitvoering van de beleidsnota's, Rijksmiddelen voor uitvoering van de BFTK en mutaties als gevolg van lastneming subsidies waarvan het grote verschil tussen het jaar 2026 en de opvolgende jaren achter het doel 'Toegankelijke cultuursector' een opvallend voorbeeld is. Dit is een gevolg van het feit dat voor een groot deel van de meerjarige subsidies onder de regelingen Kunstinstellingen 2026-2028 en Musea 2026-2028 de lastneming in 2026 plaatsvindt.

In onderstaande tabel zijn de voorstellen uit de kadernota die betrekking hebben op dit beleidsveld verwerkt. Het kadernotavoorstel Fûns Fryske tolken bevat alleen budget voor formatie. Deze middelen zijn verwerkt in programma 6 Bedrijfsvoering, beleidsveld 6.1.

Voorstellen kadernota	Bedragen x € 1.000,-				
Omschrijving	2026	2027	2028	2029	2030
Lasten					
Bijdrage accommoderen schilderijen museum Belvedere	0	375	0	0	0
Trots op het wereldkampioenschap Korfbal in Fryslân	0	20	0	0	0
Visie & collectiebeleid religieus erfgoed Fryslân	0	620	595	595	595
Totaal lasten	0	1.015	595	595	595

Uitgebreide financiële tabel

Lasten en baten beleidsveld 5.2 Taal, cultuur, erfgoed en sport					
Onderwerp - Bedragen x € 1.000,-	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
Lasten					
Beschermen en bevorderen Friese taal	11.762	12.357	12.196	11.001	11.003
Taalplan Frysk 2030	8.251	7.448	6.083	4.622	4.622
Friese literatuur en populaire cultuur	5.043	5.688	5.238	4.538	4.538
Sichtberens fan it Frysk	598	1.404	664	244	244
Actieve cultuurbeoefening	1.958	2.369	2.365	1.955	1.955
Toegankelijke cultuursector	18.834	9.818	8.353	7.852	7.852
Beheer en behoud van ons erfgoed	8.611	5.857	6.837	5.797	5.797
Fryske sporten	414	486	486	243	243
Breedtesport	1.494	1.544	1.524	1.184	1.184
Totaal lasten	56.965	46.970	43.746	37.436	37.439
Baten					
Beschermen en bevorderen Friese taal	6	6	6	6	6
Toegankelijke cultuursector	3	3	3	3	3
Beheer en behoud van ons erfgoed	8	8	8	8	8
Totaal baten	17	17	17	17	17
Saldo van lasten en baten	56.948	46.954	43.729	37.420	37.423

Beleidsveld 5.3. Leefbaarheid

Wat zien we?

We streven vanuit dit beleidsveld naar een leefbaar, sociaal en vitaal Fryslân waarin iedereen kan meedoen en kan bijdragen aan de samenleving. Hoe ziet dat eruit en wat is ervoor nodig?

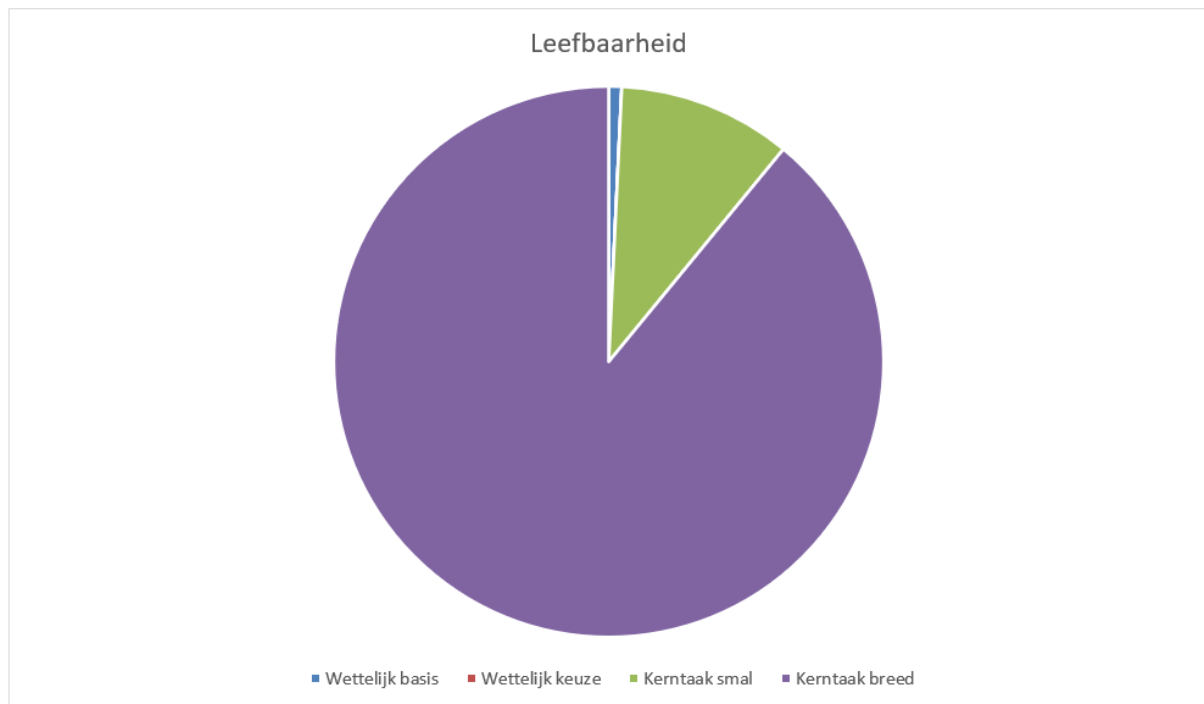
De komende jaren krijgt Fryslân te maken met verschillende demografische ontwikkelingen die van invloed zijn op de leefbaarheid. Het aantal geboorten neemt al jaren af. Tegelijkertijd vestigen zich jaarlijks meer mensen in Fryslân dan er vertrekken, waardoor de bevolking nog licht groeit. Van krimp is momenteel dan ook geen sprake, maar wel van een veranderende bevolkingssamenstelling. Door ontgroening en dubbele vergrijzing neemt het aandeel jongeren af, terwijl het aandeel ouderen toeneemt. De verwachting is dat de bevolkingsgroei op de middellange termijn verder afneemt en in meerdere gebieden omslaat in bevolkingsdaling.

Naast demografische ontwikkelingen zien we een toenemende individualisering, die het gemeenschapsleven beïnvloedt. Vrijwilligerswerk, mantelzorg en het verenigingsleven staan daardoor onder druk. Er wordt meer verwacht van minder mensen. Ook op de arbeidsmarkt worden de gevolgen van personeelstekorten in verschillende beroepsgroepen steeds zichtbaarder. Daarnaast wordt het steeds moeilijker om voorzieningen, met name op het platteland, beschikbaar en bereikbaar te houden. Door schaalvergroting en centralisatie zijn al veel basisvoorzieningen uit het landelijk gebied verdwenen.

Ook het Rijk heeft steeds meer aandacht voor de leefbaarheid in de regio. In 2023 zijn de Regio Deals gestart. Daarin werken Rijk en regio samen aan de kwaliteit van leven en de leefbaarheid. Alle regio's in Fryslân nemen deel of hebben deelgenomen aan een of meer Regio Deals.

Daarnaast is begin 2025 het Nationaal Programma Vitale Regio's (NPVR) gestart. Dit programma richt zich de komende twintig jaar op het versterken van de leefbaarheid, voorzieningen en toekomstkansen in elf regio's aan de randen van Nederland. Voor Fryslân betreft dit de regio's Noard-Fryslân en Zuidoost-Fryslân. Het NPVR is een uitwerking van het rapport *'Elke regio telt!'*. Samen met het Rijk, mede-overheden en maatschappelijke organisaties werken we de komende twintig jaar aan een toekomstagenda voor deze regio's. Daarnaast zijn we met ministeries in gesprek over aanpassing van de beleids- en investeringslogica van het Rijk.

Taak- en rolvrijheid

Taakvrijheid

Op het gebied van leefbaarheid heeft de provincie veel taakvrijheid. Met uitzondering van de bestuurstafel Seker en Sûn, die invulling geeft aan de wettelijke taak voor een raad voor de volksgezondheid, is het leefbaarheidsbeleid grotendeels autonoom.

Rolvrijheid

De komende periode blijven we investeren in leefbaarheid, meer dan vanuit wettelijke taken is vereist. Gemeenten zijn het eerste aanspreekpunt voor het behoud en de versterking van de leefbaarheid. Onze rol als middenbestuur is daarop aanvullend. Wij vervullen daarbij vier rollen:

- **faciliteren:** door kennis te verzamelen en te delen;
- **verbinden:** door samenwerking te stimuleren en netwerken te vormen;
- **agenderen:** door aandacht te vragen voor maatschappelijke vraagstukken;
- **financieren:** door projecten en organisaties te subsidiëren en te ondersteunen.

Daarbij richten we ons op de pijlers sociale gemeenschap, gezonde gemeenschap en gelijke gemeenschap.

Wat willen we bereiken?

Doelstelling beleidsveld 5.3.

Wij werken aan de volgende doelstellingen:

1. De sociale cohesie in Fryslân blijft behouden

Fryslân kent een sterk gemeenschapsgevoel, gedragen door de Friese taal, cultuur en het verenigingsleven. Veel Friezen zijn lid van een vereniging en zetten zich in als vrijwilliger. Tegelijkertijd staat deze sociale samenhang onder druk door individualisering, vergrijzing en een afnemende instroom van jonge vrijwilligers. Daarom blijven we inzetten op het behoud van de sociale cohesie in dorpen en wijken en op het versterken van de lokale organisatiekracht.

2. Gezondheid en vitaliteit worden verbeterd

Een leefbare omgeving draagt bij aan een goede gezondheid. Andersom dragen gezonde inwoners bij aan een sterke gemeenschap. Daarom kiezen we voor een beleidskoers waarin gezondheid niet als afzonderlijk thema wordt benaderd, maar als een vraagstuk dat raakt aan vrijwel alle provinciale kerntaken. We verbinden overheden, zorgorganisaties en maatschappelijke partners om gezamenlijk aan deze opgave te werken.

3. Meedoen is voor iedereen mogelijk

Om volwaardig mee te kunnen doen aan de samenleving is het belangrijk dat iedereen gelijke kansen krijgt. Dat geldt voor taalvaardigheid, toegang tot basisvoorzieningen en kansen in het onderwijs en op de arbeidsmarkt. Daarom zetten we ons in voor meer kansengelijkheid.

4. De kwaliteit en benutting van kennis en samenwerking rond leefbaarheid in Fryslân nemen toe.

Als middenbestuur heeft de provincie een belangrijke rol in het verbinden van partijen en het verzamelen en delen van kennis. Daarom investeren we in het vergroten van de kennis over leefbaarheid in Fryslân. Via bestaande en nieuwe netwerken delen we die kennis en versterken we de samenwerking tussen de verschillende partijen.

Doelindicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde
1. Sociale cohesie	1.1 Positie van Fryslân op ranglijst provincies met meeste vrijwilligers	Fryslân op nummer 1 in 2036
	1.2 Percentage Friezen dat vrijwilligerswerk doet (in 2025 was dit 55%)	58% in 2036
	1.3 Aandeel van de inwoners van Fryslân dat lid is van een vereniging (in 2025 was dit 52%)	54% in 2036
	1.4 Percentage inwoners dat tevreden is met het sociale leven (in 2024 was dit 87%)	90% in 2036
2. Gezondheid en vitaliteit	2.1 Percentage inwoners dat de gezondheid als goed ervaart (in 2024 was dit 76%)	80% in 2036
3. Iedereen doet mee	3.1 Percentage inwoners dat voldoende taalvaardig is (in 2025 was dit 83%)	90% in 2036
4. Kennisontwikkeling en kennisdeling	4.1 Percentage van gemeenten die provinciale kennisproducten toepast in beleid of uitvoering	80%

Wat gaan we daarvoor doen?

Onderwerp	Resultaten 2027
1. Sociale cohesie	1.1 Wij ondersteunen in alle regio's kleinschalige maatschappelijke initiatieven via het IMF.

	1.2 Wij voeren het Leader-programma uit en ondersteunen in de regio's Noordwest, Zuidoost en Zuidwest Leaderwaardige projecten.
	1.3 Het ondersteuningsnetwerk STIPE ondersteunt lokale initiatieven en brengt initiatiefnemers in contact met de steunorganisaties Doarpswurk, Sport Fryslân en Keunstwurk.
	1.4 Wij ondersteunen in alle regio's via de DOM-subsidieregeling DOM-samenwerkingsmethoden gericht op het behoud van voorzieningen.
2. Gezondheid en vitaliteit	2.1 Wij organiseren provinciale thematafels.
3. Iedereen doet mee	3.1 Wij ontwikkelen een integrale aanpak voor geletterdheid.
4. Kennisontwikkeling en kennisdeling	4.1 Wij voeren prognoses uit over bevolking, huishoudens en migratie.
	4.2 Wij laten onderzoeken uitvoeren naar diverse leefbaarheidsthema's.
	4.3 Wij organiseren netwerkbijeenkomsten en werkbezoeken.

Resultaatindicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2027
1. Sociale cohesie	1.1 Aantal initiatieven dat IMF-subsidie heeft gekregen	215
	1.2 Aantal initiatieven dat LEADER-subsidie heeft gekregen	16
	1.3 Aantal ondersteunde initiatieven via STIPE	200
	1.4 Aantal initiatieven dat DOM-subsidie heeft gekregen	16
2. Gezondheid en vitaliteit	2.1 Aantal thematafels "Sûnens oer de hiele breedte"	3
3. Iedereen doet mee	3.1 Aantal ontwikkelde monitoringsaanpakken (taalvaardigheid)	1
	3.2 Aantal ingerichte kennisplatforms met data, kennis en onderzoeksgegevens (taalvaardigheid)	15
	3.3 Inrichting kennisplatform met data, kennis en onderzoeksgegevens	1
	4.1 Uitvoeren prognoses over bevolking, huishoudens en migratie	1

4. Kennisonwikkeling en kennisdeling	4.2 Aantal uitgevoerde onderzoeken	5
	4.3 Aantal netwerkevenementen/werkbezoeken	2

Wat mag het gaan kosten?

Bedragen x € 1.000,-	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
Totaal lasten	18.169	19.052	15.685	13.230	13.019
Totaal baten	1.038	463	210	0	0
Saldo van lasten en baten	17.131	18.590	15.476	13.230	13.019

Toelichting

Dit beleidsveld kent een hoge mate van budgetvrijheid. Alleen de boekjaarsubsidie aan Planbureau Fryslân ligt meerjarig vast.

De grootste verschillen tussen de begrote bedragen per jaar worden veroorzaakt door de resterende tijdelijke middelen van voornamelijk Leader, Tsjûkemar/Nannewiid, het Iepen Mienskipsfûns (IMF) en de Dorpsontwikkelingsmaatschappijen (DOM's).

De middelen die gereserveerd waren voor het project Holwerd aan Zee hebben een nieuwe bestemming gekregen en zijn in lijn met die bestemming (grotendeels) als GS-voorwaardelijk budget in een nieuw bestedingsritme gezet.

Onderstaande voorstellen uit de kadernota zijn verwerkt in bovenstaande tabel. In deze kadernotavoorstellen zijn ook middelen voor formatie opgenomen. Deze middelen zijn verwerkt in programma 6 Bedrijfsvoering, beleidsveld 6.1.

Voorstellen kadernota	Bedragen x € 1.000,-				
Omschrijving	2026	2027	2028	2029	2030
Lasten					
Versterken basisvaardigheden	0	0	0	0	0
Versterken basisvaardigheden (PS-voorwaardelijk)	150	2.500	4.500	6.500	7.500
Uitvoering Iepen Mienskipsfûns	0	0	125	0	0
Totaal lasten	150	2.500	4.625	6.500	7.500

Uitgebreide financiële tabel

Lasten en baten beleidsveld 5.3 Leefbaarheid					
Onderwerp - Bedragen x € 1.000,-	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
Lasten					
Meer welzijn en sociale cohesie	2.527	1.845	2.764	0	0
Verbetering vitaliteit en gezondheid	55	145	0	0	0
Kennis en onderzoek leefbaarheid	15.287	12.012	5.271	2.305	1.944
Leefbaarheid GS voorwaardelijk	150	2.550	3.150	4.425	3.575
Leefbaarheid PS voorwaardelijk	150	2.500	4.500	6.500	7.500
Totaal lasten	18.169	19.052	15.685	13.230	13.019
Baten					
Meer welzijn en sociale cohesie	206	28	8	0	0
Kennis en onderzoek leefbaarheid	833	434	202	0	0
Totaal baten	1.038	463	210	0	0
Saldo van lasten en baten	17.131	18.590	15.476	13.230	13.019

Programma 6: Bedrijfsvoering

Portefeuillehouder

Gedeputeerde E. Folkerts

Inleiding

De kernactiviteiten – oftewel het primaire proces – voor de provincie zijn het uitvoeren van de wettelijke taken en het realiseren van de bestuurlijke ambities. Dit gaat van vergunningverlening tot het bevorderen van het gebruik van de Friese taal en van de aanbesteding van het openbaar vervoer tot het aanjagen van de circulaire economie. In het programma bedrijfsvoering draait het om de vraag hoe we als professionele organisatie bijdragen aan het uitvoeren en realiseren van de taken en ambities.

De organisatie heeft hierin te maken met toenemende maatschappelijke verwachtingen, meer wet- en regelgeving die bovendien complexer wordt en een krappe arbeidsmarkt. Digitalisering blijft zich in een hoog tempo ontwikkelen, wat vraagt om structurele investeringen. De aandacht voor uitvoerbaarheid, menselijke maat en betrouwbare dienstverlening blijft onverminderd groot.

Dit vraagt om een wendbare en professionele organisatie met een bedrijfsvoering die werkt als een geoliede machine. Daarom investeert de organisatie in:

1. Procesgericht werken
2. Digitaal en datagedreven werken
3. Sturen op kwaliteit en resultaat
4. Bouwen aan een sterke organisatie met trotse medewerkers
5. Duurzaamheid & maatschappelijke impact

We maken in dit programma onderscheid in twee beleidsvelden. Het beleidsveld 'Mensen', waarin het formatiebudget is ondergebracht en het beleidsveld 'Middelen en Digitalisering' met daarin de overige bedrijfsvoeringsbudgetten en de tijdelijke middelen voor onder andere het programma Digitalisering.

Vastgestelde beleidsnotities

- [Strategisch personeelsbeleid](#) (september 2018 en juni 2020, inclusief aanvulling juni 2022)
- [Geactualiseerde notitie Strategisch personeelsplan \(SPP\)](#) (juni 2022)

Verbonden partijen

Onderstaande verbonden partij levert een bijdrage aan de doelen en resultaten van dit programma. Een overzicht van de verbonden partijen en meer informatie hierover staan in paragraaf 5 van deze begroting.

- Vereniging Interprovinciaal Overleg (IPO), Den Haag

Overzicht van lasten en baten van programma 6 bedrijfsvoering

<i>Exploitatie- Bedragen x € 1.000,-</i>	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
Lasten					
6.1 Mensen	83.443	89.967	83.496	80.820	80.894
6.2 Middelen	25.424	28.229	24.096	22.874	22.985
Totaal lasten	108.867	118.196	107.592	103.693	103.879
Baten					
6.1 Mensen	1.085	432	415	420	424
6.2 Middelen	656	544	511	506	506
Totaal baten	1.741	975	926	925	929
Saldo van lasten en baten	107.126	117.221	106.665	102.768	102.949

Toelichting

De toelichting op de grootste verschillen tussen de jaren staat bij de afzonderlijke beleidsvelden.

Beleidsveld 6.1. Mensen

Wat zien we?

De wettelijke taken en bestuurlijke ambities zijn leidend voor onze organisatie. Medewerkers vormen daarbij de spil én het kapitaal. Daarom bouwen we aan een sterke en toekomstgerichte organisatie die tijdig en pro-actief inspeelt op veranderingen. Ambtelijk vakmanschap, werkplezier en ontwikkeling gaan daarbij hand in hand. We vinden het belangrijk dat medewerkers hun (ambtelijk) vak verstaan, zich betrokken voelen bij de provinciale maatschappelijke opgaven en de ruimte krijgen om zich te blijven ontwikkelen. Medewerkers zijn daardoor niet alleen in staat om mee te bewegen met veranderingen, maar geven er met elkaar actief vorm aan en zijn daar trots op.

We hebben daarbij te maken met een steeds krappere wordende arbeidsmarkt, een toenemende schaarste aan middelen en een digitale wereld die zich razendsnel ontwikkelt. Tegelijkertijd onderscheidt de provincie zich door de maatschappelijke opgaven waaraan zij samen met partners in Fryslân, Nederland en Europa een betekenisvolle bijdrage kan leveren.

Deze trends en ontwikkelingen zijn dynamisch en soms onvoorspelbaar. Dat onderstreept het belang van wendbaarheid van medewerkers én van de organisatie als geheel.

Wat willen we bereiken?

Doelstelling beleidsveld 6.1.

1. De personele omvang van de organisatie is, zowel in kwaliteit als kwantiteit, structureel in evenwicht met de bestuurlijke ambities en doelen en wettelijke taken.
2. De provincie is een goed werkgever, met aandacht voor de ontwikkeling van medewerkers, leiderschap, werving & selectie, leren & ontwikkelen en diversiteit.

Doelindicatoren

Ambitie	Indicator	Doelwaarde
1. Personele omvang in evenwicht met bestuurlijke ambities en provinciale taken	1.1 Structureel evenwicht tussen afgesproken resultaten, het beschikbare formatie budget en de bezetting	Kosten voor bezetting structureel gelijk aan of lager dan beschikbaar formatiebudget
2. Goed werkgever	2.1 Inzet van medewerkers met een afstand tot de arbeidsmarkt	30 fta
	2.2 Ziekteverzuim	Maximaal 5%

Wat gaan we daarvoor doen?

Onderwerp	Resultaten 2027
-----------	-----------------

1. Personele omvang in evenwicht met bestuurlijke ambities en provinciale taken	1.1 De inzet van personeel (vast, tijdelijk en inhuur) gebeurt binnen het beschikbare formatiebudget
	1.2 Met strategische personeelsplanning sturen we op de balans van de personele bezetting binnen de organisatie
2. Goed werkgever	2.1 We nemen medewerkers in dienst met een afstand tot de arbeidsmarkt
	2.2 We voeren beleid uit gericht op (het voorkomen van) verzuim

Resultaatindicatoren

Ambitie	Indicator	Doelwaarde 2027
1. Personele omvang	We lichten dit toe in de paragraaf bedrijfsvoering	
2. Goed werkgever	2.1 Aantal wettelijk verplichte participatiebanen (in fta)	30 fta
	2.2 Ziekteverzuim	5%

Wat mag het gaan kosten?

Bedragen x € 1.000,-	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
Totaal lasten	83.443	89.967	83.496	80.820	80.894
Totaal baten	1.085	432	415	420	424
Saldo van lasten en baten	82.358	89.536	83.080	80.400	80.470

Toelichting

De afname van de lasten in de komende jaren hangt samen met het aflopen van tijdelijke en projectmatige formatie. Met uitzondering van 2027, waarin de hogere lasten worden veroorzaakt door de middelen die via de decentralisatie-uitkering CDOKE in de meicirculaire provinciefonds beschikbaar zijn gesteld. Deze middelen zijn bestemd voor tijdelijke formatie en hebben een eindig karakter. In de paragraaf 7 'Bedrijfsvoering' wordt dit nader toegelicht.

Onderstaande voorstellen uit de kadernota zijn verwerkt in bovenstaande tabel. Deze hebben betrekking op de benodigde tijdelijke formatie voor de uitvoering van deze voorstellen.

Voorstellen kadernota		Bedragen x € 1.000,-				
Omschrijving	2026	2027	2028	2029	2030	
Lasten						
Extra impuls Friese norm (ondermijning)	0	105	106	107	108	
Friese brede welvaart	0	117	471	536	301	
Fûns Fryske tolken	46	47	47	48	48	
Iconische evenementen	58	140	141	143	144	
Uitvoering waddenprojecten	0	341	0	0	0	
Verlenging van het Investeringskader Waddengebied (IKW)	0	289	292	295	0	
Uitvoering Iepen Mienskipfûns (IMF)	52	52	994	98	98	
Wetterwaarmte	0	82	0	0	0	
Totaal lasten	156	1.172	2.052	1.225	699	

Uitgebreide financiële tabel

Lasten en baten Beleidsveld 6.1 Mensen					
Onderwerp - Bedragen x € 1.000,-	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
Lasten					
Voldoende en goed personeel	82.288	88.766	82.294	79.618	79.692
Goed werkgever	1.155	1.201	1.201	1.201	1.201
Totaal lasten	83.443	89.967	83.496	80.820	80.894
Baten					
Voldoende en goed personeel	1.085	432	415	420	424
Totaal baten	1.085	432	415	420	424
Saldo van lasten en baten	82.358	89.536	83.080	80.400	80.470

Beleidsveld 6.2. Middelen en digitalisering

Wat zien we?

Bedrijfsvoering vraagt om een goede inrichting van processen en sturing op kwaliteit en resultaat. Dit is een continu proces, waarin digitalisering steeds bepalender wordt. De provincie werkt in een omgeving waarin digitalisering, wetgeving en maatschappelijke verwachtingen steeds sterker met elkaar verbonden zijn.

1. Europese en Nederlandse informatiewetten nemen toe en raken steeds meer onderdelen van onze dienstverlening, informatiehuishouding, gegevensbescherming, cybersecurity en inzet van AI.
2. Inwoners, bedrijven en partners verwachten dat digitale dienstverlening eenvoudig, toegankelijk, veilig en betrouwbaar is. Tegelijk groeit de maatschappelijke gevoeligheid voor technologie: vragen over transparantie, privacy, algoritmes en AI raken aan vertrouwen in de overheid en aan publieke waarden.
3. De samenhang en overlap tussen informatiewetten vraagt om duidelijke regie, eigenaarschap en risicogestuurde prioritering.
4. Cyberdreigingen en afhankelijkheid van digitale systemen nemen toe, waardoor digitale weerbaarheid steeds belangrijker wordt.
5. De druk op capaciteit en kwaliteit groeit, terwijl maatschappelijke opgaven vragen om slimmere processen, beter gebruik van data en meer verandervermogen.

Onze taak- en rolvrijheid verschilt per onderwerp. Voor informatiewetten, gegevensbescherming en informatiebeveiliging hebben we een aantal wettelijke taken, kaders en normen. Onze ruimte en rolvrijheid zit vooral in de manier waarop we dit organiseren: risicogestuurd, samenhangend en met duidelijke bestuurlijke keuzes. Voor digitale fitheid, datagedreven werken en procesverbetering maken we keuzes in tempo, prioriteit en middelen.

We werken aan verdere digitalisering om de organisatie toekomstbestendig te maken en efficiënt te laten functioneren. De huidige digitale ontwikkelingen gaan snel en vragen om blijvende investeringen in onder andere samenwerking, data-analyse en bedrijfsvoering. De in 2023 beschikbaar gestelde incidentele middelen zijn niet voldoende om naar de toekomst toe structurele kosten zoals licenties, beheer en doorontwikkeling te dekken, omdat deze jaarlijks sterk stijgen. Structurele financiering ontbreekt voor beheer en doorontwikkeling.

Digitalisering vraagt daarnaast om regie en investeringen in digitale veiligheid, nieuwe wetgeving, datagedreven werken en moderne dienstverlening, waarbij elke nieuwe investering leidt tot hogere structurele lasten. De provincie onderzoekt daarom welke middelen structureel aanvullend nodig zijn en welke kosten binnen de reguliere bedrijfsvoering kunnen worden opgevangen.

Wat willen we bereiken?

Doelstelling beleidsveld 6.2.

1. We zijn een digitaal fitte en wendbare organisatie: In 2027 werken medewerkers digitaal vaardig, veilig en wendbaar, passend bij hun rol en werkzaamheden.
2. Regie op informatiewetten en aantoonbare beheersing: In 2027 is de naleving van informatiewetten organisatiebreed inzichtelijk, risicogestuurd geprioriteerd en aantoonbaar in beheersing.
3. Informatiebeveiliging en digitale weerbaarheid: In 2027 zijn informatiebeveiliging en digitale weerbaarheid structureel onderdeel van kritieke processen, nieuwe digitale initiatieven en dagelijks gedrag.
4. Datagedreven en slimme processen: In 2027 gebruikt de provincie data en digitalisering om de geprioriteerde processen eenvoudiger, beter bestuurbaar en mensgerichter te maken.

Doelindicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde
1. Digitaal fitte organisatie	1.1 Een basisleerlijn voor digitale fitheid, informatiebewustzijn, privacy en veilig digitaal werken	Minimaal 85% van de medewerkers heeft de leerlijn gevolgd.
	1.2 Een digitaal vaardigheidsprofiel dat aansluit op de rol, taken en verantwoordelijkheden van medewerkers	Minimaal 85% van de medewerkers beschikt over een vaardigheidsprofiel
2. Regie op informatiewetten en aantoonbare beheersing	2.1 Dashboard naleving portefeuilles informatiewetten	Alle informatiewetten zijn opgenomen in dashboard
	2.2 Vastleggen en rapportages hoog-risico verplichtingen	100% van de hoog-risico verplichtingen zijn vastgelegd.
3. Informatiebeveiliging en digitale weerbaarheid	3.1 Toets op informatiebeveiligingsrisico's op kritieke processen	100% van de vastgestelde kritieke processen
	3.2 Aanpak risico's uit audits, toetsen en analyses	Alle risico's hebben een maatregelhouder en planning
4. Datagedreven en slimme processen	4.1 Vereenvoudigen en digitaal ondersteunen van kritieke processen	Minimaal 3 processen
	4.2 Dataproducten of dashboards ondersteunen sturing op beleid, uitvoering of bedrijfsvoering	Minimaal 3 dataproducten of dashboards

Wat gaan we daarvoor doen?

Onderwerp	Resultaten 2027
1. Digitaal fitte en wendbare organisatie	1.1 We ontwikkelen de Digitale Academie door naar een samenhangend leer- en ontwikkelaanbod.
2. Regie op informatiewetten en aantoonbare beheersing	2.1 We richten een Regietafel Informatiewetten in, ondersteund met een nalevingsdashboard voor alle portefeuilles informatiewetten.
3. Informatiebeveiliging en digitale weerbaarheid	3.1 We borgen de informatiebeveiliging in de organisatie. Kritieke processen worden getoetst op risico's, verbetermaatregelen worden gevolgd en nieuwe digitale initiatieven worden vanaf de start beoordeeld op security, privacy en toegankelijkheid.

4. Datagedreven en slimme processen	4.1 We voeren de datastrategie verder uit en sluiten daarmee aan op de beweging naar procesgericht, digitaal en datagedreven werken.
-------------------------------------	--

Resultaatindicatoren

Ambitie	Indicator	Doelwaarde 2027
1. Digitaal fitte en wendbare organisatie	1.1 Digitale academie met leerlijnen voor digitale basisvaardigheden, informatiebewustzijn, AI en datagedreven werken	Minimaal 4 leerlijnen beschikbaar
2. Regie op informatiewetten en aantoonbare beheersing	2.1 Nalevingsdashboard voor informatiewetten	Dashboard ingericht en minimaal per kwartaal geactualiseerd
	2.2 Risicogestuurde roadmap informatiewetten is vastgesteld door de Regietafel Informatiewetten	Roadmap vastgesteld en minimaal 2 keer geactualiseerd
3. Informatiebeveiliging en digitale weerbaarheid	3.1 Risicoanalyses voor kritieke processen zijn uitgevoerd of geactualiseerd	100% van de vastgestelde kritieke processen
	3.2 Organisatiebrede cyber- of crisisoefening	Minimaal 1 oefening is uitgevoerd
4. Datagedreven en slimme processen	4.1 Dataproducten of dashboards zijn opgeleverd	Minimaal 3 opgeleverd
	4.2 De geprioriteerde processen zijn vereenvoudigd of digitaal ondersteund	Minimaal 3 processen
	4.3 Voor de geprioriteerde data-deelgebieden zijn data-eigenaren en kwaliteitsafspraken vastgelegd	Minimaal 3 data-deelgebieden

Wat mag het gaan kosten?

Bedragen x € 1.000,-	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
Totaal lasten	25.424	28.229	24.096	22.874	22.985
Totaal baten	656	544	511	506	506
Saldo van lasten en baten	24.767	27.685	23.585	22.368	22.479

Toelichting

De toename van de lasten in 2027 heeft met name betrekking op het tijdelijk budget digitalisering en het tijdelijk budget voor transitiekosten welke door de Staten beschikbaar zijn gesteld en ingezet zullen worden in 2027. Het tijdelijke budget voor transitiekosten loopt door tot en met 2028.

Uitgebreide financiële tabel

Lasten en baten Beleidsveld 6.2 Middelen en digitalisering					
Onderwerp - Bedragen x € 1.000,-	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
Lasten					
Provincie voldoet aan eisen nieuwe wetgeving	488	499	467	467	467
Informatiebeveiliging	901	924	924	924	924
Middelen overig	24.035	26.806	22.706	21.484	21.595
Totaal lasten	25.424	28.229	24.096	22.874	22.985
Baten					
Provincie voldoet aan eisen nieuwe wetgeving	137	33	0	0	0
Middelen overig	519	511	511	506	506
Totaal baten	656	544	511	506	506
Saldo van lasten en baten	24.767	27.685	23.585	22.368	22.479

Programma 7: Provinciefinanciën

Portefeuillehouder

Gedeputeerde E. Folkerts

Verbonden partijen

Onderstaande verbonden partij(en) leveren een bijdrage aan de doelen en resultaten van dit programma. Een overzicht van de verbonden partijen en meer informatie hierover staat in paragraaf 5 van deze begroting.

- Alliander NV
- Vitens NV
- Bank Nederlandse Gemeenten NV (BNG)
- Nederlandse Waterschapsbank NV (NWB)

Lasten, baten en onvoorzien

Hieronder is de opbouw van de lasten en baten nader uitgewerkt, de toelichting is bij de afzonderlijke beleidsvelden opgenomen.

Exploitatie- Bedragen x € 1.000,-	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
Lasten					
7.1 Provinciefonds	0	0	0	0	0
7.2 Opcenten motorrijtuigenbelasting	0	0	0	0	0
7.3 Dividenden	0	0	0	0	0
7.4 Financieringsrente en interne financiering	631	63	63	63	63
7.5 Overige algemene dekkingsmiddelen	5.868	14.278	19.918	31.156	42.707
7.6 Werken voor derden	4.011	2.421	476	304	304
7.7 Onvoorzien	-325	0	0	0	0
Totaal lasten	10.185	16.761	20.457	31.523	43.073
Baten					
7.1 Provinciefonds	332.181	324.339	328.925	319.382	314.059
7.2 Opcenten motorrijtuigenbelasting	84.934	87.055	89.361	91.666	94.064
7.3 Dividenden	16.371	11.270	11.372	11.630	11.870
7.4 Financieringsrente en interne financiering	18.465	14.062	12.831	9.042	7.901
7.5 Overige algemene dekkingsmiddelen	3.258	6.384	2.174	1.204	1.204
7.6 Werken voor derden	4.011	2.421	476	304	304
7.7 Onvoorzien	0	0	0	0	0
Totaal baten	459.220	445.532	445.139	433.228	429.403
Saldo van lasten en baten	-449.035	-428.771	-424.682	-401.705	-386.330

Beleidsveld 7.1. Provinciefonds

De raming van het provinciefonds voor onze provincie is gebaseerd op de meicirculaire 2026 van het rijk. Deze raming bestaat deels uit de algemene uitkering en deels uit zogenoemde decentralisatie-uitkeringen. Deze laatste uitkeringen worden voor een bepaald doel aan de provincie toegekend.

In onderstaande tabel is aangegeven hoe de raming van het provinciefonds is opgebouwd. Bij het ontvangen van een decentralisatie uitkering wordt deze, voor zover nodig, daarna in het juiste bestedingsritme in de begroting opgenomen.

In paragraaf 3.2 - Financieel kader Begroting zijn de ontwikkelingen van de baten uit het provinciefonds nader toegelicht.

Provinciale Staten is op 30 juni 2026 geïnformeerd over een IPO voorstel nieuw verdeelmodel provinciefonds. Na een tussenstap in 2026 ligt er een definitief voorstel voor een nieuwe verdeling. De fondsbeheerders zijn akkoord met het IPO voorstel, de vertaling van het nieuwe verdeelmodel inclusief het zogenaamde ingroeipad, zal plaatsvinden in de septembercirculaire provinciefonds 2026.

<i>Bedragen x €1.000,-</i>	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
Algemene uitkering					
Algemene uitkering conform circulaire	275.503	292.527	298.364	304.587	310.204
Voorgaand jaar	-268				
<i>Subtotaal algemene uitkering</i>	<i>275.236</i>	<i>292.527</i>	<i>298.364</i>	<i>304.587</i>	<i>310.204</i>
Decentralisatie-uitkeringen					
<u>Programma 1: Bestuur</u>					
Waddenfonds	10.001				
Veilig wonen decentrale bestuurders	7				
Weerbaar bestuur kleine gemeenten	136	136	136	136	
Deltaprogramma waddengebied	26				
Versterking omgevingsveiligheidsdiensten	122	122	122		
<u>Programma 2 Infrastructuur</u>					
Verkeersveiligheid	176	176	176	176	176
OV Voorkomen tariefstijging	3.927				
OV-aanbod verbeteren en op peil houden	5.698				
<u>Programma 3 Natuur en Landbouw</u>					
Nationale Parken	643	564	564	564	564
Verbeterprogramma Vogelhabitatrichtlijn (VHR)	127	127			
Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF)	114	114	114	114	114
Agrarisch natuur en landschapsbeheer (ANLb)	14.667	14.667	14.667		
ANB investeringsmiddelen	3.980				
ANLb uitvoeringskosten RVO	846				
Invasieve exoten GS voorwaardelijk	290				
Natuurbrandpreventie en - mitigatie	160	290	290	290	
<u>Programma 4: Ruimte en Klimaat</u>					
Hergebruik stedelijk afvalwater	21	21			
Stimuleringsprogramma Energiehubs	97				
Gebiedsgerichte leeraanpak funderingsproblematiek GS voorwaardelijk	1.000				
<u>Programma 5: Economie en Mienskip</u>					
Monumentenzorg	1.349	1.349	1.349	1.349	1.349
Fryske Akademy	1.559	1.559	1.559	1.559	1.559
Amendement Fries taal	1.485				
BFTK	268	268	268		
BFTK cultuur en media	375	375	375		
Verbreiding en vernieuwing culturele infrastructuur	333	333	333		
Erfgoed en Overheid	50				
<u>Programma 6: Bedrijfsvoering</u>					
IBT domein erfgoed	94	94	94	94	94
Capaciteit decentrale overheden klimaat- en energiebeleid	2.017	3.206			
Formatie stimuleringsprogramma Energiehubs	558				
<u>Programma 7: Financiën</u>					
EV opcenten MRB	6.818	8.411	10.514	10.514	
<i>Subtotaal decentralisatie uitkeringen</i>	<i>56.945</i>	<i>31.813</i>	<i>30.562</i>	<i>14.796</i>	<i>3.856</i>
Totaal	332.180	324.340	328.926	319.383	314.060

Beleidsveld 7.2. Opcenten motorrijtuigenbelasting

De raming van de opcenten is gebaseerd op de opgave van de belastingdienst van het wagenpark per 1-1-2026 waarover belasting wordt geheven. Gezien de correcties in 2025 van de afdracht opbrengst motorrijtuigenbelasting ramen wij 95% van de verwachte berekening van de opbrengst voor 2026 en verder in de begroting. Op basis van de werkelijke maandelijkse afdracht wordt de raming indien nodig bijgesteld.

Het rijk stelt jaarlijks het maximale niveau van de opcenten heffing vast. Het verschil tussen dit maximale tarief en het feitelijk door de provincie gehanteerde tarief voor de opcenten bepaalt de zogenoemde onbenutte belastingcapaciteit. Voor onze provincie bedraagt de onbenutte belastingcapaciteit in 2027 circa € 49,1 mln.

De samenstelling van de opcenten inclusief een nadere toelichting is opgenomen in paragraaf 1 Provinciale heffingen.

<i>Bedragen x € 1.000,-</i>	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
Opbrengst motorrijtuigbelasting	84.934	87.055	89.361	91.666	94.064

Beleidsveld 7.3. Dividenden

De provincie Fryslân neemt deel in het aandelenkapitaal van een aantal bedrijven. In onderstaand overzicht is het geraamde dividend weergegeven.

<i>Bedragen x € 1.000,-</i>	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
Dividend Alliander	12.600	7.500	7.500	7.500	7.500
Dividend Bank Nederlandse Gemeenten (BNG)	150	150	150	150	150
Dividend Fryslân Hurde Wyn	3.591	3.590	3.692	3.950	4.190
Dividend Nederlandse Waterschapsbank (NWB)	30	30	30	30	30
Totaal baten	16.371	11.270	11.372	11.630	11.870

Toelichting

Het dividend van Alliander is vanwege de grote investeringen in de elektriciteitsnetten vanaf boekjaar 2024 voorzien van een maximum van € 100 mln. dat vanaf 2026 zal worden geïndexeerd. Hierdoor wordt voorkomen dat dividenduitkeringen van Alliander te hoog worden, terwijl de kosten voor de eindgebruikers oplopen. Dat is maatschappelijk niet uitlegbaar. De provincie heeft op basis hiervan de verwachte dividenden begroot.

Voor het rendement (rente en dividend Fryslân Hurde Wyn) heeft PS het besluit genomen dat jaarlijks € 1 mln. toegevoegd wordt aan de reserve afwaardering aandelenkapitaal Windpark, € 1,67 mln. gaat naar stimulering duurzaamheid (beleidsveld 4.4), € 1,67 mln. gaat naar ambitieagenda IJsselmeergebied (beleidsveld 4.2) en € 1,67 mln. wordt toegevoegd aan het begrotingssaldo. De meeropbrengst boven de € 6 mln. gaat vanaf 1 augustus 2023 (nieuw bestuursakkoord) eveneens naar het begrotingssaldo.

Beleidsveld 7.4. Financieringsrente en interne financiering

In de onderstaande tabel worden de rentebaten en –lasten van de financiering van de provinciale uitgaven weergegeven voor 2026-2030.

In paragraaf 4 Financiering en beleggingen wordt een toelichting gegeven op deze baten en lasten.

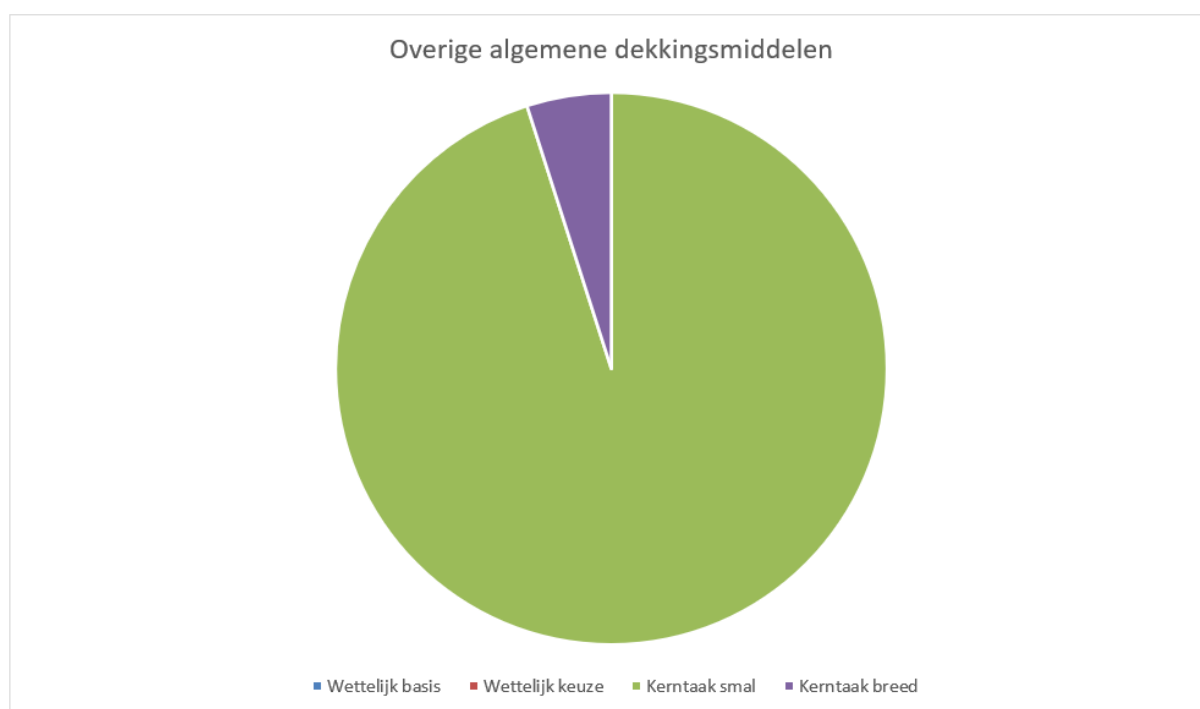
<i>Bedragen x € 1.000,-</i>	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
Lasten					
Rente kort	150	0	0	0	0
Rente nazorgfonds	61	63	63	63	63
Rentevergoeding IBOI voor RSP REP	420	0	0	0	0
Totaal lasten	631	63	63	63	63
Baten					
Rente kort	8.350	5.700	4.700	3.700	2.800
Rente lang	3.184	2.184	2.174	2.184	2.184
Rente toegerekend aan vaste activa	1.631	1.108	1.108	1.108	1.108
Rente verstrekte geldlening	5.300	5.071	4.849	2.050	1.810
Totaal baten	18.465	14.062	12.831	9.042	7.901
Saldo van lasten en baten	-17.834	-14.000	-12.768	-8.979	-7.839

Toelichting

De rentebaten kort zijn de rentebaten over het bij de schatkist ondergebrachte vermogen in rekening courant. De rentebaten lang betreft de rentebate over het Hybride kapitaal van € 50 mln. dat aan de Nederlandse Waterschapsbank (NWB) is verstrekt.

De rentetoerekening aan vaste activa betreft zowel het Investeringskrediet Grondaankopen (IKG) als de Strategische Grond Voorraad (SGV). De rentebaten op verstrekte geldlening betreffen de verstrekte leningen aan de deelnemingen Alliander en Windpark Fryslân.

Beleidsveld 7.5. Overige algemene dekkingsmiddelen

Taakvrijheid

Het als GS voorwaardelijk opgenomen Breed Cofinancieringsbudget wordt op projectbasis ingezet voor met name cofinanciering van het EFRO-EZ, IKW-Waddenfonds en GLB/NSP programma. Deze projecten vallen in de categorie kerntaak smal zoals aangegeven in de beleidsvelden 3.2 landbouw en 5.1 economie. De exploitatiebijdrage Thialf valt in de categorie kerntaak breed.

In onderstaande tabel wordt een specificatie van de overige algemene dekkingsmiddelen weergegeven.

<i>Bedragen x € 1.000,-</i>	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
Lasten					
Stelpost loon en prijsstijging	849	1.732	13.237	24.451	35.881
Thialf exploitatiebijdrage	606	621	621	621	621
Voorwaardelijke budgetten GS:					
- Breed cofinancieringsbudget	4.412	11.925	6.060	6.084	6.204
Totaal lasten	5.868	14.278	19.918	31.156	42.707
Baten					
BTW compensatiefonds	49	49	49	49	49
Rendementsderving inzet vermogen	9	0	0	0	0
Risicobuffer	2.125	2.125	2.125	1.155	1.155
Voorwaardelijke budgetten GS:					
- Breed cofinancieringsbudget	1.075	4.210	0	0	0
Totaal baten	3.258	6.384	2.174	1.204	1.204
Saldo van lasten en baten	2.609	7.894	17.744	29.952	41.503

Toelichting

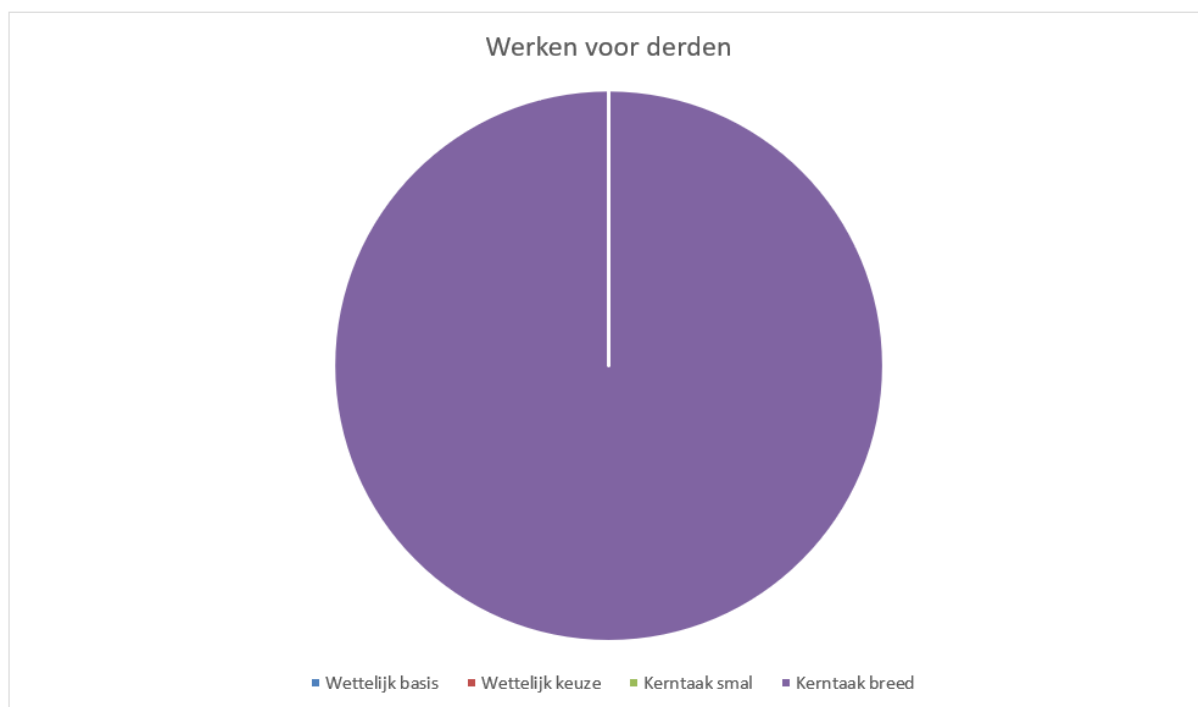
In de stelpost loon- en prijsstijging is ook voor de komende jaren al rekening gehouden met indexeringen. In het onderdeel Financiële begroting wordt hier een nadere toelichting opgegeven.

Het GS voorwaardelijk budget breed cofinanciering bestaat uit het cofinancieringsbudget EFRO-EZ/Interreg, Waddenfonds/IKW en GLB naast overige cofinanciering bij Rijks- of Europese projecten. Bij het toekennen van cofinanciering aan projecten worden de betreffende middelen toegevoegd aan het bijbehorende beleidsprogramma.

Bij de baten zijn de hogere rente op verstrekte leningen opgenomen die vallen onder de reserve risicobuffer, dit ten opzichte van de standaard rentevergoeding die is opgenomen onder beleidsveld 7.4. In paragraaf 4 Financiering en beleggingen is het overzicht opgenomen van de uitgezette revolverende middelen.

De baten bij het breed cofinancieringsbudget betreft de verwachte bijdrage van het Wetterskip als cofinanciering van de GLB projecten. Op basis van concrete projecten wordt deze bijdrage toegevoegd aan het bijbehorende beleidsprogramma.

Beleidsveld 7.6. Werken voor derden

Taakvrijheid

De provincie voert een aantal werkzaamheden voor derden uit waarvoor een vergoeding wordt ontvangen.

De component bedrijfsvoering (inzet formatie) hiervan is opgenomen in programma 6 Bedrijfsvoering. De overige lasten zijn in principe geraamd in de inhoudelijke beleidsprogramma's, tenzij er geen directe relatie is met de doelen en resultaten van de provincie.

In dat geval worden de lasten in dit beleidsveld geraamd. Dit betreft daarmee een taak die valt in de categorie kerntaak breed.

Hieronder is een overzicht opgenomen van de betreffende werken voor derden.

<i>Bedragen x € 1.000,-</i>	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
Lasten					
Brugbediening Leeuwarden	105	105	105	105	105
Brugbediening Noardeast-Fryslân	40	40	40	40	40
Fietstunnels Bolsward	602	0	0	0	0
Fumo dienstverlening	516	197	0	0	0
IPO BIJ12: Onderzoek ganzen	171	269	172	0	0
Marrekrite dienstverlening	9	9	9	9	9
RWS brug Spannenburg	500	101	0	0	0
RWS realisatie KRW en N2000 IJsselmeerkust	665	400	0	0	0
Waddenfonds dienstverlening	1.138	1.151	0	0	0
Overige kleine werken voor derden	267	150	150	150	150
Totaal lasten	4.011	2.421	476	304	304
Baten					
Brugbediening Leeuwarden	105	105	105	105	105
Brugbediening Noardeast-Fryslân	40	40	40	40	40
Fietstunnels Bolsward	602	0	0	0	0
Fumo dienstverlening	516	197	0	0	0
IPO BIJ 12: Onderzoek ganzen	171	269	172	0	0
Marrekrite dienstverlening	9	9	9	9	9
RWS brug Spannenburg	500	101	0	0	0
RWS realisatie KRW en N2000 IJsselmeerkust	665	400	0	0	0
Waddenfonds dienstverlening	1.138	1.151	0	0	0
Overige kleine werken voor derden	267	150	150	150	150
Totaal baten	4.011	2.421	476	304	304
Saldo van lasten en baten	0	0	0	0	0

Beleidsveld 7.7. Onvoorzien

Er zijn voor de begroting 2027 geen onvoorziene lasten en baten begroot.

De begrote lasten in 2026 hebben voornamelijk betrekking op lagere vaststellingen van verstrekte subsidies. Bij de berap 2026 zijn deze middelen toegevoegd aan het begrotingssaldo.

<i>Bedragen x € 1.000,-</i>	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
Totaal lasten	-325	0	0	0	0
Totaal baten	0	0	0	0	0
Saldo van lasten en baten	-325	0	0	0	0

Paragraafs

Paragraaf 1. Provinciale heffingen

De provincie heeft verschillende inkomstenbronnen. Eén van die bronnen is de provinciale heffingen. In afnemende volgorde van omvang bestaan die heffingen uit:

1. Opcenten op de motorrijtuigenbelasting
2. Grondwaterbelasting
3. Leges

1 – Opcenten motorrijtuigenbelasting

De motorrijtuigenbelasting wordt geheven over het bezit van een motorvoertuig. De Belastingdienst verzorgt de heffing en inning van de motorrijtuigenbelasting, waarop de provinciale opcenten meeliften. Bovenop de motorrijtuigenbelasting betalen houders van personenauto's en motoren "provinciale opcenten". De provincies stellen het opcenten tarief vast, en zijn daarbij gehouden aan het door het Rijk bepaald wettelijk maximum. Het huidige wettelijk maximum bedraagt per 1 januari 2027 147,7 (Provinciewet artikel 222, 2^e lid).

Ontwikkeling wagenpark

Onderstaand overzicht geeft de ontwikkeling aan in het soort brandstof van de voertuigen (incl. motoren) vanaf 2023 t/m 2026. Dit betreft de voertuigen die volledig of deels onder de heffing motorrijtuigenbelasting vallen. Het overzicht toont aan dat het aantal benzine voertuigen in onze provincie met ingang van 2026 met 5% toeneemt ten opzichte van 2025. We zien een neerwaartse ontwikkeling van het aantal diesel voertuigen met ingang van 2026 die 27% afneemt ten opzichte van 2025. Het aantal elektrische voertuigen daarentegen neemt nog steeds toe. Met ingang van 2025 hanteert de belastingdienst een andere toewijzing aan de categorieën.

De gemiddelde groei van het totaal aantal voertuigen ligt de afgelopen jaren op ongeveer 1%.

Aantal voertuigen (incl. motoren)	01/01/2023	01/01/2024	1-1-2025*	01/01/2026
Benzine	313.428	321.259	324.906	341.100
Diesel	66.989	60.193	53.552	38.899
Gas (+ overig)	2.357	2.484	5.707	5.753
Electro	8.305	11.461	13.978	16.395
Aardgas	595	488	-	-
Schoongas	3.797	3.754	411	402
Waterstof	90	19	-	-
Totaal	395.561	399.658	398.554	402.549

gecorrigeerd t.o.v. begroting 2026: per abuis waren de voertuigen die vallen onder het 25% tarief dubbel verwerkt.

Ontwikkeling gewichtsklassen voertuigen

Onderstaand overzicht geeft aan hoe de voertuigen verdeeld zijn over de verschillende gewichtsklassen. Per 1-1-2026 zien we een daling van het aantal voertuigen in de gewichtsklassen 1.051 t/m 2.050 kg en 2.015 t/m 3.050 kg naar de lichtere gewichtsklasse 0 t/m 1.050 kg.

Gewichtsklasse	01/01/2023	01/01/2024	1-1-2025*	01/01/2026
0 t/m 1.050 kg	36%	35%	33%	39%
1.051 t/m 2.050 kg	60%	61%	62%	58%
2.015 t/m 3.050 kg	3%	4%	4%	2%
3.051 t/m 3.5551 kg	0%	0%	0%	0%
Totaal	100%	100%	100%	100%

gecorrigeerd t.o.v. begroting 2026: per abuis waren de voertuigen die vallen onder het 25% tarief dubbel verwerkt.

Ontwikkeling heffing opcenten motorrijtuigenbelasting

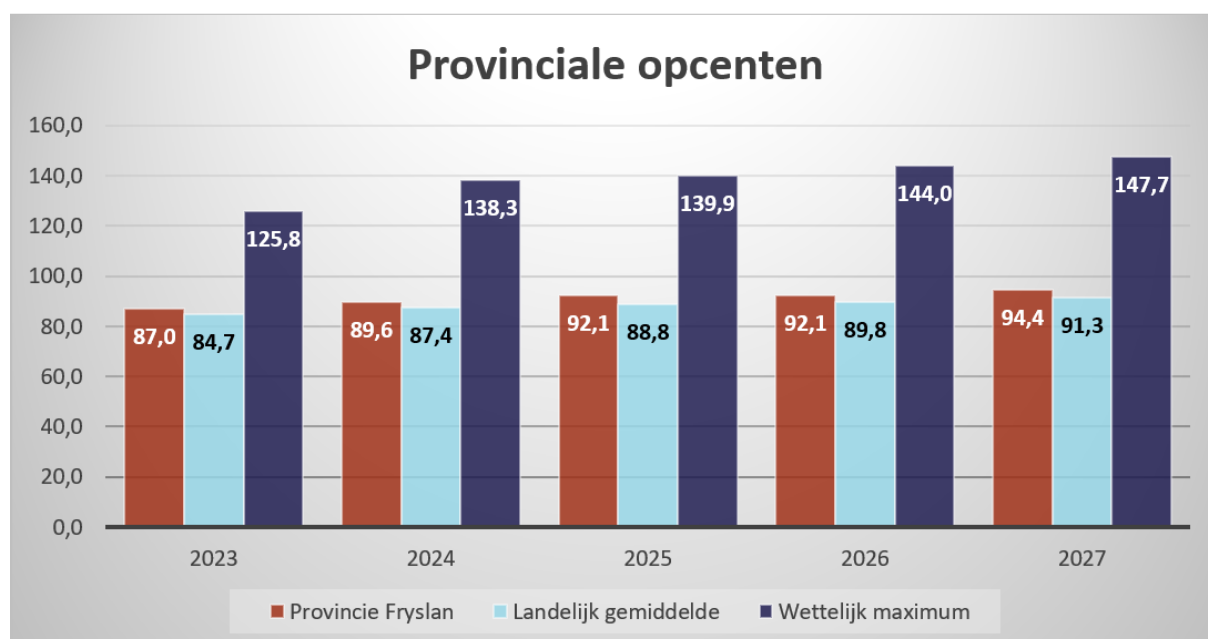
Bij de vaststelling van de Begroting 2026 in Provinciale Staten is besloten om de opcenten voor 2026 niet te indexeren. Vanaf 2027 worden de opcenten weer jaarlijks verhoogd met de inflatiecorrectie.

Punten opcenten	2026	2027	2028	2029	2030
Heffing voorgaand jaar	92,1	92,1	94,4	96,9	99,4
Jaarlijkse inflatiecorrectie (in punten)	0	2,3	2,5	2,5	2,6
Totaal heffing	92,1	94,4	96,9	99,4	102,0
Wettelijk maximum	144,0	147,7			

De inflatiecorrectie voor 2027 is gebaseerd op de ontwikkeling van het bruto binnenlands product (bbp CEP). Er is voor 2027 een indexering toegepast van 2,5% per jaar wat zich vertaalt in 2,3 opcenten. Voor de jaren daarna is sprake van een voorlopige raming.

Gemiddelde niveau

In onderstaande grafiek staat het niveau van de provinciale opcenten van onze provincie. In de grafiek staan ook de gemiddelde niveaus van de opcenten van alle provincies en het wettelijk toegestane niveau. De provincie Fryslân zit iets boven het landelijk gemiddelde.

Opbrengsten 2026-2030

De raming van de opcenten is gebaseerd op de opgave van de belastingdienst van het wagenpark per

1-1-2026 waarover belasting wordt geheven. Gezien de correcties in 2025 van de afdracht opbrengst motorrijtuigenbelasting ramen wij 95% van de verwachte berekening van de opbrengst voor 2026 en verder in de begroting.

<i>Bedragen x € 1 mln.</i>	2026	2027	2028	2029	2030
Opbrengst	84,9	87,1	89,4	91,7	94,1

Motorrijtuigenbelasting

De korting op de wegenbelasting voor volledig elektrische voertuigen blijft in 2027 gehandhaafd op 30%. Het half tarief (50% van de normale wegenbelasting in plaats van het oude kwarttarief) is voor campers al per 1 januari 2026 ingegaan.

Betalen naar Gebruik

Voor het zomerreces 2025 heeft het Kabinet de contourenbrief Autobelastingen naar de Kamer gestuurd. De contourenbrief verkent onder meer de mogelijkheden van het instrument Betalen naar Gebruik in de vorm van een vlakke heffing. Op dit moment is onzeker hoe het nieuwe kabinet hiermee om wil gaan.

Onbenutte belastingcapaciteit 2027

Het verschil tussen het maximaal mogelijke tarief en het feitelijk door de provincie gehanteerde tarief voor de opcenten, bepaalt de zogenoemde vrije ruimte. Dit is de onbenutte (belasting)capaciteit die de provincie heeft tot verhoging van haar inkomsten. De onbenutte belastingcapaciteit bedraagt in 2027, uitgaande van het wettelijk maximum van 2027, 53,3 punten (147,7 – 94,4 punten). Eén punt verhoging komt in 2027 overeen met circa € 922.000. De onbenutte belastingcapaciteit in 2027 bedraagt daarmee ongeveer € 49,1 mln.

Deze capaciteit wordt betrokken bij de berekening van de beschikbare weerstandscapaciteit. Zie paragraaf 2 Weerstandvermogen en risicobeheersing.

2 – Grondwaterbelasting

Op het onttrekken van grondwater wordt door de provincie een heffing geheven. Dit is een wettelijke bevoegdheid. De wet en de daarop gebaseerde Algemene Maatregel van Bestuur geven nauwkeurig aan waar de provincie de opbrengst van de heffing aan mag besteden. Het betreft met name het monitoren van de kwaliteit en kwantiteit van het Friese grondwater en het faciliteren van onderzoek naar de schadelijke gevolgen van grondwateronttrekking.

De Verordening grondwaterheffing Fryslân 2024 bepaalt de omvang van de heffing. Deze heffing bedraagt sinds 1 januari 2016 1,32 eurocent per m³ gewonnen grondwater voor heffingsplichtige onttrekkers. De baten uit de grondwaterbelasting worden geraamd op circa € 691.000.

Onderwerp	2026	2027	2028	2029	2030
<i>Bedragen x € 1.000,-</i>					
Opbrengst grondwaterbelasting	691	691	691	691	691

3 – Leges

3.1 Algemeen

Op 1 januari 2024 is de Omgevingswet in werking getreden daarom is eind 2023 de Nota Actualisatie Legesverordening 2024 voorgelegd aan Provinciale Staten. In deze nota is het beleid voor 2024– 2027 voor de provinciale leges vastgesteld. Daarbij zijn nieuwe voorstellen gedaan met betrekking tot het beleidskader en de tarieventabel.

3.2 Beleidskader

De juridische grondslag voor het kunnen heffen van leges is voor provincies geregeld in de Provinciewet. De provincie heft leges voor diverse diensten en producten op basis van de Legesverordening Provincie Fryslân 2026 met de bijbehorende Tarieventabel. In beginsel worden leges geheven voor alle beschikkingen op aanvraag. Het beleidskader daarvoor is opgenomen in de Legesverordening Provincie Fryslân. De tarieven zijn maximaal kostendekkend. In de Tarieventabel 2026 behorende bij de Legesverordening Provincie Fryslân 2026 zijn de vastgestelde tarieven terug te vinden.

Bij het vaststellen van de tarieven zijn de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- Tarieven zijn gebaseerd op het gemiddeld aantal uren van ambtelijke inzet voor de behandeling van de aanvraag, vermenigvuldigd met het door Gedeputeerde Staten vastgestelde externe uurtarief behorende bij de salarisschaal van de hiermee belaste medewerker. In dit uurtarief is overhead opgenomen;
- Bij het vaststellen van de tarieven wordt maximaal 100% kostendekkendheid gehanteerd, zodat het beginsel van de opbrengstlimiet wordt gevolgd: de geraamde baten mogen de ter zake geraamde lasten niet overschrijden;
- Bij het vaststellen van de tarieven wordt er aanvullend getoetst op kostendekkendheid.

Daarnaast zijn de volgende keuzes uit de Nota Actualisatie Legesverordening richtinggevend:

- de gebruiker (aanvrager of degene waarvoor de aanvraag wordt gedaan) betaalt;
- de tarieven zijn maatschappelijk acceptabel;
- de tarieven zijn zo mogelijk kostendekkend;
- kruissubsidiëring wordt beperkt toegepast.

Het streven blijft om waar mogelijk de legestarieven kostendekkend vast te stellen. Op basis van het stimuleren van bepaalde ontwikkelingen of het willen voorkomen van ontduiking kan gekozen worden om het legestarief lager dan kostendekkend vast te stellen.

Als het gewenst is om een lager dan kostendekkend tarief te hanteren, kan kruissubsidiëring toegepast worden.

Hiermee worden de legestarieven voor sommige diensten hoger dan kostendekkend vastgesteld, om daarmee de legestarieven voor andere diensten laag (lager) te kunnen houden.

De provincie Fryslân heeft de uitvoering van vergunningverlening, toezicht en handhaving gemandateerd aan twee omgevingsdiensten, de Fryske Utfieringstsjinst Miljeu en Omjouwing (FUMO) en de Omgevingsdienst Groningen (ODG). Met hen zijn afspraken gemaakt over de uit te voeren werkzaamheden in het Vergunning, Toezicht en Handhaving domein (VTH -domein). Daarnaast wordt de behandeling van een aanvraag om tegemoetkoming in faunaschade uitgevoerd door BIJ12 Faunazaken.

3.3 Kwijtscheldingsbeleid

Voor de invordering van leges bestaat er geen mogelijkheid tot kwijtschelding. Wel is er in de Legesverordening een artikel opgenomen voor teruggaaf en kent de verordening een zogenaamde hardheidsclausule. Dit geeft het college van Gedeputeerde Staten de mogelijkheid af te wijken van de verordening, gelet op het belang van een doelmatige en evenwichtige heffing van leges.

3.4 Tarieventabel

In rubriek A van de tarieventabel staan de vergunningen en ontheffingen voor wegen, vaarwegen en wadlopen.

In rubriek B worden alle omgevingsvergunningen vermeld.

In de begroting zijn onderstaande baten opgenomen.

Onderwerp	2026	2027	2028	2029	2030
<i>Bedragen x € 1.000,-</i>					
Vaarwegen	53	53	53	53	53
Wegen	96	96	96	96	96
Grondwaterwet	13	13	13	13	13
Ontgrondingen	76	76	76	76	76
Omgevingswet	98	98	98	98	98
Omgevingswet: Milieubelastende activiteiten	122	122	122	122	122
Omgevingswet: Natuurtaken	234	234	234	234	234
Wadlopen	41	3	3	3	3
Totaal	732	694	694	694	694

Naar verwachting ontvangt de provincie Fryslân in 2027 de volgende aantallen aanvragen:

Onderwerp	2027
Vaarwegen	377
Wegen	356
Wadlopen	52
Omgevingsrecht algemeen en bouw	28
Milieubelastende activiteiten	7
Water	10
Ontgrondingen	116
Natuur inclusief faunaschade	2.825
Luchtvaart	23
Totaal	3.793

Toelichting

Sinds 1 januari 2024 geldt de Omgevingswet.

De Omgevingswet staat voor een goede balans tussen het benutten en beschermen van de fysieke leefomgeving. De nieuwe wet zorgt voor minder en overzichtelijkere regels, een samenhangende benadering van de leefomgeving, ruimte voor lokaal maatwerk en betere en snellere besluitvorming. De Omgevingswet bundelt wetgeving en regels voor ruimte, wonen, infrastructuur, milieu, natuur en water. Daarmee vormt de wet de basis voor de samenhangende benadering van de fysieke leefomgeving.

Onder de Omgevingswet is het sinds 2024 mogelijk om leges te heffen voor vergunningsaanvragen voor milieubelastende activiteiten. Dit heeft geleid tot een toename van aanvragen aan het einde van 2023. Daarnaast zijn de tarieven voor milieubelastende activiteiten zo vastgesteld dat het voor de aanvrager gunstig is om meerdere activiteiten tezamen aan te vragen. Deze feiten maken dat er nog weinig ervaring opgedaan is ten aanzien van aantallen aanvragen en behandelduur. Pas in 2025 en latere jaren worden hierover inzichten opgebouwd, die aanleiding kunnen geven tot tariefwijzigingen. De tarieven voor vergunningen voor milieubelastende activiteiten zijn in onderling overleg tussen de provincies vastgesteld op een niveau van 100% kostendekkendheid.

Verwacht wordt dat het aantal vergunningaanvragen voor ontgrondingen verder toeneemt in 2027. Hetzelfde geldt voor de aanvragen voor het aanleggen van kabels en leidingen.

Aanpassing legesverordening en tarieventabel 2027

Bij de behandeling van de begroting in Provinciale Staten wordt een voorstel voorgelegd voor de aanpassing van de legesverordening en het vaststellen van de tarieventabel 2027. Hierbij is de behandelduur van enkele typen vergunningaanvraag herijkt en zijn enkele kostendekkendheidspercentages aangepast. Waar activiteiten verband houden met provinciale beleidsdoelen, of deel zijn van kleinschalige initiatieven, is getracht de tarieven te verlagen of op nul te stellen. Voor enkele activiteiten waarvoor vergunningen nodig zijn van meerdere overheden, zijn tarieven verlaagd zodat het effect van de stapeling gematigd wordt. Door toename van het aantal aanvragen en gestegen loonkosten wordt een toename van de legesopbrengsten verwacht.

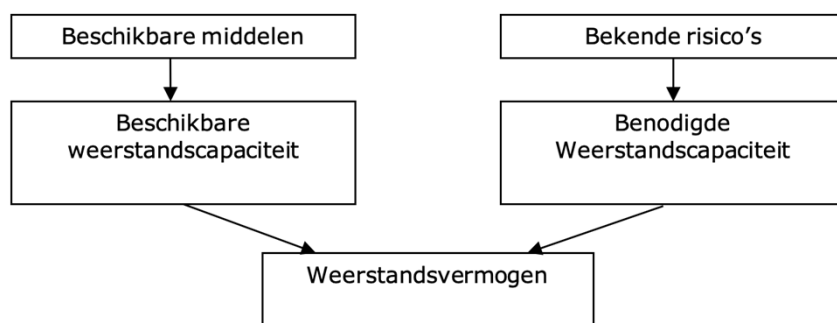
Paragraaf 2. Weerstandsvermogen

Het weerstandsvermogen is een maatstaf om te beoordelen of de provincie in staat is om nadelige gevolgen van risico's op te vangen. Dit zonder dat daarbij de continuïteit van de uitvoering van taken in gevaar komt of de provincie het beleid moet wijzigen.

In de nota Nota Weerstandsvermogen is het beleid rond weerstandsvermogen geformuleerd. De nota geeft de methodiek en berekeningswijze van de afzonderlijke delen van het weerstandsvermogen aan, evenals de norm voor het gewenste niveau van het weerstandsvermogen.

In deze paragraaf komen de benodigde en de beschikbare weerstandscapaciteit aan de orde. Hieruit volgt het weerstandsvermogen van onze provincie. Daarna worden de risico's behandeld. Tot slot is de verplichte set van vijf financiële kengetallen opgenomen.

Het weerstandsvermogen is afhankelijk van de benodigde en de beschikbare weerstandscapaciteit. In onderstaand schema is dit schematisch weergegeven.

In het vervolg van deze paragraaf is de nadere toelichting en onderbouwing van de bedragen opgenomen.

1 – Beschikbare weerstandscapaciteit

De beschikbare weerstandscapaciteit is de optelsom van alle elementen uit de provinciale financiële huishouding die we daadwerkelijk kunnen inzetten om onvoorziene, niet begrote kosten te dekken. Deze elementen behoren alleen tot de weerstandscapaciteit als hierdoor de continuïteit van het bestaande beleid niet wordt aangetast. Bovendien mag er niet al een bestemming aan gegeven zijn.

De beschikbare weerstandscapaciteit bestaat uit:

- reserves waar geen claim op rust. Dit zijn de reserves ná verwerking van vastgestelde beleidsverplichtingen, uitgesplitst in algemene en bestemmingsreserves;
- stille reserves. Vanwege de aard van deze reserves worden ze bij voorbaat niet gekwantificeerd, maar als p.m.-post opgenomen;
- onbenutte belastingcapaciteit. Deze kent een structureel karakter in de berekening van de beschikbare weerstandscapaciteit.

Hieronder is de beschikbare weerstandscapaciteit ten opzichte van weerstandscapaciteit zoals berekend in de jaarstukken 2024 weergegeven.

Beschikbare weerstandscapaciteit

Type beschikbare weerstandscapaciteit <i>Bedragen x € 1.000,-</i>	31/12/2025 (jaarrekening 2025)	01/01/2027 (begroting 2027)
Reserves:		
Algemene reserve	10.000	10.000
Algemene reserve, vrij aanwendbaar (VAR)	270.400	185.500
Bestemmingsreserves	201.300	197.800
Stille reserves	-	-
Onbenutte belastingcapaciteit	45.900	49.100
Totaal beschikbare weerstandscapaciteit	527.600	442.400
Waarvan:		
Structureel	45.900	49.100
Incidenteel	481.700	393.300

Reserves

De reserves van de provincie Fryslân worden op kasbasis eind 2026 geraamd op € 906 mln. Er rusten op deze reserves echter vastgestelde beleidsverplichtingen: verplichtingen die zijn vastgesteld door Provinciale Staten via begrotingen en begrotingswijzigingen. Voor de bepaling of de reserves in aanmerking komen voor de beschikbare weerstandscapaciteit moeten deze verplichtingen in mindering worden gebracht op de stand van de reserve. Hieronder wordt de stand van de reserves eind 2026 aangegeven zowel op kasbasis als op transactiebasis.

Reserves: <i>Bedragen x € 1.000,-</i>	Saldo op kasbasis Eind 2026	Saldo op transactiebasis
Algemene reserve		
Basisreserve	10.000	10.000
Vrij aanwendbare reserve*	305.268	185.500
<i>Subtotaal algemene reserve</i>	<i>315.268</i>	<i>195.500</i>
Bestemmingsreserves		
Fractieondersteuning	345	0
De Nieuwe Afsluitdijk	15.690	0
R. Investing eigendom derden	31.724	0
Groot onderhoud Wegen	14.023	0
Groot onderhoud Water	26.569	0
Oeverbeheer	520	0
Natuurpact 2014	9.963	0
Aankoop natuurterreinen (fase 1)	1.060	0
Breed cofinancieringsbudget	14.257	0
Windpark Fryslân	5.002	0
Groot onderhoud Gebouwen	461	0
Indirecte uitvoeringskosten NPLG	3.291	0
Generatiepact	134	0
Spaarverlof	2.048	0
Afwaardering aandelenkapitaal windpark Fryslân	5.000	0
Tijdelijk budget Categorie A	35.224	0
Tijdelijk budget Categorie B	32.495	0
<i>Risicoreserves:</i>		
Risicoreserve lening herstelplan Thialf	927	900
Risicoreserve strategische grondvoorraad	664	0
Risicoreserve revolverende middelen	96.908	96.900
Weerstandsbuffer	100.000	100.000
<i>Beklemde reserves:</i>		
Dekkingsreserve kapitaallasten	172.301	0
Verstrekte subsidies	22.350	0
<i>Subtotaal bestemmingsreserves</i>	<i>590.954</i>	<i>197.800</i>
Totaal	906.222	393.300

Toelichting

Algemene reserve

De algemene reserve is opgebouwd vanuit een basisreserve van € 10 mln. en de vrij aanwendbare reserve.

*) De stand van de vrij aanwendbare reserve is conform het financieel kader opgenomen, stand einde bestuursperiode (2027). Hierbij is rekening gehouden met een minimale stand van de VAR van € 10 mln. en het beslag wat de kadernotavoorstellen 2027 en de berap 2026 legt op de jaren 2028 en verder. Zie hoofdstuk 3 Financiële begroting.

Bestemmingsreserves

- De reserve fractieondersteuning is gevormd om nog beschikbare middelen aan het einde van het jaar in de toekomst in te kunnen zetten voor de fracties.
- De reserve De Nieuwe Afsluitdijk is bestemd voor projecten Afsluitdijk.
- De reserve investeringen in eigendom van derden is bedoeld voor onze bijdrage in projecten die niet in eigendom zijn van de provincie.

- Met de reserves groot onderhoud wegen, water en gebouwen worden de eventuele meer- of minderkosten van het groot onderhoud aan wegen, water en gebouwen verrekend. Dit zijn drie reserves die onderling niet uitwisselbaar zijn.
- De reserve oeverbeheer is ingesteld voor het meebetalen aan het oeveronderhoud van publieke en private partijen.
- De reserve spaarverlof betreft een reservering ter dekking van het gekochte maar nog niet opgenomen verlof door personeel.
- De reserve natuurpact zal de komende jaren worden ingezet voor de uitvoering van dit natuurpact.
- De reserve aankoop natuurterreinen (fase 1) zal worden ingezet voor de aankoop van natuurterreinen.
- De reserve indirecte uitvoeringskosten NPLG wordt ingezet voor de indirecte personeelskosten voor de uitvoering van de maatregelpakketten als vervanger voor het NPLG. Deze middelen zijn eerder ontvangen van het Rijk.
- De reserve generatiepact is bedoeld voor de dekking van de toekomstige lasten van personeel dat deelneemt aan het generatiepact.
- De reserve breed co-financieringsbudget creëert voor de cofinancieringsbudgetten Europese programma's en Waddenfonds meer flexibiliteit in de begroting.
- Reserves Windpark Fryslân: het saldo op kasbasis is de reserve die is gevormd uit de opbrengst van het deelnemen in en financieren van Windpark Fryslân Holding BV (WPF) via Fryslân Hurde Wyn BV. De reserve Windpark Fryslân bestaat uit meerdere onderdelen.
Eén onderdeel wordt gevormd om richting einde van de exploitatiefase ons aandelenkapitaal (€ 20 mln.) af te kunnen waarderen. Op basis van de voorzichtige businesscase scenario wordt ingeschat dat er vanaf 2022 gemiddeld jaarlijks € 6 mln. aan rente en dividend binnenkomt. Daarvan gaan we jaarlijks € 1 mln. (20 jaar) toevoegen aan deze reserve.
Conform besluitvorming van PS wordt € 1,67 mln. bestemd voor duurzaamheid en € 1,67 mln. bestemd voor ambitieagenda IJsselmeer. Omdat hier een expliciete bestemming aan gekoppeld is, zijn deze onderdelen op transactiebasis nul.
De overige € 1,67 mln. aan rendement komt ten gunste van de algemene middelen. Dit is volgens PS besluit op 26 februari 2020. In het bestuursakkoord 2023-2027 is opgenomen dat voortaan het jaarlijks dividend/rendement hoger dan € 6 mln. ook toegevoegd wordt aan de algemene middelen.
Het hogere rendement van de afgelopen jaren en de eerder ontvangen rente tijdens de bouw zijn als volgt ingezet: tweetal amendementen PS 26 januari 2023. Het betreft het beschikbaar stellen van middelen voor 'isoleren van koopwoningen minima' (€ 5 mln.) en 'verduurzaming gemeenschapsvoorzieningen' (€ 5 mln.). Het resterende saldo is bij het bestuursakkoord 2023-2027 toegevoegd aan de algemene middelen.
- De reserves van de tijdelijke budgetten categorie A en B zijn volledig belegd.

Risicoreserves:

- Op 30 juni 2021 hebben Provinciale Staten besloten tot vorming van de reserve lening herstelplan Thialf. Deze reserve is bedoeld ter dekking van de eventueel te vormen risicovoorziening voor de verstrekte lening herstelplan Thialf.
- Vanuit de risicoreserve strategische grondvoorraad zal bij een negatieve marktprijsontwikkeling van de aankopen strategische gronden een risicovoorziening strategische grondvoorraad worden gevormd.
- De risicobuffer is bedoeld voor het opvangen van het risico van de uitgezette en nog uit te zetten revolverende middelen. Het saldo op transactiebasis is gebaseerd op het saldo per augustus 2026 (conform paragraaf 4 financiering en beleggingen).
- De weerstandsbuffer is bedoeld voor het opvangen van het risico zoals berekend in de stresstest.

Beklemde reserves:

- De dekkingsreserve kapitaallasten wordt de komende jaren ingezet om de afschrijvingslasten van infrastructurele projecten, die éénmalig gefinancierd zijn, af te dekken.

- De reserve verstrekte subsidies is in 2020 gevormd naar aanleiding van de stelselwijziging lastneming subsidie en is volledig belegd.

Stille reserves

Stille reserves zijn de meeropbrengsten van direct verkoopbare activa, waarvan de verkoopwaarde hoger is dan de boekwaarde. Bij de provincie Fryslân gaat het om stille reserves op de dienstwoningen, gronden en deelnemingen. Naast enkele kleine deelnemingen zijn het aandeelhouderschap van Alliander, Windpark Fryslân, en Vitens onze grootste deelnemingen.

Stille reserves maken slechts deel uit van de beschikbare weerstandscapaciteit als het betreffende activum op korte termijn (binnen één jaar) verkoopbaar is én verkoop de taakuitoefening van de provincie niet aantast.

De stille reserves worden bij voorbaat niet gekwantificeerd. Mocht de beschikbare weerstandscapaciteit niet toereikend zijn om de risico's op te vangen, dan worden de stille reserves wél betrokken om de afweging te maken of de beschikbare weerstandscapaciteit moet worden aangevuld.

Onbenutte belastingcapaciteit

Jaarlijks stelt het rijk het maximaal toegestane niveau van de opcenten op de motorrijtuigenbelasting vast. Dit wettelijke maximum gaat in op 1 januari van het volgende belastingjaar. Het verschil tussen het maximaal mogelijke tarief en het feitelijk door de provincie gehanteerde tarief voor de opcenten, bepaalt de vrije of onbenutte belastingcapaciteit. Zie paragraaf 1 Provinciale heffingen.

De onbenutte belastingcapaciteit is structureel omdat deze potentiële opbrengst zich in beginsel elk jaar voordoet. Dit in tegenstelling tot een reserve die na aanwending is verdwenen.

2 – Benodigde weerstandscapaciteit

De benodigde weerstandscapaciteit is de optelsom van alle risico's waarvoor geen maatregelen zijn getroffen. Het gaat hierbij om risico's die van materiële betekenis kunnen zijn voor de financiële positie. Een risico heeft voor de provincie een materiële betekenis als deze meer bedraagt dan € 50.000,-. Dit lijkt een laag bedrag, maar moet gezien worden als een grens om een risico te identificeren.

Nettorisico

De risico's die relevant zijn voor het bepalen van de benodigde weerstandscapaciteit kunnen niet op een andere manier worden ondervangen. De reguliere risico's die zich regelmatig voordoen en die meestal vrij goed meetbaar zijn, behoren hier niet toe. Voor deze risico's kan de provincie verzekeringen afsluiten of voorzieningen vormen. Ook kunnen risico's worden beperkt met beheersmaatregelen, zoals budgetafspraken en versobering of temporisering van investeringsprojecten bij stijgende prijzen. Voor de bepaling van de benodigde weerstandscapaciteit is dan ook het nettorisico van toepassing. Dit zijn de risico's na aftrek van voorzieningen, beheersmaatregelen, enz.

Deze risico's worden zo goed mogelijk benaderd op basis van schattingen. Zie hiervoor onderdeel 5 van deze paragraaf. Omdat risico's per definitie niet zijn te kwantificeren, gaat het om grove schattingen.

Bij het 'kwantificeren' wordt onderscheid gemaakt tussen risico's met eenmalige gevolgen en risico's met structurele gevolgen. Voor de bepaling van de verwachte impact van een risico met een structureel gevolg, wordt een tijdsperspectief aangehouden van twee jaar. Dit risico wordt vermenigvuldigd met de factor twee. Binnen een reactietijd van twee jaar moet het risico geminimaliseerd kunnen worden door het bijsturen of aanpassen van het beleid. Of het risico wordt opgevangen binnen de (reguliere) exploitatie.

De verwachte impact van de incidentele en structurele risico's wordt berekend door het nettorisico te vermenigvuldigen met de kans dat het risico zich voordoet. Deze kans is een grove schatting.

Stresstest

Jaarlijks voeren we een 'stresstest' bij de kadernota of begroting uit. Deze stresstest geeft een inzicht in de verwachte gevolgen van exogene risico's op de financiële positie van de provincie. Exogene risico's zijn variabelen die van grote invloed kunnen zijn op de financiële positie van de provincie, maar niet in eerste instantie door de provincie zelf te beïnvloeden zijn.

Voor de exogene risico's worden drie scenario's in beeld gebracht. Ten opzicht van het gekozen (reële) scenario bij het opstellen van de begroting wordt daarnaast een somber en een midden scenario uitgewerkt. Het resultaat van het sombere scenario, waarin de exogene variabelen zich negatief ontwikkelen, wordt meegenomen in de berekening van de benodigde weerstandscapaciteit.

Benodigde weerstandscapaciteit

In onderdeel 5 worden de onderstaande risico's nader toegelicht.

Pogramma	Omschrijving risico's	Nettorisico (afgerond) <i>Bedragen x € 1.000,-</i>	Kans - %	Incidenteel (afgerond) <i>Bedragen x € 1.000,-</i>
4	Negatieve waarde afvalbedrijven	15.100	8%	1.200
4	Respressieve handhaving	5.000	2%	100
4	Onvoldoende overheidstoezicht	35.000	4%	1.400
4	Vergunningverlening en toezicht	35.000	0%	-
7	Verstrekke leningen, borgstellingen en deelnemingen*)	8.000	1%	100
7	Revolverende middelen uitgezet	264.000	37%	97.700
Div.	Europese programma's	3.200	50%	1.600
Div.	Verbonden partijen	158.400	0%	100
Div.	Juridische procedures	4.900	15%	700
Div.	Informatiebeveiliging en privacy (boete)	20.000	5%	1.000
	Informatiebeveiliging en privacy (schade)	9.000	13%	1.200
	<i>Subtotaal risico's (afgerond)</i>	<i>557.600</i>		<i>105.100</i>
	Stresstest begroting 2027			72.300
	Benodigde weerstandscapaciteit (afgerond)			177.400

*) niet opgenomen bij verbonden partijen

3 - Weerstandsvermogen

Hieronder volgt een samenvatting en de conclusie/uitkomst van het weerstandsvermogen van de provincie Fryslân.

Samenvatting

Weerstandsvermogen <i>Bedragen x € 1.000,-</i>	Jaarstukken 2025	Begroting 2027
Benodigde weerstandscapaciteit (A)	171.100	177.400
Beschikbare weerstandscapaciteit (B)	527.600	442.400
Weerstandsvermogen B/A (ratio)	3,1	2,5
Weerstandsvermogen B - A	356.500	265.000
Beschikbare weerstandscapaciteit exclusief onbenutte belastingcapaciteit (C)	481.700	393.300
Weerstandsvermogen C/A (ratio)	2,8	2,2
Weerstandsvermogen C - A	310.600	215.900

Toelichting

De weerstandsratio daalt van 2,8 naar 2,2. Dit wordt veroorzaakt door het beslag wat de kadernota 2027 en berap 2026 voorstellen voor de jaren 2028 en verder legt op het begrotingssaldo en daarmee de VAR.

4 – Mutaties risico's

Hieronder staan de mutaties ten opzichte van de risico's zoals gepresenteerd in de jaarstukken 2025.

Gewijzigde risico's:

Inhoudelijk zijn de risico's conform de weerstandsparagraaf in de jaarstukken 2025.

In de stresstest 2027 zijn de risico's geactualiseerd rondom o.a. het provinciefonds, dividend en nominaal. Toegevoegd is een risico rondom rentelasten in verband met de wens van Provinciale Staten om het krediet van de Strategische Grond Voorraad te verhogen (besluitvorming PS eind 2026). De uitkomst van het sombere scenario valt daarmee € 5 mln. hoger uit dan bij de stresstest 2026.

5 – De risico's

In de onderstaande tabel staat een toelichting op de risico's.

Actuele risico's

Negatieve waarden afvalbedrijven De provincie verleent omgevingsvergunningen, voor bedrijven waarvoor GS het bevoegd gezag is, aan onder andere bedrijven die afval bewerken, verwerken en/of opslaan. Voor het bepalen van het actuele risico is over 2024 per afvalverwerker de kans waarop het netto risico zich voordoet bepaald. Het risicobedrag op basis van dit onderzoek bedraagt € 1,2 mln. (voor 50 bedrijven). Deze berekening wordt eens in de 3 jaar herzien. Het risicopercentage is gebaseerd op een combinatie van een inschatting van de financiële impact van de negatieve waarde van het afval en een inschatting van de financiële positie waarin een bedrijf verkeert a.d.h.v. financiële jaarverslagen. Het netto risico omvat de kosten voor het verwerken van het resterende afval door de provincie als de afvalverwerker wegens faillissement en/of calamiteiten niet meer kan voldoen aan de in de vergunning gestelde voorwaarden. In deze berekening staat het netto risico gelijk aan de gemiddelde marktwaarde van de negatieve afvalwaarde. Onder de Omgevingswet kan de provincie voor majeure risico bedrijven en mogelijk de afvalbedrijven in een omgevingsvergunning voorschriften opnemen die de vergunninghouder verplichten tot financiële zekerheidstelling. Voor de risicobedrijven geldt een algehele verplichting (MOET-bepaling) en voor afvalbedrijven een bevoegdheid om FiZe te eisen (KAN-bepaling). De omgevingswet is per 1-1-2024 van kracht. Er wordt gestart met een FiZe pilotperiode 2024-2025 door de ODG voor Noord Nederland. Het aanpassen van de bestaande vergunningen zal dan nog ruim 4 à 5 jaar in beslag nemen.	Milieu	Max. € 15,1 mln. Kans: 8%
Repressieve handhaving Op grond van een aantal milieuwetten is de provincie	Milieu	Min. € 10.000,-

verantwoordelijk voor handhaving bij bepaalde categorieën van inrichtingen. Bij deze handhaving is incidenteel bestuursdwang nodig zonder dat financiële verrekening is verzekerd. Vanaf 1-1-2024 is de Omgevingswet van kracht.		Max. € 10 mln. Kans: 2%
Vergunningverlening & toezicht Bij vergunningverlening bestaan er risico's dat er onterecht (dan Kans: 4% wel onvolledig, niet doelmatig of niet tijdig) vergunningen en dergelijke worden verleend, gewijzigd of geweigerd. Daarnaast kunnen er financiële gevolgen voor bedrijven of derden ontstaan als gevolg van termijnoverschrijdingen bij het aanvragen van vergunningen waar de provincie aansprakelijk voor kan worden gesteld. Ook kan gedacht worden aan financiële gevolgen van het niet correct tot stand komen van een handhavingsbesluit of rechtsongelijkheid bij toezicht. Hoewel bedrijven en saneerders zelf verantwoordelijk zijn en blijven voor het voldoen aan de betreffende milieuregeling, kan de provincie te maken krijgen met claims vanwege uitgesteld of onvoldoende toezicht. Uit jurisprudentie blijkt dat de overheid onder omstandigheden aansprakelijk kan zijn indien er onvoldoende toezicht is gehouden op naleving van regelgeving. Vanaf 1-1-2024 is de Omgevingswet van kracht.	Milieu	Min. € 10.000,- Max. € 70 mln. Kans: 4%
Europese programma's Overcommittering EFRO/EZ, Interreg en GLB. Het is een bekend verschijnsel dat de bedragen uit een subsidieaanvraag van een project hoger zijn dan de bedragen uit het afrekeningsverzoek. Dit leidt dan tot vrijval van cofinancieringsmiddelen. Om te voorkomen dat Europese middelen terugvloeien, wordt zowel door het SNN als door de provincie tot overcommittering van de beschikbare middelen overgegaan. In de loop der jaren zijn ervaringscijfers beschikbaar gekomen (10 tot 15% vrijval). De provincie blijft met de gepleegde overcommittering van 10% beneden dat percentage. De vrijval die ontstaat bij de eindafrekening van de projecten, wordt aangewend ter dekking van de overcommitteringsruimte.	Verschillende programma's	p.m.
Verstrekte leningen, borgstellingen en deelnemingen Wanneer de begunstigde van een borgstelling of de ontvanger van een verstrekte geldlening niet aan zijn verplichtingen voldoet, komen de eventuele lasten voor de provincie. De deelnemingen en verstrekte geldleningen zijn van dien aard dat het risico gering is. Voor die enkele keer dat de provincie naar eigen inschatting wel enig risico loopt, is een voorziening getroffen. De risico's van de huidige gewaarborgde geldleningen zijn gering. Indien de provincie naar eigen inschatting wel een verhoogd risico loopt, wordt een voorziening getroffen. Medio 2026 staat de provincie borg voor € 7,5 mln.	Algemene dekkingsmiddelen	Max. € 7,5 mln. Kans: 1%
Revolverende middelen uitgezet In paragraaf 4 Financieringen is opgenomen welke revolverende middelen zijn uitgezet door de provincie. Voor de begroting 2027 bedraagt het bedrag waarover de provincie risico loopt € 262 mln. Dit is incl. een raming van nog uit te zetten middelen.	Algemene dekkingsmiddelen	€ 262 mln. Kans 36%

Verbonden partijen In paragraaf 5 Verbonden partijen is aangegeven welk risico de provincie loopt. Medio 2026 bedraagt het bedrag waarover de provincie risico loopt € 158,4 mln.	Verschillende programma's	€ 158,4 mln. Kans: 0%
Juridische procedures Hieronder vallen de nog lopende juridische procedures van derden tegen de provincie. Gelet op de onderliggende risico's komt het risicopercentage uit op gemiddeld 18%. Onderstaand is een overzicht (geanonimiseerd en getotaliseerd) opgenomen.	Verschillende programma's	€ 5,8 mln. Kans: 18%
Informatieveiligheid en privacy De algemene verordening gegevensbescherming (AVG) vraagt van organisaties dat zij zorgvuldig omgaan met de verwerking van persoonsgegevens. In deze verordening staat dat de Autoriteit Persoonsgegevens boetes mag geven tot een maximum van € 20 mln. of maximaal 4% van de jaaromzet. Het risico bestaat dat door het onzorgvuldig omgaan met persoonsgegevens of het niet tijdig melden van datalekken de provincie (een) boete(s) kan krijgen van de Autoriteit Persoonsgegevens. Wij trachten dit risico te beheersen door gebruik te maken van een continue proces van verbetering rondom informatieveiligheid en privacy waardoor nieuwe risico's tijdig kunnen worden gesignaleerd en aanvullende beheersmaatregelen kunnen worden getroffen. Onze samenleving is sterk gedigitaliseerd. Er bestaan amper nog processen zonder digitale ondersteuning. Overheid en burgers maken allemaal veelvuldig gebruik van digitale processen en kunnen niet zonder. De bescherming van deze processen en informatie is breder dan alleen persoonsgegevens en ook de kans op schade kan zich op andere vlakken manifesteren, zeker in de huidige (geo)politieke situatie. Mogelijke risico: de provincie wordt slachtoffer een hack waardoor informatie wordt vernietigd of ontoegankelijk wordt gemaakt. De processen kunnen hierdoor geen doorgang hebben en er is sprake van significante herstelkosten. De kosten van een hack waarbij criminelen binnendringen in de fysieke infrastructuur van de provincie, met mogelijk fysieke schade en imago schade, wordt geraamd op € 100.000,- tot € 9 mln.	Verschillende programma's	Max. (boete) € 20 mln. Kans: 5% Max. (schade) € 9 mln. Kans: 13%

Begroting 2027				
Overzicht juridische procedures t.b.v. paragraaf weerstandsvermogen				
Toelichting: Per procedure is in afstemmen met materiedeskundigen (waaronder advocaat van de provincie) een schatting gemaakt van de minimale en maximale financiële impact. Daarbij is tevens een schatting gemaakt van de kans dat de procedure daadwerkelijk leidt tot een uitstroom van middelen. Door de vermenigvuldiging van bedrag x kans is het risico gekapitaliseerd. Vanwege de AVG is de lijst met juridische procedures 'geanonimiseerd' (geen namen, alleen het onderwerp). Ook is alleen het totaal bedrag inzichtelijk gemaakt, en dus niet op regelniveau. Bij de dienst is een onderbouwing aanwezig van zowel de berekening als de inhoudelijke toelichting per procedure.				
Juridische procedure	Minimum	Maximum	Kans	Bedrag
Bedragen x € 1.000,-				
Programma 2: Infrastructuur				
Nadeelcompensatie en compensatie kabels en leidingen				
Vergunningverlening bovenmaatse schepen				
Nadeelcompensatie plaatsing damwand				
Programma 3: Omgeving				
Aansprakelijkheidstelling i.v.m. verkoop woning				
Ontgrondingsvergunning - aansprakelijkheidsstelling				
Te laat verlenen vergunning				
Mogelijk claim i.v.m. onrechtmatig besluit				
Programma 6: Bedrijfsvoering				
Dispuut faillissementsaanvraag				
Totaal financieel risico	-	4.890	15,2%	745

6 - Financiële kengetallen

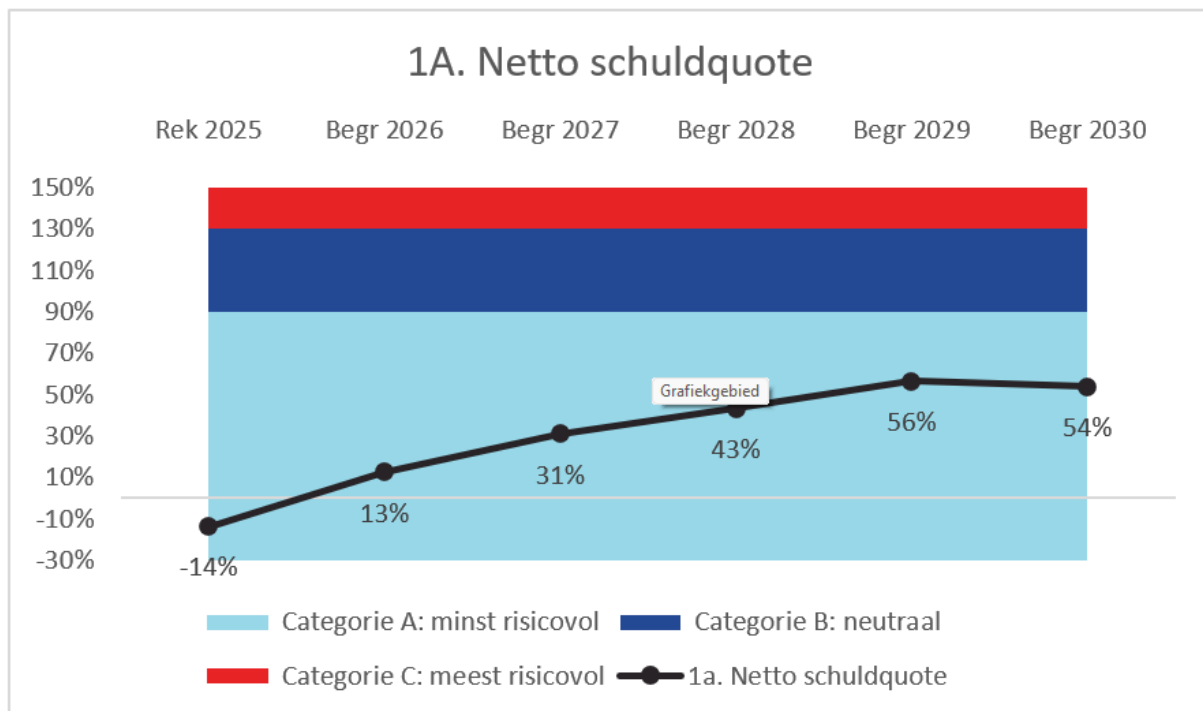
Met ingang van de begroting 2016 is in de BBV voorgeschreven dat in deze paragraaf een set van vijf verplichte financiële kengetallen opgenomen moet worden voorzien van een toelichting. Voor statenleden is het van belang dat ze de betekenis van de kengetallen begrijpen en inzicht krijgen in de financiële positie van hun provincie. Een beoordeling van de onderlinge verhouding van de kengetallen in relatie tot de financiële positie is daarvoor essentieel. Daarbij is het ook relevant om inzicht te hebben in de ontwikkeling van de kengetallen over de jaren heen.

Meerjarig ziet het beeld er vanaf 2025 als volgt uit:

Scores kengetallen Begroting 2026	Rekening 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
1a. Netto schuldquote	-14%	13%	31%	43%	56%	54%
1b. Netto schuldquote gecorrigeerd voor verstrekte leningen	-78%	-43%	-28%	-12%	-10%	-6%
2. Solvabiliteitsratio	67%	69%	70%	71%	70%	69%
3. Kengetal grondexploitatie	0%	2%	0%	0%	0%	0%
4. Kengetal structurele exploitatieruimte	15%	8%	7%	4%	6%	5%
5. Belastingcapaciteit: Opcenten MRB	103,7%	102,6%	103%	n.n.b.	n.n.b.	n.n.b.

A. Netto schuldquote

De netto schuld weerspiegelt het niveau van de schuldenlast van de provincie ten opzichte van de eigen middelen. De netto schuldquote geeft een indicatie van de druk van de rentelasten en de aflossingen op de exploitatie.

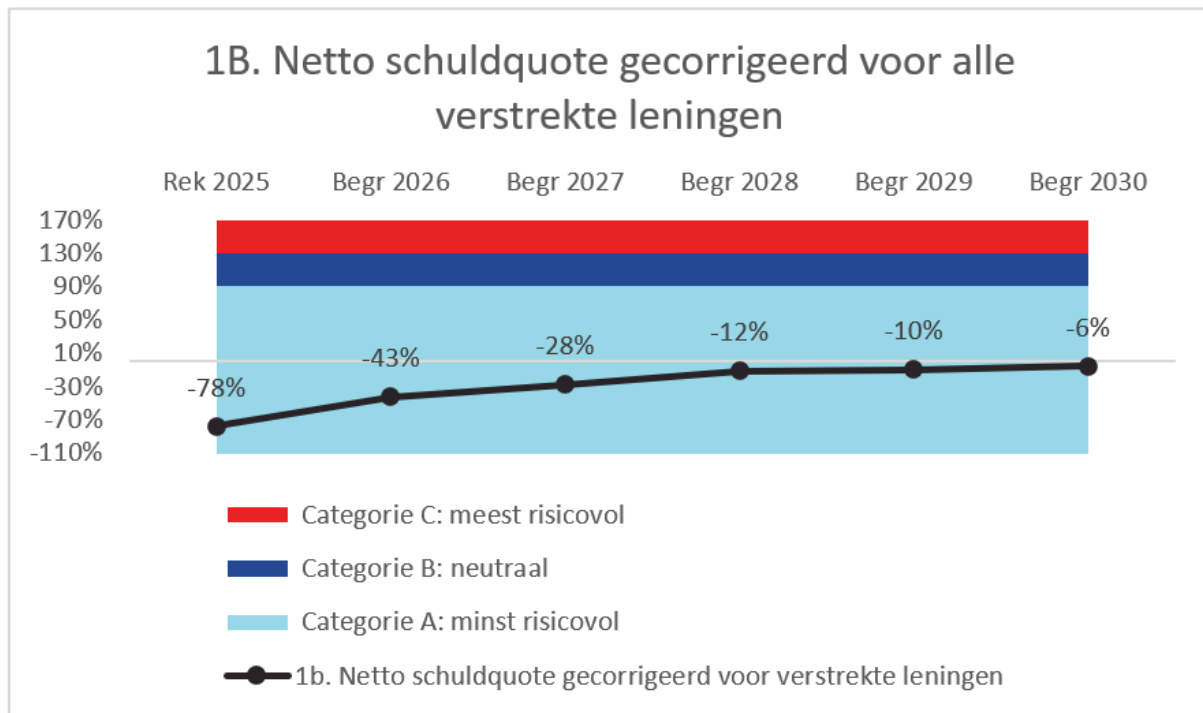

Toelichting

Bij een negatieve schuldquote is er geen sprake van een schuldenlast, maar een overschot aan middelen. Er wordt, anders dan in de grafiek weergegeven, verwacht dat de schuldquote langer negatief zal blijven en er langer een overschot aan middelen zal zijn. Er wordt verwacht dat een deel van de uitgaven later in de tijd of slechts ten dele zal plaatsvinden. Bij een positieve schuldquote is er wel sprake van een schuldenlast.

1B. Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen

Om inzicht te verkrijgen in hoeverre sprake is van het verstrekken van leningen uit hoofde van de publieke taak wordt de netto schuldquote ook inclusief doorgeleende gelden weergegeven. Op die manier wordt in beeld gebracht wat het aandeel van de verstrekte leningen (vanuit de publieke taak) is en wat dit betekent voor de schuldquote.

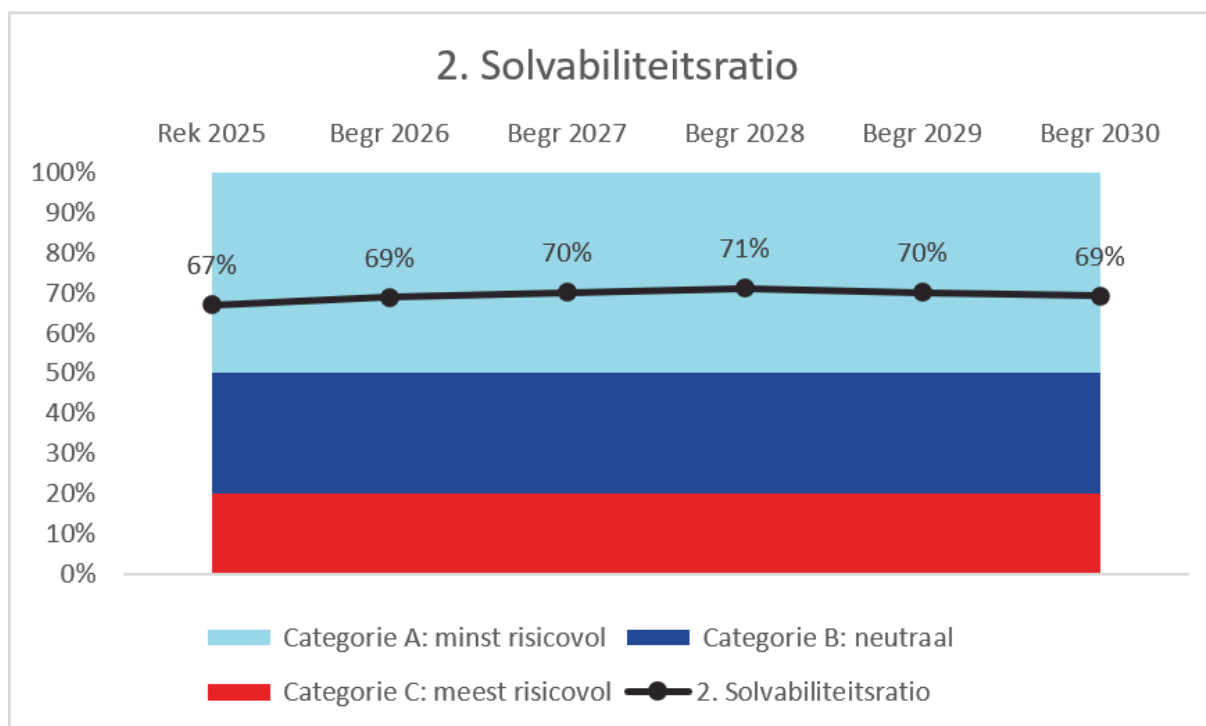
Toelichting

Bij een negatieve schuldquote is er geen sprake van een schuldenlast, maar een overschot aan middelen. Bij een positieve schuldquote is er wel sprake van een schuldenlast.

2. De solvabiliteitsratio

Dit kengetal geeft inzicht in de mate waarin de provincie in staat is aan haar financiële verplichtingen te voldoen.

Onder de solvabiliteitsratio wordt verstaan het eigen vermogen als percentage van het balanstotaal. Het eigen vermogen van een provincie bestaat uit de reserves (zowel de algemene reserve als de bestemmingsreserves) en het resultaat van baten en lasten.

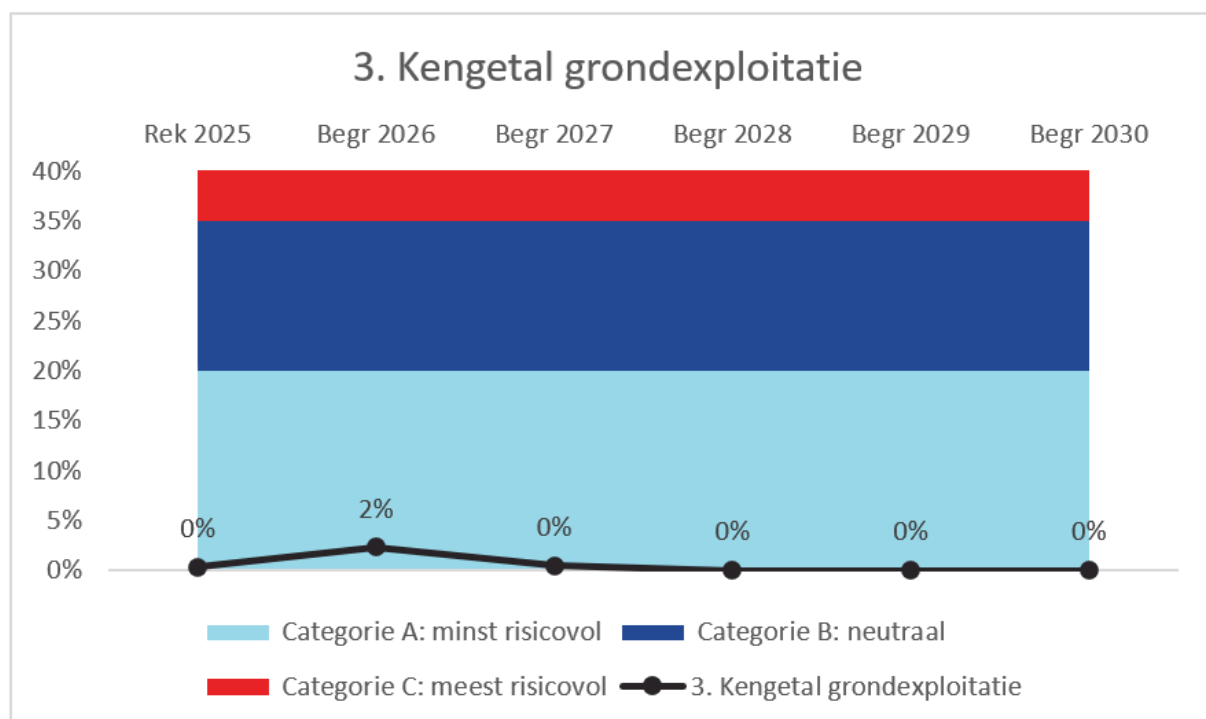

Toelichting

Door de grote reserves van de provincie is de solvabiliteit hoog. Als gevolg van de inzet van een deel van de reserves daalt het eigen vermogen van de provincie de komende jaren echter wel.

3. Kengetal grondexploitatie

De afgelopen jaren is gebleken dat grondexploitatie een forse impact kan hebben op de financiële positie van decentrale overheden. De boekwaarde van de voorraden grond is van belang, omdat deze waarde moet worden terugverdiend bij de verkoop. De accountant moet ieder jaar beoordelen of de gronden tegen een actuele waarde op de balans zijn opgenomen.

Toelichting

De gronden van de provincie betreffen met name de natuurgronden en de gronden voor infrastructuur. Daarnaast is er in beperkte mate sprake van een strategische grondvoorraad. De natuurgronden worden ingericht als natuur of worden verkocht wanneer ze niet passen in de EHS. Met de opbrengst daarvan moet andere gronden die wel binnen de EHS passen aangekocht worden (de zogenaamde grond voor grond constructie). Bij de infraprojecten worden de gronden die niet noodzakelijk zijn voor de aanleg van de weg weer verkocht.

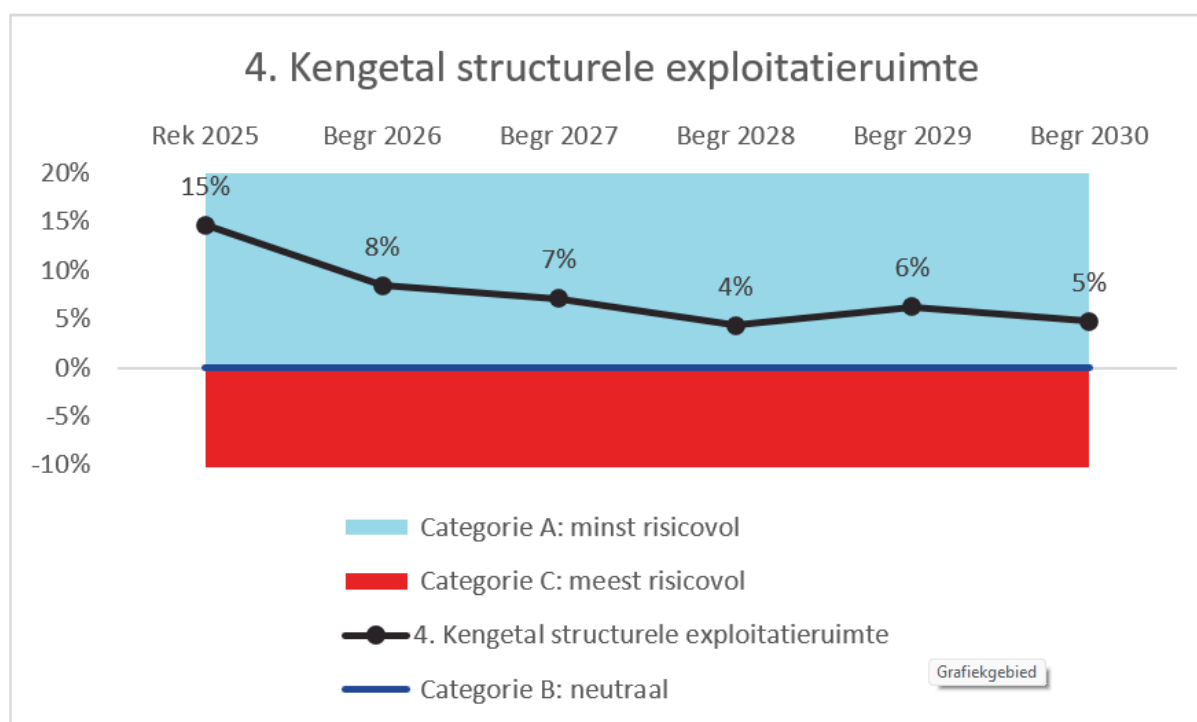
4. Structurele exploitatieruimte

Voor de beoordeling van het structurele en reële evenwicht van de begroting wordt het onderscheid gemaakt tussen structurele en incidentele lasten. Bij incidentele lasten of baten gaat het om eenmalige zaken die zich gedurende maximaal drie jaar voordoen.

Voorbeelden van structurele baten zijn de algemene uitkering en eigen belastinginkomsten.

Bij structurele lasten zijn dat bijvoorbeeld de personeelslasten, kapitaallasten en bijdragen aan gemeenschappelijke regelingen.

Een begroting waarvan de structurele baten hoger zijn dan de structurele lasten is meer flexibel dan een begroting waarbij structurele baten en lasten in evenwicht zijn.

Toelichting

De structurele baten zijn de komende jaren voldoende hoog om de structurele lasten te kunnen dragen.

5. Belastingcapaciteit: Opcenten

Een provincie heeft de mogelijkheid om het aantal opcenten te verhogen tot de maximaal te heffen opcenten zoals dat door het Rijk wordt bepaald. Geen van de provincies maakt gebruik van dit maximale tarief. De ruimte die provincies hebben, wordt vaak gerelateerd aan de tarieven die andere provincies hanteren.

Ultimo jaar	Rekening 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
Aantal opcenten motorrijtuigenbelasting	92,1	92,1	94,4	96,9	99,4	102,0
Landelijk gemiddelde aantal opcenten in jaar ervoor	88,8	89,8	91,3	n.n.b.	n.n.b.	n.n.b.
Aantal opcenten tov. landelijk gemiddelde in jaar ervoor $(A/B) \times 100\%$	103,7%	102,6%	103,4%	n.n.b.	n.n.b.	n.n.b.

Toelichting

De opcenten zijn voor provincies de belangrijkste eigen belastinginkomsten. De belastingcapaciteit geeft inzicht in de mate waarin bij het voordoen van een financiële tegenvaller in het volgende begrotingsjaar kan worden opgevangen of ruimte is voor nieuw beleid. Om deze ruimte weer te kunnen geven is een ijkpunt nodig. In dit geval het landelijk gemiddelde tarieven.

Paragraaf 3. Onderhoud kapitaalgoederen

Algemeen

Deze paragraaf beschrijft de beleidslijnen voor het onderhoud en beheer van onze kapitaalgoederen. Het gaat om de infrastructuur, inclusief groenvoorzieningen (wegen, vaarwegen en kunstwerken) en om de gebouwen, waaronder het provinciehuis, de steunpunten, het centrale bedienpunt en het Afsluitdijk Wadden Center. Als uitgangspunt voor het onderhoud en beheer van de infrastructuur hanteren wij de Actualisatie Onderhoudsbeleidskaders, die Provinciale Staten in 2020 hebben vastgesteld.

1 – Onderhoud infrastructuur

Onderhoud en planning infrastructuur

Wij zijn verantwoordelijk voor het in stand houden van de provinciale infrastructuur. Hieronder vallen wegen, fietspaden, vaarwegen met oevers en kunstwerken.

Voor alle onderdelen van de infrastructuur stellen wij op basis van inspecties en meerjarenplannen een optimale onderhoudsplanning op (Assetmanagement). Daarbij maken wij onderscheid tussen jaarlijks terugkerend onderhoud (JTO) en groot onderhoud (GO).

Voor zowel het jaarlijks terugkerend onderhoud als het groot onderhoud worden jaarlijks middelen beschikbaar gesteld. Deze sluiten aan bij het onderhoudsniveau dat Provinciale Staten hebben vastgesteld. Daarnaast voeren wij dagelijks onderhoud uit om de beschikbaarheid van de infrastructuur te waarborgen, bijvoorbeeld bij calamiteiten en storingen.

Wij werken volgens de methodiek van Assetmanagement. Dit is een continu proces van beleid en strategie, beheren en programmeren, plannen en voorbereiden, bouwen en onderhouden, inspecteren en analyseren en evalueren en bijsturen. Daarbij sturen wij voortdurend op risico's, prestaties en kosten.

Van alle assets bepalen wij de conditie aan de hand van het schouw- en inspectieplan. Op basis van de gegevens uit de beheersystemen stellen wij jaarlijks een onderhoudsmeerjarenplanning (MJP) op. Het opstellen van deze planning maakt onderdeel uit van het proces beheren en programmeren.

In het jaarlijkse Uitvoeringsprogramma Regionaal Mobiliteitsplan (RMP) is de uitvoeringsplanning van het groot onderhoud opgenomen.

De gewenste kwaliteit van ons areaal is een **6**. Provinciale Staten hebben dit op 29 juni 2022 vastgesteld. Daarmee waarborgen wij een voldoende onderhoudsniveau. Tegelijkertijd bekijken wij hoe onderhoud kan bijdragen aan andere provinciale doelen, zodat werkzaamheden zo doeltreffend mogelijk worden uitgevoerd.

De opgave voor het oeverbeheer heeft uitsluitend betrekking op de oevers die bij de provincie in eigendom en beheer zijn. Dit betreft dus niet de totale lengte van de vaarwegen.

Omvang beheer infrastructuur peildatum 2 Juni 2026

Vaarwegennetwerk	Lengte & oppervlakte
Nautisch beheer vaarwegen	985 km
Nautisch beheer meren	10.109 ha
Vaarwegbeheer	834 km
Oeverbeheer	225 km
Wegareaal	Lengte & oppervlakte
Hoofdrijbaan	520 km
Parallelweg	120 km
Fietspad	188 km
Sloot	848 km
Berm	803 ha
Kunstwerkenareaal	Aantallen & lengte
Aquaducten	6
Tunnels en onderdoorgangen	82
Vaste bruggen	132
Sluizen	26
Viaducten	19
Verkeersregelinstanties	30
Beweegbare bruggen	56
Bediencentrale Swettehûs	1
Glasvezelring	200 km
Faunavoorzieningen	137
Objecten & Middelen	Aantallen
Steunpunten	10
Busstations	4
Busremises	6
Dienstwoningen	12

2 – Onderhoud gebouwen

Gebouwen

De provinciale gebouwen omvatten het provinciehuis, het kantoor in Uitwellingergera, de steunpunten, het centrale bedienpunt (Swettehûs), het Afsluitdijk Wadden Center en de busstations in Dokkum, Heerenveen, Leeuwarden en Sneek. Daarnaast hebben Provinciale Staten besloten om uiterlijk in 2029 de busremises in eigendom te hebben. Het betreft 12 remises, verspreid over de provincie Fryslân. Op dit moment hebben wij zes remises in eigen beheer.

Het CNG-tankstation in Leeuwarden is niet meer in gebruik. Het is grotendeels ontmanteld en inmiddels verkocht. De chauffeursgebouwen bij de busstations in Heerenveen en Sneek zijn gesloopt. In Heerenveen zijn de chauffeurs gehuisvest in het NS-gebouw. In Sneek wordt tijdelijk gebruikgemaakt van een unit. Op termijn is het de bedoeling de chauffeurs ook daar in het treinstation te huisvesten.

Provinciehuis

Voor het provinciehuis is een meerjarenonderhoudsplan (MJOP) opgesteld met een looptijd van vijftig jaar. Hiermee waarborgen wij dat het gebouw en de aanwezige installaties, apparatuur en vaste en losse inrichting op een goede wijze worden beheerd, geëxploiteerd en onderhouden. Het MJOP is gebaseerd op de NEN-2767 (conditiemeting) en omvat het jaarlijks onderhoud, het groot onderhoud en de vervangingsinvesteringen.

Het jaarlijks onderhoud is noodzakelijk om de bedrijfszekerheid van het gebouw en de installaties te waarborgen, de veiligheid te garanderen en de representatieve uitstraling van het provinciehuis te behouden. Daarnaast is dit onderhoud nodig om te voldoen aan wet- en regelgeving (bijvoorbeeld ARBO en NEN) en om aanspraak te kunnen blijven maken op ondersteuning en garantie van leveranciers.

Het groot onderhoud betreft het niet-reguliere onderhoud aan het gebouw, de installaties, apparatuur en inrichting. Hieronder vallen onder meer werkzaamheden aan dakbedekking, gevels, zonwering, vloeren, wanden, verwarmings- en koelinstallaties, verlichting, liften, brandbeveiliging en het binnen- en buitenschilderwerk. Deze werkzaamheden worden gemiddeld eens per vijf tot tien jaar uitgevoerd.

Na een Europese aanbesteding is in 2023 voor het beheer en onderhoud van het provinciehuis een overeenkomst gesloten met drie partijen voor de bouwkundige, elektrotechnische en werktuigbouwkundige werkzaamheden. De overeenkomst heeft een looptijd van vijf jaar, met een maximale verlenging tot negen jaar.

De vervangingsinvesteringen zijn gebaseerd op de economische levensduur (afschrijvingstermijn) van de verschillende onderdelen. Op het moment van vervanging beoordelen wij steeds of een onderdeel technisch nog langer kan worden gebruikt.

De lasten van het dagelijks en jaarlijks terugkerend onderhoud zijn structureel opgenomen in de begroting. Voor het groot onderhoud is jaarlijks een vast budget beschikbaar. Op basis van de programmering worden middelen onttrokken of toegevoegd aan de Reserve groot onderhoud gebouwen.

Overige bedrijfsgebouwen

De overige bedrijfsgebouwen bestaan uit twaalf voormalige dienstwoningen, het kantoor en steunpunt in Uitwellingerga, zes steunpunten, drie schiphuizen, Skûlherne (het ontvangstgebouw voor het Statenjacht), het centrale bedienpunt (Swettehûs) in Leeuwarden, het Afsluitdijk Wadden Center, de busstations in Dokkum, Heerenveen, Leeuwarden en Sneek en de zes busremises (zie hieronder).

In 2024 is gestart met de verwerving van busremises. Op dit moment zijn de volgende busremises of gronden in eigendom van de provincie:

1. Ameland – busremise aangekocht.
2. Leeuwarden (tijdelijk) – busremise gerealiseerd.
3. Dokkum – grond in eigendom.
4. Schiermonnikoog – busremise gerealiseerd.
5. Oosterwolde – grond en opstallen aangekocht.
6. Terschelling – busremise aangekocht.

Voor de volgende locaties streven wij ernaar om vóór 2029 de busremises in eigendom van de provincie te brengen: Drachten, Heerenveen, Lemmer, Bolsward, Harlingen, Vlieland en de definitieve locatie in Leeuwarden.

We werken aan de herstructurering van de steunpunten. Bij het onderhoud wordt hierop geanticipeerd door terughoudend om te gaan met investeringen, om mogelijk desinvesteringen te voorkomen. Momenteel voeren wij een project uit om de steunpunten energieneutraal en zoveel mogelijk zelfvoorzienend te maken. Per steunpunt wordt beoordeeld welke maatregelen nodig en haalbaar zijn. Eventuele aanpassingen worden meegenomen in het reguliere onderhoud.

Daarnaast beheren wij momenteel twaalf tijdelijke opstallen, voornamelijk boerderijen. Deze zijn aangekocht in het kader van natuur-, infrastructuur- of andere provinciale projecten. Hoewel sommige panden binnen een jaar worden doorverkocht of gesloopt, zijn andere inmiddels al vijf tot tien jaar of langer in provinciaal bezit. Afgesproken is dat uitsluitend het woongedeelte en het hoofdgebouw minimaal worden onderhouden, omdat de toekomstige bestemming van deze locaties vaak nog niet vaststaat. Hierdoor kan bij de overige opstallen enige verpaupering en waardevermindering optreden. De onderhoudskosten worden betaald uit de middelen van de betreffende projecten.

Wij streven ernaar alle gebouwen technisch in een goede staat van onderhoud te houden. In de afgelopen jaren is, waar mogelijk, alleen het noodzakelijke onderhoud uitgevoerd.

Momenteel voeren wij een project uit om de steunpunten energieneutraal en zoveel mogelijk zelfvoorzienend te maken. Per steunpunt wordt beoordeeld welke maatregelen nodig en haalbaar zijn. Eventuele aanpassingen worden meegenomen in het reguliere onderhoud.

Alle gebouwen worden opgenomen in het Assetmanagementsysteem. Hiermee waarborgen wij dat de gebouwen en de daarin aanwezige installaties op een goede wijze worden beheerd en onderhouden. Het meerjarenonderhoudsplan wordt naar verwachting opgesteld op basis van de NEN-2767 (conditiemeting) en omvat het jaarlijks onderhoud, het groot onderhoud en de vervangingsinvesteringen.

Net als voor het provinciehuis is ook voor de overige bedrijfsgebouwen jaarlijks en groot onderhoud noodzakelijk.

3 – Middelen kapitaalgoederen

Jaarlijks en groot onderhoud (incl. beheerskosten) begrote bedragen.

Peildatum 6 juni 2026

Beleidsveld	Dienstjaar	2026	2027	2028	2029	2030
	<i>Bedragen x € 1.000,-</i>					
B.2.03	Jaarlijks en dagelijks onderhoud provinciale wegen	11.189	11.359	11.405	11.437	11.437
B.2.03	Groot onderhoud provinciale wegen	11.530	6.426	11.854	14.382	14.877
B.2.03	Jaarlijks en dagelijks onderhoud vaarwegen	4.330	4.333	4.353	4.544	4.545
B.2.03	Groot onderhoud vaarwegen	2.164	1.868	1.220	912	631
B.2.03	Oeverbeheer	1.849	1.388	868	8	8
B.2.03	Jaarlijks en dagelijks onderhoud kunstwerken	4.908	5.075	5.242	5.409	5.576
B.2.03	Groot onderhoud kunstwerken	2.289	2.273	2.531	2.215	2.009
B.2.03	Onderhoud steunpunten en opstallen	13.169	13.169	13.169	13.169	13.169
B.6.02	Onderhoud provinciehuis	2.577	2.577	2.577	2.577	2.577
B.6.02	Groot onderhoud provinciehuis	918	295	320	165	282
	Totaal	54.923	48.763	53.539	54.818	55.111

Vervanging en renovatie van kunstwerken

Voor de vervanging en renovatie van kunstwerken, inclusief remmingwerken, hebben Provinciale Staten met ingang van 2011 een investeringskrediet van € 8 miljoen per jaar beschikbaar gesteld voor een periode van twintig jaar. In het Bestuursakkoord 2023-2027 is deze periode verlengd tot en met 2048. De werkzaamheden binnen dit Meerjarenprogramma Kunstwerken (MPK) zijn opgenomen in het uitvoeringsprogramma van het Regionaal Mobiliteitsprogramma (RMP).

Reserves groot onderhoud en oeverbeheer

stand reserves per 1-1-2026 - Bedragen x € 1.000,-	
R. Groot onderhoud wegen	16.325
R. Groot onderhoud water	25.972
R. Oeverbeheer	1.501
R. Groot onderhoud gebouwen	1.043
Totaal	44.841

Toelichting

De komende jaren zal het saldo van de reserve groot onderhoud wegen dalen doordat er meer wordt uitgevoerd dan dat er jaarlijks wordt toegevoegd aan de reserve. De reserves zijn nodig om over 50 jaar (de lange termijn assetmanagement planning) al het groot onderhoud aan onze assets te kunnen betalen.

Paragraaf 4. Financiering en beleggingen

Deze paragraaf gaat over het beheer van de financiële middelen (treasury), de revolverende middelen en de risicobuffer ter dekking van de risico's revolverende middelen.

De kaders voor het op een verantwoorde manier beheren van de financiële middelen zijn vastgelegd in het Treasury Statuut en de Wet Financiering decentrale overheden (Fido). Het Treasury Statuut bevat de kaders en richtlijnen voor risicobeheer, financiering, werkkapitaalbeheer, rapportage en verantwoording, bevoegdheden en controles.

1 - Ontwikkeling financieringssaldo

Samen met de vrijval van de (langlopende) uitzettingen vormt het EMU-saldo het financieringssaldo, zie tabel hieronder. Het EMU-saldo is het saldo van de inkomsten en uitgaven gedurende het jaar en is gebaseerd op de begroting, zie bijlage 6 voor de berekening. Een positief financieringssaldo duidt op een overschot van de liquide middelen voor het betreffende jaar. Een negatief financieringssaldo wordt aangevuld vanuit de liquide middelen, het belegd vermogen of door het aantrekken van een lening. De provincie heeft de komende jaren voldoende middelen beschikbaar.

Onderstaande tabel toont het overzicht van het financieringssaldo:

<i>Bedragen x € 1.000,-</i>	2026	2027	2028	2029	2030
Financieringssaldo per 1 januari	410.254	311.164	198.731	109.660	88.903
Mutatie EMU-saldo (zie bijlage 6)	-99.690	-112.833	-89.071	-20.757	-16.709
Vrijval Uitzetting	600	400	0	0	0
Financieringssaldo per 31 december	311.164	198.731	109.660	88.903	72.194

2 - Financiering en beleggingen

In de afgelopen jaren zijn de middelen die zijn verkregen uit de verkoop van aandelen Nuon Energy voor een groot deel belegd. De provincie heeft beleggingen in de vorm van leningen aan decentrale overheden, deposito's bij de schatkist en Hybride kapitaal (achtergesteld vermogen voor een sectorbank waarvan de provincie aandeelhouder is). De niet belegde gelden zijn ondergebracht bij de schatkist op de rekening courant van de provincie.

Lenen aan decentrale overheden

In 2016 hebben Provinciale Staten besloten om leningen te gaan verstrekken aan decentrale overheden. Het verstrekken van leningen aan decentrale overheden is een alternatief voor het schatkistbankieren, maar wordt vanwege de veranderde markttrentes de laatste jaren niet meer gedaan.

Het saldo van het verstrekte leningen aan decentrale overheden bedraagt medio 2026: € 0,4 mln.

Hybride kapitaal

Provincie Fryslân heeft € 50 mln. Hybride kapitaal verstrekt aan de Nederlandsche Waterschapsbank (NWB). Hybride kapitaal is een achtergestelde lening die voor de bank meetelt tot het eigen vermogen. Provincie Fryslân is medeaandeelhouder van de NWB en de kapitaalverstrekking vindt plaats vanuit de publieke taak. Door het Hybride kapitaal kan de bank de functie van kapitaalverstrekkers aan decentrale overheden en semipublieke instellingen blijven uitoefenen.

Het saldo van het verstrekte Hybride kapitaal bedraagt medio 2026: € 50 mln.

Schatkistbankieren

Sinds de invoering van het schatkistbankieren kunnen de provinciale middelen bij het agentschap worden belegd in (langlopende) deposito's of op de rekening courant worden aangehouden. De rentepercentages van de schatkist zijn gekoppeld aan de Nederlandse kapitaalmarktrente en de rente van de ECB. De rentevergoedingen zijn, na jarenlang zeer laag te zijn geweest, sterk opgelopen. Hierdoor kan er weer rendement op deposito's worden behaald en wordt er over het rekeningcourant-tegoed ook weer rente vergoed.

Het saldo van de liquide middelen en deposito's bij de schatkist bedraagt medio 2026 € 463,2 mln.

Financieringen

Door het verkregen Nuon-vermogen heeft provincie Fryslân vooralsnog geen financieringsbehoefte. Er is vanwege de kapitaalversterking van Alliander (€ 76,5 mln.) een lineaire lening van € 76 mln. afgesloten om een toekomstige liquiditeitsbehoefte te voorkomen.

Onderstaande tabel toont het overzicht van gemiddelde omvang belegd vermogen:

<i>Bedragen x € 1.000,-</i>	2026	2027	2028	2029	2030
Kortlopende beleggingen	366.000	297.000	243.000	193.000	148.000
Langlopende beleggingen	700	200	0	0	0
Gemiddelde beleggingen over het jaar	366.700	297.200	243.000	193.000	148.000

<i>Bedragen x € 1.000,-</i>	2031	2032	2033	2034	2035
Kortlopende beleggingen	125.000	118.000	84.000	54.000	24.000
Langlopende beleggingen	0	0	0	0	0
Gemiddelde beleggingen over het jaar	125.000	118.000	84.000	54.000	24.000

Rendement beleggingen, rentebaten en -lasten

Rentebaten

Onder 'rentebaten lang' staan de rentevergoeding voor de hybride lening die is verstrekt aan de Nederlandse Waterschapsbank en de rentebaten van de lening aan decentrale overheden. Ook wordt er vanwege een lineaire lening met een negatief rentepercentage van -/ 0,01% een bescheiden rente ontvangen.

Onder 'rentebaten kort' staan de rentevergoedingen die de provincie ontvangt voor kortlopende deposito's bij de schatkist en het in rekening courant aanhouden van liquiditeiten binnen de schatkist.

Rentelasten

Provincie Fryslân heeft vooralsnog geen financieringsbehoefte. De in 2021 afgesloten langlopende lening bij de NWB [voor het verstrekken van een Converteerbare obligatielening aan Alliander] heeft een negatieve rente van 0,01%. Daarom zijn de rentelasten van de provincie nul.

In de onderstaande tabel staat de meerjaren prognose van de rentebaten op het belegd vermogen en de verwachte rentelasten weergegeven.

Onderstaande tabel toont het overzicht van rentebaten en -lasten:

<i>Bedragen x € 1.000,-</i>	2026	2027	2028	2029	2030
Rendement leningen decentrale overheden	0	0	0	0	0
Rentebaten lang	2.030	2.030	2.020	2.030	2.030
Rentebaten kort	7.000	5.700	4.700	3.700	2.800
Totaal rendementen & rentebaten	9.030	7.730	6.720	5.730	4.830

Rentelasten lang	0	0	0	0	0
Rentelasten kort	0	0	0	0	0
Totaal rentelasten	0	0	0	0	0

<i>Bedragen x € 1.000,-</i>	2031	2032	2033	2034	2035
Rendement leningen decentrale overheden	0	0	0	0	0
Rentebaten lang	1350	0	0	0	0
Rentebaten kort	2.300	2.300	1.600	1.000	400
Totaal rendementen & rentebaten	3.650	2.300	1.600	1.000	400

Rentelasten lang	0	0	0	0	0
Rentelasten kort	0	0	0	0	0
Totaal rentelasten	0	0	0	0	0

3 -Revolverende middelen

In het kader van de publieke taak zetten we diverse middelen uit als revolverende middelen. Daarnaast worden de ontwikkelingen bij het Fûns Skjinne Fryske Enerzjy B.V. (FSFE) en de Friese Ontwikkelingsmaatschappij B.V. (FOM) in deze paragraaf nader toegelicht.

Hierna volgt een overzicht van de stand van zaken van de revolverende middelen bij de provincie. Hierbij is aangegeven wat er tot op heden is uitgezet en wat er in totaliteit mag worden uitgezet. Bij de bepaling van de omvang van het financiële risico in de paragraaf weerstandsvermogen wordt naast de reeds uitgezette middelen ook rekening gehouden met een deel van de nog uit te zetten middelen.

Onderstaande tabel toont het overzicht van revolverende middelen per 30 juni 2026:

<i>(bedragen x 1 mln.)</i>	PS besluit	Totaal beschikbaar bedrag	Uitgezet t/m 2026
Wurkje foar Fryslân, revolverend deel	03/07/13	18,3	0,2
FSFE	16/10/13	90,0	85,2
Breedband	25/01/17	54,2	35,0
	26/06/19	-12,0	
Kredietfaciliteit Muizen	15/04/15	0,7	0,2
NOM	22/06/16	21,5	28,1
	26/02/20	3,0	
	10/11/21	3,9	
Windpark Fryslân	19/04/17	100,0	87,4
FOM	GS 03-07-2018	30,9	27,1
Totaal		310,5	263,2

Risicobuffer

Ter dekking van de risico's bij de uitgezette revolverende middelen is er de reserve risico buffer. Periodiek wordt een risico-inschatting gemaakt van de uitgezette middelen. Bij nieuw uitgezette middelen houden wij de lijn aan dat wij 1/3 van de uit te zetten revolverende middelen toevoegen aan de reserve risicobuffer.

De risicobuffer wordt aangevuld met een hogere rentevergoeding dan de rendementsderving die wij daadwerkelijk ontvangen van derden. Mochten de uitgezette middelen uiteindelijk niet terugkomen dan brengen we deze ten laste van de risicobuffer. In de onderstaande tabel staat de stand van de risicobuffer per medio 2026.

Risicobuffer per medio 2026	<i>bedragen x € 1 mln.</i>
Beginstand risicobuffer (1-1-2015)	100,0
Mutaties t/m 2025 (verminderingen, vermeerderingen)	-21,7
Rente inkomsten t/m 2025	16,5
Stand 31/12/2025	94,8
Rente inkomsten t/m 2026	2,1
Stand 30/06/2026	96,9

Fûns Skjinne Fryske Enerzjy BV

Op 16 oktober 2013 hebben PS aan gegeven geen wensen en bedenkingen te hebben t.a.v. het instellen van Fûns Skjinne Fryske Enerzjy besloten vennootschap (FSFE BV). FSFE BV is op 2 september 2014 opgericht voor een periode van 15 jaar en de provincie is enig aandeelhouder. Het doel van het fonds is het financieren van projecten op het gebied van duurzame energie. Het fonds kan financieringen verstrekken middels garanties, (achtergestelde) leningen en/of participatie aan ondernemingen actief binnen het grondgebied van de provincie Fryslân.

Op 26 januari 2022 heeft PS ingestemd met:

- Het FSFE als primaire opdracht mee te geven: het leveren van een significante bijdrage aan de uitvoering van het Energieprogramma 2022-2025;
- Het in te stemmen met de gewenste wijzigingen in het fonds zoals omschreven in de samenvatting van de bijgevoegde Strategische Uitgangspuntennotitie FSFE 2022-2025;
- GS opdracht te geven de wijzigingen zoals onder 2 benoemd te verwerken in de betreffende investeringsdocumentatie en daarover, evenals over het uiteindelijke nieuwe Meerjarenplan van het FSFE, terug te rapporteren naar PS;
- GS opdracht te geven om te komen met een voorstel omtrent een mogelijke verlenging van de looptijd van het fonds en hierbij ook inzicht te geven in de verwachte consequenties en extra financieringsbehoefte van het fonds, inclusief mogelijke dekkingsvoorstellen.

Op 9 juli 2025 heeft Provinciale Staten besloten geen wensen en bedenkingen te hebben tegen het voorstel van Gedeputeerde Staten tot verlenging van de looptijd van het Fûns Skjinne Fryske Enerzjy (FSFE) tot en met december 2034. Na deze raadpleging heeft Gedeputeerde Staten de verlenging van het fonds tot en met december 2034 vastgesteld, waarmee de voortzetting van het FSFE als revolverend financieringsinstrument voor de Friese energietransitie is geborgd. Via een aantal moties heeft PS daarbij aanvullende wensen meegegeven voor de invulling van de verlengingsperiode en voor de energietransitie in bredere zin.

Financiële stand van zaken

FSFE BV heeft de beschikking over een provinciaal budget van € 90 miljoen dat nominaal in stand wordt gehouden. FSFE kan hier van trekken naar gelang ze aan financieringen heeft uitstaan bij Friese ondernemers. Ter dekking van het risico dat het fonds niet volledig revolverend is, is bij de start op de provinciale reserve een reservering aangehouden van € 30 mln. Deze is opgenomen in de Reserve risicobuffer.

In totaal is er tot en met 30 juni 2026 door FSFE € 85,2 mln. aan kredietruimte getrokken en resteert er nog € 4,8 mln.

Maatschappelijke doelen stand van zaken

Voor de verlengingsperiode 2026-2034 heeft het fonds de opdracht gekregen en is vastgelegd in de overeenkomsten:

- om een bijdrage te leveren aan onze ambitie om in 2050 ons energieverbruik in Fryslân duurzaam op te wekken. Het FSFE doet dit door het ter beschikking stellen van financiering aan investeringsprojecten op het gebied van duurzame energieopwekking, energiebesparing en flexibilisering van energiesystemen.
- het leveren van een bijdrage aan de sociaaleconomische agenda van de provincie Fryslân.

Jaarlijks zal door een externe partij gemeten worden in hoeverre FSFE heeft bijgedragen aan deze twee doelen en zal via deze paragraaf hierover consequent worden gerapporteerd. In 2028 vindt er een externe evaluatie plaats van het FSFE en het fondsbeheer.

Friese Ontwikkelingsmaatschappij BV

PS-besluiten

Op 16 oktober 2013 heeft PS aangegeven geen wensen en bedenkingen te hebben met betrekking tot de instelling van de rechtspersoon Doefonds BV en daarbij heeft ingestemd met een budget van € 8 mln. voor innovatiefinancieringen. Op 18 oktober 2017 heeft PS haar zienswijze geuit over de naamswijziging van besloten vennootschap (BV) van Doefonds naar Friese Ontwikkelingsmaatschappij (FOM) en de uitbreiding van het bestaande innovatie budget en een extra budget voor het versterken van exporterende ondernemers. Op 24 januari 2018 heeft PS ingestemd met de uitbreiding van de FOM op de doelstellingen groei en starters en daarbij een budget beschikbaar gesteld.

De provincie is 100% aandeelhouder van de FOM BV. De FOM is opgericht voor een periode van 15 jaar. Het doel van het fonds is het verstrekken van financieringen middels (achtergestelde) leningen en/of participatie aan ondernemingen actief op het grondgebied van de provincie Fryslân.

Financiële stand van zaken

FOM heeft de beschikking over een provinciaal budget van € 30,9 mln. (trekkingsruimte) verdeeld over de thema's: Innovatie maximaal € 12 mln., Groei maximaal € 12 mln., Export maximaal € 3 mln., Starters maximaal € 2,5 mln. en Ondernemersimpuls € 1,4 mln. Het budget Ondernemersimpuls heeft alleen betrekking op beheer van leningen die al zijn verstrekt. Inkomsten uit het beheer vallen daarna onder het budget Starters. De FOM kan hiervan trekken naar gelang ze aan financieringen heeft uitstaan bij Friese ondernemers. Eind 2025 is door de FOM € 25,1 mln. aan financieringsruimte getrokken.

Bij de start is er vanuit gegaan dat de financieringen die de FOM verstrekt risicovol zijn en dat er een kans is dat een deel van het provinciale budget niet terugkomt. Hiervoor is voor elk budget bij de start een reservering op de provinciale reserve vastgelegd. Totaal is € 15,2 mln. ter dekking opgenomen in de Reserve risicobuffer.

Maatschappelijke doelen stand van zaken

Het fonds heeft bij de start een aantal doelen (norm) op zich genomen. Deze bestaan uit het aantal investeringen per budget en het totale bedrag wat per budget wordt uitgezet. Deze doelen zijn opgenomen in het FOM meerjarenplan. In onderstaande tabel is zichtbaar gemaakt wat de doelen (normen) zijn en wat de behaalde resultaten zijn.

In 2025 is het nieuwe meerjarenplan opgesteld. Hierin is de aansluiting gemaakt met de Friese economische samenwerkingsagenda. De FOM gaat zich meer richten op het financieren van kansrijke ondernemingen in de geselecteerde Friese speerpunten zoals Water Technologie, Circulaire Technology, High Tech Materials, Maritieme Technologie, Agro & Food en gastvrijheid.

4 – Toerekening van rente

Dit onderdeel is bedoeld om inzicht te geven in rentelasten die direct verband houden met een beleidsveld of opdracht. Bij provincie Fryslân worden geen leningen afgesloten voor de financiering van een beleidsveld of opdracht.

Het renteresultaat bestaat zowel uit de rentebaten op overtollige Treasury middelen als de overige rentebaten van leningen aan Alliander, Breedband, Windpark Fryslân, etc.

a. De externe rentelasten over de korte en lange financiering	0
b1. De externe rentebaten over de korte en lange financiering Treasury	7.730 -/-
b2. De externe rentebaten over de korte en lange financiering overig	7.349 -/-
Saldo rentelasten en rentebaten	-15.079
c1. De rente die aan de grondexploitatie moet worden doorberekend	0 -/-
c2. De rente van projectfinanciering die aan het betreffende taakveld moet worden toegerekend	0 -/-
c3. De rentebaat van doorverstrekte leningen indien daar een specifieke lening voor is aangetrokken (= projectfinanciering), die aan het betreffende taakveld moet worden toegerekend	0 -/-
Aan taakvelden toe te rekenen externe rente	0
d1. Rente over eigen vermogen	0 +/-
d2. Rente over voorzieningen	0 +/-
Totaal aan taakvelden toe te rekenen rente	-15.079
e. De aan taakvelden toegerekende rente (renteomslag)	0 -/-
f. Renteresultaat op het taakveld Treasury	-15.079

Een negatief bedrag betekent dat er sprake is van een positief renteresultaat

5 - Risicobeheer Treasury

In deze paragraaf worden de belangrijkste risico's voor Treasury management van de provincie Fryslân beschreven.

Renterisico

Vanuit de Wet Fido worden richtlijnen gegeven voor het renterisico op korte en lange financiering. Zo wordt het risico op kortlopende financieringen beperkt met een zogenoemde kasgeldlimiet (7% van de begrotingsomvang) en geldt voor de langlopende financieringen een renterisiconorm.

In verband met de verkoop van de aandelen Nuon en de hiermee samenhangende toestroom van geldmiddelen, verwachten we de komende jaren geen lang- of kortlopende geldleningen aan te hoeven trekken. Daarom zijn zowel de kasgeldlimiet als de renterisiconorm van de Wet Fido voor de provincie Fryslân de komende jaren niet relevant.

In de begroting wordt rekening gehouden met rentebaten uit het belegd vermogen. Fluctuaties van de rente op de kapitaalmarkt kunnen van invloed zijn op het verwachte rendement voor nieuwe beleggingen en bestaande beleggingen in geval van renteherziening. Bij de huidige beleggingen vindt geen tussentijdse renteherziening plaats en daarnaast worden er voornamelijk geen nieuwe langlopende beleggingen gedaan. Daardoor is het renterisico voor de provincie nihil.

Koersrisicobeheer

De provincie belegt haar overvloedige middelen alleen in vastrentende waarden zoals daggeld, obligaties en deposito's. Het beleggen in aandelen, uitsluitend voor het behalen van een rendement, is niet toegestaan. Tevens wordt er uitsluitend belegd in financiële waarden in euro's. Hierdoor is het valutakoersrisico minimaal.

Kredietrisicobeheer

Sinds 15 december 2013 is het verplichte schatkistbankieren van kracht en dienen alle middelen te worden ondergebracht/belegd bij het agentschap van het ministerie van Financiën, uitgezonderd het verstrekken van leningen aan decentrale overheden en uitzettingen uit hoofde van de publieke taak. Een groot deel van het vermogen van de provincie wordt aangehouden bij de schatkist, waardoor het kredietrisico voor de provincie zeer laag is. Het kredietrisico over de leningen verstrekt aan decentrale overheden en de hybride kapitaal verstrekkingen aan de sectorbanken (met AAA-rating) zijn ook zeer laag.

Debiteurenbeheer

Voor het debiteurenbeheer betreffende de levering van goederen en/of diensten hanteert de provincie een strikt beleid van herinnering en aanmaning. Indien de debiteur nalatig blijft, wordt de vordering overgedragen aan een incassobureau.

6 - Ontwikkeling financiële markten**Geldmarktrente**

De hoogte van de kortlopende rente wordt bepaald door de ontwikkelingen op de geldmarkt en deze wordt in belangrijke mate beïnvloed door het beleid van de Europese Centrale Bank (ECB). De ECB heeft in 2026 de depositorente - de rente waartegen banken geld bij de ECB kunnen onderbrengen - eenmaal verhoogd van 2% naar 2,25%. De rentevergoeding voor tegoeden die wij aanhouden bij de schatkist is daardoor gestegen van 1,9% naar 2,2% (medio 2026). Mogelijk wordt de ECB-rente later dit jaar, vanwege de oplopende inflatie, nogmaals verhoogd.

Kapitaalmarktrente (langlopende deposito's > 1 jaar)

De hoogte van de langlopende rente wordt onder meer gebaseerd op de economische verwachtingen, de inflatie en de politieke ontwikkelingen. De Nederlandse kapitaalmarktrente voor de periode van 10 jaar is in de eerste helft van 2026 eerst gedaald naar 2,7% en daarna weer gestegen en bedraagt medio 2026 3,0%.

Paragraaf 5. Verbonden partijen

1 - Inleiding

In deze paragraaf staat een overzicht van de verbonden partijen conform artikel 15 van het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (het BBV). Het provinciale beleid voor samenwerking, zoals het vormen van verbonden partijen, staat in de Nota Grip op Samenwerking.

Verbonden partijen

Verbonden partijen zijn organisaties waarin de provincie zowel een bestuurlijk als een financieel belang heeft en waarbij sprake is van een publiek- of privaatrechtelijk rechtspersoon. Er is een bestuurlijk belang als de provincie zitting heeft in het bestuur of stemrecht heeft. Er is sprake van een financieel belang indien de provincie middelen ter beschikking stelt (of garanties afgeeft) waarover de provincie financieel risico loopt in geval van financiële problemen bij de verbonden partij.

Provincie Fryslân neemt deel aan verbonden partijen voor de uitvoering van provinciaal beleid. De provincie gaat samenwerkingsrelaties aan wanneer de zelfstandige realisering duurder is, meer risico's met zich meebrengt of niet mogelijk is. Dit laatste is ook het geval bij een wettelijk verplichte samenwerking, zoals deelname aan een Gemeenschappelijke Regeling.

Provincie Fryslân is en blijft zelf verantwoordelijk voor het bereiken van de provinciale doelstellingen door de samenwerking met verbonden partijen. Periodiek gaan we na of de verbonden partijen nog voldoende bijdragen aan de realisatie van de provinciale doelstellingen. Deze beoordeling is onderdeel van ons beleid voor het risicomanagement en maakt deel uit van de planning- en control cyclus, zie paragraaf 2 Weerstandsvermogen en risicobeheersing.

Financiële risico's

De financiële risico's voor de provincie bij verbonden partijen zijn in veel gevallen (vrijwel) gelijk aan de omvang van het directe financiële belang. Bijvoorbeeld: als een gemeenschappelijke regeling een tekort laat zien in haar boekjaar, moet de provincie naar rato van haar bijdrage een deel van het tekort bijleggen. In een aantal gevallen is het potentiële financieel risico groter dan het directe financiële belang in de verbonden partij. De inschatting van deze financiële risico's staat in paragraaf 2 Weerstandsvermogen en risicobeheersing.

Categorieën van de verbonden partijen:

- **gemeenschappelijke regelingen;**
- **vennootschappen en coöperaties;**
- **stichtingen en verenigingen;**
- **overige verbonden partijen.**

Categorie 1: gemeenschappelijke regelingen	1.1 Noordelijke Rekenkamer (NRK) 1.2 Samenwerkingsverband Noord-Nederland (SNN) 1.3 Marrekrite 1.4 Waddenfonds 1.5 Letterhoeke (Tresoar) 1.6 Fryske Utfieringstsjinst Miljeu en Omjouwing (FUMO) 1.7 Mobiliteitsbureau Noordoost-Friesland
Categorie 2: vennootschappen en coöperaties	2.1 Alliander NV 2.2 Vitens NV 2.3 BNG Bank NV 2.4 NWB Bank NV 2.5 Noordelijke OntwikkelingsMaatschappij (NOM NV)

	2.6 Thialf OG BV 2.7 Friese Ontwikkelings Maatschappij BV (FOM BV) 2.8 Fûns Skjinne Fryske Enerzjy BV (FSFE BV) 2.9 Fryslân Hurde Wyn BV (FHW BV) 2.10 Coöperatie Openbare Verlichting & Energie Fryslân
Categorie 3: stichtingen en verenigingen	3.1 Interprovinciaal overleg, vereniging (IPO) 3.2 Huis van de Nederlandse Provincies (HNP) 3.3 Stichting Nazorg Ouwsterhaule
Categorie 4: overige verbonden partijen	4.1 Fonds Nazorg Stortplaatsen 4.2 Omgevingsberaad Waddengebied (convenant) 4.3 Regioboard Noordoost Fryslân

2 – Overzicht verbonden partijen

Conform het tweede lid van artikel 15 van het BBV nemen we per verbonden partij in ieder geval de onderstaande informatie op:

- de wijze waarop de provincie Fryslân een belang heeft in de verbonden partij en het openbaar belang dat ermee gediend wordt;
- het belang dat de provincie Fryslân in de verbonden partij heeft aan het begin en de verwachte omvang aan het einde van het begrotingsjaar;
- de verwachte omvang van het eigen vermogen en het vreemd vermogen van de verbonden partij aan het begin en aan het einde van het begrotingsjaar;
- de verwachte omvang van het financiële resultaat van de verbonden partij in het begrotingsjaar;
- de eventuele risico's, als bedoeld in artikel 11, eerste lid, onderdeel b, van de verbonden partij voor de financiële positie van de provincie Fryslân.

Categorie 1: Gemeenschappelijke regelingen

1.1 Gemeenschappelijke Regeling Noordelijke Rekenkamer (NRK), Assen

De NRK is op grond van de WGR een gemeenschappelijk orgaan van de provincies Groningen, Fryslân en Drenthe en heeft als taak onafhankelijk onderzoek te doen naar de doelmatigheid, doeltreffendheid en rechtmatigheid van het door de provincies gevoerde bestuur.

Programma	Bestuur
Rechtsvorm (bestuurder GS)	Gemeenschappelijke Regeling
Bestuurswisselingen of veranderingen in openbaar belang	De Statenleden M. Jonker (fractie Jonker), C. Keuning (BBB) en J. Knol (GrienLinks) zijn benoemd tot leden van de Raad van Advies van de NRK.
Resultaat	Rekening-resultaat 2024: € 53.000 Rekening-resultaat 2025: € 40.000
Financieel belang in de verbonden partij (orde van grootte)	Bijdrage 2026: € 368.600 Bijdrage 2027: € 368.600 (begroot)

Eigen en vreemd vermogen verbonden partij	Eigen vermogen per 31-12-2024: € 102.000 Eigen vermogen per 31-12-2025: € 90.000
Financiële risico's provincie	Geen

1.2 Gemeenschappelijke Regeling Samenwerkingsverband Noord-Nederland (SNN), Groningen

Stimulering van de ruimtelijke economische ontwikkeling van Noord-Nederland, onder meer door bestuurlijke afstemming en behartiging van de economische belangen van het Noorden in Den Haag en Brussel. Het publieke belang dat hiermee nagestreefd wordt, is 'werkgelegenheid en welvaart'.

Programma	Bestuur
Rechtsvorm (bestuurder GS)	Gemeenschappelijke Regeling (gedeputeerde R.F. Douwstra)
Bestuurswisselingen of veranderingen in openbaar belang	Het SNN-voorzitterschap rouleert tweejaarlijks tussen de drie deelnemende provincies. Per 1 juli 2025 is de Commissaris van de Koning in de provincie Fryslân voorzitter.
Resultaat	Resultaat 2024: € 5,3 mln. Resultaat 2025: € 6,4 mln.
Financieel belang in de verbonden partij (orde van grootte)	Bijdrage 2026: € 1,8 mln. Bijdrage 2027: € 2,1 mln. (begroot) Jaarlijkse bijdrage contributie/lidmaatschap
Eigen en vreemd vermogen verbonden partij	Eigen vermogen 31-12-2024: € 21,2 mln. Eigen vermogen 31-12-2025: € 27,4 mln.
Financiële risico's provincie	<i>EFRO programma 2021-2027</i> De EC betaalt 50% van de werkelijke uitvoeringskosten met een maximum van 3,5% van het totale EFRO-programma. De andere 50% is regionale cofinanciering. In het verleden is hiervoor gebruik gemaakt van de reserves van het SNN. Voor dit EFRO programma moet SNN ook weer 50% van de uitvoeringskosten zelf dekken. <i>SNN als dienstverlener subsidies</i> Het SNN biedt subsidiemogelijkheden voor ondernemers, particulieren, kennisinstellingen, wooncorporaties en maatschappelijke organisaties. Subsidies om de duurzame, innovatieve ontwikkeling van Noord-Nederland te stimuleren.

1.3 Gemeenschappelijke Regeling Marrekrite, Leeuwarden

De Marrekrite behartigt binnen de opgedragen taken de gemeenschappelijke belangen van de colleges van aangesloten gemeenten en provincie, met als doel een evenwichtige en gecoördineerde ontwikkeling van de recreatie in de provincie Fryslân, rekening houdende met de belangen van natuur en landschap. Het betreft zowel een toeristisch als economisch publiek belang: goede watersportvoorzieningen/ routenetwerken en werkgelegenheid. Het maken van aanlegvoorzieningen in het buitengebied en het beheer en onderhoud ervan was eerder de hoofdactiviteit en betreft het deel waar de Provincie aan mee betaalt. Sinds 2011 is daar de coördinatie van het door gemeenten gefinancierde beheer en onderhoud van het fietsknooppunten routenetwerk bijgekomen en ook steeds meer netwerken van wandelroutes. De Marrekrite doet dit werk namens de provincie Fryslân en 13 Friese gemeenten met het doel om een uniforme, toeristische recreatieve infrastructuur op het water en land te bewerkstelligen.

Samen met de deelnemers en nauw betrokken partijen zoals Merk Fryslân, Landschapsbeheer Fryslân, Wetterskip Fryslân, It Fryske Gea, Staatsbosbeheer en vele anderen, werkt de Marrekrite aan het opschalen en professionaliseren van de recreatie en het toerisme in en naar Fryslân.

Programma	Economie en Mienskip
Rechtsvorm (bestuurder GS)	Gemeenschappelijke Regeling (gedeputeerde R.F. Douwstra)
Bestuurswisselingen of veranderingen in openbaar belang	Geen
Resultaat	2024: € 0,1 mln. 2025: € 0,2 mln.
Financieel belang in de verbonden partij (orde van grootte)	Bijdrage 2026: € 731.500 Bijdrage 2027: € 867.500 (begroot)
Eigen en vreemd vermogen verbonden partij	Eigen vermogen 31-12-2024: € 4,3 mln. Eigen vermogen 31-12-2025: € 4,1 mln. Vreemd vermogen 31-12-2024: € 4,7 mln. Vreemd vermogen 31-12-2025: € 7,6 mln.
Financiële risico's provincie	Geen

1.4 Gemeenschappelijke Regeling Waddenfonds, Leeuwarden

Het doel van het Waddenfonds is het subsidiëren van niet-reguliere investeringen gericht op:

- versterking natuur- en landschapswaarden;
- wegneming externe bedreigingen natuurlijke rijkdom;
- duurzame economische ontwikkeling of duurzame energiehuishouding;
- ontwikkeling duurzame kennishuishouding.

Programma	Bestuur
Rechtsvorm (bestuurder GS)	Gemeenschappelijke Regeling (gedeputeerde M.A.C. de Vries)

Bestuurswisselingen of veranderingen in openbaar belang	Geen
Resultaat	2024: € 2,8 mln. 2025: € 0,8 mln.
Financieel belang in de verbonden partij (orde van grootte)	Gedecentraliseerde rijksmiddelen, geen bijdrage van de provincies aan de GR.
Eigen en vreemd vermogen verbonden partij	Eigen vermogen 31-12-2024: € 51,9 mln. Eigen vermogen 31-12-2025: € 66,5 mln. Solvabiliteitsratio 31-12-2024: 25% Solvabiliteitsratio 31-12-2025: 32%
Financiële risico's provincie	Geen

1.5 Gemeenschappelijke Regeling Letterhoeke (Tresoar), Leeuwarden

De gemeenschappelijke regeling Tresoar is een samenwerkingsverband tussen drie partijen: de minister van OC&W, gedeputeerde staten van provincie Fryslân en het bestuur van de Stichting Frysk Letterkundich Museum en Dokumintaasjesintrum (FLMD). De regeling heeft de vorm van een openbaar lichaam met een geëleed bestuur. Tresoar voert de volgende taken uit voor de deelnemers:

- Het behartigen van de belangen van de minister, het provinciaal bestuur en het stichtingsbestuur bij alle aangelegenheden betreffende de collecties en archiefbescheiden;
- Het toegankelijk maken en houden en onder de aandacht brengen van een breed publiek van het in de collecties en archieven ondergebrachte cultureel erfgoed;
- Het bevorderen van de Friese literatuur en het verbreden van het literaire klimaat in Fryslân.

Programma	Economie en Mienskip
Rechtsvorm (bestuurder GS)	Gemeenschappelijke Regeling (gedeputeerde E. Folkerts)
Bestuurswisselingen of veranderingen in openbaar belang	Geen
Resultaat	Resultaat 2024: € 277.000 Resultaat 2025: -/- € 100.000
Financieel belang in de verbonden partij (orde van grootte)	Bijdrage 2026: € 4,7 mln. Bijdrage 2027: € 4,7 mln. (begroot)
Eigen en vreemd vermogen verbonden partij	Eigen vermogen 31-12-2024: € 1,3 mln. Eigen vermogen 31-12-2025: € 1,2 mln.
Financiële risico's provincie	Geen

1.6 Gemeenschappelijke Regeling Fryske Utfieringstsjinst Miljeu en Omjouwing (FUMO), Grou

De FUMO is een wettelijk verplichte gemeenschappelijke regeling van de Provincie Fryslân, het Wetterskip Fryslân en de Friese gemeenten. De FUMO voert namens de provincie de taken op het gebied van vergunningverlening, toezicht, handhaving (VTH) en advies betreffende de omgevingswetgeving uit. De uitvoering van VTH taken bij de majeure risico bedrijven wordt door de Omgevingsdienst Groningen uitgevoerd (Besluit risico's zware ongevallen, onder de Omgevingswet Seveso). Dit is geen deelneming van de provincie, maar gaat met een samenwerkingsovereenkomst, mandaatregeling en uitvoeringsprogramma.

Programma	Ruimte en Klimaat
Rechtsvorm (bestuurder GS)	Gemeenschappelijke regeling (gedeputeerde E. Folkerts (DB), M.A.C. de Vries (AB))
Bestuurswisselingen of veranderingen in openbaar belang	Geen
Resultaat	2024: -/- € 362.000 2025: -/- € 468.000
Financieel belang in de verbonden partij (orde van grootte)	Bijdrage 2026: € 6,8 mln. Bijdrage 2027: € 6,8 mln. (begroot) Exclusief majeure risico bedrijven, zie hiervoor Overige verbonden partijen Omgevingsdienst Groningen
Eigen en vreemd vermogen verbonden partij	Eigen vermogen 2024: € 0,8 mln. Eigen vermogen 2025: € 0,2 mln. Vreemd vermogen 2024: € 4,5 mln. Vreemd vermogen 2025: € 4,4 mln.
Financiële risico's provincie	Tegenvallers bij de gemeenschappelijk regeling worden opgevangen door de deelnemers. De bijdrage per deelnemer is afhankelijk van haar belang in de GR en dit verschilt per jaar. In de afgelopen jaren is het weerstandsvermogen opgebouwd met als doel dat de FUMO risico's die onverwacht en substantieel zijn zelfstandig kan opvangen zonder dit direct in rekening te brengen bij de deelnemers.

1.7 Bedrijfsvoeringsorganisatie Mobiliteitsbureau Noordoost-Friesland, Kollum

De bedrijfsvoeringsorganisatie Mobiliteitsbureau Noordoost Fryslân is een gemeenschappelijke regeling van de gemeenten Achtkarspelen, Dantumadiel, Noardeast-Fryslân, Tytsjerksteradiel en de provincie Fryslân. De regeling heeft tot doel het behoud en/of verbeteren van de leefbaarheid in de regio Noordoost Fryslân. Dit doel dient te worden bereikt door het verhogen van de bereikbaarheid en het efficiënt organiseren van doelgroepenvervoer en openbaar vervoer door het realiseren van een samenhangend vervoersysteem.

Programma	Infrastructuur
------------------	----------------

Rechtsvorm (bestuurder GS)	Gemeenschappelijke regeling (bestuurslid gedeputeerde M.A.C. de Vries)
Bestuurswisselingen of veranderingen in openbaar belang	Geen
Resultaat	2024: € 0,- 2025: € 0,-
Financieel belang in de verbonden partij (orde van grootte)	Bijdrage 2026: € 41.000 Bijdrage 2027: € 41.000 (begroot)
Eigen en vreemd vermogen verbonden partij	Eigen vermogen 31-12-2024: € 0,- Eigen vermogen 31-12-2025: € 0,- Vreemd vermogen 31-12-2024: € 0,8 mln. Vreemd vermogen 31-12-2025: € 0,7 mln.
Financiële risico's provincie	Er worden sinds eind 2024 geen vervoersdiensten meer afgenomen door provincie Fryslân. Daarom is besloten om per 1 januari 2028 uit deze gemeenschappelijke regeling te treden (PS-beslute 27/05/2026). Tegenvallers bij de gemeenschappelijk regeling worden opgevangen door de deelnemers. De bijdrage per deelnemer is afhankelijk van haar belang in de GR en dit verschilt per jaar.

Categorie 2: Vennootschappen en coöperaties

2.1 Alliander NV, Arnhem

De participatie in Alliander NV is in 2009 ontstaan na de splitsing van Nuon NV in een productie- en leveringsbedrijf (Nuon Energy dat is overgenomen door Vattenfall) en een netwerkbedrijf (Alliander NV). Alliander zorgt voor de distributie van gas en elektriciteit in grote delen van Nederland, waaronder Fryslân. Het openbaar belang van het aandeelhouderschap van de netbeheerders is verankerd in de wet. De aandelen dienen wettelijk in publieke handen te blijven.

Programma	Provinciefinanciën
Rechtsvorm (bestuurder GS)	NV (gedeputeerde E. Folkerts)
Bestuurswisselingen of veranderingen in openbaar belang	Geen
Resultaat	Netto resultaat 2024: € 219 mln. + € 757 mln. incidenteel Netto resultaat 2025: € 289 mln.
Financieel belang in de verbonden partij (orde van grootte)	Provincie Fryslân bezit 12,65% van de aandelen. Dividend 2024: € 12,5 mln.

	Dividend 2025: € 12,6 mln. De investeringen in de elektriciteitsnetten van Liander (100% dochter van Alliander) zijn in de afgelopen jaren sterk gestegen. In 2025 is er € 2,1 mld. geïnvesteerd. Door de sterk toegenomen investeringen, neemt de financieringsbehoefte van Alliander sterk toe. De investeringen worden voornamelijk gefinancierd met vreemd vermogen. Hierdoor daalt de verhouding tussen het eigen- en vreemd vermogen van Alliander, met als gevolg dat er hogere rentetarieven moeten worden betaald bij het aantrekken van financieringen. Om het eigen vermogen op peil te houden heeft Alliander in 2021 een reverse converteerbare hybride obligatielening van de aandeelhouders gekregen ter grootte van € 600 mln. Provincie Fryslân heeft hiervan € 76,5 mln. verstrekt. De lening mag onder voorwaarden worden geconverteerd naar aandelen. Alliander heeft in april 2026 de conversie ingeroepen en inmiddels is vastgesteld dat er aan de contractueel vastgestelde voorwaarden is voldaan. De conversiedatum is 15 december 2026. Dan ontvangen de aandeelhouders, die in 2021 kapitaal hebben verstrekt, nieuwe aandelen. De onderlinge aandelenverhoudingen veranderen niet noemenswaardig; provincie Fryslân heeft 12,646% van de aandelen Alliander en na conversie 12,654%. Alliander heeft in 2025 het dividendbeleid aangepast. Netbeheerders mogen van de ACM hogere tarieven doorberekenen aan de eindgebruikers ter dekking van de oplopende kapitaallasten. Hierdoor loopt de winst van de Alliander op en stijgt het dividend ook steeds verder. Het is gezien de grote investeringsopgave maatschappelijk niet uitlegbaar dat de aandeelhouders een heel hoog dividend krijgen uitgekeerd. Daarom is er een dividendplafond ingesteld van € 100 mln. Indien het berekende dividend van een boekjaar boven het dividendplafond uitkomt, wordt het bedrag afgetopt op € 100 mln. Vanaf boekjaar 2026 wordt dit bedrag jaarlijks geïndexeerd.
Eigen en vreemd vermogen verbonden partij	Eigen vermogen 31-12-2024: € 6,0 mld. Eigen vermogen 31-12-2025: € 6,2 mld. Solvabiliteit 31-12-2024: 48,1% Solvabiliteit 31-12-2025: 49,3%
Financiële risico's provincie	Een toekomstige versterking van het eigen vermogen van Alliander door nieuwe aandeelhouders, kan gevolgen hebben voor de zeggenschapsverhoudingen en de hoogte van het te ontvangen dividend.

2.2 Vitens NV, Zwolle

Vitens NV is het grootste drinkwaterbedrijf van Nederland en levert topkwaliteit drinkwater aan 5,4 miljoen mensen en bedrijven in de provincies Fryslân, Flevoland, Gelderland, Utrecht en Overijssel. Het openbaar belang van het aandeelhouderschap is verankerd in de wet. Op grond van de wet dienen de aandelen in overheidshanden te blijven. Doelstelling: Als Fryslân willen we in het kader van het publieke belang een sterke rol als aandeelhouder in Vitens met als doel 'Fries water in Friese handen'. Daarnaast wil de provincie de positie die het inneemt op het gebied van water (technologie) met een maximale inzet behouden en zo mogelijk uitbreiden, inclusief het behoud van werkgelegenheid.

Programma	Provinciefinanciën
Rechtsvorm (bestuurder GS)	NV (gedeputeerde R.F. Douwstra)
Bestuurswisselingen of veranderingen in openbaar belang	Geen
Resultaat	Bedrijfsresultaat 2024: € 72,9 mln. Bedrijfsresultaat 2025: € 129,8 mln. Netto resultaat 2024: € 34,5 mln. Netto resultaat 2025: € 90,6 mln.
Financieel belang in de verbonden partij (orde van grootte)	De provincie bezit ongeveer 13% van de aandelen. Dividenduitkering 2024: € 0 Dividenduitkering 2025: € 0
Eigen en vreemd vermogen verbonden partij	Eigen vermogen 31-12-2024 € 714 mln. Eigen vermogen 31-12-2025 € 809 mln. Vreemd vermogen 31-12-2024 € 1.685 mln. Vreemd vermogen 31-12-2025 € 1.846 mln. Solvabiliteit per 31-12-2025: 30%
Financiële risico's provincie	Geen

2.3 BNG Bank NV, Den Haag

De BNG is de bank van en voor overheden en instellingen voor het maatschappelijke belang. De bank beoogt met gespecialiseerde financiële dienstverlening tegen zo laag mogelijke kosten bij te dragen aan maatschappelijke voorzieningen voor burgers.

Programma	Provinciefinanciën
Rechtsvorm (bestuurder GS)	NV (gedeputeerde E. Folkerts)
Bestuurswisselingen of veranderingen in openbaar belang	Geen
Resultaat	Nettowinst 2024: € 294 mln. Nettowinst 2025: € 172mln.

Financieel belang in de verbonden partij (orde van grootte)	De provincie bezit 75.250 aandelen, dit is minder dan 1%. Dividend 2024: € 188.000,- Dividend 2025: € 106.000,-
Eigen en vreemd vermogen verbonden partij	Eigen vermogen 31-12-2024: € 4,8 mld. Eigen vermogen 31-12-2025: € 4,9 mld. Vreemd vermogen 31-12-2024: € 123,2 mld. Vreemd vermogen 31-12-2025: € 115,6 mld.
Financiële risico's provincie	Geen

2.4 Nederlandse Waterschapsbank NV (NWB), Den Haag

De Nederlandse Waterschapsbank NV richt zich met haar diensten exclusief op de publieke sector. Zij financiert van oudsher waterschappen, maar ook gemeenten, provincies en aan overheid gelieerde instellingen.

Programma	Provinciefinanciën
Rechtsvorm (bestuurder GS)	NV (gedeputeerde E. Folkerts)
Bestuurswisselingen of veranderingen in openbaar belang	Geen
Resultaat	Nettowinst 2024: € 94 mln. Nettowinst 2025: € 113 mln.
Financieel belang in de verbonden partij (orde van grootte)	Aandelen A (nominale waarde € 115): 24 stuks Aandelen B (nominale waarde € 460): 25 stuks Provincie Fryslân bezit minder dan 1% van de aandelen. Dividenduitkering 2024: € 42.000,- Dividenduitkering 2025: € 44.700,- Op 1 september 2015 heeft provincie Fryslân een hybride lening verstrekt aan de NWB ter waarde van € 50 mln. De NWB kon op 1 september 2025 de lening voor het eerst geheel of gedeeltelijk aflossen. De NWB heeft besloten de hybride lening niet af te lossen, maar te willen verlengen. De verlenging van de lening is telkens voor 1 jaar en vanaf nu kan de NWB de lening ieder jaar aflossen. Op 1 september 2025 is ook een nieuw rentepercentage van kracht; namelijk 4,06% (was 3,10%).
Eigen en vreemd vermogen verbonden partij	Eigen vermogen 31-12-2024: € 2,1 mld. Eigen vermogen 31-12-2025: € 2,2 mld. Vreemd vermogen 31-12-2024: € 76,7 mld. Vreemd vermogen 31-12-2025: € 70,7 mld.

Financiële risico's provincie	€ 50 mln. hybride lening; kans < 1%
--------------------------------------	-------------------------------------

2.5 Noordelijke Ontwikkelingsmaatschappij NV (NOM), Groningen

Deze participatie, sinds de jaren negentig, vloeit voort uit afspraken tussen het rijk en de drie Noordelijke provincies over de economische ontwikkeling van Noord-Nederland. De vennootschap heeft als doel een bijdrage te leveren aan de verbetering van de sociaal-economische structuur en de werkgelegenheid in de provincies Drenthe, Fryslân en Groningen.

Het stimuleren van de werkgelegenheid is minder primair geworden door de dalende beroepsbevolking en de toenemende druk op de arbeidsmarkt. Dit heeft onder andere geleid tot de shift van Volume naar Value door internationale acquisitie. Dit betekent dat de regio niet actief meer inzet op het acquireren van buitenlandse spelers met een grote impuls voor de regionale werkgelegenheid in aantallen, maar dat er meer selectief gezocht wordt naar high potentialis die bestaande noordelijke innovatie-ecosystemen versterken. Zo zijn er door dit beleid het afgelopen jaar al een aantal nieuwe start-ups in Westus gevestigd.

De activiteiten binnen Innoveren zijn volgend aan het Strategisch Kader dat de drie provincies en het Rijk hebben opgesteld.

Programma	Economie en Mienskip
Rechtsvorm (bestuurder GS)	NV (gedeputeerde R.F. Douwstra)
Bestuurswisselingen of veranderingen in openbaar belang	Geen
Resultaat	2024: € 0,4 mln. 2025: € 2,5 mln.
Financieel belang in de verbonden partij (orde van grootte)	De provincie Fryslân heeft 16,7% van de aandelen in de NOM.
Eigen en vreemd vermogen verbonden partij	Eigen vermogen 31-12-2024: € 150,4 mln. Eigen vermogen 31-12-2025: € 152,8 mln. Vreemd vermogen 31-12-2024: € 21,7 mln. Vreemd vermogen 31-12-2025: € 23,1 mln.
Financiële risico's provincie	Het risico voor de provincie blijft beperkt tot haar kapitaal inbreng.

2.6 Thialf Onroerend Goed BV, Heerenveen

Openbaar belang is het behoud van het ijsstadion Thialf als voorziening die voor de provincie een bijdrage levert op het gebied van economie, sport en cultuur. Thialf OG BV bezit 100% van de aandelen van Thialf B.V.

Programma	Economie en Mienskip
Rechtsvorm (bestuurder GS)	BV (gedeputeerden E. Folkerts en A.W. Kooistra)

Bestuurswisselingen of veranderingen in openbaar belang	Geen
Resultaat	2024: € 159.000 2025: € 210.000
Financieel belang in de verbonden partij (orde van grootte)	Sinds overname aandelen op 4-9-2013: € 4 mln.; 66,6% van het aandelenkapitaal. Aandeelhouders lening van € 2 mln. waarvan per 31-12-2025 € 1,6 mln. is opgenomen.
Eigen en vreemd vermogen verbonden partij	Eigen vermogen 31-12-2024: € 42.000 Eigen vermogen 31-12-2025: € 252.000 Vreemd vermogen 31-12-2024: € 6,0 mln. Vreemd vermogen 31-12-2025: € 7,2 mln.
Financiële risico's provincie	Provincie Fryslân is voor 2/3 aandeelhouder van Thialf en de gemeente Heerenveen voor 1/3. Voor de vernieuwbouw is circa € 50 mln. aan subsidie verstrekt. Daarnaast is € 1,5 mln. betaald voor de overname van de aandelen en € 2,5 mln. voor versterking van de balanspositie. De exploitatie blijft kwetsbaar. Voor 2026 is een beperkt positief resultaat begroot, maar dit biedt onvoldoende ruimte om te reserveren voor toekomstige vervangingsinvesteringen. Uit het meerjaren onderhoudsplan blijkt dat hiervoor de komende jaren circa € 7 mln. nodig is. Thialf kan deze opgave niet zelfstandig financieren. De aandeelhouders werken daarom aan een structurele financieringsoplossing, waarbij ook een bijdrage van het Rijk wordt nagestreefd. Het energiemanagementsysteem met zonnepanelen en batterijen verlaagt de energiekosten, maar de opbrengst is lager dan geraamd door gestegen netbeheer-, transport- en belastingkosten. De gewenste bijdrage aan de exploitatie is daarmee niet optimaal. De kwetsbare exploitatie blijft daarmee een risico.

2.7 Friese Ontwikkelings Maatschappij BV (voorheen Doefonds), Leeuwarden

De provincie is enig aandeelhouder in de besloten vennootschap Doefonds BV. Deze BV is op 2 april 2014 opgericht. Doel is via dit fonds de regionale economie te versterken door innovatie door financiering mogelijk te maken. Eind 2017 is Doefonds BV omgezet tot FOM BV met als doel dat de FOM ook het adres is voor het Friese bedrijfsleven als het gaat om financiering van starters, export en groei.

Programma	Economie en Mienskip
Rechtsvorm (bestuurder GS)	BV (gedeputeerde R.F. Douwstra)

Bestuurswisselingen of veranderingen in openbaar belang	Geen
Resultaat	Resultaat 2024: -/- € 0,8 mln. Resultaat 2025: -/- € 1,7 mln.
Financieel belang in de verbonden partij (orde van grootte)	Budget per thema: Innovatie maximaal € 12 mln. Groei maximaal € 12 mln. Export maximaal € 3 mln. Starters maximaal € 3,9 mln.
Eigen en vreemd vermogen verbonden partij	Eigen vermogen 31-12-2024: € 7,0 mln. Eigen vermogen 31-12-2025: € 10,7 mln. Vreemd vermogen 31-12-2024: € 0,2 mln. Vreemd vermogen 31-12-2025: € 0,2 mln.
Financiële risico's provincie	Er wordt maximaal € 30,9 mln. uitgezet. Uitgangspunt is dat investeringen vanuit het fonds de kans hebben om de financiering terug te betalen aan het fonds. Gezien de doelgroep waarin het fonds investeert is de provinciale inbreng uit voorzorg deels voorzien. De reservering op de reserve is per budget vastgelegd. Voor Innovatie is dit op voorhand 100%. Voor de overige budgetten dient ter dekking van de risico's de Reserve risicobuffer: Groei 33% Export 20% Starters 33% Dit is totaal €17,8 mln. en is nog hoger dan wat tot nu toe is voorzien op het fonds.

2.8 Fûns Skjinne Fryske Enerzjy BV (FSFE), Leeuwarden

De provincie is enig aandeelhouder in de besloten vennootschap Fûns Skjinne Fryske Enerzjy BV. Deze BV is 2 september 2014 opgericht. Doel van het fonds is het financieren van projecten op het gebied van duurzame energie.

Programma	Ruimte en Klimaat
Rechtsvorm (bestuurder GS)	BV (gedeputeerde S. Knol)
Bestuurswisselingen of veranderingen in openbaar belang	Geen
Resultaat	Resultaat 2024: -/- € 7,4 mln. Resultaat 2025: -/- € 0,1 mln.
Financieel belang in de verbonden partij (orde van grootte)	Maximaal € 90 mln.

Eigen en vreemd vermogen verbonden partij	Eigen vermogen 31-12-2024: € 15,5 mln. Eigen vermogen 31-12-2025: € 15,4 mln. Vreemd vermogen 31-12-2024: € 53,6 mln. Vreemd vermogen 31-12-2025: € 53,4 mln.
Financiële risico's provincie	FSFE is in het jaar 2013/2014 ontwikkeld en aanbesteed. In januari 2022 is het nieuwe Energieprogramma Fryslân 2022-2025 vastgesteld en heeft Provinciale Staten ingestemd met een aantal uitgangspunten voor FSFE. Bij de start van het fonds is uitgegaan van 100% revolverendheid en die verwachting is niet veranderd. De looptijd van het FSFE is verlengd tot en met december 2034. Voor de zekerheid is bij de start van het fonds wel een reservering op de provinciale risicobuffer van €30 mln. gemaakt. Deze is nog ruim voldoende.

2.9 Fryslân Hurde Wyn BV (FHW), Leeuwarden

De provincie is enig aandeelhouder in de besloten vennootschap Fryslân Hurde Wyn (FHW). Deze BV is 13 maart 2019 opgericht. Het doel van deze BV is het namens de provincie, vanuit haar publieke verantwoordelijkheid, verwerven, houden en vervreemden van een deelneming in Windpark Fryslân Holding B.V. (WPFH). Deze holding heeft tot doel de realisatie en exploitatie van het windpark om zodoende namens de provincie mede een concrete bijdrage te leveren aan de realisatie van een fossielvrije en uiteindelijk volledig duurzame provincie.

Programma	Ruimte en Klimaat
Rechtsvorm (bestuurder GS)	BV (gedeputeerde E. Folkerts)
Bestuurswisselingen of veranderingen in openbaar belang	Geen
Resultaat	2024: € 1,9 mln. 2025: € 10,1 mln.
Financieel belang in de verbonden partij (orde van grootte)	De provincie Fryslân heeft 100% van de aandelen in FHW BV.
Eigen en vreemd vermogen verbonden partij	Eigen vermogen 31-12-2024: € 20,0 mln. Eigen vermogen 31-12-2025: € 20,0 mln. Vreemd vermogen 31-12-2024: € 79,6 mln. Vreemd vermogen 31-12-2025: € 74,1 mln.
Financiële risico's provincie	Op 1 oktober 2019 heeft de provincie € 20 mln. eigen vermogen (Agio) en een achtergestelde lening van € 80 mln. aan FHW BV verstrekt. FHW BV heeft vervolgens op 1 oktober 2019 een bedrag van € 20 mln. aandelenkapitaal en een achtergestelde lening

	van € 80 mln. verstrekt aan Windpark Fryslân Holding BV. In 2022 is er voor het eerst dividend, rente en aflossing ontvangen. Door het ontvangen van aflossing op de achtergestelde lening, daalt het geïnvesteerde vermogen in FHW en Windpark Fryslân. Voor het Agio is er in 2025 een arbitrageprocedure opgestart om duidelijkheid te verkrijgen of het door FHW ingebrachte kapitaal € 20 mln. kan worden uitgekeerd als reserve. Uitgangspunt is dat dit zo is en daarmee zal op termijn ook het risico op het eigen vermogen afnemen. Risico's in de exploitatiefase zijn: de beschikbaarheid van wind en de betrouwbaarheid van de windturbines. Het prijsrisico van de opgewekte stroom wordt grotendeels afgedekt door de SDE Rijkssubsidie.
--	--

2.10 OVEF (Coöperatie Openbare Verlichting & Energie Fryslân U.A.)

Samenwerkingsverband op het gebied van beheer en onderhoud van openbare verlichting en laadpalen in Fryslân. Provincie Fryslân, Wetterskip Fryslân en alle Friese gemeenten zijn lid. Sinds 2024 is OVEF energieleverancier voor haar eigen leden en afnemers.

Programma	Infrastructuur
Rechtsvorm (bestuurder GS)	Gedeputeerde S. Knol
Bestuurswisselingen of veranderingen in openbaar belang	Geen
Resultaat	Geen gegevens
Financieel belang in de verbonden partij (orde van grootte)	Jaarlijkse bijdrage ca. € 17.500,-
Eigen en vreemd vermogen verbonden partij	Geen gegevens
Financiële risico's provincie	Geen

Categorie 3: Stichtingen en verenigingen

3.1 Vereniging Interprovinciaal Overleg (IPO), Den Haag

Gezamenlijke belangenbehartiging van provincies in algemene overheidsaangelegenheden en kennisuitwisseling. In het bestuursakkoord zijn uitspraken gedaan over zichtbaarheid en aanwezigheid van de provincie. Op landelijk niveau heeft het IPO daarbij een nadrukkelijke rol, o.a. tot uitdrukking komend in het zgn. Kompas 2020. Onderdeel van IPO is ook het kantoor BIJ12, die onder andere de PAS-maatregelen en het Faunafonds voor de provincies regelt.

Programma	Bestuur
Rechtsvorm (bestuurder GS)	Vereniging (gedeputeerde A.W. Kooistra)
Bestuurswisselingen of veranderingen in openbaar belang	Geen
Resultaat	Conform doelstelling Verwacht resultaat: € 0
Financieel belang in de verbonden partij (orde van grootte)	Bijdrage 2026: € 3,0 mln. Bijdrage 2027: € 3,0 mln. (begroot) Jaarlijkse bijdrage aan diverse kerntaken.
Eigen en vreemd vermogen verbonden partij	Het IPO beschikt niet over eigen vermogen. Een eventueel batig jaarsaldo wordt gerestitueerd aan de provincies of doorgeschoven naar het volgende jaar. Er worden daarnaast geormerkte middelen aangehouden voor beleidsdoelen die al in uitvoering zijn maar nog niet zijn afgerond.
Financiële risico's provincie	De bijdrage verschilt per jaar afhankelijk van de gezamenlijke inzet van het IPO op dossiers. Onze bijdrage aan het IPO is gelijk aan ons aandeel in de algemene uitkering van het provinciefonds. Voor de bijdrage aan BIJ12 zijn aparte verdeelsleutels vastgesteld.

3.2 Vereniging naar Belgisch recht Huis van de Nederlandse Provincies (HNP), Brussel (België)

Gezamenlijke huisvesting van de provincies en het IPO in Brussel ter verdediging van de Europese belangen van de Nederlandse provincies.

Het HNP vervult daarmee een groot praktisch nut: de gezamenlijke Nederlandse provincies en hun lobbyisten delen met elkaar huisvesting in Brussel, op een steenworp afstand van de belangrijkste Europese instanties als de Europese Commissie, het Europees Parlement en het Europees Comité van de Regio's. Deze gezamenlijke huisvesting maakt de provincies meer zichtbaar in Brussel dan afzonderlijke kantoorruimtes. De provincies hebben hiermee een eigen onderkomen waar vergaderd kan worden (HNP-bestuur, maar ook inhoudelijke bijeenkomsten) en dat kan dienen als ontvangstplek en uitvalsbasis voor bezoeken van bestuurlijke delegaties uit Nederland, die met grote regelmaat plaatsvinden. Bovendien is deze huisvesting voor de provincies aanzienlijk goedkoper dan afzonderlijke onderkomens. De gezamenlijke huisvesting bevordert daarnaast de samenwerking en uitwisseling tussen de provinciale lobbyisten: men stemt af en deelt de informatie die voor alle provincies van belang is en er is sprake van een zekere portefeuilleverdeling om te voorkomen dat alle provincies/landsdelen zich met dezelfde onderwerpen moeten bezighouden. Dit is zo georganiseerd dat de belangenbehartiging voor de eigen provincies/het eigen landsdeel niet in het gedrang komt: die is prioritair. Vanuit Noord-Nederland hebben drie lobbyisten hun kantoor in het HNP: de twee vertegenwoordigers van de gezamenlijk provincies (via SNN) en de lobbyist namens de vier grote gemeenten.

Programma	Bestuur
Rechtsvorm (bestuurder GS)	Vereniging/ INPA (volgens Belgisch recht) (gedeputeerde R.F. Douwstra)

Bestuurswisselingen of veranderingen in openbaar belang	Geen
Resultaat	De resultaten variëren over de jaren. Positieve resultaten worden toegevoegd aan de reserve, negatieve resultaten worden uit de reserve gedekt.
Financieel belang in de verbonden partij (orde van grootte)	Bijdrage in 2026: € 84.000 Bijdrage in 2027: € 84.000 (begroot)
Eigen en vreemd vermogen verbonden partij	Eigen vermogen 31-12-2024: € 0,7 mln. Eigen vermogen 31-12-2025: € 0,7 mln. Vreemd vermogen 31-12-2024: € 0,7 mln. Vreemd vermogen 31-12-2025: € 0,5 mln.
Financiële risico's provincie	Geen

3.3 Stichting Nazorg Ouwsterhaule, Joure

De provincie Fryslân heeft als partij afval gestort op de voormalige stortplaats Ouwsterhaule. Alle partijen die afval hebben geleverd of de stortplaats hebben beheerd, participeren in de stichting nazorg Ouwsterhaule. Het publieke belang betreft het voorkomen van ongewenste milieueffecten van de voormalige stortplaats. Het financiële risico dat de provincie loopt is de schade in geval van lekkage in de bodemafdichting.

Programma	Ruimte en Klimaat
Rechtsvorm (bestuurder GS)	Stichting (ambtelijke vertegenwoordiging)
Bestuurswisselingen of veranderingen in openbaar belang	Geen
Resultaat	Beheer stort conform doelstelling. Onderhoud wordt bekostigd uit het jaarlijkse rendement. Resultaat 2024: € 50.000,- Resultaat 2025: -/- € 92.000,- De tekorten wordt gedekt uit het eigen vermogen
Financieel belang in de verbonden partij (orde van grootte)	Initiële storting circa € 780.000,- (26% van nazorgkapitaal).
Eigen en vreemd vermogen verbonden partij	Eigen vermogen 31-12-2024: € 2,9mln. Eigen vermogen 31-12-2025: € 2,8 mln.
Financiële risico's provincie	Min: € 20.000,- Max: € 500.000,- Participatie 26%, Kans: 1% Berekend risico: € 1.300,-

Categorie 4: Overige verbonden partijen

4.1 Fonds Nazorg Stortplaatsen, Leeuwarden

De betrokkenheid van de provincie vloeit voort uit de Wet milieubeheer. Het Nazorgfonds Stortplaatsen is een 'spaarpot' waaruit de kosten van nazorg van relatief jonge stortplaatsen worden gedekt. Deze nazorg beoogt te voorkomen dat het publieke belang wordt geschaad door milieuvervuiling als gevolg van gebrek aan onderhoud aan en tijdig vervangen van voorzieningen van overgedragen (gesloten) stortplaatsen.

Het belangrijkste financiële risico dat de provincie loopt zijn hoge opruimkosten wegens bodemverontreiniging als gevolg van falende beschermende voorzieningen. Lang onopgemerkte bodemverontreiniging kan leiden tot schade bij derden. In verband met dit soort risico's is een risicovoorziening in het fonds opgenomen.

Er vallen zeven stortplaatsen onder de nazorgregeling, waarvan 3 droge stortplaatsen, 3 kleinschalige baggerspeciestortplaatsen en 1 grote baggerspecie stortplaats. Aan vijf van de zeven stortplaatsen is een voorlopige heffing opgelegd en geïnd. Voor stortplaats Skinkeskâns is de heffing al in 2005 definitief vastgesteld en geïnd. Voor Drachtstervaart zijn de voorlopige eindheffing en sluitingsverklaring in 2025 aan de gemeente Smallingerland afgegeven.

Programma	Ruimte en Klimaat
Rechtsvorm (bestuurder GS)	Fonds Wet Milieubeheer (gedeputeerde M.A.C. de Vries)
Bestuurswisselingen of veranderingen in openbaar belang	Geen
Resultaat	2024: -/- € 17.000,- 2025: -/- € 403.000,-
Financieel belang in de verbonden partij (orde van grootte)	De gelden van Fonds Nazorg Stortplaatsen Fryslân zijn in de periode van 2008 tot en met 2025 uitgeleend aan provincie Fryslân. Hierover betaalde de provincie jaarlijks een vaste rentevergoeding van 4,24% aan het Nazorgfonds. Vanaf 2025 kan het Nazorgfonds de gelden weer beleggen in aandelenfondsen, obligaties en via de provincie onderbrengen bij de schatkist. PS hebben hiervoor het beleggingsstatuut van het Nazorgfonds op 23 oktober 2024 vastgesteld.
Eigen en vreemd vermogen verbonden partij	Eigen vermogen 2024: € 3,0 mln. Eigen vermogen 2025: € 2,6 mln. Voorzieningen 2024: € 19,9 mln. Voorzieningen 2025: € 20,3 mln.
Financiële risico's provincie	Door een tegenvallend resultaat over 2025 is de eigen vermogenspositie van het Nazorgfonds ultimo 2025 niet langer op het gewenste niveau. Het totale eigen vermogen van het Nazorgfonds bedraagt ultimo 2025 ca. € 2,6 mln., dat is ca. € 0,5 mln. lager dan het gewenste niveau. Het risico dat het huidige eigen vermogen van het Nazorgfonds ontoereikend zal

	blijken te zijn bij het optreden van een calamiteit wordt evenwel als zeer laag ingeschat.
--	--

4.2 Omgevingsberaad Waddengebied, Leeuwarden

In 2020 is het voormalige Regiecollege Waddengebied overgegaan in het Omgevingsberaad Waddengebied (OBW). Het OBW is een van de drie onderdelen van een nieuwe governance voor het Waddengebied, zoals medio 2019 aangekondigd door de minister van Infrastructuur en Waterstaat en de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. De andere twee onderdelen zijn: het Bestuurlijk Overleg Waddengebied en de Beheerautoriteit Waddenzee.

Het Omgevingsberaad Waddengebied is een platform waar gestructureerd discussies over het Waddengebied worden geïnitieerd en gevoerd, alsook informatie uitgewisseld. Gebruikers van het Waddengebied (zoals havens, visserij, landbouw, recreatie en toerisme), natuur- en milieuorganisaties en de Waddenacademie nemen deel aan dit beraad. Rijk en regionale overheden gebruiken het OBW voor het bespreken en toetsen van beleidsvoorstellen. De heer Brok, Commissaris van de Koning van Fryslân is in zijn functie als rijksheer, voorzitter van het OBW én vicevoorzitter van het Bestuurlijk Overleg Waddengebied, zodat de connectie tussen beide overleggen goed geborgd is.

Financiering ervan vindt plaats door Rijk, provincie, gemeenten en waterschappen. Afspraken zijn vastgelegd in een werkplan.

Programma	Bestuur
Rechtsvorm (bestuurder GS)	Convenant (Commissaris van de Koning in zijn rol als rijksheer)
Bestuurswisselingen of veranderingen in openbaar belang	Niet van toepassing.
Resultaat	2024: € 8.000,- 2025: € 12.000,-
Financieel belang in de verbonden partij (orde van grootte)	De bijdragen zijn als volgt verdeeld: Rijk 30% Provincies 40% Gemeenten 20% Waterschappen 10% Bijdrage provincie Fryslân 2026: € 47.300,- 2027: € 48.500,- (begroot)
Eigen en vreemd vermogen verbonden partij	Niet van toepassing
Financiële risico's provincie	Geen

4.3 Regioboard Noordoost Fryslân, Leeuwarden

De Regioboard bestaat uit negen leden, drie vanuit overheid, drie vanuit het onderwijs en drie ondernemers. Samen met de onafhankelijk voorzitter en de programmaorganisatie werkt de Regioboard aan de economische groei van de regio, de stabilisatie van de werkgelegenheid en aan een grote innovatieslag. Daarnaast beoordeelt de Regioboard of projecten gesubsidieerd worden uit de Regio dealgelden.

Vanaf 1 januari 2020 worden projecten van de Regio deal Noordoost Fryslân aangejaagd door een nieuwe programmaorganisatie, voorlopig genoemd Versnellingsagenda. Om de samenwerking in de regio slagvaardig aan te jagen wordt er nauw samengewerkt met het bedrijfsleven, onderwijs en de overheid. Op 11 maart 2020 zijn vertegenwoordigers van deze partijen officieel geïnstalleerd in de Regioboard Noordoost Fryslân.

Programma	Bestuur
Rechtsvorm, bestuurder GS	Convenant (gedeputeerde S. Knol)
Bestuurswisselingen of veranderingen in openbaar belang	Geen
Resultaat	De resultaten worden per project gepresenteerd
Financieel belang in de verbonden partij (orde van grootte)	De bijdragen voor de diverse projecten worden opgebracht door de EU, gemeenten, bedrijfsleven, onderwijs en provincie Fryslân
Eigen en vreemd vermogen verbonden partij	Niet van toepassing
Financiële risico's provincie	Geen

Financiële risico's provincie

De financiële risico's van de verbonden partijen worden voor het grootste deel afgedekt door de Reserve risicobuffer, zie paragraaf 4.3 Risicobuffer revolverende middelen. Hierin staan de risico's van de verbonden partijen FOM, FSFE, NOM, Windpark Fryslân (FHW BV) en de revolverende uitzettingen opgenomen. Het totaal van financiële risico's voor de provincie bij de andere verbonden partijen (die niet apart in de risicobuffer zijn vermeld) bedraagt per 30-06-2026 € 158,4 mln. (Per einde van 2025 was dat eveneens € 158,4 mln.)

Het grootste deel hiervan heeft betrekking op onderstaande verstrekte leningen:

- de hybride lening van € 50 mln. uitgegeven aan de NWB;
- de converteerbare obligatielening van € 76,5 mln. verstrekt aan Alliander (*conversie van deze lening naar aandelen staat gepland op 15 december 2026*);
- de achtergestelde lening van € 31,8 mln. verstrekt aan Alliander.

Het restantbedrag, €130.000, heeft betrekking op het risico bij Stortplaats Ouwsterhaule.

Vanwege de hoge kredietwaardigheid van zowel Alliander als de NWB is het financieel risico, het tijdelijk of permanent afwaarderen van de hoofdsom van een van bovengenoemde leningen, zeer laag (nihil). De leningen leggen daardoor geen beslag op het in paragraaf 2 vermelde Weerstandsvermogen.

Paragraaf 6. Grondbeleid

6.1 Samenvatting grondbezit

Het grondbeleid van de provincie faciliteert de provinciale opgaven in het landelijk gebied maar ook op het gebied van infrastructuur en mobiliteit. Wij concentreren ons op de lopende opgaven die in ons begroting zijn opgenomen. Uitgangspunt hierbij is dat wij grond aankopen en verkopen die wij inzetten voor onze opgaven.

De Provinciale grondbank

In de provinciale grondbank zijn alle gronden opgenomen die bij de provincie in bezit zijn. Dit zijn gronden voor onze (vaar) wegen, gronden voor de aanleg van natuur, veenweide, infrastructuur en ruil- en restgronden. De provincie heeft ruim 15.000 ha grond, waarvan ruim 12.000 ha structureel bezit (wegen, meren, vaarwegen, etc.). De resterende gronden zijn gronden die in tijdelijk bezit zijn ten bate van de provinciale opgaven.

Naast infrastructurele werken hebben wij grote opgaven ten aanzien van de landbouw, natuur, veenweide en stikstof. Voor deze opgaven maken we gebiedsgerichte plannen die al uitgewerkt of nog in voorbereiding zijn. Bij deze vraagstukken is de inzet van grond vaak één van de bepalende factoren. Bij de vaststelling van plannen wordt daarin ook het mandaat tot aankoop van gronden voor Gedeputeerde Staten opgenomen. Indien een plan nog in voorbereiding is dan is dit mandaat er nog niet, terwijl het wel wenselijk kan zijn om een strategische aankoop te doen. Er doen zich soms kansen voor die een bijdrage kunnen leveren aan bestaande of in voorbereiding zijnde plannen.

Strategische Grondvoorraad

Provinciale Staten heeft hiervoor een investeringskrediet Strategische Grondvoorraad (SGV) van € 23,5 mln. beschikbaar gesteld om snel op deze kansen te kunnen inspringen. Deze kansen hebben zich sinds het beschikbaar stellen van het krediet voorgedaan. Er is op dit ogenblik grond aangekocht voor € 20,8 mln. (mei 2026). De eerste aankopen (gezamenlijk 34,5 ha) dateren uit 2021. Deze gronden zullen worden ingezet voor het Veenweideprogramma en blijven nog op voorraad. Daarnaast is er een aantal potentiële aankopen aangewezen waarover momenteel marktconsultatie plaatsvindt.

Nationale Grondbank

Als alternatief voor de SGV zet het college daarom in voorkomende gevallen de Nationale Grondbank (NGB) in. Het Rijk en het ministerie van LNV hebben de NGB ingesteld als aanvulling op het provinciaal grondinstrumentarium (grondbanken, grondvoorraden, etc.). Het doel van de NGB is het faciliteren van de gebiedsprocessen in het kader van de transitie landelijk gebied (realisatie opgaven Nationaal Programma Landelijk Gebied – NPLG) en de transitie van de landbouw. De NGB kan door provincies worden ingezet voor aan- en verkoop van agrarische gronden en bedrijven. Aankopen door de NGB komen op naam en de balans van de Staat en rusten niet op de provinciale begroting.

Aankoopplan

Door Provinciale Staten zijn de moties “Regie op grond” (bij de beleidsbrief landbouw januari 2025) en “Faasje op Grunbeleid” (bij de behandeling van het plan van aanpak rest-opave NNN januari 2026) aangenomen die vragen om provinciale regie op actief grondbeleid. Het college heeft een aankoopplan toegezegd voor het najaar van 2026. Dat plan voorziet in een integraal beeld van de verwervingsopgave en aanvullend instrumentarium. In de Kadernota is aangekondigd dat dit plan zowel incidentele als structurele financiële consequenties heeft. De financiële consequenties van het plan worden vervolgens via de reguliere P&C-cyclus voorgelegd.

6.2 Grondaankopen per beleidsprogramma

Programma 2 Infrastructuur

De grotere infrastructurele projecten zijn grotendeels gerealiseerd of bevinden zich in de afrondende fase. Hoewel de fysieke uitvoering daarmee vergevorderd is, wordt nog intensief gewerkt aan de juridische en administratieve afhandeling. Hierbij gaat het onder meer om het vastleggen van rechten en het in overeenstemming brengen van de eigendomssituatie met de uitgevoerde werkzaamheden en gemaakte afspraken.

Daarnaast dienen nog diverse percelen te worden geruild of overgedragen aan overheden en andere interne programma's, zodat beheer, onderhoud en natuurontwikkeling aansluiten bij de feitelijke eigendomssituatie.

Parallel hieraan is gestart met de verkoopopgave die uit deze projecten voortvloeit. Deze wordt in nauwe afstemming met andere provinciale opgaven uitgevoerd, waarbij waar mogelijk wordt ingezet op grondruilingen en interne overboekingen.

In de tabel onderaan deze paragraaf is het areaal van het programma Infrastructuur groter dan in de voorgaande rapportage. Dit wordt veroorzaakt doordat het project Haak om Leeuwarden in de eerdere telling niet volledig was meegenomen.

Programma 3- Natuur en Landbouw

Voor de natuurontwikkeling worden via diverse lopende gebiedsprocessen diverse (grond)verwervingen en bedrijfsverplaatsingen uitgevoerd. De belangrijkste opgave voor de natuurontwikkeling is de realisatie van het Natuur Netwerk Nederland (NNN).

In het voorjaar van 2025 is met het rapport 'Healweis weromsjen Natuurnetwerk Nederland' een tussenstand voorgelegd aan Provinciale Staten. PS heeft opdracht gegeven aan Gedeputeerde Staten om een plan van aanpak uit te werken voor de realisatie van de restopgave van het NNN met de focus op de cruciale hectares en daarnaast de kansen voor de natuur buiten het NNN te onderzoeken via Grip op Kwaliteit. Het plan van aanpak is in januari 2026 voorgelegd aan PS. Er is besloten om als eerste in te zetten op het doelgericht versterken van de grondstrategie door het verjongen van de voorraad ruilgrond en de toepassing van flexibele pachtconstructies. Ten tweede wordt er ingezet op het opnieuw begrenzen van natuur door, waar het kan, natuur gelegen buiten het NNN uit te ruilen met natuur binnen het NNN.

De realisatie van natuur blijft plaatsvinden op vrijwillige basis. De beschikbare middelen binnen het natuurpact worden voor alle prioriteiten ingezet. Wij gaan een maximale inspanning leveren om de doelen binnen NNN zoveel mogelijk te realiseren, samen met Natuer mei de Mienskip (NmdM). De natuurontwikkeling vindt plaats in de gebieden De Mieden, Beekdal-Linde, Alde Feanen en Koningsdiep. Hierin wordt nauw samengewerkt met de gebiedscommissies. In de overige gebieden wordt samen met NmdM de natuurontwikkeling opgepakt. Uitgaande van de inzet van het gehele grondinstrumentarium wordt de realisatie op ca. 200 hectare begroot.

De doelstelling is om NNN-gronden die zijn ingericht via een openbare procedure te verkopen aan een eindbeheerder. Hiertoe is in het eerste kwartaal van 2026 een nieuw beleid Verkoop ingerichte natuur door Gedeputeerde Staten vastgesteld. Het doel hiervan is meer hectares ingerichte natuur te verkopen zonder dat dit ten koste gaat van het beheer hiervan. De verkoop van ingerichte natuurgronden wordt begroot op ca. 100 hectare per jaar.

Programma 4 Ruimte en Klimaat: Veenweide

De voortgang van de grondverwerving binnen het Veenweideprogramma is gering. Voor de projecten De Hegewarren en Aldeboarn De Deelen Zuid is het merendeel van de grondaankopen inmiddels gerealiseerd. Met de resterende grondeigenaren wordt in overleg gezocht naar mogelijkheden voor verplaatsing en/of andere passende oplossingen.

Voor de overige projecten binnen het Veenweideprogramma vindt de grondverwerving plaats in opdracht van of in afstemming met de Nationale Grondbank. In de praktijk betekent dit dat het Rijk, op advies van de provincie, gronden aankoopt met het oog op toekomstige inzet binnen gebiedsgerichte processen.

De voortgang van de verwerving wordt mede beïnvloed door de huidige dynamiek op de grondmarkt. Hoewel het aantal grondtransacties (en aanbod) beperkt is, laten de transacties die wel plaatsvinden vaak uitzonderlijk hoge verkoopprijzen zien. Deze prijsontwikkeling leidt tot een sterk gespannen markt, waarbij private partijen, en in het bijzonder agrarische ondernemers, regelmatig biedingen uitbrengen die aanzienlijk boven het niveau van de door de overheid gehanteerde taxatiewaarden liggen.

Programma 5 Economie en Mienskip: Terpenproject

Bij het verkrijgen van belangrijke terpen in onze provincie werken wij samen met het Rijk. Wij hebben 7 terpen in ons bezit dus wij hebben nog een opgave. Er wordt nu onderzocht wat met flankerend beleid (kwalitatieve verplichting of verpachting onder beperkingen) nog aanvullend kan worden bereikt om de archeologische waarden van de terppercelen voor de toekomst beter te beschermen.

Overig vastgoedbezit

De provincie heeft ca. 12.000 ha structureel bezit, waarvan het grootste deel bestemd is voor (vaar)wegen en de Friese meren. Daarnaast hebben wij diverse eigendommen die wij zelf gebruiken of verhuren. Het gaat bijvoorbeeld om:

- Brug- en sluiswachterswoningen
- Huisvesting (steunpunten) voor weg- en waterbeheer door de hele provincie
- Verhuur van oeverstroken, ligplaatsen voor recreatie arken/boten en steigers
- Tijdelijk verworven gronden die wij verpachten (ruim 2.000 ha)
- Een aantal busremises
- Het Afsluitdijk Wadden Center
- Diverse gronddepots

Ons structureel bezit wordt door de aankoop van busremises de komende jaren in stappen uitgebreid.

Overzicht aan- en verkopen gronden ten behoeve van de provinciale opgaven

Het onderstaande overzicht geeft inzicht in de te verwerven en te verkopen hectares grond ten behoeve van de provinciale opgave. Een '0' betekent dat het bedrag of aantal hectare heel klein is en is afgerond op nul. Een '-' betekent dat het echt nul is.

te verwerven ha	totaal te verwerven	verworven per 01-06-2026	verworven in 2026	nog te verwerven
Programma 2 Infrastructuur	3.836	3.796	13	40
Programma 3 Natuur en Landbouw	5.258	3.529	149	1.729
Programma 4 Ruimte en Klimaat: Veenweide	556	336	-	220
Programma 5 Economie en Mienskip: Terpenproject	11	4	-	7

x € 1.000.000	totaal te verwerven	verworven per 01-06-2026	verworven in 2026	nog te verwerven
Programma 2 Infrastructuur	132	131	1	1
Programma 3 Natuur en Landbouw	222	124	5	98
Programma 4 Ruimte en Klimaat: Veenweide	35	18	-	18
Programma 5 Economie en Mienskip: Terpenproject	1	0	-	0

te verkopen ha	totaal te verkopen	verkocht per 01-06-2026	Verkocht in 2026	nog te verkopen
Programma 2 Infrastructuur	2.035	1.565	190	469
Programma 3 Natuur en Landbouw	4.938	1.620	60	3.318
Programma 4 Ruimte en Klimaat: Veenweide	556	-	-	556
Programma 5 Economie en Mienskip: Terpenproject	-	-	-	-

x € 1.000.000	totaal te verkopen	verkocht per 01-06-2026	Verkocht in 2026	nog te verkopen
Programma 2 Infrastructuur	62	51	3	11
Programma 3 Natuur en Landbouw	189	38	3	122
Programma 4 Ruimte en Klimaat: Veenweide	22	-	-	22
Programma 5 Economie en Mienskip: Terpenproject	-	-	-	-

6.3 Risico's

De grondprijzen zijn grillig. Gemiddeld is de agrarische grondprijs in onze provincie de laagste van alle provincies maar kent deze nog steeds een stijgende lijn. Grond wordt duurder, waarbij gronden steeds meer via openbare inschrijving worden aangeboden. Voor onze provinciale opgaven leidt dit tot kostenstijgingen. Daarbij worden onze eigen gronden ook meer waard.

Bij functieverandering van grond (voor realisatie van bijvoorbeeld de natuur en-of wateropgave) worden eventuele afwaarderingen vanuit de projecten bekostigd. Deze afwaarderingen of het aangaan van kwalitatieve verplichten (met functievermindering) zijn alleen mogelijk indien er ook daadwerkelijk budgetten voor gereserveerd zijn.

Paragraaf 7. Bedrijfsvoering

Inleiding

In deze begroting 2027 komen alle provinciale ambities en doelen en de uitvoering van de wettelijke taken bij elkaar. De provinciale organisatie levert een belangrijke bijdrage aan deze ambities, doelen en wettelijke taken en stuurt op de realisatie hiervan.

De organisatie heeft hierin te maken met toenemende maatschappelijke verwachtingen, meer wet- en regelgeving die bovendien complexer wordt en een krappe arbeidsmarkt. Digitalisering blijft zich in een hoog tempo ontwikkelen, wat vraagt om structurele investeringen. De aandacht voor uitvoerbaarheid, menselijke maat en betrouwbare dienstverlening blijft onverminderd groot.

Dit vraagt om een wendbare en professionele organisatie met een bedrijfsvoering die werkt als een geoliede machine. Daarom investeren wij in:

1. Procesgericht werken
2. Digitaal en datagedreven werken
3. Sturen op kwaliteit en resultaat
4. Bouwen aan een sterke organisatie met trotse medewerkers
5. Duurzaamheid & maatschappelijke impact

In het programma Bedrijfsvoering staan onze ambities, doelen en resultaten op het gebied van de bedrijfsvoering. In deze paragraaf lichten we de volgende onderdelen nader toe:

- De inzet van personeel, de ontwikkeling van het formatiebudget, inclusief bezetting (vast en tijdelijk personeel) en inhuur
- Organisatieontwikkeling en de uitvoering van het HR-beleid (human resources) en ziekteverzuim
- Het programma Digitale Transformatie
- De rechtmatige organisatie
- Fraude en onregelmatigheden

1. De inzet van personeel

In onderstaand overzicht staat het totaal van de bedrijfsvoeringskosten. Daarbij wordt specifiek inzicht gegeven in het deel formatiebudget, uitgesplitst naar salarissen (voor vast en tijdelijk personeel) en inhuur. Daarnaast is ook de dekking voor de formatie aangegeven. Dit betreft het tijdschrijven op met name investeringsprojecten en specifieke uitkeringen van het Rijk.

Inzet beschikbare middelen						
<i>Exploitatie</i>	Realisatie 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
<i>Bedragen x € 1.000,-</i>						
Uitgaven						
Formatiebudget						
- salarissen	82.058					
- inhuur	10.460					
Subtotaal formatiebudget	92.518	103.060	104.780	93.378	88.782	86.846
Overige personeelskosten	1.707	2.174	2.257	1.724	1.854	1.854
Kosten automatisering	7.623	8.707	7.919	6.874	6.867	6.761
Kosten huisvesting	5.790	8.168	8.314	8.281	8.261	8.328
Overig	5.883	7.940	11.336	8.279	7.080	7.226
Totaal bedrijfsvoeringskosten (A)	113.520	130.049	134.606	118.536	112.843	111.015
Dekking						
Dekking formatie	17.641	21.182	16.410	10.944	9.150	7.136
Bijdrage van derden	2.364	1.741	975	926	925	929
Totaal dekking (B)	20.004	22.923	17.385	11.871	10.075	8.066
Saldo van lasten en baten (A-B)	93.515	107.126	117.221	106.665	102.768	102.949

Toelichting

Het bedrijfsvoeringsbudget is opgebouwd uit personele en materiële kosten. Een deel van deze kosten wordt gedekt door bijdragen van derden en door tijdschrijven op met name projecten en specifieke uitkeringen.

De salarissen worden jaarlijks geïndexeerd met de (verwachte) CAO stijging. Voor het jaar 2027 is hier al rekening mee gehouden. Op realisatiebasis geven we aan wat de verdeling is tussen salaris provinciaal personeel en inhuur. De salarislaster nemen de komende jaren af. Dit heeft met name te maken met de afname van een aantal tijdelijke en projectbudgetten waar personeel een onderdeel van uitmaakt.

In het formatiebudget, zoals we dat hierna verder toelichten, wordt duidelijk dat het hierbij gaat om het deel van het formatiebudget dat fluctueert en weer kan toenemen op het moment dat er extra middelen beschikbaar worden gesteld door Provinciale Staten en/of derden, voor de uitvoering van taken en/of projecten. De flexibele schil voor inhuur en/of tijdelijke dienstverbanden neemt dan weer toe. Deze ontwikkeling maken we steeds zichtbaar in deze paragraaf en is de basis voor de strategische personeelsplanning.

Formatiebudget

Onderstaand overzicht toont de ontwikkeling van het formatiebudget in de begroting ten opzichte van de Berap 2026. Dit totaal sluit aan op het subtotaal formatiebudget wanneer het formatiebudget van € 290.700 in 2026 en € 302.300 in 2027 en verder meegenomen wordt.

In het overzicht is aangegeven of de uitbreiding van formatie wordt gedekt uit bijdragen van derden of uit middelen van de provincie zelf. Daarnaast is per wijziging aangegeven onder welk mandaat deze is doorgevoerd.

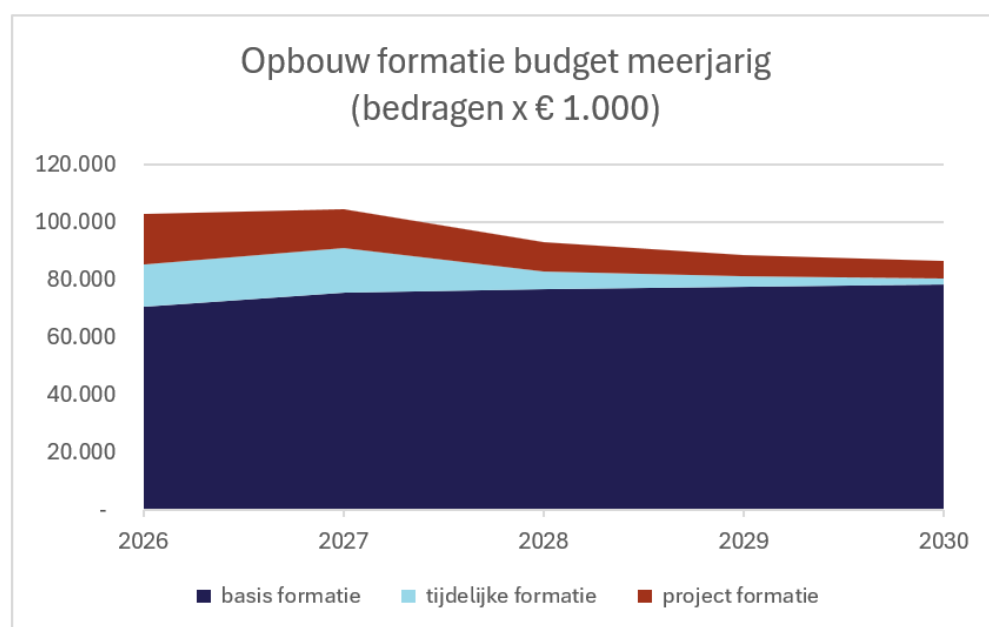
Ontwikkeling formatiebudget (bedragen x € 1.000,-)		Budget	Dekking	2026	2027	2028	2029	2030
Berap 2026				102.733	96.967	87.235	84.145	82.858
Wijzigingen onder GS mandaat	Nominaal 2027	Basis			3.226	3.038	3.047	3.077
PS 24-6-2026	Kadernota 2027	Tijdelijk		156	1.172	2.052	1.225	699
PS 23-9-2026	Berap 2026 correctie	Tijdelijk		-120	-120	-120	-120	-120
Wijzigingen onder GS mandaat	Spreadingswet	Tijdelijk				286	154	
Wijzigingen onder GS mandaat	Meicirculaire 2026	Tijdelijk			3.235	587	29	29
Begroting 2027				102.769	104.478	93.076	88.480	86.543

Toelichting

De mutaties ten opzichte van de berap 2026 hebben betrekking op de toekenning van de nominale prijsontwikkeling (prijsinflatie) aan de formatiebudgetten. Daarnaast is de formatie voor de uitvoering van de kadernotavoorstellen 2027 en de meicirculaire provinciefonds 2026 (inclusief de spreidingswet uit een eerdere circulaire) in de begroting verwerkt.

Het formatiebudget is meerjarig opgebouwd uit budget voor salarissen (vast en tijdelijk personeel) en inhuur. Een deel van dit budget is structureel. Het tijdelijke deel bestaat deels uit middelen die wij ontvangen van derden voor bijvoorbeeld de uitvoering van taken en projecten en deels uit middelen die Provinciale Staten beschikbaar stellen. Dit maakt dat het formatiebudget flexibel is en meebeweegt met de opgaven van de organisatie.

Dit leidt tot het volgende overzicht van het formatiebudget waarin op hoofdlijnen zichtbaar wordt hoe het formatiebudget zich meerjarig ontwikkelt op begrotingsbasis. Daarbij is onderscheid gemaakt tussen de basisformatie (voor onze basis/structurele taken), tijdelijke formatie (budget voor extra taken met een bepaalde looptijd) en projectformatie (verantwoording via tijdschrijven).

Toelichting

Zoals hiervoor is aangegeven stijgt het budget voor de basisformatie door de toekenning van nominale prijsontwikkeling voor 2027. Zowel de tijdelijke als project formatie dalen de komende jaren door het aflopen van de periode waarvoor deze middelen beschikbaar zijn gesteld.

Inzet op de BBV taakvelden

In onderstaande tabel maken we inzichtelijk wat de inzet van personeel en middelen is op de verschillende beleidsthema's. Het gaat hierbij om de beleidsthema's zoals deze wettelijk zijn vastgelegd in het BBV (Besluit begroten en verantwoorden), waarbij de 'overhead' apart is weergegeven. Deze laatste mag vanaf 2017 niet meer toegerekend worden aan de programma's. Overhead wordt hierbij als volgt gedefinieerd: 'alle kosten die samenhangen met de sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primaire proces'. De enige uitzondering hierop is de toerekening van overhead aan te activeren investeringen, deze mag nog wel rechtstreeks plaatsvinden.

Het nieuwe BBV heeft als één van de uitgangspunten dat de baten en lasten van overheden onderling beter vergelijkbaar moeten zijn waarmee benchmarks worden vergemakkelijkt. Onderdeel van deze transparantie is het opnemen van de toedeling van de bedrijfsvoeringskosten aan de zogeheten

‘taakvelden’ binnen de Informatie voor derden (IV3) die elke overheid moet aanleveren bij het CBS. Hierbij blijft het voor Provinciale Staten inzichtelijk, omdat deze taakvelden aansluiten bij de diverse beleidsthema’s. Zie ook bijlage 12 voor de gehele toerekening van de baten en lasten naar de BBV taakvelden.

Meerjarenbegroting per taakveld BBV					
	Lasten				
<i>Bedragen x € 1.000,-</i>	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
Bestuur	5.780	6.043	6.027	6.072	5.820
Verkeer en vervoer	19.364	19.570	19.371	19.515	19.698
Water	6.450	4.453	3.692	3.169	2.710
Milieu	8.170	10.856	5.836	5.400	5.477
Natuur	15.679	16.950	13.263	10.862	10.814
Regionale economie	6.735	6.735	5.196	5.319	4.088
Cultuur en maatschappij	6.378	6.669	5.889	5.512	5.561
Ruimte	5.982	5.571	5.174	4.178	4.120
Investerings	4.341	4.153	4.289	4.227	4.324
Onderhanden werk inrichtingsgebieden	404	348	351	355	0
Voorzieningen	444	438	442	447	451
Overhead	50.323	52.820	49.005	47.787	47.952
Saldo bedrijfsvoeringskosten	130.049	134.606	118.536	112.843	111.015

Bezetting

Onderstaand overzicht laat de ontwikkeling zien van het aantal fte met een provinciaal dienstverband (vast en tijdelijk, peildatum juni 2026).

Inzicht in bezetting provincie Fryslân	2026	2027	2028	2029	2030
	Januari	Januari	Januari	Januari	Januari
Bezetting arbeidsovereenkomst onbepaalde tijd (fte)	718	726	712	700	680
Bezetting arbeidsovereenkomst bepaalde tijd (fte)	92	55	3		
Totaal	810	781	715	700	680

Toelichting

De bezetting bedroeg op 1 januari 2026 810 fte. De komende jaren neemt deze af door natuurlijk verloop, vanwege pensionering en de afloop van tijdelijke contracten. Daar tegenover zal staan dat een deel van de ontstane vacatures weer opnieuw ingevuld zal worden. Kaderstellend daarbij is het toegekende financiële kader voor de formatie.

2. Programma O&O (organisatie-ontwikkeling) en de uitvoering van het HR-beleid

2.1 Organisatieontwikkeling

Voor de ontwikkeling van de organisatie is het Organisatieplan 2023-2027 de basis. Vanaf 2026 werkt de organisatie vanuit het Concernplan. Hierin zijn de doelstellingen uit het Organisatieplan vertaald naar de managementcyclus. De doelstellingen zijn uitgewerkt naar KPI's. Via kwartaal- en maandgesprekken wordt de voortgang gevolgd.

Het Concernplan kent vier pijlers:

1. Geoliede machine

Op orde: een organisatie die soepel functioneert, in control is én ruimte creëert voor samenwerking en vakmanschap

2. **Samenwerking**

In verbinding: een organisatie die van binnenuit samenwerkt als één geheel en van buitenaf als één overheid wordt ervaren

3. **Cultuur**

Warme zakelijkheid: een cultuur waarin mensen met plezier samenwerken, eigenaarschap tonen en ruimte voelen om zich te ontwikkelen

4. **Leiderschap**

Richting en ruimte: een organisatie waar leiderschap zichtbaar is op alle niveaus en ontwikkeling vanzelfsprekend is

2.2 HR beleid

De organisatie werkt gestructureerd en integraal met verschillende HR instrumenten. We lichten hieronder een aantal van deze instrumenten toe, inclusief acties voor 2027.

Werving en selectie

De arbeidsmarkt blijft ook in 2027 uitdagend en vraagt om een actieve, zichtbare en toekomstgerichte aanpak van werving en selectie. Met name voor specialistische en moeilijk vervulbare vacatures blijft de arbeidsmarktkrapte merkbaar. In 2027 ontwikkelen we door naar strategisch recruitment en arbeidsmarktcommunicatie.

Om aantrekkelijk te blijven voor de medewerker van de toekomst, zetten we gericht in op arbeidsmarktcommunicatie, arbeidsmarktcampagnes en het versterken van onze zichtbaarheid als werkgever. Ook wordt de 'werken-bij' website verder ontwikkeld om vacatures en informatie toegankelijker en aantrekkelijker te presenteren voor potentiële kandidaten. Via online kanalen, netwerken en platforms zoals LinkedIn blijven we actief zichtbaar op de arbeidsmarkt. Daarnaast breiden we campus recruitment verder uit. We onderhouden en versterken de samenwerking met onderwijsinstellingen en regionale partners, onder andere via banenbeurzen, carrièredagen, stages en traineeprogramma's. Hiermee willen we jong talent aan de organisatie verbinden en bijdragen aan een duurzame instroom van nieuwe medewerkers.

Banenafpraak/participatiebanen

Op basis van de Participatiewet 2015 is afgesproken dat werkgevers die meer dan 25 fte in dienst hebben een aantal medewerkers met afstand tot de arbeidsmarkt in dienst nemen (arbeidsbeperkten, geregistreerd in het doelgroepenregister). Het percentage wordt jaarlijks landelijk bepaald en is op dit moment nog niet bekend. Vooralsnog gaan we uit van een gelijke doelstelling als in 2026, het realiseren van 30 fta (1 fta is 25,5 uur per week).

Leren en ontwikkelen

In 2027 wordt verder gebouwd aan een samenhangende aanpak voor leren en ontwikkelen binnen de organisatie. Cultuur- en leiderschap, teamontwikkeling en duurzame inzetbaarheid worden meer met elkaar verbonden, zodat medewerkers en teams gericht kunnen groeien in lijn met de organisatiedoelen. Het Persoonlijk Budget Duurzame Inzetbaarheid (PBDI) krijgt daarbij een belangrijkere rol: door de co-wijziging verschuift de aandacht nadrukkelijk naar het versterken van vaardigheden en het stimuleren van opleiding en ontwikkeling. Ook wordt geïnvesteerd in moderne digitale leermiddelen, zodat medewerkers op een toegankelijke manier kunnen blijven leren en zich kunnen voorbereiden op de toekomst. Het team Leren & Ontwikkelen zal versterkt worden om de gewenste ontwikkeling te realiseren en te ondersteunen.

Traineeprogramma's

Voor de inzet van trainees nemen we in 2027 deel aan de netwerken Platform Zakelijke Dienstverlening Leeuwarden en Werken in Friesland. We onderzoeken in 2027 of we onze deelname in deze netwerken gaan uitbreiden en/of zelf een traineeprogramma starten. Een eigen traineeprogramma zal daarbij in ieder geval extra inzet vragen qua ontwikkeling en begeleiding.

2.3 Transitieplan HR/Strategische PersoneelsPlanning

In 2025 zijn middelen beschikbaar gesteld voor de organisatie om de ambities uit het bestuursakkoord te realiseren, een aantal wettelijke taken waarvoor onvoldoende formatie beschikbaar was en middelen voor de transitie van de organisatie. Hiervoor is een plan opgesteld. In 2026 heeft de organisatie verder invulling gegeven aan strategische personeelsplanning, zodat een scherp beeld ontstaat op welke plekken in de organisatie een beweging - of transitie - nodig is. Het transitieplan volgt de indeling van de CAO, die bestaat uit fasen. Fase 1 richt zich op loopbaanontwikkeling, waarbij medewerkers zelf worden gestimuleerd te investeren in hun loopbaan, gekoppeld aan het perspectief van de organisatie. Dit draagt bij aan de gewenste interne mobiliteit. Fase 2 richt zich op pre-mobiliteit. Medewerkers waarvan het de verwachting is dat de betreffende functies sterk zullen veranderen of misschien vervallen, krijgen in deze fase de mogelijkheid en de middelen om zich bijvoorbeeld om te scholen of een loopbaantraject te volgen. Fase 3 komt in beeld als er sprake is van boventaligheid en medewerkers begeleid worden van Werk naar Werk.

In 2027 werken we aan de verdere invulling van de transitie.

2.4 ARBO en vitaliteit

De provincie heeft een aantal wettelijke verplichtingen op het gebied van ARBO en vitaliteit. Vanuit de ambitie van goed werkgeverschap wil de organisatie zorgen voor een prettige en veilige werkomgeving en daarmee de duurzame inzetbaarheid van medewerkers. Het gaat in 2027 om thema's als het voorkomen en begeleiden van ziekteverzuim, werkdruk/werkstress en (sociale) veiligheid op de werkvloer.

2.5 CAO

In 2026 is een tweejarige cao afgesproken van 1 juli 2026-1 juli 2028. Voor 2027 is rekening gehouden met 4% loonstijging waarbij het onderhandelingsresultaat uitkomt op 2,5%. Het verschil tussen de begroting en de werkelijke CAO zal verrekend worden met de stelpost nominaal. Voor 2028 is eveneens rekening gehouden met een loonstijging van 4%. Voor de 1^e helft van dat jaar is het onderhandelingsresultaat 2,2% waarmee er een ruimte is van 1,8% voor de nieuwe CAO per 1 juli 2028.

3. Het programma Digitale Transformatie

De provincie werkt aan verdere digitalisering om de organisatie toekomstbestendig te maken en efficiënt te laten functioneren. De huidige digitale ontwikkelingen gaan snel en vragen om blijvende investeringen in onder andere samenwerking, data-analyse en bedrijfsvoering.

De in 2023 beschikbaar gestelde incidentele middelen zijn niet voldoende om structurele kosten zoals licenties, beheer en doorontwikkeling te dekken, omdat deze jaarlijks sterk stijgen. Structurele financiering ontbreekt voor beheer en doorontwikkeling.

Digitalisering vraagt daarnaast om regie en investeringen in digitale veiligheid, nieuwe wetgeving, datedreven werken en moderne dienstverlening, waarbij elke nieuwe investering leidt tot hogere structurele lasten. De provincie onderzoekt daarom welke middelen structureel aanvullend nodig zijn en welke kosten binnen de reguliere bedrijfsvoering kunnen worden opgevangen.

Hieronder lichten we toe waar het programma Digitale Transformatie zich in 2027 op richt.

3.1 Digitale fitheid en verandervermogen

In 2027 blijven we investeren in de digitale fitheid van medewerkers en teams. Digitale fitheid gaat over het kunnen werken met digitale middelen. Het gaat ook over bewust omgaan met informatie, privacy, veiligheid, data en kunstmatige intelligentie. Daarnaast vraagt digitalisering om persoonlijke wendbaarheid: het vermogen om mee te bewegen met nieuwe werkwijzen, nieuwe technologie en veranderende verwachtingen.

We ontwikkelen de Digitale Academie verder als samenhangend leer- en ontwikkelaanbod. Medewerkers krijgen toegang tot leerlijnen voor digitale basisvaardigheden, informatiebewustzijn, veilig digitaal werken, privacy, AI en datedreven werken. Teams die nieuwe digitale werkwijzen invoeren, krijgen ondersteuning bij adoptie en verandering.

Daarmee versterken we de uitvoeringskracht van de organisatie. Medewerkers krijgen meer houvast in een digitale werkomgeving en teams kunnen beter inspelen op veranderingen in hun werk.

3.2 Regie op informatiewetten

De hoeveelheid informatie- en digitaliseringswetgeving neemt toe. Deze wetgeving raakt onder meer digitale dienstverlening, openbaarheid, informatiehuishouding, gegevensbescherming, cybersecurity en AI. De wetten hangen met elkaar samen en raken vaak dezelfde processen, systemen, gegevens en verantwoordelijkheden. Digitaliseringswetgeving is daarmee geen losse juridische opgave, maar een brede organisatieopgave.

In 2025 en 2026 hebben we hiervoor een belangrijke basis gelegd. De informatiewetten zijn geclusterd in portefeuilles, het eigenaarschap is belegd en de Regietafel Informatiewetten is ingericht op managementniveau. In 2027 zetten we de stap van structuur naar aantoonbare beheersing. We richten een nalevingsdashboard in, werken met een risicogestuurde roadmap en rapporteren periodiek over voortgang, risico's en afhankelijkheden. Daarbij sturen we niet op een statisch eindbeeld van 100% compliance, maar op aantoonbare beheersing, transparantie over restrisico's en tijdige bijsturing.

3.3 Informatiebeveiliging en digitale weerbaarheid

Digitale veiligheid is een randvoorwaarde voor betrouwbare dienstverlening en bestuurlijke legitimiteit. De afhankelijkheid van digitale systemen neemt toe. Tegelijkertijd worden digitale dreigingen complexer. Daarom blijven we informatiebeveiliging in 2027 structureel borgen in beleid, processen, projecten, beheer, inkoop en leverancierssturing.

We toetsen kritieke processen op informatiebeveiligingsrisico's en volgen verbetermaatregelen actief op. Nieuwe digitaliseringsprojecten beoordelen we vanaf de start op informatiebeveiliging, privacy en toegankelijkheid. Daarmee voorkomen we dat risico's pas laat in een traject zichtbaar worden.

Daarnaast blijven we investeren in bewustwording en gedrag. Informatiebeveiliging is niet alleen een verantwoordelijkheid van specialisten. Iedere medewerker heeft hierin een rol. Via trainingen, communicatie en oefeningen vergroten we het bewustzijn en versterken we de digitale weerbaarheid van de organisatie.

3.4 Datagedreven werken en slimme processen

Datagedreven werken helpt ons om beter te sturen, sneller inzicht te krijgen en processen slimmer in te richten. In 2027 voeren we de datastrategie verder uit. We maken afspraken over eigenaarschap, definities, datakwaliteit en verantwoord gebruik van data. Daarmee leggen we een stevigere basis voor betrouwbare managementinformatie, dashboards en dataproducten.

We gebruiken data en digitalisering ook om processen eenvoudiger en beter bestuurbaar te maken. Daarbij richten we ons op processen die in 2027 prioriteit krijgen en veel impact hebben op dienstverlening, uitvoering of interne sturing. Het doel is niet om bestaande werkwijzen één-op-één te digitaliseren, maar om processen eenvoudiger, transparanter en gebruiksvriendelijker te maken.

3.5 Structurele borging en sturing na 2027

In 2027 brengen we in beeld wat nodig is om digitalisering vanaf 2028 structureel te organiseren en te financieren. Daarbij kijken we naar formatie, benodigde expertise, budget voor goederen en diensten, beheerlasten, samenwerking met andere overheden en keuzes tussen zelf doen, samen doen of uitbesteden. De uitkomsten betrekken we bij de reguliere planning- en controlcyclus en de bestuurlijke besluitvorming over de begroting 2028 en verder.

4. De rechtmatige organisatie

Rechtmatig betekent dat wat de provincie doet voldoet aan de wet- en regelgeving. Dit geldt voor allerlei activiteiten zoals aanbestedingen, arbeidsomstandigheden, subsidieverstrekking en informatieverstrekking. Bij de rechtmatigheidsverantwoording gaat het specifiek om het financieel beheer: alle inkomsten, uitgaven en veranderingen op de balans moeten volgens de wet- en regelgeving verwerkt zijn in de administratie.

In de jaarrekening leggen wij verantwoording af over de rechtmatigheidsafwijkingen boven de met het normenkader vastgestelde verantwoordingsgrens. In de paragraaf bedrijfsvoering worden de afwijkingen nader toegelicht en wordt aangegeven hoe de beheersing is vormgegeven, welke maatregelen zijn of worden genomen om verbeteringen aan te brengen zodat het handelen conform wet- en regelgeving in processen wordt geborgd.

De uitkomsten van de controles zoals opgenomen in het Controleplan verbijzonderde interne controle 2027 vormen de basis voor de rechtmatigheidsverantwoording. Dit plan wordt begin 2027 opgesteld.

5. Fraude en onregelmatigheden

Als onderdeel van het verder borgen van integriteit en weerbaarheid wordt net als in de afgelopen jaren nadrukkelijk aandacht besteed aan frauderisicobeheersing. De jaarlijkse fraude-risicoanalyse op de risicovolle processen vindt plaats. In deze analyse wordt ook beoordeeld of er aanvullende beheersmaatregelen wenselijk zijn. Het fraudebeleid wordt nader vormgegeven, verder geoptimaliseerd en geprofessionaliseerd.

Paragraaf 8. Uitvoering en Handhaving

Deze paragraaf geeft een nadere toelichting op de taken van de provincie op het gebied van vergunningverlening, toezicht en handhaving. Met de komst van de Omgevingswet is de terminologie aangepast. De term VTH is vervangen door U&H, wat staat voor Uitvoering en Handhaving. In deze nieuwe benadering valt vergunningverlening onder het begrip uitvoering, terwijl handhaving zowel toezicht als daadwerkelijke handhaving omvat.

Hoewel U&H de nieuwe officiële term is, wordt in de praktijk nog regelmatig de oude term VTH gebruikt. Beide termen worden daarom nog naast elkaar gehanteerd.

Bevoegd bestuursorgaan

Gedeputeerde Staten is het bevoegde bestuursorgaan voor de uitvoering van U&H taken. De juridische grondslag hiervoor ligt in landelijke wetgeving en provinciale verordeningen. Er zijn ook overeenkomsten op basis waarvan GS een rol heeft, bijvoorbeeld het Schone Lucht Akkoord (SLA).

Uitvoering

De taken zijn belegd binnen de provinciale organisatie en bij de omgevingsdiensten FUMO en ODG. Bij de FUMO (Fryske Utfieringstsjinst Miljeu en Omjouwing) is een breed pakket aan milieutaken ondergebracht. Dit betreft voornamelijk U&H-taken en de advisering op specialistische terreinen als externe veiligheid, bodem en geluid.

De ODG (Omgevingsdienst Groningen) is één van de zes omgevingsdiensten die is aangewezen als Seveso-omgevingsdienst. De ODG richt zich op de uitvoering van de U&H-taken voor de majeure risicobedrijven in de drie Noordelijke provincies. Zij voert deze taken uit voor de provincie Fryslân en de provincies Groningen en Drenthe.

Mandaat

Gedeputeerde Staten hebben aan de ambtelijke provinciale organisatie, de FUMO en ODG mandaat verleend, zodat zij de aan hen opgedragen taken kunnen uitvoeren. Over gevoelige zaken vindt overleg en afstemming met de verantwoordelijk portefeuillehouder plaats. Als provincie hebben wij ons mandaat inmiddels aangepast naar het landelijk uniform mandaat. Dit uniform mandaat is erop gericht dat de omgevingsdiensten de aan hen opgedragen taken efficiënt en onafhankelijk (binnen de grenzen van het verleende mandaat) kunnen uitvoeren.

Uitvoering en Handhaving: bijdrage aan doelen

Het karakter van het U&H instrumentarium maakt dat er veelal sprake is van een indirecte bijdrage aan de realisatie van doelen uit verschillende beleidsvelden. De basisgedachte is dat normconform gedrag, een goede naleving van wet- en regelgeving, bijdraagt aan veiligheid, gezondheid en een duurzame leefomgeving. Zo versterkt een goede uitvoering van U&H-taken de naleving van wet- en regelgeving en wordt met de inzet van het U&H instrumentarium bijgedragen aan de realisatie van doelen uit de beleidsvelden:

- 2.3 Instandhouding provinciale infrastructuur;
- 3.1 Natuur;
- 4.2 Water en Bodem;
- 4.3 Milieu;
- 4.4 Energietransitie;
- 5.1 Economie.

Uitvoering en Handhaving: beleid

Voor de uitvoering van de U&H-taken stellen Provinciale Staten verordeningen (zoals de Omgevingsverordening) en Gedeputeerde Staten uitvoeringsbeleid (U&H strategie) vast. Het vaststellen van een uitvoerings- en handhavingsstrategie volgt uit afdeling 13.2 van het Omgevingsbesluit. Het beleid is in de volgende documenten vastgelegd:

- Uitvoering & Handhavingsstrategie provincie Fryslân 2025-2028 (UHS); Hierin is het algemene beleidskader voor de uitvoering van U&H taken opgenomen. De UHS beschrijft de uitgangspunten, doelen (wat) en strategieën (hoe) voor de uitvoering en handhaving. De UHS is van toepassing op alle U&H taken die door de eigen organisatie (thustaken) en door de FUMO worden uitgevoerd (de zogenaamde plustaken).
- Uitvoering & Handhavingsstrategie Fryslân 2025-2028; Dit beleidsdocument bevat het uniforme beleid voor de U&H-taken die door de Friese gemeenten en de provincie wettelijk verplicht bij de FUMO zijn ondergebracht. Het is wettelijk verplicht dat dit beleid voor de basistaken uniform moet zijn op het niveau van een omgevingsdienst zodat dit bijdraagt aan een gelijk speelveld voor inwoners en bedrijven en zorgt voor een efficiënte uitvoering door de FUMO.
- U&H strategie Noordelijke maat; Hierin is het beleidskader opgenomen voor de majeure risico-bedrijven (Seveso bedrijven) waarvan de U&H-taken door de ODG worden uitgevoerd voor de drie Noordelijke provincies.

Wat willen we bereiken?

De wet- en regelgeving waarin GS als het bevoegde gezag is aangewezen bevat specifieke doelen. GS heeft medebewind voor deze landelijke regelgeving en streeft op deze doelen goede naleving na. De Omgevingswet biedt overheden keuzeruimte om doelen voor de leefomgeving te bereiken. In de POVI is een strategische en lange termijn visie voor de fysieke leefomgeving opgenomen. Vanuit het Rijk wordt gewerkt aan een Nationaal Milieu Programma wat vertaald dient te worden naar regionaal niveau. Deze vertaling vindt zijn weg via de instrumenten uit de U&H-beleidscyclus en wordt uitgewerkt in de U&H strategie. Daarin is voor verschillende onderwerpen nader uitgewerkt op welke wijze een bijdrage wordt geleverd aan wettelijke en andere beleidsdoelen door een goede uitvoering van de wettelijke U&H-taken en wordt een bijdrage geleverd aan een veilige, gezonde en duurzame leefomgeving. De samenleving stelt hogere eisen aan een gezonde en veilige leefomgeving. Dit vraagt om een actueel U&H-beleidskader, een goede vertaling van strategisch beleid naar uitvoering, een strategische inzet van capaciteit en een effectief inzetbaar instrumentarium. Daarom wordt een versterking en borging van de U&H beleids- en operationele cyclus nagestreefd.

Uitvoering en Handhaving: uitvoeringsprogramma en -jaarverslag

De U&H strategie is uitgewerkt in een operationele uitvoeringsprogramma. Het jaarlijkse uitvoeringsprogramma bevat een meer gedetailleerde uitwerking van de verwachte resultaten en de daarvoor benodigde inzet vanuit de provinciale organisatie, de FUMO en de ODG. In jaarverslagen wordt na afloop gerapporteerd aan - en verantwoording afgelegd door - Gedeputeerde Staten over de uitvoering van de U&H-taken. Het verslag is tevens een belangrijk evaluatiemoment: ligt de uitvoering op koers, is er aanleiding om te (her)prioriteren en/of doelen bij te stellen.

Inhoudelijke speerpunten

Hieronder worden enkele inhoudelijke speerpunten benoemd:

- Beleidsontwikkeling

Er wordt in IPO-verband bijgedragen aan de ontwikkeling van (landelijk) U&H-beleid. Daarbij sluiten wij aan bij de programmalijnen uit de bestuurlijke IPO-agenda Ruimte en leefomgeving (2024-2028). Binnen deze programmalijnen vallen onderwerpen als gezonde leefomgeving, veilige leefomgeving, externe veiligheid, vervoer gevaarlijke stoffen, drugsafvaldumpingen, varend ontgassen, circulaire economie en U&H, klimaat en U&H, zeer zorgwekkende stoffen, financiële zekerheidstelling, diepe plassen, versterking VTH-stelsel en Nationaal Milieuprogramma.

- De doorontwikkeling en versterking van het VTH-stelsel

De aanbevelingen uit het rapport “Om de leefomgeving” van de Commissie Van Aartsen (2021) zijn de afgelopen jaren omgezet en uitgewerkt in een groot aantal verbetervoorstellen. Dit heeft plaats gevonden in het Interbestuurlijk programma (IBP VTH). Het IBP-VTH is inmiddels afgerond. In januari 2025 hebben het Rijk, VNG, IPO en OD-NL samenwerkingsafspraken ondertekend. Daarmee committeren alle partijen zich tot de implementatie en borging van de verbetervoorstellen, zodat dit - uiteindelijk - bijdraagt aan een daadwerkelijke verbetering van het VTH-stelsel. Een belangrijk onderdeel hiervan is dat de omgevingsdiensten, waar een belangrijk deel van de uitvoering van U&H-taken (al dan niet wettelijk verplicht) is ondergebracht meer robuust moeten worden en in staat moeten worden gesteld om meer onafhankelijk de aan hen opgedragen taken uit te kunnen voeren. Het gaat dan om onderwerpen als de financieringssystematiek van omgevingsdiensten, robuustheidscriteria, ontwikkelen van een kennisinfrastructuur en adequate informatie-uitwisseling en monitoring. Hierbij is samenwerking binnen de U&H-keten en een regionale versterking van de uitvoeringspraktijk een belangrijk uitgangspunt om te komen tot de gewenste robuuste omgevingsdiensten. Een belangrijke basisvoorwaarde is dat onder de deelnemers in de omgevingsdienst een gezamenlijk en gedragen beeld aanwezig is van wat zij van een omgevingsdienst verwachten en (in hun rol als eigenaren van de omgevingsdienst) de middelen beschikbaar stellen die daarvoor nodig zijn.

- Majeure risicobedrijven

Fryslân kent 14 majeure risicobedrijven (peildatum 1 januari 2026). De uitvoering van U&H-taken bij deze bedrijven is, zoals eerder aangegeven, opgedragen aan de ODG. De uitvoering van deze taken vindt plaats overeenkomstig de productie- en kwaliteitsnorm “Noordelijke Maat” zoals die tussen de provincies Fryslân, Groningen en Drenthe met de ODG is overeengekomen.

- Coördinatie & regie en samenwerking

Gedeputeerde Staten hebben de wettelijke taak tot coördinatie en afstemming tussen overheden en andere organisaties in Fryslân die betrokken zijn bij de uitvoering van U&H-taken. Deze samenwerking heeft een beleidsmatig en kaderstellend karakter. De onderwerpen komen voort uit de meerjarenagenda, aangevuld met actuele thema's en worden behandeld in het Fries U&H-overleg. Hierin zijn de Friese gemeenten, het Wetterskip, FUMO en andere relevante partijen zoals het Openbaar Ministerie, terreinbeherende organisaties, en Rijkswaterstaat vertegenwoordigd. Het Fries U&H-overleg zal zich in 2027 in toenemende mate richten op de implementatie/borging van de onderwerpen die gericht zijn op het versterken van het Friese VTH-stelsel. Onderwerpen die raken aan de omgevingsdienst zullen in FUMO-verband worden opgepakt. Wij stemmen onze inzet af op de implementatie-afspraken die landelijk worden gemaakt voor het verbeteren van het U&H-stelsel.

Als provincie werken we veel en intensief samen met andere overheden, uitvoeringsorganisaties en andere instanties in concrete zaken. Deze samenwerking is erop gericht om daar waar nodig krachtadig en als één overheid te kunnen acteren. Wij doen dit onder andere in:

- Noordelijk verband: met provincie Groningen, Fryslân en Drenthe en Politie Noord-Nederland;
- Waddengebied met o.a. provincie Groningen, Fryslân en Noord-Holland maar ook Rijkswaterstaat en Beheer Autoriteit Wadden;
- Samenwerking toezicht bij de Natura 2000 – gebieden met o.a. terreinbeherende organisaties It Fryske Gea, Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten.

Paragraaf 9. Grote projecten

In deze paragraaf worden de grote projecten en programma's van de provincie Fryslân beschreven. Het gaat om projecten en programma's met een meerjarig karakter waarvan Provinciale Staten hebben besloten tot uitvoering over te gaan. Deze projecten en programma's hebben een grote maatschappelijke impact en dragen bij aan het realiseren van de provinciale doelstellingen, waaronder de resultaatdoelstellingen uit het bestuursakkoord. Daarnaast kennen zij (significante) bestuurlijke, juridische en/of financiële risico's. De provincie vervult in de projecten en programma's een regisserende of stimulerende rol.

Het doel van de paragraaf is Provinciale Staten periodiek inzicht te geven in de voortgang van deze en toekomstige grote projecten en programma's. Jaarlijks wordt in overleg met de auditcommissie bepaald welke projecten en programma's voldoen aan de criteria om in de begroting van het volgende jaar te worden opgenomen.

Per project of programma wordt ingegaan op:

- de besluiten van Provinciale Staten;
- de financiële stand van zaken (provinciaal aandeel);
- de acties in 2027;
- de belangrijkste risico's;
- een overzicht van bijbehorende SPUK's en de risico's op terugbetaling.

Overzicht projecten

Projecten

1. Vismigratierivier
2. Bruggen/Sluis Kornwerderzand
3. ERTMS
4. Treinstation Leeuwarden Middelsee

Programma's

5. Natuurpact: uitvoering natuurontwikkelingsopgave
6. Programma Natuur
7. Uitvoeringsprogramma Maatregelen Landelijk Gebied (UMLG)
8. Veenweide
 - 8a. Veenweideprogramma 2021-2031
 - 8b. Aldeboarn-De Deelen
 - 8c. Hegewarren
 - 8d. Idzegea

1. Vismigratierivier

PS-besluiten

- Op 21 december 2011 hebben Provinciale Staten de Bestuursovereenkomst Afsluitdijk (inclusief ambitie agenda Afsluitdijk) vastgesteld.
- Op 21 januari 2015 hebben Provinciale Staten diverse provinciale budgetten vastgesteld.
- Op 20 april 2016 hebben Provinciale Staten besloten geen wensen of bedenkingen kenbaar te maken voor vaststelling van vier Realisatieovereenkomsten met RWS.
- Op 20 april 2016 hebben Provinciale Staten het Provinciaal Inpassingsplan voor de Vismigratierivier (VMR) vastgesteld.

- Op 28 november 2018 hebben Provinciale Staten het reparatieplan van het Provinciaal Inpassingsplan vastgesteld.

De financiële stand van zaken

Vismigratierivier deel 1 en 2

Vismigratie deel 1, coupure

INKOMSTEN x € 1.000,-	Realisatie	Begroting	Totaal
	2015-2025	2026-2030	
Provinciale middelen	2.700	0	2.700
Derden	15.700	600	16.300
TOTAAL	18.400	600	19.000

UITGAVEN x € 1.000,-	Realisatie	Begroting	Totaal
	2015-2025	2026-2030	
Bestedingen (inclusief via RWS)	19.000	0	19.000
TOTAAL	19.000	0	19.000

Vismigratie deel 2, rivier

INKOMSTEN x € 1.000,-	Realisatie	Begroting	Totaal
	2015-2025	2026-2030	
Provinciale middelen	4.300	1.800	6.100
Derden	36.800	18.800	55.600
TOTAAL	41.100	20.600	61.700

UITGAVEN x € 1.000,-	Realisatie	Begroting	Totaal
	2015-2025	2026-2030	
Bestedingen	33.700	28.000	61.700
TOTAALSALDO	33.700	28.000	61.700

Via de septembercirculaire 2026 provinciefonds wordt € 1,2 mln verwacht van het Ministerie LNV, dit is nog niet opgenomen in bovenstaande tabel.

Provincie Fryslân is sinds 2018 opdrachtgever namens de vijf initiatiefnemers van de VMR: de Waddenvereniging, It Fryske Gea, Sportvisserij Nederland, Coalitie Blauwe Hart Natuurlijk en NetVISwerk. Het project wordt grotendeels gefinancierd door subsidies vanuit o.a. het Waddenfonds, Nationale Postcode Loterij, het Rijk en Europa.

Wat gaan wij doen in 2027?

In 2020 is de realisatie van de VMR gestart. Het project is volop in realisatie. De VMR wordt op basis van zes deelcontracten gerealiseerd:

Contract I = Rijkscontract – Doorlaatmiddel Afsluitdijk en inzwemopeningen
Contract II = Estuariëne deel Waddenzeezijde
Contract III = Estuariëne deel IJsselmeerzijde
Contract IV = Oostelijke en Zuidelijke Dam IJsselmeerzijde
Contract V = Westflank IJsselmeerzijde
Contract VI = Binnenzijde VMR, afsluitmiddel, inregelfase en beheer & onderhoud

De eerste vijf deelgebieden zijn gerealiseerd en worden reeds beheerd en onderhouden. Het laatste deelgebied (contract VI) zal in 2027 worden afgerond. De VMR zal in 2027 functioneel zijn. Daarna start de inregelfase met onderzoek & monitoring om te komen tot een stabiel systeem.

In juni 2027 is Provincie Fryslân de host voor de International Fish Passage Conference. De conferentie valt samen met de opening van de VMR.

Risico's

- Het realisatiecontract voor het laatste deelgebied is in mei 2026 gesloten. Er blijft een financieel rest-risico op dit punt, wanneer tussentijds scope, financiering of externe ontwikkelingen wijzigen (een nieuwe pandemie of oorlog bijvoorbeeld).
- Sinds februari 2026 is het onrustig in het Midden-Oosten. De geopolitieke onrust zorgt voor hogere brandstof- en energieprijzen, brede inflatie en hogere prijzen voor goederen en een verstoring van toeleveringsketens. Deze externe ontwikkeling heeft een directe financiële impact op het project. Als de geopolitieke onrust langdurig aanhoudt heeft dit dermate financiële gevolgen die niet door het project kan worden opgevangen. Dit kan in het uiterste geval leiden tot aanvullende financieringsbehoefte.
- Voor de realisatie van de VMR wordt gebruik gemaakt van meerdere subsidies. De definitieve subsidiebedragen worden uitgekeerd na afronding van het project en zijn afhankelijk van daadwerkelijke kosten, de toerekenbaarheid van activiteiten en de beoordeling door de subsidieverstrekkers. Indien de definitieve subsidietoekenningen lager uitvallen dan waarvoor in de projectfinanciën is uitgegaan, ontstaat er mogelijk een (co)financieringsissue. Dit kan in het uiterste geval leiden tot aanvullende financieringsbehoefte.

2. Bruggen/sluis Kornwerderzand

PS-besluiten

- In het kader van het uitvoeringsprogramma De Nieuwe Afsluitdijk (DNA) is 21 januari 2015 € 10 mln. gereserveerd als regionale bijdrage in de investeringskosten voor de sluis Kornwerderzand.
- In het coalitieakkoord 2015-2019 is een bedrag van € 5 mln. beschikbaar gesteld.
- 17 juni 2020 hebben Provinciale Staten besloten geen wensen of bedenkingen kenbaar te maken voor de vaststelling van de Bestuursovereenkomst (BOK) Sluis Kornwerderzand en hebben €100 mln. investeringskrediet beschikbaar gesteld voor de nieuwe bruggen en de voorbereidende werkzaamheden voor de sluis.
- 22 december 2022 hebben Provinciale Staten ingestemd met het voorfinancieren van de € 26,5 mln. marktbijdrage. En zijn geen wensen en bedenkingen ingebracht tegen het besluit van het college van GS om in te stemmen met de model overeenkomst “inning marktbijdrage”.
- 8 november 2023 hebben PS ingestemd met het beschikbaar stellen van de resterende € 4,5 mln. als provinciale bijdrage voor het project Sluis Kornwerderzand.

Financiële stand van zaken

Sluis en Bruggen Kornwerderzand

Verkenning, studie en voorbereidingskosten Sluis

INKOMSTEN x € 1.000,-	Realisatie	Begroting	Totaal
	2014-2025	2026-2030	
Provinciale middelen	3.000	0	3.000
Derden	1.400	0	1.400
TOTAAL	4.400	0	4.400

UITGAVEN x € 1.000,-	Realisatie	Begroting	Totaal
	2014-2025	2026-2030	
Bestedingen	4.400	0	4.400
TOTAAL	4.400	0	4.400

Bruggen Kornwerderzand

INKOMSTEN x € 1.000,-	Realisatie	Begroting	Totaal
	2014-2025	2026-2030	
Provinciale middelen	3.500	0	3.500
Derden	0	96.500	96.500
TOTAAL	3.500	96.500	100.000

UITGAVEN x € 1.000,-	Realisatie	Begroting	Totaal
	2014-2025	2026-2030	
Bestedingen	13.200	86.800	100.000
TOTAALSALDO	13.200	86.800	100.000

De € 100 miljoen is gebaseerd op het investeringskrediet 2020 vastgesteld door PS.

Totale provinciale middelen voor de sluis en bruggen bedragen € 19,5 mln, waarvan is € 3 mln besteed aan de voorbereiding c.a. sluis en € 3,5 mln zit in de dekking van de bruggen. Resteert € 13 mln. Tot en met 2025 is € 13,2 mln besteed aan de bruggen. Met het Rijk wordt overlegd hoe verder te gaan met het project. De reeds gemaakte kosten worden daarbij betrokken.

Wat gaan we doen in 2027?

In 2020 is een BOK met het Rijk gesloten voor de realisatie van het project. Sindsdien hebben zich diverse ontwikkelingen voorgedaan dit heeft geleid tot een herijking van het project en is een nieuwe raming met prijspeil 2024 opgesteld. Vervolgens is in het najaar van 2025 met de minister afgesproken dat het project programmatisch aangepakt zal worden. Langs vier sporen (bruggen, sluis incl. verzilting, vaargeulen en nieuwe bestuurlijke afspraken) is het project verder uitgewerkt.

De verwachting is dat in 2026 door het Rijk en brede regio afspraken worden gemaakt over scope, risicoverdeling, eventuele tekorten, vervolg, etc. Deze worden vervolgens vastgelegd in een nieuwe BOK. De regiopartijen hebben de bereidheid uitgesproken hun bijdrage te indexeren vanaf 2020. De indexatie van de marktbijdrage is ook een opgave voor de provincies al dan niet tezamen met de marktpartijen. In 2027 zullen de gezamenlijke overheden werken aan de verdere voorbereiding van de nieuwe, bredere bruggen in de A7, het opstellen van een aangepast sluisontwerp waarin de noodzakelijke verziltingsmaatregelen worden geïntegreerd en de verruiming van de vaargeulen in het IJsselmeer.

Risico's

Voor het project zijn risico's benoemd m.b.t. de verruiming van de sluis, de bouw van de bruggen en het verdiepen van de vaargeulen. Naar aanleiding van de herijking van het project zijn sommige risico's komen te vervallen. De belangrijkste actuele risico's voor het project zijn hieronder opgenomen.

- In de oorspronkelijke financiële dekking van het project (2020) is rekening gehouden met besparingen en verdien-effecten. Deze onderdelen zullen in de nieuwe bestuursovereenkomst weer een plek moeten krijgen aangezien ze nog steeds onderdeel zijn van de regionale dekking.
- De bruggen in de A7 bij Kornwerderzand zijn einde levensduur. Een storingsvrije afwikkeling van het weg- en vaarwegverkeer kan niet meer worden gegarandeerd. Ondanks de afspraken die er zijn gemaakt over een spoedige vervanging, blijft vooreerst het risico bestaan dat storingen kunnen optreden.
- Er zijn afspraken gemaakt over de aanpak van de sluis en in samenhang daarmee het treffen van verziltingsmaatregelen. Hoewel er kansrijke maatregelen zijn onderkend, blijven er nog diverse onzekerheden en risico's bestaan of deze maatregelen in voldoende mate het verziltingsprobleem reduceren.
- Ook stikstof is nog een risico, aangezien er sprake is van een toename van de scheepvaart intensiteit van en naar de IJsselmeerregio. Dit leidt tot een, zij het zeer beperkte toename van stikstofdepositie.
- Bij de oorspronkelijk financiële opzet van het project was ons uitgangspunt dat er over het regionale financieringsdeel BTW gecompenseerd kan worden. Tevens was de aanname dat de marktbijdrage leidt tot het kunnen verrekenen van BTW. Dit moet nog nader uitgezocht worden.
- De provincie heeft voor het project reeds € 16 mln. aan kosten gemaakt. Deze kosten zullen worden ingebracht als projectkosten en zijn onderdeel van de provinciale bijdrage van € 19,5 mln. Mocht er geen overeenstemming met het Rijk worden bereikt dan is er een risico dat deze bijdrage, die grotendeels is besteed aan onderzoeken en capaciteit, deels of niet wordt verrekend door het Rijk.
- Per 1 januari 2025 is het Rijk gestart met een pilot waarbij vaargeul de Boontjes minder gebaggerd wordt. Een minimale vaardiepte van -3,30 m NAP wordt gegarandeerd. Bij het Rijk is het voornemen deze aangepaste diepte vast te leggen in het Nationaal Waterprogramma in plaats van de huidige – 3.80 NAP.

3. ERTMS

PS-besluiten

- Op 5 november 2021 hebben Provinciale Staten ingestemd met de invoering van het nieuwe treinbeveiligingssysteem European Rail Traffic Management System (ERTMS) op de noordelijke regionale spoorlijnen. Het is een gezamenlijk project van het Rijk en de provincies Groningen en Fryslân. De provincies zijn opdrachtgever voor Arriva voor de ombouw van 68 treinstellen (het geschikt maken voor ERTMS). Het Rijk draagt zorg voor de ombouw van de spoorinfrastructuur voor circa € 310 mln. Het project kent een doorlooptijd tot 2032.

Financiële stand van zaken

Het totale budget voor de ombouw van de treinen bedraagt € 99,5 mln. Hiervoor draagt de provincie Fryslân € 10 mln. bij en de provincie Groningen € 20 mln. (naar rato omvang van de concessie: 1/3 Fryslân en 2/3 Groningen). De bijdrage van de provincie Fryslân wordt gedekt uit de te realiseren besparing in de concessie. Via een Specifieke Uitkering (SPUK) ontvangen de provincies van het Rijk naar rato het resterende bedrag. Met de middelen verbouwt treinfabrikant Stadler de treinstellen voor Arriva.

3. ERTMS

INKOMSTEN x € 1.000,-	Realisatie	Begroting	Totaal
	2021-2025	2026-2030	
1. Provinciale middelen	0	10.000	10.000
2. Derden	6.615	13.663	20.278 *
TOTAAL	6.615	23.663	30.278

UITGAVEN x € 1.000,-	Realisatie	Begroting	Totaal
	2021-2025	2026-2030	
1. Bestedingen	6.615	23.663	30.278
TOTAAL	6.615	23.663	30.278

TOTAAL x € 1.000,-	Realisatie	Begroting	Totaal
	2021-2025	2026-2030	
1. Subtotaal inkomsten	6.615	23.663	30.278
2. Subtotaal uitgaven	6.615	23.663	30.278
TOTAAL SALDO	0	0	0

* Totaal verwacht bedrag prijspeil 2025 is € 23.214.196. Indexering voor de latere jaren moeten nog worden opgenomen in de begroting.

SPUK (bedragen x €1.000,-)	Looptijd	Besteed	Nog te besteden	Totaal beschikking	Terugbetaal-risico	Toelichting/ Beheersmaatregelen
E22 ERTMS Eur Rail Traffic Man System	2020-2035	€ 6.616	€ 16.598	€ 23.214	Laag	Beschikking wordt verstrekt op basis van lumpsum

Wat gaan we doen in 2027?

De regie op de totale planning en uitvoering van de uitrol van ERTMS op de noordelijke regionale spoorlijnen is belegd bij de landelijke Programmadirectie ERTMS. Arriva zet de operatie voort om alle 68 treinstellen geschikt te maken voor ERTMS. Gelijktijdig laat ProRail de spoorinfrastructuur geschikt maken voor ERTMS. De spoorlijnen Leeuwarden - Harlingen Haven en Leeuwarden - Stavoren worden als eerste van de noordelijke regionale spoorlijnen voorzien van ERTMS. Hierdoor zijn er diverse buitendienststellingen voor het spoor nodig. Arriva regelt het treinvervangend vervoer.

Risico's

- De beide provincies zijn volledig risicodragend voor de ombouw van het treinmaterieel naar verhouding van inbreng.
- Door de vertraging van de STM module (nodig om zowel op het oude beveiligingssysteem als op het nieuwe systeem te rijden) zijn er extra kosten gemaakt en moeten er nog meer extra kosten gemaakt worden. Provincie en Rijk zijn in overleg wie verantwoordelijk is voor deze kosten.
- De indexering is een risico. We zijn met het Rijk overeengekomen dat zij hun bijdrage jaarlijks indexeren voor zover niet is uitbetaald. Onze eigen bijdrage wordt niet geïndexeerd, hetgeen op termijn kan leiden tot een tekort. In het totale budget is circa € 9 mln. beschikbaar voor risicodekking.

- Omdat de noordelijke regionale lijnen als één van de eerste spoorlijnen in Nederland worden omgebouwd naar ERTMS, kunnen er onvoorziene zaken optreden.

4. Treinstation Leeuwarden Middelsee

PS-besluiten

- Op 24 juni 2026 hebben Provinciale Staten ingestemd met het voorstel om € 18 mln. extra vrij te maken voor de realisatie van station Leeuwarden Middelsee. De realisatie van station Leeuwarden Middelsee is cruciaal voor de ontsluiting van de grootschalige woningbouw aan de zuidzijde van Leeuwarden. Het station versterkt bovendien de regionale bereikbaarheid, omdat het een belangrijke hub functie gaat vervullen in het Friese mobiliteitsnetwerk. De provincie heeft met het Rijk en ProRail investeringsafspraken gemaakt om het station ingepast te krijgen in de dienstregeling. Daarnaast is het station door het Rijk opgenomen als nieuw te bedienen station in de hoofdrailnetconcessie van NS.

Financiële stand van zaken

Realisatie van station Leeuwarden Middelsee is het laatste te realiseren project vanuit het convenant Regiospecifiek Pakket Zuiderzeelijn (RSP ZZL). In de uitvoeringsovereenkomst (uit 2014) tussen Rijk, provincie en ProRail staat dat de provincie opdrachtgever is voor realisatie van dit project en de financiële risico's hiervoor draagt. Het project bestaat uit twee fasen. Fase 1 is al gerealiseerd: de aanleg van twee onderdoorgangen en sanering van twee gelijkvloerse spoorwegovergangen. Fase 2 is de bouw van het treinstation zelf, met een beschikbaar provinciaal budget van € 13 mln.

In de laatst vastgestelde raming van ProRail (oktober 2025), volgend uit de verkenningstudie, zijn de investeringskosten van het station geraamd op circa € 31 mln. excl. btw. Dit betekent een financieel tekort van € 18 mln. Met het vaststellen van de Kadernota 2027 op 24 juni 2026 hebben de Staten dit financiële tekort gedicht en kan het project doorgang vinden.

Wat gaan we doen in 2027?

In opdracht van de provincie en in nauwe samenwerking met de gemeente Leeuwarden gaat ProRail de verdere planvoorbereiding uitvoeren, ook wel "Planning en Studies"-fase genoemd. In deze fase wordt de realisatie van het werk voorbereid. Hierbij betrekken we ook belangrijke partijen en de omgeving. We werken toe naar een projectbeslissing (begin 2028), waarmee de aanbesteding voor de realisatie van het station gestart kan worden.

Risico's

- ProRail heeft aangegeven dat bodemstabiliteit een mogelijk risico is voor de realisatie van het project. Onderzoek moet meer inzicht geven naar mogelijke consequenties voor het project.
- Het Rijk heeft met de regio in Q1 2026 afspraken gemaakt over maatregelen op het traject Leeuwarden - Zwolle om het station ingepast te krijgen in de dienstregeling (verbetermaatregelen Meppel). Een mogelijk risico is dat deze maatregelen niet tijdig gerealiseerd zijn voor oplevering van het station. Vooralsnog zijn er geen aanwijzingen dat dit het geval is.

5. Natuurpact: uitvoering natuurontwikkelingsopgave

In 2011 hebben provincies en het Rijk in het Onderhandelingsakkoord Natuur afspraken gemaakt over de decentralisatie van het natuurbeleid. Hiermee zijn provincies verantwoordelijk geworden voor de uitvoering van de Natuuropgave.

De decentralisatie is uitgewerkt in het Natuurpact dat is afgesloten voor de periode 2014 – 2027. De uitvoering van het Natuurpact is in de begroting opgenomen in hoofdstuk 3.1 Natuur. Het betreft daar de planning voor het lopende begrotingsjaar op hoofdlijnen. In deze paragraaf Grote projecten wordt een toelichting gegeven op één van de onderdelen van het Natuurpact: natuurontwikkelingsopgave.

In het kader van het Natuurpact is met het Rijk afgesproken dat in 2027 het Natuur Netwerk Nederland (NNN) wordt gerealiseerd. Provinciale Staten heeft november 2022 besloten dat er maximaal wordt ingezet om het NNN te realiseren. Gelet op de beschikbaarheid van geld, menskracht en beschikbaar instrumentarium is gebleken dat niet zonder meer het gehele NNN in 2027 kan worden gerealiseerd. Vooral het verkrijgen van de benodigde grond dan wel het geïnteresseerd krijgen van grondeigenaren voor natuurbeheer is een cruciale factor voor het slagen van de ambities. En natuurlijk moeten voldoende middelen voorhanden zijn. Met Provinciale Staten is afgesproken dat we uitgaan van de realisatie van 750 ha verwerven/functiewijziging en 2.000 ha inrichting NNN in de periode 2023 t/m 2027. In voorjaar 2025 is middels een Mid Term Review (Healweis Weromsjen NNN) deze opgave door PS herbevestigd.

De realisatie van het NNN wordt in Fryslân gedaan middels vier grote gebiedsontwikkelingsprojecten (Achtkarspelen Zuid, Alde Feanen, Beekdal Linde en Koningsdiep) en de overige opgave via Natuer mei de Mienskip.

PS besluiten

- Op 21 december 2011 hebben Provinciale Staten besloten het onderhandelingsakkoord Natuur (2011) niet te aanvaarden. Provinciale Staten hebben wel de bereidheid uitgesproken te zullen meewerken aan de uitvoering van het akkoord.
- Op 27 juni 2012 hebben Provinciale Staten ingestemd met de Nota 'Natuer & Lanlik Gebiet' en gekozen voor scenario 2 plus: dit scenario betreft de realisatie van de EHS-taakstelling volgens het Onderhandelingsakkoord Natuur met als plus de prioritaire Friese natuurprojecten in Achtkarspelen Zuid, Beekdal Linde en Beekdal Koningsdiep (minimaal 200 en maximaal 500 ha).
- Op 22 januari 2014 zijn Provinciale Staten akkoord gegaan met het Natuurpact tussen de Provincies en het Rijk.
- Op 10 maart 2015 zijn Provinciale Staten geïnformeerd over de ontwikkelingen in het financiële kader van het programma Lanlik Gebiet.
- Op 10 mei 2017 zijn Provinciale Staten geïnformeerd over de uitkomsten van het onderzoek naar de geconstateerde tekorten op de Natuuropgave door BMC.
- Naar aanleiding van dit onderzoek is een aantal scenario's uitgewerkt in het rapport Natuur in Fryslân - Haalbaar en Betaalbaar. Uitgangspunten van deze scenario's waren dat het tekort op de natuuropgave opgelost moest worden, én dat de oplossing gevonden moest worden in de natuurontwikkelingsopgave (1 van de onderdelen van de natuuropgave). Naast de provinciale scenario's is vanuit de mienskip ook een scenario ingebracht. Provinciale Staten hebben op 18 juli 2018 een besluit genomen over deze scenario's. Besloten is om drie scenario's verder uit te werken (waaronder het alternatieve scenario van de mienskip, dat als voorkeursscenario is aangemerkt).
- Op 10 juli 2019 zijn de uitgewerkte scenario's ter besluitvorming voorgelegd aan PS. PS hebben besloten om scenario 5b, Natuer mei de Mienskip (binnen bestaand budget) verder uit te werken door het uitvoeren van 3 pilots en in 2021 een definitieve scenariokeuze te maken. Als terugvaloptie is gekozen voor scenario 3+.
- Op 25 mei 2020 heeft PS het grondbeleid vastgesteld. Dit is relevant voor de grondverwerving voor natuur.
- Op 1 juli 2020 heeft PS de evaluatiecriteria pilots Natuer mei de Mienskip vastgesteld.
- Op 1 december 2020 is PS geïnformeerd over de financiële voortgang Natuurpact.
- Op 24 november 2021 hebben Provinciale Staten de financiële voortgang natuurontwikkelingsopgave besproken. Hierin is een doorkijk gegeven welk budget beschikbaar is voor de komende jaren voor de realisatie van het NNN. In dit stuk is aan de orde geweest dat realisatie in 2027 niet lukt, vanwege onvoldoende inzet capaciteit, te weinig middelen en instrumentarium op basis van vrijwilligheid. PS heeft besloten dat er € 10 mln. in 2022 beschikbaar wordt gesteld voor realisatiekansen prioriteit 3 en 4 NNN (betreft aankopen/functiewijziging, niet voor inzet capaciteit).

- Op 23 maart 2022 hebben Provinciale Staten het aanbod van Natuer mei de Mienskip besproken. NmdM heeft najaar 2021 een aanbod gedaan om 500 ha aan functiewijziging en 1000 ha aan inrichting te doen in de periode t/m 2027 in het NNN buiten de vier gebiedsontwikkelingsprojecten Alde Feanen, Achtkarspelen Zuid, Beekdal Linde en Koningsdiep. PS heeft ingestemd met optie 2, principebesluit: GS op te dragen om met betrekking tot NmdM een aantal voorwaarden uit het aanbod uit te werken, zodat dit in de uitwerking van de herziene planning van het natuурpact meegenomen kan worden.
- Op 20 april 2022 hebben Provinciale Staten de strategische grondnota NNN besproken. Hierin ligt een aantal opties voor de inzet van instrumentarium om de gronden binnen het NNN te realiseren voor natuur. PS heeft ingestemd met optie 3. Dit betekent inzetten op maximale vrijwilligheid in de periode t/m 2027 en inzet op basis van volledige schadeloosstelling vanaf 2028 voor realisatie van prioriteit 1 en 2 NNN. Dit betekent dat er meer capaciteit beschikbaar gesteld moet worden om actiever met de grondaankoop aan de slag te gaan en om meer instrumentarium in te zetten.
- Op 30 november 2022 hebben Provinciale Staten de herziene planning NNN besproken. PS heeft aangegeven dat de provincie haar maximaal gaat inzetten om het NNN te realiseren. En heeft hiervoor ook meer capaciteit beschikbaar gesteld (zowel voor de inzet van NmdM als voor de uitvoering van de strategische grondnota) en daarnaast is de aankoopstop voor het provinciale deel van het NNN (prioriteit 3 en 4 NNN) eraf gehaald zodat we weer in het gehele NNN aan de slag kunnen. Daarnaast is afgesproken dat er in 2025 een Mid Term Review is om de voortgang van de realisatie te bespreken.
- Op 23 april 2025 is de Mid Term Review (Healweis Weromsjen NNN) besproken in PS. Omdat de stemming 21 - 21 was, is de stemming verplaatst naar 28 mei. Met deze stemming heeft PS besloten dat er een plan van aanpak opgesteld wordt voor de realisatie van de resterende opgave met de focus op de cruciale hectares en hierbij te onderzoeken of natuur buiten NNN naar binnen NNN geplaatst kan worden en om te onderzoeken of er minder NNN binnen prioriteit 3 en 4 mogelijk is. Het voorgestelde onderzoek voor het inzetten van volledige schadeloosstelling op basis van onteigening is door PS uit het besluit gehaald. Het plan van aanpak wordt uiterlijk voorjaar 2026 aan PS voorgelegd.
- Januari 2026 is het plan van aanpak NNN in PS behandeld. In het plan van aanpak NNN is een aanpak beschreven voor de realisatie van de resterende opgave met de focus op de cruciale hectares en hierbij is ook aangegeven welke mogelijkheden er zijn om natuur buiten NNN naar binnen NNN te plaatsen. PS is akkoord gegaan met het plan van aanpak en er is afgesproken dat er in 2027 een evaluatie komt.

Te realiseren doelen

Met het NNN wordt een robuust netwerk van natuurgebieden gerealiseerd en de biodiversiteit vergroot. In 2027 is een robuust en samenhangend natuurnetwerk gerealiseerd: vanaf 1-1-2023 betreft dit 750 ha verwerving/functiewijziging en 2.000 ha inrichting NNN t/m 2027. Hiermee is er na 2027 nog een restanttaakstelling van ca. 850 ha verwerving/functiewijziging en 1.600 ha inrichting NNN voor de realisatie van het gehele NNN.

Indicator	doelwaarde 2026
Gerealiseerde hectare Natuurnetwerk Fryslân: grondverwerving/functieverandering (cumulatief)	750 ha
Gerealiseerde hectare Natuurnetwerk Fryslân: inrichting (cumulatief)	2.000 ha

In bovenstaande tabel wordt uitgegaan van de doelrealisatie zoals die met PS is afgesproken. De verwachting is dat dit doel niet zal worden gehaald, zoals eerder gerapporteerd in Healweis Weromsjen NNN. Wij verwachten uit te komen op circa. 350 ha grondverwerving/functieverandering en 1.400 ha inrichting NNN in 2027. Er zijn veel hectares in uitvoering in 2027, maar daadwerkelijke (doel)realisatie is na 2027 aan de orde. Zie hiervoor de toelichting bij "Wat gaan we doen in 2027?".

Financiële stand van zaken

Onderstaand is het overzicht opgenomen van de stand van zaken van het Natuurpact. De programmering in deze tabel is gebaseerd op ingeschatte reële programmering voor 2026 en 2027. In beide jaren zijn er nog voldoende middelen vanuit het Natuurpact beschikbaar. In de begroting 2026 werd nog uitgegaan van een programmering op basis van het scenario 750 ha verwerven/functiewijziging en 2.000 ha inrichting NNN, conform het PS besluit over de herziene planning NNN (november 2022); het beeld was toen nog dat we uitkwamen op een tekort van ca. € 45 mln. De tabel betreft de periode 2014-2027. In deze tabel is voor de realisatiecijfers de peildatum 1/1/2026 aangehouden. Met de huidige (realistische) programmering is het tekort van het Natuurpact in 2027 nihil. Met daarbij de kanttekening dat de eerder afgesproken 750 ha verwerving/functiewijziging en 2.000 ha inrichting NNN niet in 2027 worden gerealiseerd.

In de meerjarenbegroting zijn ook voor de jaren 2028 en verder de budgetten voor uitvoering natuurpact opgenomen. In verband met nog te maken afspraken met het Rijk over het vervolg van het natuurpact na 2027 is onderstaande tabel beperkt tot de periode tot en met 2027.

Natuurpact 2014 t/m 2027			
Natuurpact 2014-2027			
INKOMSTEN x € 1.000, -	Realisatie	Begroting	Totaal
	2014-2025	2026-2027	
1. Rijksmiddelen	467.100	122.300	589.400
2. Provinciale middelen	135.900	28.200	164.100
3. Europese middelen	132.000	14.000	146.000
4. pMJP middelen	20.900		20.900
5. Overige middelen	34.100	5.300	39.400
TOTAAL	790.000	169.800	959.800
UITGAVEN x € 1.000, -	Realisatie	Begroting	Totaal
	2014-2025	2026-2027	
1. Ontwikkelopgave	91.800	26.800	118.600
2. Natura 2000	21.300	10.300	31.600
3. Natuurbeheer	213.900	47.500	261.400
4. Agrarisch natuurbeheer	224.400	55.000	279.400
5. Wet natuurbescherming	1.000	100	1.100
6. Soortenbeleid - weidevogels	5.900		5.900
7. Soortenbeleid - Ganzen	158.100	45.900	204.000
8. Soortenbeleid overige soorten	2.900	3.600	6.500
9. Diversen	45.600	5.700	51.300
TOTAAL	764.900	194.900	959.800
TOTAAL x € 1.000, -	Realisatie	Begroting	Totaal
	2014-2025	2026-2027	
Subtotaal inkomsten	790.000	169.800	959.800
Subtotaal uitgaven	764.900	194.900	959.800
TOTAAL SALDO	25.100	-25.100	0

In de cijfers is rekening gehouden met de realistische lasten en inkomsten, zoals de verhoging van de indexatie voor het Agrarische Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb), de verhoogde kosten voor de ganzenschade, de benodigde inzet voor NmdM en uitvoering strategische grondnota NNN (totaal 18 FTE in de periode 2023 t/m 2027) en vanaf 2024 zijn de rentelasten voor het IKG (Investeringskader Grond) substantieel hoger dan in voorgaande jaren. Op basis van besluitvorming PS (maart 2024) leidt het ganzenbeleid tot hogere kosten binnen dezelfde post, waardoor er minder middelen beschikbaar zijn voor realisatie van natuur.

De verwachting is dat het Rijk de extra lasten voor het ANLb zal compenseren. Daarmee maakt het ANLb geen deel uit van het tekort binnen het Natuurpact.

Vanaf 2028 zal er op het Natuurpact een tekort zijn, dat jaarlijks oploopt als we uitgaan van dezelfde inkomsten in vergelijking tot de verwachte realisatie. Jaarlijks is een budget van ca. € 55 mln. beschikbaar vanuit Rijk en Provincie (vanuit Rijk ca. € 40 tot € 45 mln. en vanuit Provincie ca. € 9 mln. voor natuurbeheer, € 1 mln. voor realisatie NNN en € 3 mln. structurele middelen voor soorten en ganzen) en dit budget wordt aangevuld vanuit Europese middelen. In 2025 was het verschil tussen de inkomsten (€ 75,2 mln.) en de uitgaven (€ 89,2 mln.) € 14 mln. Omdat er vanaf 2028 geen buffer meer is (we komen rond de € 0 uit wat betreft het Natuurpact) is er vanaf 2028 sprake van een tekort als de inkomsten gelijk blijven. In 2027 zullen we met de evaluatie van het NNN hier meer inzicht in geven en onderzoeken hoe met dit verschil om te gaan. Denkrichtingen hierbij zijn om te zoeken naar aanvullend budget vanuit Natuurpact vanaf 2028 en andere budgetten, of minder uit te geven op de onderdelen in het Natuurpact door het aanpassen van de ambities.

Wat gaan we doen in 2027?

Inhoudelijk rapporteren we hier alleen over de voortgang van de natuurontwikkelingsopgave. Voor de andere onderdelen wordt verwezen naar programma 3.1 Natuur. De natuurontwikkelingsopgave wordt uitgevoerd middels enerzijds Natuer mei de Mienskip en anderzijds vier gebiedsontwikkelingsprojecten: Achtkarspelen Zuid, Alde Feanen, Beekdal Linde en Koningsdiep. Algemeen geldt dat we verder gaan met de uitvoering van de natuurontwikkelingsopgave conform de besluitvorming van PS. Hiervoor is een realisatiestrategie opgesteld waar uitvoering aan wordt gegeven. Daarnaast wordt uitvoering gegeven aan het verkopen van ingerichte provinciale grond conform het uitvoeringskader verkoop gronden NNN.

Evaluatie en doorkijk na 2027

In april/mei 2025 is Healweis Weromsjen NNN over de voortgang van de realisatie van het NNN voorgelegd aan PS. In dit rapport gaan we in op de voortgang en hebben we de mogelijkheden voor realisatie van de opgave in 2027 aan u voorgelegd. Een verdieping hiervan is middels het plan van aanpak NNN in januari 2026 aan u voorgelegd. Afgesproken is dat we in 2027 met een evaluatie over de voortgang komen en met een doorkijk hoe verder met de realisatie van het NNN na 2027. Hierbij is het uitgangspunt dat het gehele NNN in 2035 is gerealiseerd, conform uw besluit bij de herziene planning november 2022. Aandachtspunt hierbij is dat het Natuurpact in 2027 eindigt en er nieuwe afspraken voor na 2027 gemaakt moeten worden om zo voldoende budget te hebben voor verwerving en inrichting en voor capaciteitsinzet Natuer mei de Mienskip.

Natuer mei de Mienskip

De opdracht voor NmdM is onveranderd ten opzichte van voorgaande jaren; 500 ha functiewijziging en 1.000 ha inrichting. Op te leveren uiterlijk eind 2027. In 2027 wordt dan ook verder gewerkt aan de realisatie van dat doel in de gebiedsclusters die als prioritair zijn aangemerkt. De doorloop en voortgang is afhankelijk van het proces in de gebieden en de bereidheid van partijen om mee te werken. Dit laatste kan, afhankelijk van de eigendomssituatie, voor een belangrijk deel afhankelijk zijn van de mogelijkheden die geboden worden voor de landbouw.

In gebieden waar veel eigendommen van terreinbeherende organisaties liggen en kansen voor relatief snelle realisatie zijn, worden uitvoeringsplannen opgesteld en, waar mogelijk, in 2027 uitgevoerd. Indien uitvoering in 2027 nog niet mogelijk is, wordt voorbereid voor uitvoering in 2028 ev.

In Burgumermar en De Leijen wordt verder gewerkt aan het aankopen en/of ruilen van gronden en de inrichting van de NNN begrensde percelen.

Via het loket Tsjoek Op! worden initiatieven voor kleine gebieden van particulieren opgepakt en verder gebracht voor realisatie NNN.

Gebiedsontwikkelingsprojecten

In 2027 wordt in gebiedsontwikkelingsproject Beekdal Linde het resterende deel van de 6e uitvoeringsmodule uitgevoerd. Het gaat dan in totaal om de inrichting van 14 ha NNN-grond. Verder wordt in 2027 de planvorming voor de 7e uitvoeringsmodule afgerond. Afhankelijk van de mogelijkheden wordt gestart met de voorbereiding van de uitvoering van deze 70 ha.

In 2027 is voorzien dat het gebiedsontwikkelingsproject Achtkarspelen Zuid tot afronding komt. De inschatting is dat de uitvoering van Reahel-East in najaar 2026 wordt afgerond. In 2027 wordt naar verwachting de uitvoering van de Droeghamstermieden (175 ha) en het resterende deel van Surhuzumermieden (162 ha) afgerond. Er komt een totaalplan voor de inzet van de resterende hectares die buiten het NNN liggen of nog niet zijn gerealiseerd t.b.v. het NNN.

In 2027 is voorzien dat het gebiedsontwikkelingsproject Alde Feanen tot afronding komt. De laatste werkzaamheden uit de 3e module Westersanning en 4e module (polder Siderius) worden afgerond. De werkzaamheden op de Oksekop worden gestart en afgerond.

In 2025 is in het gebiedsontwikkelingsproject Koningsdiep op basis van de uitkomsten van de MER voor de boven- en middenloop (350 ha NNN) een inrichtingsprogramma opgesteld. In 2026 is gestart met de voorbereiding voor een deel (225 ha NNN) van dit programma via de 5e uitvoeringsmodule. In 2027 is voorzien dat we starten met de uitvoering middels deelprojecten. Met deze plannen wordt integraal invulling gegeven aan de natuur- en wateropgaven (NNN, KRW en WB21) in het beekdal Koningsdiep.

In 2027 vindt de uitvoering van het inrichtingsplan Dulf Mersken (240 ha) plaats. Hiermee wordt zowel invulling gegeven aan de Natura 2000 doelstellingen als de waterdoelen. Oplevering van dit project is voorzien na 2027.

Risico's

Algemeen:

In deze paragraaf lichten we alleen de risico's toe van de natuurontwikkelingsopgave. Over de risico's van de rest van het Natuurpact rapporteren we in hoofdstuk 3.1 Natuur van deze begroting.

Ontwikkelopgave:

- Tempo grondverwerving te laag - Indien het tempo van vrijwillige grondverwerving te laag is zullen de doelen voor de ontwikkelopgave en daarmee de KaderRichtlijn Water (KRW) en Natura 2000 niet worden gehaald. In april 2022 heeft PS op basis van de strategisch grondnota NNN een besluit genomen over het in te zetten instrumentarium. Hiermee wordt ingezet op het maximaal vrijwillig realiseren van natuur, waarbij het mogelijk is om na 2027 prioriteit 1 en 2 NNN op basis van volledige schadeloosstelling te realiseren. Hier is een nieuw PS besluit voor nodig na 2027. Bij de behandeling van het plan van aanpak NNN in PS januari 2026 is afgesproken dat er in 2027 een evaluatie komt en een analyse voor het vervolg.

- Tempo van doorlevering van ingerichte natuurgrond te laag – Als het niet lukt om door de provincie verworven en als natuur ingerichte gronden door te verkopen aan een eindbeheerder heeft dit als gevolg dat de provincie dan kosten heeft voor het beheer maar ze kan zichzelf geen beheersubsidie toekennen. Als beheersmaatregel kunnen de beheerkosten dan worden gefinancierd uit het budget voor de ontwikkelopgave. Daarnaast is er in 2026 een nieuw uitvoeringskader verkoop provinciale ingerichte gronden door GS vastgesteld; het beeld is dat hiermee meer vaart in de verkoop gaat plaatsvinden.
- Onvoldoende budget voor de realisatie NNN – Op dit moment is er onvoldoende budget voor de totale realisatie van het NNN. Daarnaast is er nog een risico dat andere onderdelen van Natuurpact meer financiering nodig hebben en dit zou ten koste kunnen gaan van de realisatie van NNN. Het beeld voor de besteding in 2026 en 2027 is dat er voldoende budget is. Voor na 2027 is het beeld dat er onvoldoende budget zal zijn als we uitgaan van hetzelfde jaarlijkse budget vanuit het Natuurpact. Hierin zullen of andere keuzes gemaakt moeten worden of er moet aanvullend budget komen.
- Krapte op de arbeidsmarkt – Voor de realisatie van het NNN is voldoende inzet van capaciteit nodig. Op dit moment zijn er zoveel ontwikkelingen in het landelijk gebied dat het beeld is dat er mogelijk opnieuw onvoldoende beschikbare capaciteit is om het NNN te realiseren. Zowel qua inzet als het vinden van personeel dat voldoende kennis en ervaring heeft. Zeker gezien de grote opgaven die aan de orde zijn in het landelijk gebied.
- Invloed vervolg aanpak stikstofreductie en natuurherstel - het vervolg rond de aanpak stikstofreductie en natuurherstel kunnen invloed hebben op de realisatie van het NNN wat betreft het afwachten welk instrumentarium en budgetten vanuit dit programma beschikbaar gesteld worden.

6. Programma Natuur

De provincies en het Rijk hebben als onderdeel van de structurele aanpak stikstof afgesproken om een gezamenlijk Programma Natuur op te stellen, aanvullend op het Natuurpact. Belangrijke hoofdlijn van het Programma Natuur is om condities te realiseren voor een gunstige staat van instandhouding (SvI) van alle soorten en habitats onder de Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR). Hiermee wordt gestreefd, in samenhang met de andere maatregelen in de structurele aanpak stikstof, om aan de eisen te voldoen die de VHR stelt. De inzet richt zich vooral op maatregelen in en rond beschermde natuurgebieden (Natura 2000 en het Natuurnetwerk Nederland).

De provincie heeft voor de periode 2021-2023 een Uitvoeringsprogramma Natuur opgesteld ter grootte van € 44,5 mln. Hierin is beschreven hoe gebiedsgericht invulling wordt gegeven aan het realiseren van de condities die nodig zijn voor een landelijk gunstige Staat van Instandhouding, waar bij aanvang van het programma sprake is van een te hoge stikstofdepositie voor stikstofgevoelige soorten en habitattypen in de provincie Fryslân. Deze eerste fase is in 2026 afgerond en afgerekend.

Het programma heeft ook een 2e fase. Daarin gaat het voornamelijk om maatregelen die gekoppeld zijn aan het herstel van stikstofgevoelige natuur in zowel Natura 2000-gebieden als in het overige NNN (aanvullend op het Natuurpact). Deze 2e fase loopt van 2024 tot 2032. De te treffen maatregelen hebben betrekking op benodigd systeemherstel voor realisatie instandhoudingsdoelstellingen, met de focus op de met stikstofoverbelaste Natura 2000-gebieden. Voor deze 2e fase heeft de provincie Fryslân een Specifieke Uitkering (SPUK) ontvangen van € 88,6 mln. Een groot deel van de maatregelen wordt uitgevoerd door de terreinbeherende organisaties (TBO's).

PS besluiten.

Geen.

Wetgeving:

Wet Stikstof en Natuurherstel (WSN)

Financiële stand van zaken

Voor fase 2 van het programma Natuur hebben we een beschikking van het ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur ontvangen van € 88,6 mln. De TBO's gaan via de Subsidieregeling Kwaliteitsimpuls Natuur en Landschap (SKNL) een groot deel van deze maatregelen uitvoeren, ca € 57

mln. Een deel is bestemd voor vervolgonderzoeken als gevolg van de natuurdoelanalyses (€ 3,4 mln), voor Grip op Kwaliteit (€ 10,3 mln), exotenbestrijding (ca €6,9mln) en ca € 10 mln voor formatie. Niet bestede middelen gaan terug naar het ministerie. Jaarlijks vindt er een verantwoording plaats aan het Rijk over de stand van zaken. De eindafrekening vindt plaats in 2033. Het verantwoordingsproces vindt plaats via Sisa.

Programma Natuur Fase 2 Spuk L33				
INKOMSTEN x € 1.000,-		Realisatie	Begroting	Totaal
		2021-2025	2026-2030	
Rijksmiddelen		821	87.769	88.590
TOTAAL		821	87.769	88.590
UITGAVEN x € 1.000,-		Realisatie	Begroting	Totaal
		2021-2025	2026-2030	
Programma uitgaven		821	87.769	88.590
TOTAAL		821	87.769	88.590
TOTAAL x € 1.000,-		Realisatie	Begroting	Totaal
		2021-2025	2026-2030	
1. Inkomsten		821	87.769	88.590
2. Uitgaven		821	87.769	88.590
TOTAAL SALDO		0	0	0

SPUK (bedragen x €1.000,-)	Looptijd	Besteed t/m 2025	Nog te besteden	Totaal beschikking	Terugbetaal- risico	Toelichting/ Beheersmaatregelen
L16 Programma Natuur 1e Fase	2021-2026	33.880	10.930	44.810	Middel	Deze SPUK wordt in 2026 afgerekend. De SPUK is via verstrekking van subsidies aan terrein behorende organisaties besteed. Deze eindafrekening kan lager uitvallen dan begroot. Daar wordt nu een inventarisatie van gemaakt en op basis daarvan wordt gekeken naar alternatieve besteding binnen het programma.
L33 Programma Natuur 2e Fase	2024-2032	821	87.769	88.590	Laag	Het programma is net gestart. Voor een deel worden nu onderzoeken gedaan hoe de middelen het effectiefst kunnen worden ingezet. Uitvoering voornamelijk door verstrekking van subsidies aan terrein behorende organisaties. De ervaringen van Programma Natuur fase 1 gaan we gebruiken voor de beheersing van fase 2. In 2027 is een bijstellingsmoment van ministerie van LNV over de voortgang van het programma. Dat kan betekenen dat het programma wordt uitgebreid.

Wat gaan we doen in 2027?

Voor fase 2 is de uitvoering gestart in 2025/2026 en wordt in 2027 hier volop een vervolg aan gegeven.

Risico's

Voor fase 2 is een programma vastgesteld en in 2024 met u gedeeld. Het programma heeft een looptijd van 8 jaar (2032). Een maatregelenpakket samen stellen voor een dergelijke lange periode houdt in dat er ver vooruit gekeken moest worden. Dit kan betekenen dat situaties in de toekomst wijzigen waardoor maatregelen niet uitgevoerd kunnen worden. Om die reden is er een reservelijst aan maatregelen opgesteld die hiervoor dan in de plaats kunnen treden. In 2027 zal een bijstellingsmoment plaatsvinden,

waarbij het ministerie van LVVN ook nagaat in hoeverre de plannen die de provincie heeft gepland, ook worden uitgevoerd.

SPUK (bedragen x € 1.000,-)	Looptijd	Besteed t/m 2025	Nog te besteden	Totaal beschikking	Terugbetaal- risico	Beheersmaatregelen
OP SPUK L25 Versnellingsvoorstellen	2022-2028 (verlengd)	5.494	18.753	24.247	laag	De grootste post van deze versnellingsvoorstellen is de bijdrage voor het programma Veenweide. In afwachting van de goedkeuring van de EU voor de Compensatie Systematiek Veenweide (CSV) zijn de voorbereidingen gestart. In juli 2026 is de goedkeuring ontvangen en kunnen we meters maken.
OP SPUK L25B Gelijkw pos boeren in gebiedsproces	2022-2028 (verlengd)	450	2.250	2.700	laag	Deze SPUK is in samenwerking met de provincies Groningen en Drenthe aangevraagd en wordt ingezet voor het creëren van een gelijkwaardige positie van boeren in gebiedsprocessen. Momenteel wordt onderzocht welke initiatieven in aanmerking komen voor financiering. Hierbij wordt rekening gehouden met Kamerbrief Weer ruimte voor boer, natuur en bouw: maatregelpakket voor landbouw, natuur en stikstof, van 26 juni 2026. Indien komende maanden blijkt dat middelen niet gezet kunnen worden voor de betreffende maatregelen, dan worden middelen overgeheveld naar andere maatregelen van SPUK L25B. Er wordt gestreefd naar een minimaal terugbetaalrisico.
OP SPUK L35 Rpml gebiedsproces en maatregelen	2024-2028, 2032 deels	2.213	176.887	179.100	laag	Een slot op de vergunningverlening en het niet hebben van een staatssteunkader kan de uitvoering van het maatregelpakket in de weg zitten. Daarbij heeft ook de recente Kamerbrief 'Weer ruimte voor boer, natuur en bouw': maatregelpakket landbouw, natuur en stikstof impact op de uitvoering van de maatregelpakketten. De ontwikkelingen worden nauwlettend in de gaten gehouden en ondertussen worden er voorbereidingen voor de uitvoering getroffen.
OP SPUK L36 Maatregel gebiedsgerichte aanpak beëindiging veehouderij locaties	2025-2032	0	12.606	12.606	laag	De subsidieregeling maatregel gebiedsgerichte beëindiging is nog in voorbereiding. De uitvoering is nog niet gestart vanwege onduidelijkheden over de regeling tav deelname PAS-melders en problematiek intern salderen. Inmiddels heeft GS keuzes gemaakt in welke gebieden de MGB wordt opengesteld. Tot nu toe heeft de provincie geen aanvragen ontvangen. De regeling is in concept klaar en wordt gereedgemaakt voor uitvoering. We verwachten een minimaal terugbetaal- risico gezien de recente ontwikkelingen met betrekking tot Kamerbrief Weer ruimte voor boer, natuur en bouw: maatregelpakket voor landbouw, natuur en stikstof, van 26 juni 2026, waaruit blijkt dat het Kabinet onder andere wil inzetten op vrijwillige beëindiging.
OP SPUK L37 PAS-melders	2024-2030	34	18.722	18.756	laag	GS hebben besloten om de middelen van SPUK L36 en SPUK L37 middels dezelfde regeling in te zetten. Beide SPUKs worden ingezet voor het vrijwillig beëindigen van agrarische bedrijven, waarbij PAS-melders uit de SPUK L37 worden betaald.

7. Uitvoeringsprogramma Maatregelen Landelijk Gebied (UMLG)

In de zomer van 2024 heeft het Rijk (Ministerie van LNV) een positief besluit genomen voor de uitvoering van de maatregelpakketten Landelijk Gebied. De komende jaren wordt er gewerkt aan doelen op het gebied van water, natuur, klimaat en landbouw. Voor de uitvoering van de maatregelen is € 180 mln. beschikbaar gesteld. De uitvoering loopt tot en met december 2028, met een mogelijke verlenging van vier jaar. Voor de onderdelen Weidevogels binnen het pakket Natuur, het pakket Klimaat en Veenweide en voor de KPI-Doelsturing systematiek binnen het pakket Landbouw is de looptijd door het Rijk al verlengd naar december 2032.

Vier maatregelpakketten

De uitvoering gebeurt via vier verschillende pakketten en 22 concrete maatregelen:

- **Natuur:** Dit pakket bevat maatregelen voor de uitvoering van de Friese bomen- en bossenstrategie, maatregelen die de instandhouding en verbetering van weidevogelgebieden stimuleren en kennisonwikkeling.
- **Water & Bodem:** Hierin gaat het om gebiedsplannen met duidelijke doorkijk naar uitvoering. Het doel is om het waterbeheer en de bodemkwaliteit te verbeteren.
- **Klimaat & Veenweide:** Dit pakket omvat zes maatregelen die volgen uit het vastgesteld Veenweideprogramma. De maatregelen richten zich op aanpassingen aan het watersysteem. Deze moeten bodemdaling tegengaan en de uitstoot van broeikasgassen verminderen.
- **Landbouw:** In dit pakket gaat het onder andere om het verlengen van de Noordelijke Investeringsregeling Reductie Stikstofemissie (laaghangend fruit), het opzetten van een KPI-Doelsturing systematiek en de uitvoering van pilots voor monomestvergers in Zuidoost Fryslân (hooghangend fruit).

Versnellingsmaatregelen 2022

In aanvulling op de uitvoering van de maatregelpakketten worden onder de vlag van dit programma ook vier versnellingsmaatregelen uitgevoerd. Dit zijn maatregelen waar in 2022 € 24 mln. Rijksfinanciering voor is toegekend. Deze maatregelen moeten uiterlijk 31 december 2028 zijn uitgevoerd.

Het gaat om:

- Versnelling Aldeboarn – De Deelen (maatregelen rondom vernatting);
- Versnelling Middelen-Doelenbeleid (pilotprojecten KPI systematiek);
- Versnelling N2000 Fochteloërveen (kadeherstel Fochteloërveen);
- Gelijkwaardige positie boeren in gebiedsproces.

Wat gaan we realiseren in 2027?

Maatregelpakketten Landelijk Gebied

In 2027 wordt verder uitvoering gegeven aan de maatregelen. Hieronder volgt een overzicht van de geplande realisaties per thema.

Natuur

Bomen en Bos

In 2026 zijn twee nieuwe subsidieregelingen opengesteld die gericht zijn op:

- Uitbreiding van het bosareaal binnen het Natuurnetwerk Nederland (NNN);
- Revitalisering van bestaande bossen en landschapselementen;
- Aanplant van houtige landschapselementen zoals hoogstamboomgaarden, kleine bosjes, hagen, singels en struweelhagen;
- Stimulering van Agroforestry, waarbij landbouw wordt gecombineerd met bomen aanplant;
- Aanleg voedselbossen.

Met de geplande en gerealiseerde openstellingen is het totale beschikbare budget ingezet. In 2027 wordt de uitvoering gevolgd en de resultaten vastgelegd. De afwikkeling van de openstellingen zal in 2027 plaatsvinden.

Kennisontwikkeling

In het onderdeel Kennisontwikkeling zijn middelen beschikbaar voor circa 35 onderzoeken ten behoeve van de kennisleemtes uit de NDA's. Deze zijn verdeeld over 4 maatregelen: Bodemonderzoek vennen (N2000), Stikstof- en korstmossenmeetnet, onderzoek ecologie van soorten en Groenblauwe dooradering. In 2027 worden opdrachten voor onderzoeken verder uitgezet en uitgevoerd.

Naast onderzoeken tbv het vullen van kennisleemtes is er ook geld gereserveerd om maatregelen te treffen voor 3 kwetsbare soorten te weten; de Grote Vuurvlinder, Noordse woelmuis en de Meervleermuis. De maatregelen voor deze soorten worden in 2027 uitgevoerd.

Weidevogels

Modelregeling gedeeltelijke afwaardering landbouwgrond: Deze maatregel bevindt zich in 2027 nog in de fase van planvorming en voorbereiding. In deze fase wordt gewerkt aan de verdere ontwikkeling van de modelregeling gedeeltelijke afwaardering landbouwgrond, inclusief de juridische en financiële uitwerking via een kwalitatieve verplichting. De uitvoering van de maatregel is afhankelijk van goedkeuring van de modelregeling binnen het staatssteunkader door de Europese Commissie. Hierdoor worden de eerste uitgaven en uitvoering van de provinciale subsidieregeling naar verwachting pas vanaf het najaar van 2027 voorzien.

Subsidieregeling Biotoopverbetering weidevogelgraslanden/opdrachten inrichting: De uitvoering van maatregel 2 is deels afhankelijk van de voortgang van maatregel 1 (modelregeling gedeeltelijke afwaardering landbouwgrond). De doorlooptijd van maatregel 1, als gevolg van de benodigde goedkeuring binnen het staatssteunkader, werkt door in het tempo van maatregel 2.

Water & Bodem

In 2027 wordt het project in zuidoost Fryslân afgerond, met als resultaat een gebiedsplan met maatregelen gericht op het verbeteren van waterkwaliteit en waterkwantiteit vanuit de landbouw. Ook wordt een volgend project opgestart in een ander POVI-gebied in Fryslân, waarschijnlijk in de Noordelijke Kleischil. Dit project zal gericht zijn op het verminderen van het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen.

Klimaat & Veenweide

In 2027 wordt een definitief besluit genomen over de verdeling van de middelen over de gebieden. Ieder gebied kent een eigen route naar planvolwassenheid en is daar mee aan de slag. Het eerste gebied dat planvolwassen is, is Aldeboarn-De Deelen Zuid. Daar wordt gewerkt aan de voorbereiding van het uitvoeren van de maatregelen om te vernatten, wat in 2027 de verdere voorbereiding van het peilbesluit en het definitieve inrichtingsprogramma inhoudt.

In juli 2026 is de goedkeuring van de EU ontvangen op de Compensatie Systematiek Veenweide (CSV). De uitvoering kan nu starten.

Voor verdere duiding zie ook onderdeel 8 van de paragraaf Grote Projecten: Veenweide Programma.

Landbouw

- KPI-doelsturing: Volgend op de pilots uit 2025 is in 2026 een generieke KPI-doelsturingswerkwijze ontwikkeld en uitgerold voor heel Fryslân. In 2027 zal de Fryske Monitor Tûk Buorkjen in de melkveehouderij verder uitgevoerd worden. De KPI-scores van het gebied worden bekend en de collectieven organiseren studiesessies voor de FMTB-deelnemers. Na de zomer gaat de subsidieregeling opnieuw open voor een nieuwe lichting deelnemers. Verder wordt de voortgang van de uitrol in de akkerbouw geëvalueerd en worden de vervolgstappen voor de andere landbouwsectoren verder uitgewerkt.
- Hooghangend Fruit (Gebiedsgericht Versnellen): In 2026 is in beeld gebracht hoe de pilots in Zuidoost-Fryslân verder vorm kunnen krijgen daar gaan we in 2027 mee verder. Hierbij is nadrukkelijk ingezet op de samenwerking rondom de versnellingsmaatregelen voor innovatie in mono-mestvergisting. Dit betekent dat we actief samenwerken met relevante partners en stakeholders om innovatieve technieken en processen binnen de mono-mestvergisting sneller te ontwikkelen en te implementeren. De uitvoering en haalbaarheid is afhankelijk van de gevolgen van de Rendac Uitspraak.
- Laaghangend fruit - Noordelijke Investeringsregeling Reductie Stikstof: In de afgelopen jaren kon deze regeling niet uitgevoerd worden door de Rendac-Uitspraak. Afhankelijk van nieuw wet- en regelgeving wordt gezien of dit in 2027 wel kan.

Risico's

De grootste risico's in 2027 zijn:

- Slot op Vergunningverlening (Rendac-uitspraak): Voor het MRP Landbouw staan door de Rendac Uitspraak twee maatregelen on hold. De maatregelen 'laaghangend fruit' en 'hooghangend fruit' raken direct de vergunningverlening en kunnen daardoor op dit moment niet uitgevoerd worden. Vraag is of dat in 2027 wel kan. Het nieuwe kabinet heeft een Taskforce Landbouw, Natuur en Stikstof ingesteld waarmee zij 'Nederland van het slot' willen halen wellicht dat door nieuw beleid in 2027 wel uitvoering kan worden gegeven aan deze maatregel.
- Geen staatssteunkader: De uitvoering van de maatregel 'duurzaam behoud weidevogelgrasland' is afhankelijk van het staatssteunkader in de Catalogus Groen Blauwe Diensten. Dit ligt voor ter notificering in Europa maar het is nog ongewis of dit wordt goedgekeurd.
- Onvoldoende budget voor realisatie: Voor de uitvoering van het Maatregelpakket Veenweide was oorspronkelijk € 60 mln. aangevraagd, maar is € 45 mln. toegekend. Dit betekent dat minder uitgevoerd kan worden dan oorspronkelijk beoogd. Op basis van onderzoek worden de middelen verdeeld en de doelstellingen bijgesteld.

Financiële stand van zaken

Uitvoeringsprogramma maatregelen Landelijk gebied

Uitvoering maatregelen			
INKOMSTEN x € 1.000, -	Realisatie	Begroting	Totaal
	2022-2025	2026-2032	
Rijksmiddelen			
SPUK L25 Versnellingsvoorstellen	5.511	18.737	24.247
SPUK L25B Gelijkwaardige positie boeren in gebiedsproces. (via prov.Groningen)	434	1.766	2.700 *)
SPUK L35 Rpml gebiedsproces en maatregelen	2.213	176.888	179.100
TOTAAL	8.158	197.391	206.047
UITGAVEN x € 1.000, -	Realisatie	Begroting	Totaal
	2022-2025	2026-2032	
Maatregelpakketten			
Bomen en bossen	487	15.312	15.799
Kennisontwikkeling	228	3.454	3.682
Weidevogels	695	22.755	23.450
Natuur	1.410	41.522	42.932
Water en bodem	20	430	450
Klimaat en veenweide	445	45.299	45.744
Landbouw en sociaaleconomisch	338	89.637	89.975
Versnellingsvoorstellen *)	5.945	20.503	26.448
TOTAAL	8.158	197.391	205.549
TOTAAL x € 1.000, -	Realisatie	Begroting	Totaal
	2022-2025	2026-2032	
Subtotaal inkomsten	8.158	197.391	206.047
Subtotaal uitgaven	8.158	197.391	205.549
TOTAAL SALDO	0	0	499 *)

*) een bedrag van € 0,5 mln. staat nog gereserveerd op de balans

8. Veenweide

Veenweide verdelen we onder in:

- 8a. Veenweideprogramma 2021-2030
- 8b. Gebiedsontwikkeling Aldeboarn - De Deelen
- 8c. Gebiedsontwikkeling Hegewarren
- 8d. Gebiedsontwikkeling Idzegea

In onderstaand overzicht van de SPUK's zijn alleen de uitkeringen opgenomen die specifiek zijn voor veenweide. De SPUK's maatregelenpakket landelijk gebied en versnellingsvoorstellen die deels worden ingezet voor veenweide zijn opgenomen bij onderdeel 7 van deze paragraaf.

SPUK (bedragen x € 1.000,-)	Looptijd	Besteed	Nog te besteden	Totaal beschikking	Terugbetaal- risico	Beheersmaatregelen
OP SPUK E118 NL2120	2024-2029	2.171	7.381	9.552	Laag	Een aanzienlijk deel van de begrote middelen zijn reeds als meerjarige subsidie verstrekt aan gebiedscoöperatie Akkrumer Goedland en Stichting Veeninnovatiepolder Hegewarren. De uitvoering van de innovatie-activiteiten verloopt volgens planning en wordt middels periodieke voortgangsrapportages gevolgd.
OP SPUK L7 IBP Vitaal platteland	2020-2032 (verlengd)	1.769	3.144	4.913	Laag	Voor gebiedsproject Aldeboarn - De Deelen Zuid wordt de laatste hand gelegd aan een nieuw watersysteemplan welke eind 2026 ter besluitvorming aan GS en het DB van het Wetterskip zal worden voorgelegd. Na bestuurlijke goedkeuring kan met de uitvoering gestart worden met o.a. inzet van de resterende IBP-VP middelen.
OP SPUK L10 Impuls veenweiden	2020-2027 (verlengd)	12.744	9.256	22.000	Laag	De impuls gelden maken eveneens onderdeel uit van het watersysteemplan voor gebiedsproject Aldeboarn - De Deelen Zuid. Zie hiervoor ook de toelichting bij IBP-VP. Met het Ministerie zijn gesprekken gaande over verlenging van de looptijd. Verlenging van de looptijd is kansrijk.

8a. Veenweideprogramma

Inleiding

In het Klimaatakkoord van Parijs uit 2015 hebben landen afgesproken om de opwarming van de aarde te beperken tot minder dan 2 graden. Als uitvloeisel hiervan werd in Nederland op 2 juli 2019 de Klimaatwet van kracht. Het Veenweideprogramma richt zich op het realiseren van een bijdrage aan de CO₂-uitstootreductie zoals vastgelegd in de Klimaatwet. In het Nationaal Klimaatakkoord maakten overheden, bedrijven en maatschappelijke organisaties in 2019 afspraken over de realisatie van de doelen uit de Klimaatwet. Het hoofdlijnenakkoord van het nieuwe kabinet bevestigt bestaande afspraken t.a.v. klimaat en vormt daarmee een stimulans om uitvoering te blijven geven aan het Veenweideprogramma.

Onze ambitie voor de lange termijn (2050) is een blijvend evenwicht, waarin veenafbraak, bodemdaling en CO₂-uitstoot nagenoeg zijn gestopt. De kwaliteit van landschap en natuur is verbeterd. Ook de leefbaarheid en vitaliteit staan op een hoog peil; de landbouw heeft zich aangepast aan de veranderde omstandigheden en recreatie en toerisme hebben zich verder ontwikkeld. Om tot deze ambitie te komen richten we ons voor 2030 op de volgende veenweidedoelen:

1. De negatieve effecten van bodemdaling zijn verminderd (gemiddeld 0,2 cm minder bodemdaling per jaar): Enerzijds door de absolute bodemdaling te beperken, anderzijds door de negatieve effecten te beperken, mitigeren of te compenseren. Dit moet ertoe leiden dat schade aan woningen, wegen en infrastructuur wordt beperkt, de stijging van kosten van waterbeheer in het gebied ook in de toekomst beperkt blijft, de verdroging van natuurgebieden is afgenomen, en het landschap en de cultuurhistorie van het veenweidegebied herkenbaar blijven.
2. De uitstoot van broeikasgassen uit de veenbodem is in 2030 met 0,4 megaton CO₂ equivalenten per jaar afgenomen.
3. De landbouw heeft een duurzaam toekomstperspectief.
4. Het watersysteem is waterrobuust en klimaatbestendig ingericht.

De uitvoering van het Veenweideprogramma vindt plaats in de gebiedsprocessen. Deze processen lopen in drie ontwikkelgebieden, Aldeboarn-De Deelen, de Hegewarren en Idzegea. Ook zijn er drie kansrijke gebieden, Groote Veenpolder, Leechlân Grou-Warten en Akkrumer Goedland. Ontwikkelgebieden hebben prioriteit boven kansrijke gebieden en zijn verder in de uitvoering en planvorming.

PS besluiten

- Op 21 januari 2015 is de integrale visie vastgesteld voor het veenweidegebied, de Veenweidevisie, in nauwe samenwerking met Wetterskip Fryslân, de Friese gemeenten, belangenorganisaties en de mensen die er wonen en werken.
- Op 18 juli 2018 is de zogeheten tussenstap 18/19 vastgesteld voor de uitvoering van de Veenweidevisie na 2019
- Op 22 januari 2020 is ingestemd met de drie sporen aanpak gebaseerd op aanbevelingen uit de maatschappelijke kosten – batenanalyse van het veenweidegebied in Friesland.
- Op 26 mei 2021 is het Veenweideprogramma 2021-2030 vastgesteld waarmee invulling wordt gegeven aan de te realiseren opgaven in het Friese veenweidegebied tot 2030.
- Op 21 december 2022 is de Funderingsaanpak vastgesteld door PS.
- Op 12 juli 2023 hebben PS ingestemd met het voorstel voor de uitvoering van de moties die zijn ingediend door PS en AB naar aanleiding van de Funderingsaanpak d.d. 21 december 2022. Het gaat om de subsidie duurzaam funderingsherstel, financiering en doorpakken op code rood, maximale duur garantieregeling, eigen bijdragen funderingsonderzoek kwijtschelden, psychosociale kant van funderingsproblematiek, commissie bijzondere gevallen en financiële verbreding Funderingsaanpak.
- Motie vreemd “Evaluatie Code Rood voor afhandeling Funderingsschade” van 26 november 2025

Financiële stand van zaken

In onderstaande tabel is een totaal overzicht opgenomen van de inkomsten en uitgaven van het onderdeel veenweide algemeen. Onderdeel hiervan is de rijksbijdrage uit de SPUK maatregelpakket gebiedsgerichte aanpak, zie hiervoor deel 7 van deze paragraaf.

Veenweideprogramma

INKOMSTEN x € 1.000,-	Realisatie	Begroting	Totaal
	2020-2025	2026-2030	
Provincie Fryslân; bestuursakkoord 2015-2019	12.000	0	12.000
Provincie Fryslân; bestuursakkoord 2019-2023	8.637	363	9.000
Provincie Fryslân; Veenweideprogramma 2021-2030	0	6.669	6.669
Provincie Fryslân; Veenweideprogramma 2021-2030 Funderingsaanpak	-1.241	3.630	2.389
Provincie Fryslân; Veenweideprogramma 2021-2030 cofin. NL2120	975	275	1.250
Provincie Fryslân; Funderingsaanpak	0	4.323	4.323
Provincie Fryslân; Proeftuin De Welle	4	168	172
Wetterskip Fryslân; bijdrage aan werkplannen	187	0	187
Wetterskip Fryslân; bijdrage aan Funderingsaanpak	2.727	3.970	6.697
Rijk; Klimaatvelop	2.345	0	2.345
Rijk; SPUK Maatregelpakket gebiedsgerichte aanpak	0	45.744	45.744
Rijk; Gebiedsgerichte leeraanpak Funderingen	0	2.130	2.130
Rijk; Regio Deal NIL Veenweide 2022-2024	332	334	666
Rijk; SPUK Nationaal Groeifonds/NL2120	2.171	10.329	12.500
Gemeente: bijdrage 7 gemeenten aan Funderingsaanpak	469	575	1.044
Derden	-259	0	-259
TOTAAL	28.347	78.509	106.856

UITGAVEN x € 1.000,-	Realisatie	Begroting	Totaal
	2020-2025	2026-2030	
Goederen & diensten werkplannen	19.457	7.163	26.620
Formatie werkplannen	3.458	1.036	4.494
Funderingsaanpak	1.955	14.629	16.584
Uitvoering maatregelpakket in de gebieden	0	44.744	44.744
Regio Deal NIL kansrijke gebieden	332	334	666
NL2120	3.146	10.604	13.750
TOTAAL	28.347	78.509	106.856

TOTAAL x € 1.000,-	Realisatie	Begroting	Totaal
	2020-2025	2026-2030	
1. Subtotaal inkomsten	28.347	78.509	106.856
2. Subtotaal uitgaven	28.347	78.509	106.856
TOTAAL SALDO	0	0	0

Wat gaan we doen in 2027?

In het najaar van 2024 is een bedrag van € 45 mln. door het Rijk beschikt voor uitvoering van de maatregelpakketten Veenweide. Ook wordt er gebruik gemaakt van de mogelijkheden van het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (Samenwerkingsmaatregel Veenweide en de niet-grondgebonden maatregelen). Beide budgetten zijn een impuls om in de gebieden een nieuwe stap in de uitvoering te zetten.

In juli 2026 heeft de Europese Commissie ingestemd met de Compensatiesystematiek Veenweide (CSV). Dit is een belangrijk instrument om in veenweidegebieden in Fryslân te komen tot uitvoering.

Vanaf 2026 is er onvoldoende budget om de doelstellingen uit het Veenweideprogramma 2021 – 2030 te realiseren zoals beoogd. Het streven is om het Veenweideprogramma de komende jaren op de huidige wijze voort te zetten, hiervoor is tot en met 2030 jaarlijks een extra bedrag van ca € 1,5 mln. benodigd (totaal € 7,2 mln. voor de gehele planperiode). Dekking wordt vooral voorzien vanuit het Maatregelpakket Klimaat & Veenweide. Het bijbehorend risico is dat er straks niet voldoende middelen zijn om de daadwerkelijke maatregelen tot uitvoer te brengen. In de doorontwikkeling van het Friese Veenweideprogramma wordt in beeld gebracht wat de aanvullende middelen voor de looptijd voor het programma zullen bedragen.

Daarnaast bevinden de verschillende kansrijke- en ontwikkelprojecten zich voor een groot deel in de verkenningsfase. Na deze fase start de planfase en ligt er voornamelijk een grote grondopgave. Gezien de grootte van de projecten wordt ingeschat dat hiervoor de komende jaren in gedeelten minstens € 100 mln. tot € 150 mln. benodigd zal zijn. Hoewel wij daar nog geen zicht op hebben, zullen wij zoveel als mogelijk een beroep doen op het Rijk om deze middelen ter beschikking te stellen.

Door Provinciale Staten is de motie ‘Provinciaal Strategisch Investerings- en Ontwikkelingsfonds’ bij de begroting 2026 aangenomen die vraagt om provinciale regie op actief grondbeleid. Het college heeft toegezegd een aankoopplan op te stellen. Dat plan voorziet in een integraal beeld van de verwervingsopgave, aanvullend instrumentarium en de daarvoor benodigde financieringsruimte. Dit kan ook ingezet worden ten behoeve van de grondverwervingsopgave voor het Veenweideprogramma, mits geschikte gronden beschikbaar komen.

In 2027 gaan we in de **gebieden** de volgende werkzaamheden uitvoeren binnen de programmalijnen:

Voor **water en klimaatadaptatie** zetten we in op:

- Voortzetten tijdelijke verhogingen van peilen in HAKLAM projecten en GLB-samenwerkingsregelingen
- Voorbereiding inrichten klimaatbestendig watersysteem Aldeboarn – De Deelen Zuid voor peilverhoging
- Onderzoeken welk beheer en onderhoud van veensloten het beste werkt
- Uitwerken peilscenario's voor gebiedsprocessen
- Aanpak hoogwatercircuits.

Voor **bodem en grondgebruik** zetten we in op:

- Begeleiden bodemproeven, excursies organiseren, resultaten delen en vertalen naar een programmatische aanpak voor verdere aanpak in 2027
- Uitwerken integrale beleidskeuzes voor het wel of niet toestaan van profielkeren en de condities waaronder dit eventueel zou kunnen plaatsvinden
- Maatregel Klei in veen op praktijkschaal beproeven met boeren uit kansrijke en ontwikkelgebieden
- Begeleiden onderzoek ‘weide en water’ wat gericht is op effecten van peilverhoging op gewasopbrengst, kwaliteit en draagkracht van de bodem
- Stimuleren en ondersteunen kennisnetwerk duurzame maasteelt

Voor de ondersteuning van een **duurzaam toekomstperspectief van de landbouw** (It Nije Buorkjen) zetten we in op:

- Uitrol en verbetering van de CSV in de ontwikkelgebieden (bij instemming in 2026)
- Begeleiden deelnemers aan GLB-samenwerkingsmaatregel voor peilverhoging o.a. via GLB-praktijkbedrijven
- Monitoren van gewasopbrengsten bij hoge peilen voor het verder kunnen onderbouwen en verbeteren van de CSV (bij instemming in 2026)
- Voorlichting en advies geven over bedrijfseconomisch perspectief na peilverhoging
- Uitrol onderzoeksprogramma Innovatiebedrijven in de Hegewarren en bij Akkrumer Goedland

Op het gebied van **onderzoek en monitoring** zullen de volgende activiteiten worden ondernomen:

- Voortzetten van monitoring meerdere facetten als gevolg van de GLB-samenwerkingsmaatregel.
- Afronden van huidige mobiele CO2 monitoring en bepalen of en in welke vorm eigen broeikasgasmetingen nog nodig zijn. Daarnaast blijven deelnemen aan de begeleidingscommissie van het Nationaal Onderzoeksprogramma Broeikasgassen Veenweiden
- Voortzetten van de monitoring van grond- en oppervlaktewaterpeilen
- Voortzetten monitoring bodemdaling
- Voortzetten onderzoek naar consequenties van peilverhogingen op infrastructuur en gebouwen
- Voortzetten onderzoek naar waterkwaliteit en ecologie
- Voortzetten onderzoek naar maatregelen tegen pitrusvorming bij peilverhoging
- Kennisdeling verder organiseren

Ten aanzien van **natuur, biodiversiteit, landschap en archeologie** zullen we inzetten op:

- Borging groene thema's in gebiedsprocessen en kennisbijeenkomsten
- Beheer, monitoring en communicatie van de pilot Kruidenrijkheid Hegewarren
- Beheer, monitoring en communicatie van de pilot Veenmosteelt Hegewarren
- Doorontwikkeling handreikingen o.a. Basiskwaliteit Agrarische Natuur & Landschap

Met betrekking tot de **Funderingsaanpak** zullen we de uitvoering continueren, inclusief de uitvoering van de moties:

- Doorontwikkeling van de samenwerkende overheden
- Uitvoering communicatieplan Funderingsaanpak Veenweide
- Verder uitbouwen en ontwikkelen Funderingsloket om woningeigenaren te helpen met informatie, psychosociale hulp, funderingsonderzoek en -herstel
- Uitvoeren Subsidieregeling funderingsonderzoek incl. kwijtschelden eigen bijdrage funderingsonderzoek
- Uitvoeren Subsidieregeling funderingsherstel incl. hardheidsclausule bijzondere gevallen
- Beheer lopende subsidies code rood en nazorg
- Uitwerken van een Fries Data- en kennissysteem Funderingen in aansluiting op Rijksontwikkelingen
- Uitvoering vijf deelpilots op alle hiervoor genoemde onderwerpen binnen de Gebiedsgerichte Leeraanpak (GLA) in het kader van de Nationale Aanpak Funderingen (NAF) met het Rijk
- Uitwerken lobbyfiche en strategie

Risico's

De voortgang van de pilot Veenmosteelt is afhankelijk van vergunningverlening.

Onvoldoende tempo in de grondverwerving: Invulling van de opgaven in de gebiedsprocessen vraagt de mogelijkheid om af te kunnen waarderen en te kunnen compenseren. Grond is hierin cruciaal. Tot op heden hebben we onvoldoende grond beschikbaar in de verschillende gebieden om te kunnen afwaarderen en compenseren en kunnen wij onvoldoende snel handelen.

Onvoldoende budget voor de realisatie: Ten tijde van het FPLG is aangegeven dat er zo'n € 1,4 mld. nodig is om het veenweideprogramma tot uitvoering te brengen, inclusief de aanpak funderingen. Met het wegvallen van het Transitiefonds landelijk gebied wordt voor de financiering gekeken naar overige financieringsbronnen vanuit het Rijk en Europa. Het is nog onvoldoende duidelijk welke financieringsbronnen waarvoor beschikbaar komen en in hoeverre dit ingezet kan worden voor de uitvoering van het veenweideprogramma. Duidelijk lijkt wel dat er onvoldoende budget is om de bestuurlijke taakstelling in 2030 te realiseren. Het is op dit moment niet te zeggen of de financiële verbreding van de Funderingsaanpak haalbaar is, omdat dit afhangt van de landelijke beleidsontwikkeling.

8b. Aldeboarn - De Deelen

Inleiding

Aldeboarn- De Deelen is één van de ontwikkelgebieden in het Veenweideprogramma 2021 - 2030. Binnen deze gebieden liggen er op inhoudelijke gronden en vanuit maatschappelijke energie veel kansen, én zijn er middelen om aan de slag te gaan.

In het gebied loopt sinds 2016 een proces 'van onderop', gestart door burgers en boeren uit het gebied zelf.

In 2021 is een breed samengestelde gebiedscommissie ingesteld die eind 2023 een lange termijn visie (het Koersdocument) heeft vastgesteld die in juni 2024 door de betrokken overheden (GS, DB Wetterskip, de drie gemeenten) is geaccepteerd als richtinggevend aan het gebiedsproces. Het doel daarbij is de leefbaarheid en vitaliteit van het gebied te bevorderen. Het Koersdocument is tevens ter kennisgeving aan de Staten toegezonden.

Het gebied is opgesplitst in ADD Zuid en ADD Noord. Voor ADD Zuid is in najaar 2025 een definitief concept peilscenario (PSc4) met bijbehorend watersysteemplan door de gebiedscommissie aan de overheden aangeboden, nadat het eerst met de boeren in het gebied zelf besproken is. Dit PSc4 dient samen met de CSV (waarvoor in juli 2026 instemming is ontvangen) als basis voor het ingaan van de volgende fase: Het daadwerkelijk doen van een voorstel voor nadeelcompensatie en het opstarten van een wettelijk participatief herverkavelingsproces.

Er worden waar mogelijk door de provincie strategische grondaankopen gedaan om de benodigde compensatiegronden te verkrijgen maar dit proces verloopt met name voor ADD Noord nog niet snel genoeg.

PS besluiten

- Op 25 november 2020 heeft PS besloten om € 7 mln., van de € 22 mln. aan Friesland toegekende Impulsgelden van het Rijk, toe te kennen aan de gebiedsontwikkeling Aldeboarn- De Deelen.
- Op 12 juli 2022 heeft PS via de Berap besloten om € 21.846.750, toegekend door het Rijk via de Versnellingsagenda 2022 - 2023, toe te kennen aan de gebiedsontwikkeling Aldeboarn-De Deelen.

Financiële stand van zaken

In onderstaande tabel is een totaal overzicht opgenomen van de inkomsten en uitgaven van het project Aldeboarn-De Deelen. Onderdeel hiervan is de rijksbijdrage uit de SPUK Versnellingsvoorstellen, zie hiervoor deel 7 van deze paragraaf.

Aldeboarn - De Deelen

INKOMSTEN x € 1.000,-	Realisatie	Begroting	Totaal
	2020-2025	2026-2032	
Rijk; Klimaatvelop	3.150	0	3.150
Rijk; SPUK IBP-Vitaal Platteland	1.769	3.144	4.913
Rijk; SPUK Impulsgelden	1.117	5.883	7.000
Rijk; Regio Deal NIL	452	858	1.310
Rijk; SPUK Versnelingsagenda landelijk gebied	3.948	17.898	21.847
Europa; GLB subsidie Watersysteem ADD-Zuid	0	8.000	8.000
Derden; Pachtopbrengsten	422	-130	292
TOTAAL	10.858	35.654	46.511

UITGAVEN x € 1.000,-	Realisatie	Begroting	Totaal
	2020-2025	2026-2032	
Vastgoed & Grondzaken incl. compensatie	7.454	11.800	19.254
Vorbereiding en planvorming	2.952	7.600	10.552
Regio Deal NIL	452	0	452
Realisatie civiele werken en natuur	0	13.400	13.400
Nazorg	0	2.854	2.854
TOTAAL	10.857	35.654	46.511

TOTAAL x € 1.000,-	Realisatie	Begroting	Totaal
	2020-2025	2026-2032	
1. Subtotaal inkomsten	10.858	35.654	46.511
2. Subtotaal uitgaven	10.857	35.654	46.511
TOTAAL SALDO	0	0	0

Wat gaan wij doen in 2027?

- De werkzaamheden in ADD Zuid zijn sterk afhankelijk van besluitvorming met betrekking tot het daadwerkelijk starten met het uitvoeringsproces tweede helft 2026. De uitvoering kan starten nu de Europese Commissie heeft ingestemd met de CSV, de benodigde financiën zijn verzekerd en samenwerkingsafspraken tussen provincie en Wetterskip zijn gemaakt. Op dat moment kan ook een Inrichtingsbesluit t.b.v. de benodigde wettelijke participatieve herverkaveling worden genomen.
- Voor ADD Noord wordt het proces om te komen tot een gedragen peilscenario en watersysteemplan opgestart. Daarbij worden ook nadrukkelijk de gebiedsofferte "Aanvalsplan Grutto", de resterende NNN opgave en (voor wat betreft het watersysteemplan) eventuele issues rondom hoogwatercircuits in het ontwikkelproces meegenomen. Dit ontwerpproces zal naar verwachting een groot deel van 2027 in beslag nemen.

8c. Hegewarren**Inleiding**

De Hegewarren is één van de ontwikkelgebieden in het Veenweideprogramma 2021-2030. De bodem in de Hegewarren zakt en het waterbeheer wordt er ingewikkelder. Door het dalende veen komt er veel CO₂ vrij en door lagere grondwaterstanden verdrogen omliggende natuurgebieden. Daarnaast ligt de Hegewarren naast het stikstofgevoelige natuurgebied De Alde Feanen. De peilen moeten omhoog om de problemen op te lossen. Dat heeft ingrijpende gevolgen voor de mensen die in en om de Hegewarren wonen en de grond gebruiken. Daarom is juist hen gevraagd om na te denken over een goede invulling van het gebied met een hoger waterpeil.

Bijna een jaar lang heeft een groep inwoners en betrokkenen uit en rondom de Hegewarren gewerkt aan oplossingen voor de toekomst van de Hegewarren in het veenweidegebied. Ze deden dat in een zogenaamd co-creatieproces. In 2022 heeft u op basis van de resultaten uit dat proces het besluit genomen om de polder om te vormen naar een waterrijk gebied met veel ruimte voor natuur en recreatie.

Voor veehouders in het gebied verandert er veel. Ze kunnen of willen niet blijven in een polder met hogere grondwaterstanden. Ze gaven aan ervoor open te staan om in gesprek te gaan over het verplaatsen van hun bedrijf. Daarom heeft u hier in 2020 geld voor beschikbaar gesteld.

PS besluiten

- Op 27 november 2019 heeft PS vastgesteld dat een integrale gebiedsontwikkeling van de Hegewarren kansrijk is.
- Op 25 november 2020 heeft PS (vooruitlopend op de planvorming) een uitvoeringskrediet van € 30 mln., waarvan € 15 mln. aan Impulsgelden van het Rijk, beschikbaar gesteld voor het aankopen van de agrarische bedrijven in de Hegewarren.
- Op 21 april 2022 lag een keuze voor tussen voorkeursvarianten Polderaquarel en Open en Natuurlijk als oplossing voor de gestapelde problematiek in de Hegewarren. Uw Staten hebben verzocht een aantal punten verder uit te werken en eerst een besluit te willen nemen over de beroepsvaarweg Drachten.
- Op 21 september 2022 heeft PS besloten dat de vaarweg Drachten door de Hegewarren niet gerealiseerd wordt.
- Op 21 september 2022 heeft PS ook de toekomstige koers van de Hegewarren vastgesteld in de vorm van de voorkeursvariant 'Open en Natuurlijk', en daarmee ook besloten om het eerste deel van de planfase te starten.

Financiële stand van zaken

Hege Warren

INKOMSTEN x € 1.000,-	Realisatie	Begroting	Totaal
	2020-2025	2026-2030	
Provincie Fryslân; bestuursakkoord 2019-2023	1.150	0	1.150
Provincie Fryslân; Veenweideprogramma 2021-2030	570	0	570
Provincie Fryslân; voorfinanciering grondopbrengsten	0	14.000	14.000
Provincie Fryslân; pachtopbrengsten	241	-139	102
Provincie Fryslân; voorfinanciering aankoop tbv Hegewarren	0	488	488
Wetterskip Fryslân; bijdrage planstudie Hege Warren	150	0	150
Wetterskip Fryslân; exploitatie 2020-2030	150	0	150
Rijk; SPUK Impulsgelden	11.672	3.328	15.000
Rijk; Regio Deal NIL Veenweide 2022-2024	150	0	150
Rijk; Regio Deal NIL Kennismiddelen Veenweide	254	46	300
Gemeente Smallingerland; gebiedsproces Hegewarren	38	-1	38
Gemeente Smallingerland; planstudie Hegewarren	150	0	150
TOTAAL	14.525	17.722	32.247

UITGAVEN x € 1.000,-	Realisatie	Begroting	Totaal
	2020-2025	2026-2030	
Vastgoed & Grondzaken	12.537	15.303	27.840
Vorbereiding en planvorming	2.004	1.700	3.704
Regio Deal NIL	404	0	404
Realisatie civiele werken en natuur	0	300	300
TOTAAL	14.944	17.303	32.247

TOTAAL x € 1.000,-	Realisatie	Begroting	Totaal
	2020-2025	2026-2030	
1. Subtotaal inkomsten	14.525	17.722	32.247
2. Subtotaal uitgaven	14.944	17.303	32.247
TOTAAL SALDO	-419	419	0

Wat gaan wij doen in 2027?

Op dit moment is iets meer dan de helft van het gebied aangekocht. We blijven in gesprek met de overige eigenaren in het gebied over de aankoop (of verplaatsing) van hun bedrijf en gronden.

Eind 2026 zal de afronding van planfase deel 1 inzicht geven op de haalbaarheid van de visie 'Open en Natuurlijk'. Het definitief vastleggen van het ontwerp vraagt meer tijd omdat de uitkomsten van het natuurbeheerplan N2000 hierop van invloed zal zijn. Dit zal naar verwachting 2028 gereed zijn.

Tot die tijd is het van belang de verworven posities te beheren en kennis te blijven ontwikkelen. Gelijktijdig kan het gebied vernat worden en kan op een natuurlijke wijze omvorming van gebruik en vegetatie plaatsvinden. Ook kan verder gewerkt worden aan planfase 2 om enkele ontwerpthemata inhoudelijk verder uit te werken en kunnen fondsen aangeschreven worden om de investeringsmogelijkheden te verkennen.

Risico's

Een ander punt van aandacht blijft het aankoopproces. Verplaatsen van bedrijven wordt lastiger in verband met het schaarser worden van landingslocaties met een goede vergunning (met ruimte voor de toekomst), concurrentie van agrariërs uit andere provincies (waar hectareprijzen hoger zijn) en stijgende (ver)bouwkosten. Uiteindelijk is de vrijwilligheid voor het verkrijgen van grondposities een afbreukrisico. Dit kan bepalend zijn voor ontwerp mogelijkheden en realiseerbaarheid van het plan. Daarnaast blijft voor het tijdelijk beheer en de exploitatie van de polder voldoende onderzoeks- en ontwikkelruimte van

groot belang. Door stagnerende vergunningverlening ontstaat het risico dat lopende initiatieven stilvallen of dat niet kan worden voldaan aan subsidieverplichtingen. Met de huidige invulling van het beheer liggen er tegelijkertijd waardevolle kansen om bij te dragen aan de opgaven rondom stikstofreductie en natuurherstel.

8d. Idzegea

Inleiding

Idzegea is één van de ontwikkelgebieden in het Friese Veenweideprogramma 2021-2030. Het gebied is ongeveer 2.500 hectare groot en telt rond de 50 boerenbedrijven. Het ligt in een waterrijke omgeving en is daardoor erg in trek bij toeristen. De bodem bestaat uit een dikke laag veen, maar kent ook klei op veen en opduikende zandkoppen. Door de ligging biedt het gebied kansen voor weidevogels. Boeren, betrokkenen, belanghebbenden en de overheden (provincie Fryslân, Wetterskip Fryslân en de gemeente Súdwest-Fryslân) werken samen toe naar een integraal plan voor de toekomst van het gebied. Hiertoe is in 2023 een gebiedscommissie geïnstalleerd.

In 2024 is gestart met het opstellen van een gebiedsanalyse, die dient als basis voor een integraal ontwerp voor de toekomst van het gebied. Die gebiedsanalyse geeft inzicht in de fysieke, sociaal economische en historische stand van het gebied. In 2026 is de gebiedsanalyse aangevuld met een watersysteemanalyse, waarin de knelpunten in de 11 watersystemen in het gebied zijn geïnventariseerd. Parallel hieraan richt het project zich op het vergroten van de mogelijkheden van grondverwerving, als onmisbaar onderdeel van het gebiedsproces.

PS besluiten

Geen.

Financiële stand van zaken

Door GS is bij de start van het gebiedsproces Idzegea een budget van € 1,6 mln. beschikbaar gesteld vanuit het Veenweideprogramma budget voor de ontwikkel- en ontwerpfase. De verwachting was toen, dat er in 2 jaar tijd een ontwerp gebiedsplan klaar zou zijn. Deze inschatting is – zoals in een eerder stadium al aangegeven – niet realistisch gebleken. Het projectbudget is nagenoeg uitgeput en zal vanuit het Veenweideprogramma aangevuld moeten worden om verder te kunnen werken aan de peilscenario's. De uitwerking hiervan wordt opgenomen in het werkplan 2027.

Vanuit de SPUK Maatregelenpakketten Klimaat Veenweide is er € 45 mln. beschikbaar voor het Veenweideprogramma. Oorspronkelijk was het idee dat dit geld voor een deel aan Idzegea zou worden toegewezen voor de uitvoering van het gebiedsplan, inclusief grondverwerving en uitvoering van de CSV. Aangezien het plan voor Idzegea nog niet planvolwassen is, kan dit budget nog niet aan Idzegea worden toegekend. Het is de vraag of het voor Idzegea mogelijk is om het geld binnen de gestelde looptijd van de SPUK uit te kunnen geven. Zo niet, dan vloeit dit geld door naar andere gebiedsprocessen en is er op termijn vanuit een ander (Rijks)budget geld nodig voor de uitvoering van het gebiedsplan Idzegea.

INKOMSTEN x € 1.000,-	Realisatie	Begroting	Totaal
	2020-2025	2026-2030	
Provincie Fryslân; Veenweideprogramma 2021-2030	1.116	506	1.623
Rijk; Regio Deal NIL Veenweide 2022-2024	271	21	292
TOTAAL	1.387	528	1.915

UITGAVEN x € 1.000,-	Realisatie	Begroting	Totaal
	2020-2025	2026-2030	
Voorbereiding en planvorming	1.117	523	1.640
Vastgoed	3	0	3
Regio Deal NIL	271	0	271
TOTAAL	1.392	523	1.914

TOTAAL x € 1.000,-	Realisatie	Begroting	Totaal
	2020-2025	2026-2030	
1. Subtotaal inkomsten	1.387	528	1.915
2. Subtotaal uitgaven	1.392	523	1.914
TOTAAL SALDO	-5	5	0

Wat gaan wij doen in 2027?

- Vanaf eind 2026 gaat een ontwerpteam aan de slag om peilscenario's op te stellen. In dit ontwerpteam komt de praktische kennis vanuit het gebied samen met de specialistische kennis over water en bodem. Die verbinding tussen theorie en praktijk, de mensen achter de bureaus en de mensen die het gebied op hun duimpje kennen, is belangrijk om te komen tot een realistisch plan voor een vitaal Idzegea. De peilscenario's vormen de basis voor een ontwerpplan waarin invulling gegeven wordt aan de opgaven, kansen, (financiële) haalbaarheid en draagvlak. Het werken aan de peilscenario's loopt door in 2028.
- In het veenweidegebied worden diverse praktijkprojecten uitgevoerd om nieuwe kennis en inzichten op te doen. Daarin is er aandacht voor bijvoorbeeld hogere waterpeilen, slootbeheer, andere vormen van landbouw, weidevogels en de bodem. Hiermee gaan we in 2027 verder. Een voorbeeld: In 2025 is gestart met een pilot voor kruidenrijk grasland. Het project brengt de huidige status van de kruidenrijkheid in beeld en er worden lokale en autochtone kruiden ingezaaid. Het is belangrijk om dit over meerdere jaren te monitoren. Hiervoor gebruiken we middelen die incidenteel vrijkomen. Het zou mooi zijn als Idzegea hiervoor een meerjarig budget krijgt, zodat de voortgang van deze pilot geborgd is. We zetten ons maximaal in om hiervoor middelen te genereren.
- We hopen eerste stappen te maken met de grondverwerving en richten daarnaast onze aandacht op degenen die de mogelijkheden hiervoor kunnen verruimen.

Risico's

Zoals aangegeven is het projectbudget nagenoeg uitgeput en is er nog geen duidelijkheid of er geld beschikbaar komt voor de uitvoering van het gebiedsplan. Om het gebiedsproces te continueren, is er geld op zowel de korte als de lange termijn nodig.

Het gebrek aan voldoende instrumenten voor grondverwerving, grondmobiliteit en bedrijfsverplaatsing heeft, in combinatie met de huidige dynamiek op de grond- en onroerendgoedmarkt, directe impact op de manier waarop grondeigenaren en ondernemers in het gebied op een reële en passende manier gefaciliteerd kunnen worden om te komen tot een uitvoerbaar gebiedsplan. Dit zet druk op het draagvlak

in het gebied en vergroot de zorg of de gewenste gebiedsontwikkeling uiteindelijk daadwerkelijk uitvoerbaar is.

Paragraaf 10. Samenwerkingsverbanden

De provincie werkt op uiteenlopende gebieden en onderwerpen samen met een grote verscheidenheid aan partners. Bij gebiedsgerichte samenwerking onderscheiden we drie vormen:

- Vanuit het gebied: in een gebied bestaat een langjarige samenwerkingsstructuur, omdat de betrokken (overheids)partijen regelmatig genoeg met elkaar te maken hebben om een vaste structuur lonend te maken. De gemeenschappelijkheid en de gezamenlijke opgaven vormen de basis voor een uitvoeringsprogramma of gebiedsagenda.
- Vanuit de thematiek: de samenwerking komt voort uit het gezamenlijke belang om specifieke thema's aan te pakken, zoals verzilting, veenweide en economische ontwikkelagenda's. Deze thema's overstijgen vaak meerdere gebieden. Daarbij wordt veelal met een vaste samenwerkingsstructuur gewerkt.
- Vanuit de maatschappij: maatschappelijke initiatieven spelen zich vaak af in een specifiek geografisch gebied. Wanneer de overheid daarbij aansluit, ontstaat eveneens een vorm van gebiedsgerichte samenwerking.

Hieronder worden een aantal vormen van samenwerken vermeld.

Regionale Samenwerking

De bestuurlijke regionale samenwerking krijgt de afgelopen jaren steeds meer vorm door het aanvragen en uitvoeren van Regio Deals. Deze deals vormen vaak de motor voor de samenwerking in het betreffende gebied. Als vervolg op de Regio Deals wordt ook het Nationaal Programma Vitale Regio's (NPVR) van belang. Drie van de vijf regio's in Fryslân (Noordwest, Noordoost en Zuidoost) nemen deel aan dit programma, dat is gericht op verbetering van de Brede Welvaart.

Hieronder lichten we de samenwerking in de verschillende regio's toe.

Regio Noordoost-Fryslân

Begin 2025 is aan de regio Noordoost-Fryslân een nieuwe Regio Deal toegekend in de zesde en laatste tranche van het Rijk. In 2027 wordt de uitvoering voortgezet. De Regio Deal bestaat uit vier programmalijnen: Noflik Wenje, Ferbining, Undernimmend en Gearwurking. Binnen deze programmalijnen werkt de provincie samen met de vier gemeenten en Wetterskip Fryslân aan regionale en provinciale doelen. De provincie heeft € 3,6 mln. aan cofinanciering toegezegd vanuit bestaande middelen voor het IMF, de DOM's en mobiliteit.

Regio Noordwest-Fryslân

De Regio Deal Noordwest-Fryslân is in 2024 gestart. Het Rijk, de provincie, Wetterskip Fryslân en de gemeenten Waadhoeke, Leeuwarden en Harlingen werken hierin samen. De Regio Deal kent drie programmalijnen: Vitale Economie, Kwaliteit van Leven en Natuurlijk in Balans. Deze dragen alle drie bij aan de Brede Welvaart in de regio. De uitvoering is inmiddels twee jaar onderweg. Over de meeste projecten heeft besluitvorming plaatsgevonden; veel projecten gaan richting uitvoering of zijn al in uitvoering. In 2027 vinden twee bestuurstafels plaats. Naar verwachting worden tijdens deze bestuurlijke overleggen de laatste projecten ter instemming voorgelegd. De provinciale inzet bestaat vooral uit cofinanciering van maximaal € 5 mln. (incl. BTW) en het leveren van een lijntrekker voor de programmalijn Natuurlijk in Balans. Deze programmalijn richt zich op landbouw, biodiversiteit, een gezonde bodem en water en draagt daarmee bij aan belangrijke provinciale doelen.

Noordwest-Fryslân is ook LEADER-gebied. In 2027 wordt de subsidieregeling nog eenmaal opengesteld voor initiatieven.

Noord-Fryslân

Noord-Fryslân (de regio's Noordoost en Noordwest, met uitzondering van de stad Leeuwarden) is net als Zuidoost-Fryslân aangewezen als een van de elf NPVR-regio's. Het Rijk en de regio werken samen aan verbetering van de Brede Welvaart. In 2026 is, net als in Zuidoost-Fryslân, gewerkt aan een Regioplan met de grote opgaven voor de komende jaren. In 2027 wordt dit plan verder uitgewerkt en start de vertaling naar een uitvoeringsagenda.

Regio Zuidwest-Fryslân

De regionale samenwerking in Zuidwest-Fryslân krijgt vorm via de Gebiedsagenda Súdwesthoeke. Belangrijke thema's zijn het Nationaal Landschap, LEADER en het Fries Programma IJsselmeerkust. De uitvoering van de Regio Deal Zuidwest-Fryslân loopt sinds 2025 en is organisatorisch en bestuurlijk aangesloten op de gebiedsagenda. Het Programmaplan is vastgesteld en wordt in 2027 verder uitgevoerd. De provincie staat garant voor een bijdrage van € 5 mln.

Zuidwest-Fryslân is ook LEADER-gebied. In 2027 wordt de subsidieregeling nog eenmaal opengesteld voor initiatieven.

Regio Zuidoost Fryslân

De Regio Deal Zuidoost-Fryslân is op 1 oktober 2025 beëindigd. De samenwerking in deze regio krijgt nu verder vorm via het Nationaal Programma Vitale Regio's (NPVR). Zuidoost-Fryslân is op basis van het advies uit het rapport 'Elke regio telt!' aangewezen als een van de elf NPVR-regio's. Het Rijk, de provincie, Wetterskip Fryslân en de gemeenten werken de komende jaren gezamenlijk aan opgaven die de Brede Welvaart verbeteren. In 2026 is het Regioplan NPVR Zuidoost-Fryslân vastgesteld, waarin de opgaven voor de komende jaren zijn beschreven. In 2027 wordt gewerkt aan de governance en een eerste uitvoeringsagenda.

Zuidoost-Fryslân is ook LEADER-gebied. In 2027 wordt de subsidieregeling nog eenmaal opengesteld voor initiatieven.

Regio Waddeneilanden

In 2023 heeft het kabinet positief besloten op de aanvraag voor de Regio Deal van de Friese Waddeneilanden en de provincies Fryslân en Noord-Holland, voor Texel. De regio krijgt maximaal € 15,5 mln. toegekend. De opgaven en ambities zijn verdeeld over vijf programmalijnen: Goed wonen en leven, Toekomstbestendig ondernemen en ontwikkelen, Optimaal bereikbaar en verbonden, Duurzame energie en Circulaire economie. De uitvoering is in 2025 gestart. De provinciale cofinanciering van € 5,2 mln. heeft deels al plaatsgevonden via een lumpsumbijdrage.

Waddengebied

Voor wat betreft het Waddengebied (Waddeneilanden, Waddenzee en Waddenkust) werken we samen met het Rijk, regionale overheden en stakeholders in één governance structuur. Hierbij vormt de [Agenda voor het Waddengebied 2050](#) en het bijbehorende Uitvoeringsprogramma Waddengebied 2021-2026 het vertrekpunt. Ter voorbereiding op het nieuwe Uitvoeringsprogramma Waddengebied 2027-2032 is het huidige Uitvoeringsprogramma geëvalueerd. Deze evaluatie vormt het vertrekpunt voor het proces om te komen tot het nieuwe Uitvoeringsprogramma. De verwachting is dat het nieuwe Uitvoeringsprogramma 2027-2032 medio 2027 wordt vastgesteld. Verder geven we samen met de provincies Noord-Holland en Groningen uitvoering aan het [Waddenfonds](#) en het interprovinciale [Investeringskader Waddengebied 2016-2026](#). Zie ook Programma 1, beleidsveld 1.5 Bestuurlijke samenwerking.

Samenwerkingsafspraken Provinsje Fryslân – Gemeente Leeuwarden

In 2026 is een nieuw college van Burgemeester en Wethouders van de gemeente Leeuwarden benoemd. In 2027 wordt ook een nieuw college van Gedeputeerde Staten gevormd. De nieuwe bestuursakkoorden van de provincie en de gemeente bepalen mede hoe de samenwerking tussen de provincie Fryslân en de gemeente Leeuwarden verder wordt vormgegeven.

Samenwerking met de Mienskip

Met het ondersteuningsnetwerk Mienskipsinisiatieven worden initiatieven efficiënt en effectief geadviseerd en begeleid. Dit netwerk is regionaal georganiseerd met maatschappelijke partners (Doarpswurk, Keunstwurk en SportFryslân) en gemeenten. Initiatiefnemers kunnen inspiratie, informatie en goede voorbeelden vinden op het online platform [Stipe.frl](https://stipe.frl).

LEADER

LEADER is een Europees subsidieprogramma voor de sociaaleconomische ontwikkeling van het platteland. Het is een van de niet-grondgebonden instrumenten van het GLB-NSP (zie ook Programma 3, beleidsveld 2. Landbouw). Met een bottom-upaanpak geven we samen met bestuurlijke partners en private partijen uitvoering aan het LEADER-programma. De huidige programmaperiode loopt van 2023 tot en met 2027 in Noordwest-, Zuidwest- en Zuidoost-Fryslân.

Samenwerking De Friese Aanpak

De Friese Aanpak (DFA) stimuleert en faciliteert de samenwerking tussen de Friese overheden. Dit gebeurt niet via een afzonderlijke organisatie, maar binnen een netwerksamenwerking waarin iedere deelnemer autonoom blijft. Samenwerking is van belang om complexe maatschappelijke opgaven met gedeelde verantwoordelijkheden gezamenlijk aan te pakken. Daarbij kunnen kennis en ervaringen worden uitgewisseld en schaalvoordelen worden benut. Samenwerking is daarmee een middel en geen doel op zich. Bij de start van De Friese Aanpak in 2017 lag de nadruk op de eerste omgevingsvisies. Vanaf 2021 verschoof de aandacht naar de implementatie van de Omgevingswet. Sinds de inwerkingtreding van de Omgevingswet op 1 januari 2024 werken de deelnemende overheden samen aan de verdere implementatie en aan de transitie naar werken volgens de wet. De samenwerking wordt in 2027 voortgezet. De provinciale bijdrage bedraagt € 16.248,-.

Samenwerken in het bestuurlijk overleg Friese samenwerking van overheden.

De bestuurlijke overleggen tussen de provincie Fryslân, Wetterskip Fryslân, de Vereniging van Friese Gemeenten (VFG) en de gemeente Leeuwarden worden ook in 2027 voortgezet. Deze overleggen zijn gericht op het versterken van de samenwerking tussen de Friese overheden. Naast de afstemming over actuele ontwikkelingen staan de Friese Bestuurdersdag, het bevorderen van horizontaal besturen, de verdere bestuurlijke samenwerking en de samenwerking op het gebied van bedrijfsvoering op de agenda.

Finansjele begrutting

Introductie op financiële begroting 2027

In het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV) is bepaald, dat de financiële begroting bestaat uit het overzicht van baten en lasten en een uiteenzetting van de financiële positie met de daarbij behorende toelichtingen.

In onderdeel 3.2 schetsen we de ontwikkeling van het financieel kader vanaf de begroting 2026.

Onderdeel 3.3 bevat de baten, lasten en investeringen op basis waarvan Provinciale Staten het College autoriseren door het vaststellen van de begroting. Dit betreft twee overzichten. Het eerste overzicht betreft de exploitatie (baten en lasten) en het tweede overzicht betreft de nieuwe investeringen (uitgaven en inkomsten).

De uiteenzetting van de financiële positie staat in onderdeel 3.4 en bevat conform het BBV de volgende totaaloverzichten:

- Bestaand versus nieuw beleid voor de meerjarenbegroting
- Geprognosticeerde balans
- Raming van het EMU saldo
- Aan arbeidskosten gerelateerde verplichtingen
- Stand van de investeringen
- Financiering en beleggingen
- Stand en verloop reserves, voorzieningen en overlopende passiva
- Gronden waarop de ramingen zijn gebaseerd
- De verwijzing naar de nadere uitwerkingen van deze overzichten is hierbij aangegeven.

Voor de beoordeling van de financiële positie zijn ook de bijlagen van belang. Dit betreft de volgende bijlagen:

- Bijlage 1 Onderhanden investeringen
- Bijlage 2 Begrotingshistorie
- Bijlage 3 Verloop vaste activa
- Bijlage 4 Verloop reserves, voorzieningen en overlopende passiva
- Bijlage 5 Tijdelijke budgetten
- Bijlage 6 Raming EMU-saldo
- Bijlage 7 Aan arbeidskosten gerelateerde verplichtingen
- Bijlage 8 Uitgangspunten begroting 2027
- Bijlage 9 Voorstellen Kadernota 2027
- Bijlage 10 Verwerkte voorstellen Bestuursrapportage 2026

Overige bijlagen:

- Bijlage 11 Subsidiestaat begroting 2027
- Bijlage 12 Overzicht geraamde lasten en baten per BBV taakveld
- Bijlage 13 Verplichte indicatoren in het kader van het BBV
- Bijlage 14 Duurzaamheidsrapportage
- Bijlage 15 Begrippenlijst
- Bijlage 16 Trends Staat van Fryslân

Ontwikkeling financieel kader

Financieel kader Begroting 2027

In dit hoofdstuk worden de volgende onderdelen van het financieel kader nader toegelicht:

1. Onze uitgangspunten
2. Ontwikkeling begrotingssaldo
3. Ontwikkeling baten en lasten
4. Vrij Aanwendbare Reserve (VAR)

1 – Onze uitgangspunten

- De meerjarenbegroting is structureel sluitend. Dit betekent dat de begroting op een termijn van zo'n 10 jaar sluitend is.
- Om in te kunnen spelen op nieuwe ontwikkelingen streven wij er naar om hiervoor structurele financiële ruimte beschikbaar te houden.
- De minimale stand van de Vrije Aanwendbare Reserve bedraagt € 10 mln.
- Structurele uitgaven dekken wij uit structurele middelen.
- Bij inzet van revolverende middelen zijn de gederfde rendementen gedekt: de rente die wij mislopen of die wij moeten betalen dekken we af.
- Geld geven we alleen uit als we alle initiële kosten en (eventuele) structurele financiële gevolgen van een activiteit kunnen betalen.
- Bij elk voorstel aan Provinciale Staten dat geld kost, maken wij duidelijk hoe wij dit op verantwoorde wijze betalen.
- Gedeputeerde Staten voeren alleen moties uit die financieel gedekt zijn. Bij amendementen verwachten wij van Provinciale Staten dezelfde discipline.
- Aan het meefinancieren van projecten van anderen stellen we voorwaarden zodat we goed zicht kunnen houden op de resultaten. De verplichting tot verantwoording moet in verhouding staan tot de inspanning die de ander levert.
- Als wij financiële afspraken maken met anderen zijn die voor ons hard. Tegenvallers of extra benodigde middelen zijn voor rekening van de partij die deze het beste had kunnen voorzien. Dat is over het algemeen de partij waarmee we die afspraken hebben gemaakt.

2 - Ontwikkeling begrotingssaldo

Het financieel kader actualiseren we periodiek. Dit gebeurt naar aanleiding van externe wijzigingen (zoals veranderingen in het provinciefonds) of door besluiten van Provinciale en Gedeputeerde Staten. Vaak stellen uw Staten deze wijzigingen vast bij de behandeling van een begroting, de jaarstukken, of een bestuursrapportage. Daarnaast heeft het college het mandaat om een aantal niet beleidsmatige wijzigingen zelf in de begroting te verwerken. Het betreft hier bijvoorbeeld wijzigingen in het provinciefonds, opbrengst motorrijtuigenbelasting, rendement vermogensbeheer of dividenduitkering. Hieronder geven we de ontwikkeling van het begrotingssaldo vanaf de begroting 2026 tot aan de begroting 2027 stapsgewijs weer.

Bij de begroting 2026 hebben we de stand van het begrotingssaldo op dat moment gepresenteerd. Daarna hebben uw Staten enkele begrotingswijzigingen vastgesteld bij het autorisatiemoment december 2025. Onder het mandaat van GS is o.a. de septembercirculaire provinciefonds 2026 verwerkt. Na het autorisatiemoment is nog de decembercirculaire provinciefonds 2025 verwerkt wat resulteert in het begrotingssaldo bij de jaarrekening 2025. Vervolgens hebben uw Staten in juni besloten over de voorstellen bij de Jaarstukken 2025 en de Kadernota 2027. De uit dit laatste voortvloeiende mutatie betreft de verwerking van de actualisatie financieel kader en de daadwerkelijke kadernota voorstellen. De meicirculaire provinciefonds 2026 is onder het mandaat van GS verwerkt. Daarna is de berap 2026 opgesteld welke leidt tot mutaties onder GS mandaat en wijzigingen die voorgelegd zijn aan PS.

Het begrotingssaldo bij de begroting 2027 is alle jaren positief en daarmee heeft er geen onttrekking aan de Vrij Aanwendbare Reserve plaatsgevonden*.

In de tabel hieronder staan de verschillende stappen cijfermatig weergegeven.

*) Als er een negatief begrotingssaldo is wordt dat direct verwerkt met de vrij aanwendbare reserve door daar daadwerkelijk al over te beschikken. Deze werkwijze wordt alleen bij de begroting gevolgd zodat mutaties in het jaar en de effecten daarvan zichtbaar blijven.

Ontwikkeling begrotingssaldo	2026	2027	2028	2029	2030
Bedragen x € 1 mln.					
Begrotingssaldo bij begroting 2026	14,2	14,8	10,2	5,3	9,9
GS septembercirculaire 2025 provinciefonds	24,2	26,9	28,6	27,8	14,3
GS mandaat autorisatiemoment december 2025	1,3	0,0	0,0	0,0	0,0
PS 17-12-2025 autorisatiemoment 2025	-10,8	4,9	5,2	-0,4	-0,4
Begrotingssaldo bij autorisatiemoment december 2025	28,9	46,6	44,0	32,7	23,8
PS:24-9-2025 Verhogen plafonds regelingen Musea fryslân en Kunstinstellingen Fryslân 2026-2028	-2,4	0,0	0,0	0,0	0,0
PS:12-11-2025 Bijdrage Keningsdei 2026 Dokkum/Noardeast-fryslân	-0,5	0,0	0,0	0,0	0,0
PS:12-11-2025 Moties en amendementen bij begroting 2026 en aanvullend voorstel begroting 2026	-3,0	-3,0	-4,3	-2,4	-2,4
PS: 17-12-2025: aangenomen moties	-0,2	-0,1	-0,1	-0,1	0,0
GS decembercirculaire 2025 provinciefonds	-3,0	-0,3	-0,1	-0,1	0,0
GS decemberwijzigingen mandaat GS	1,1	2,0	2,0	2,0	2,0
Begrotingssaldo bij jaarrekening 2025	21,1	45,2	41,5	32,1	23,4
PS 24-06-2026 Kadernota 2027 actualisatie financieel kader	9,4	0,3	-1,1	-1,3	-3,6
Begrotingssaldo bij kadernota 2027	30,4	45,5	40,4	30,8	19,8
Aanvullingen actualisatie financieel kader Kadernota 2027	0,6	1,6	1,6	0,5	-3,4
PS 24-06-2026 Kadernota 2027 voorstellen	-0,3	-10,1	-34,5	-14,9	-14,3
Begrotingssaldo na kadernota voorstellen 2027	30,7	37,0	7,4	16,3	2,1
PS 17-12-2025 Motie voor een appel en een ei	0,0	-	-	-	-
PS 28-01-2026 Fêststelling definitive fraksjesubsydzjes en werombetelfplichtingen 2024	0,3	-	-	-	-
PS 24-06-2026 Jaarstukken 2025 resultaatbestemming	-1,1	-	-	-	-
GS wijziging meicirculaire provinciefonds 2026:					
algemene uitkering	4,1	7,6	6,3	5,9	6,6
decentralisatie-uitkering	5,5	-3,8	-1,6	-0,1	0,0
Begrotingssaldo bij meicirculaire 2026	39,4	40,8	12,1	22,1	8,7
GS mandaat berap 2026	1,2	-	-	-	-
PS 23-09-2026 berap 2026	9,0	-7,3	-8,1	-5,8	-4,8
Begrotingssaldo bij berap 2026	49,7	33,5	4,0	16,3	3,9
Begrotingssaldo bij begroting 2027	49,7	33,5	4,0	16,3	3,9

3 - Ontwikkeling baten en lasten

Hieronder staat de ontwikkeling van de baten, de lasten en de mutaties van de reserves. Op verzoek van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties wordt onderscheid gemaakt tussen structurele en incidentele baten en lasten. Op deze manier wordt inzichtelijk gemaakt of de provinciale begroting structureel in evenwicht is en blijft.

De structurele baten en lasten betreffen alle budgetten welke geen einde looptijd kennen. Dus ook de onderdelen voorzieningen, overlopende passiva of reserves.

De mutaties in de bestemmingsreserves hebben vooral betrekking op de reserves van de tijdelijke budgetten, groot onderhoud en natuurpact. De verschuiving van de bestedingsritmes over de jaren heen verloopt via deze reserves. In het ene jaar wordt gevormd en in het volgende jaar en/of volgende jaren wordt onttrokken aan deze reserves.

De beschikking over de dekkingsreserve kapitaallasten wordt aangemerkt als structureel aangezien deze gebruikt worden ter dekking van de bijbehorende afschrijvingslasten.

Ontwikkeling financieel kader bedragen x € 1 mln.		Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
Baten	Structureel	414,0	411,9	419,1	423,9	431,0
	Overig	182,4	136,6	159,8	47,6	84,3
	Totaal	231,6	548,6	578,9	471,5	515,3
Lasten	Structureel	388,2	391,2	403,4	405,9	419,4
	Overig	258,4	231,5	222,5	70,8	103,5
	Totaal	646,6	622,7	625,9	476,7	522,9
Saldo voor bestemming reserves	Structureel	25,9	20,8	15,7	18,0	11,7
	Overig	-76,0	-94,9	-62,7	-23,2	-19,2
	Totaal	-50,1	-74,1	-47,0	-5,2	-7,5
Reserves	Structureel	23,0	16,8	8,8	10,9	12,3
	Overig	76,8	90,8	42,2	10,6	-0,8
	Totaal	99,8	107,6	51,0	21,5	11,5
Saldo na bestemming reserves	Structureel	48,9	37,6	24,5	28,9	24,0
	Overig	0,8	-4,1	-20,5	-12,6	-20,0
Begrotingssaldo		49,7	33,5	4,0	16,3	3,9

Ontwikkeling financieel kader bedragen x € 1 mln.		Begroting 2031	Begroting 2032	Begroting 2033	Begroting 2034	Begroting 2035
Baten	Structureel	436,7	445,3	454,7	464,2	473,8
	Overig	7,2	7,2	7,2	7,2	7,2
	Totaal	443,9	452,5	461,9	471,4	481,0
Lasten	Structureel	424,6	435,3	446,2	457,2	468,6
	Overig	16,1	1,4	1,3	1,3	1,3
	Totaal	440,7	436,7	447,4	458,5	469,9
Saldo voor bestemming reserves	Structureel	12,1	10,1	8,5	7,0	5,1
	Overig	-9,0	5,8	5,9	5,9	5,9
	Totaal	3,1	15,9	14,5	12,9	11,1
Reserves	Structureel	5,8	5,8	5,8	5,8	5,8
	Overig	-1,0	-1,0	-1,0	-1,0	-1,0
	Totaal	4,8	4,8	4,8	4,8	4,8
Saldo na bestemming reserves	Structureel	18,0	15,9	14,4	12,8	11,0
	Overig	-10,0	4,8	4,9	4,9	4,9
Begrotingssaldo		8,0	20,7	19,3	17,8	15,9

Uit bovenstaand overzicht blijkt dat het begrotingssaldo alle jaren positief is en daarmee is onze begroting op de lange termijn structureel sluitend.

Baten

Provinciefonds algemene uitkering

Ontwikkeling en raming van het accres

In de meicirculaire provinciefonds 2026 is een actualisatie van het accres opgenomen. Conform bestaand beleid hebben wij een voorzichtigheidsmarge van 1% ten opzichte van de circulaire aangehouden voor de jaren 2027 en verder.

De accresreeks ziet er dan als volgt uit:

(in procenten)	2026	2027	2028	2029	2030
Accres meicirculaire 2026	4,9	4,3	4,6	4,0	4,9
Voorzichtigheidsmarge		-1,0	-1,0	-1,0	-1,0
Accresberekening Algemene Uitkering Fryslân	4,9	3,3	3,6	3,0	3,9

Dit resulteert in onderstaande raming van de algemene uitkering.

Bedragen x € 1 mln.	2026	2027	2028	2029	2030
Begroting 2026	251,8	266,4	274,0	281,4	289,3
Kadernota 2027	270,6	284,9	292,1	298,7	303,6
Begroting 2027	275,5	292,5	298,4	304,6	310,2
<i>Mutatie</i>	4,9	7,6	6,3	5,9	6,6

Opbrengst opcenten motorrijtuigenbelasting (MRB)

De gegevens over het wagenpark van onze provincie zijn geactualiseerd aan de hand van de opgaaf van de belastingdienst per 1 januari 2026. Gezien de onzekerheid in de afdracht van de opbrengst opcenten motorrijtuigenbelasting door de belastingdienst in 2025 houden wij een voorzichtigheidsmarge in de begroting aan van 5%. Hieronder zijn de verwachte inkomsten opcenten motorrijtuigenbelasting aangegeven. De indexering is gebaseerd op de ontwikkeling van het bruto binnenlands product (bbp).

Bedragen x € 1 mln.	2026	2027	2028	2029	2030
Begroting 2026	80,7	82,7	84,9	87,0	89,2
Kadernota 2027	84,9	87,1	89,4	91,7	94,1
Begroting 2027	84,9	87,1	89,4	91,7	94,1
<i>Mutatie</i>	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Rendement vermogen

Het vermogen van de provincie neemt de komende jaren geleidelijk af. Ondanks de lagere rentetarieven op de geld- en kapitaalmarkt wordt er nog steeds een behoorlijk rendement behaald op het belegd vermogen.

Bedragen x € 1.000	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
Begroting 2026	5.700	4.600	3.700	2.800	2.100
Kadernota 2027	9.030	7.730	6.720	5.730	4.830
Begroting 2027	9.030	7.730	6.720	5.730	4.830
Mutatie	0	0	0	0	0

Dividend

Provincie Fryslân neemt deel in het aandelenkapitaal van een aantal bedrijven en ontvangt jaarlijks dividend. Hieronder zijn de verwachte dividendinkomsten van Alliander, Fryslân Hurde Wyn, BNG en NWB weergegeven.

Nb. Vanwege de grote investeringsopgave, wordt bij Vitens het jaarlijkse dividend niet uitgekeerd maar ingehouden ter versterking van het eigen vermogen.

Bedragen x € 1.000	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
Begroting 2026	7.804	8.016	8.238	8.343	8.592
Kadernota 2027	12.780	7.680	7.680	7.680	7.680
Begroting 2027	16.681	11.354	11.376	11.381	11.630
Mutatie	3.901	3.674	3.696	3.701	3.950

Lasten

Nominale ontwikkeling

De indexcijfers worden ontleent aan de meest recente gegevens van het CEP (maart 2026).

Conform de uitgangspunten begroting (bijlage 8) worden aan bepaalde onderdelen in de begroting afwijkende inflatiepercentages toegekend.

In onderstaande tabel zijn de toegepaste indexcijfers voor structurele budgetten weergegeven en daarbij is tevens de omvang van de 'stelpost nominaal' in de begroting weergegeven.

	2026	2027	2028	2029	2030
Nominaal lonen	0,00%	4,00%	4,00%	3,20%	3,20%
Nominaal goederen en diensten	0,00%	2,50%	2,60%	2,60%	2,60%

Bedragen x € 1 mln.	2026	2027	2028	2029	2030
Begroting 2026	0,5	10,7	20,6	30,5	39,7
Kadernota 2027	0,5	13,4	24,9	36,2	47,7
Begroting 2027 *)	0,8	1,7	13,2	24,5	35,9

*) De prijs en looninflatie voor 2027 zijn reeds aan de budgetten in de begroting toegerekend

4 - Vrij Aanwendbare Reserve (VAR)

Hieronder staat de ontwikkeling van de VAR. Conform de afspraak met uw Staten vloeit het rekening- en begrotingssaldo aan het eind van het jaar automatisch in de VAR. Het rekeningssaldo 2025 en de verwachte begrotingssaldi 2026-2030 zijn hier in opgenomen.

In de financiële uitgangspunten is opgenomen dat de minimale stand van de VAR altijd € 10 mln. bedraagt. Aan het eind van deze bestuursperiode (2027) bedraagt het saldo, onder aftrek van een minimale stand van de VAR van € 10 mln., totaal € 287,4 mln. Zowel in de Kadernota 2027 als in de Berap 2026 zijn voorstellen opgenomen die ook in de jaren na 2027 beslag leggen op het begrotingssaldo en daarmee op de VAR. Deze zijn hieronder weergegeven waarmee het vrij inzetbare deel van de VAR eind 2027 uitkomt op € 157,5 mln, ervan uitgaande dat de baten en lasten zich conform de begroting ontwikkelen.

Bij de bepaling van de beschikbare weerstandscapaciteit (zie paragraaf 2 weerstandsvermogen) is uitgegaan van het vrij inzetbare deel plus de minimale stand van de VAR van € 10 mln.

VAR	2026	2027	2028	2029	2030
Bedragen x € 1 mln.					
Beginsaldo	292,6	305,3	297,4	301,4	317,7
Beschikking over reserve	-37,0	-41,4	0,0	0,0	0,0
Begrotingssaldo	49,7	33,5	4,0	16,3	3,9
Stand ultimo	305,3	297,4	301,4	317,7	321,6
Minimale stand VAR		-10,0			
Stand VAR ná mutaties		287,4	301,4	317,7	321,6
Benodigd voor weerstandsratio 1,4		-28,0			
Kadernotavoorstellen 2027 jaren 2028-2035		-82,3			
Berap 2026 voorstellen 2028-2035		-19,6			
Vrij inzetbaar		157,5			

Eerder is toegelicht dat bij de Begroting 2024 het begrotingssaldo daalde door de investeringen uit het bestuursakkoord. Daarbij is aangegeven dat negatieve begrotingssaldi worden aangevuld vanuit de VAR. De opbouw van de beschikking over de VAR in de komende jaren staat in de tabel hieronder.

Vorming van en beschikking over reserve	2026	2027	2028	2029	2030
Bedragen x € 1 mln.					
Beschikking over reserve					
Begroting 2024: dekking negatief begrotingssaldo	37,0	41,4	0,0	0,0	0,0
Totaal	37,0	41,4	0,0	0,0	0,0

Overzicht van lasten en baten in de begroting

Het overzicht van lasten en baten is het onderdeel waarin is aangegeven tot welke bedragen Provinciale Staten de begroting 2027 vaststellen. Er zijn twee overzichten opgenomen: het eerste overzicht betreft lasten en baten in de exploitatiebegroting (beleidsprogramma's), het tweede overzicht betreft uitgaven en bijdragen van derden met betrekking tot investeringen.

I - Overzicht van lasten en baten programma's

Hieronder zijn de lasten en baten programma's gesplitst in structurele en niet structurele budgetten. Budgetten met een einddatum worden als niet-structureel aangemerkt. Deze indeling wordt zowel bij de lasten als bij de baten gehanteerd.

Exploitatie - Bedragen x € 1.000,-	Realisatie 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
Programma 1 – Bestuur						
Lasten						
Structureel	13.787	12.669	14.325	14.362	14.399	14.402
Niet structureel	11.106	12.292	904	644	577	409
Totaal Lasten	24.892	24.962	15.229	15.006	14.976	14.811
Baten						
Structureel	1.856	1.742	799	799	799	799
Niet structureel	0	0	0	0	0	0
Totaal Baten	1.856	1.742	799	799	799	799
Saldo						
Vorming van reserves (lasten)	556	722	0	0	0	0
Beschikking over reserves (baten)	237	386	404	355	166	148
Saldo programma 1	23.356	23.556	14.025	13.852	14.010	13.864
Programma 2 – Infrastructuur						
Lasten						
Structureel	103.474	116.817	130.730	136.211	138.459	139.589
Niet structureel	22.816	29.621	34.083	41.340	9.402	2.159
Totaal Lasten	126.290	146.438	164.813	177.551	147.861	141.748
Baten						
Structureel	4.374	4.042	4.088	4.088	4.088	4.088
Niet structureel	8.203	10.095	8.349	2.520	702	805
Totaal Baten	12.577	14.137	12.437	6.608	4.790	4.893
Saldo						
Vorming van reserves (lasten)	17.839	3.818	3.907	5.100	2.582	2.878
Beschikking over reserves (baten)	11.833	19.078	30.438	26.104	18.373	13.555
Saldo programma 2	119.720	117.042	125.845	149.939	127.279	126.178
Programma 3 – Natuur en Landbouw						
Lasten						
Structureel	78.268	102.453	91.387	79.975	64.709	64.709
Niet structureel	42.882	85.243	76.151	98.526	25.062	50.532
Totaal Lasten	121.150	187.697	167.538	178.501	89.771	115.240
Baten						
Structureel	4.258	3.385	2.383	2.383	2.249	2.249
Niet structureel	30.438	69.406	57.445	86.934	22.751	48.774
Totaal Baten	34.696	72.791	59.829	89.317	24.999	51.022
Saldo						
Vorming van reserves (lasten)	10.423	14.535	1.255	3.010	1.000	1.000
Beschikking over reserves (baten)	31.795	33.046	20.606	6.279	8	0

<i>Exploitatie - Bedragen x € 1.000,-</i>	Realisatie 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
Saldo programma 3	65.083	96.394	88.359	85.915	65.763	65.218
Programma 4 – Ruimte en Klimaat						
Lasten						
Structureel	10.631	11.803	11.988	12.048	12.048	12.048
Niet structureel	24.207	52.635	34.333	31.869	14.108	30.549
Totaal Lasten	34.838	64.438	46.321	43.917	26.156	42.597
Baten						
Structureel	1.239	1.158	1.126	1.126	1.126	1.126
Niet structureel	12.155	31.603	19.384	23.035	5.395	26.928
Totaal Baten	13.394	32.761	20.510	24.161	6.521	28.053
Saldo						
Vorming van reserves (lasten)	9.909	4.695	2.656	17	0	0
Beschikking over reserves (baten)	12.144	18.319	8.549	4.119	3.891	174
Saldo programma 4	19.209	18.053	19.918	15.654	15.745	14.370
Programma 5 – Economie en Mienskip						
Lasten						
Structureel	41.308	46.159	39.734	41.242	44.926	44.956
Niet structureel	41.249	57.812	54.107	41.662	17.813	16.560
Totaal Lasten	82.557	103.972	93.841	82.904	62.739	61.516
Baten						
Structureel	261	222	222	222	222	222
Niet structureel	6.011	13.822	8.277	11.710	42	0
Totaal Baten	6.272	14.044	8.499	11.933	264	222
Saldo						
Vorming van reserves (lasten)	19.787	13.295	1.309	2.363	0	0
Beschikking over reserves (baten)	23.102	17.334	16.574	20.376	4.836	3.625
Saldo programma 5	72.969	85.889	70.077	52.958	57.639	57.669
Programma 6 – Bedrijfsvoering						
Lasten						
Structureel	52.832	56.730	63.788	56.928	55.645	55.556
Niet structureel	2.004	1.728	1.518	1.397	0	0
Totaal Lasten	54.837	58.458	65.306	58.325	55.645	55.556
Baten						
Structureel	22	25	25	25	25	25
Niet structureel	-60	104	0	0	0	0
Totaal Baten	-38	129	25	25	25	25
Saldo						
Vorming van reserves (lasten)	5.842	2.236	212	0	56	0
Beschikking over reserves (baten)	858	3.495	5.454	2.922	0	13
Saldo programma 6	59.860	57.070	60.039	55.378	55.676	55.517
Programma 7 – Provinciefinanciën						
Lasten						
Structureel	-178	4.229	4.665	20.270	31.484	42.914
Niet structureel	3.527	5.198	11.654	84	-64	57
Totaal Lasten	3.349	9.427	16.319	20.354	31.420	42.970
Baten						
Structureel	401.206	401.775	402.279	409.413	414.409	421.524
Niet structureel	39.977	56.687	42.810	35.623	18.716	7.776
Totaal Baten	441.184	458.462	445.090	445.036	433.125	429.300
Saldo						

<i>Exploitatie - Bedragen x € 1.000,-</i>	Realisatie 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
Vorming van reserves (lasten)	5.891	3.599	9.409	3.125	2.155	2.155
Beschikking over reserves (baten)	28.486	51.032	44.345	4.505	50	0
Saldo programma 7	-460.430	-496.469	-463.707	-426.062	-399.600	-384.175
Overhead						
Lasten						
Overhead*	41.931	51.167	53.332	49.370	48.151	48.426
Totaal Lasten	41.931	51.167	53.332	49.370	48.151	48.426
Baten						
Overhead	3.291	2.370	1.393	1.004	1.003	1.007
Totaal Baten	3.291	2.370	1.393	1.004	1.003	1.007
Saldo overhead	38.640	48.797	51.940	48.366	47.148	47.419
Totaal programma's						
Lasten						
Structureel	340.352	388.162	391.174	403.398	405.912	419.381
Niet structureel	149.492	258.395	231.527	222.529	70.806	103.483
Totaal Lasten	489.844	646.557	622.700	625.927	476.718	522.864
Baten						
Structureel	415.746	414.030	411.943	419.060	423.921	431.040
Niet structureel	97.485	182.405	136.638	159.822	47.605	84.282
Totaal Baten	513.231	596.435	548.581	578.882	471.526	515.322
Saldo	-23.386	50.122	74.120	47.045	5.192	7.543
Vorming van reserves (lasten)	70.247	42.899	18.747	13.615	5.792	6.033
Beschikking over reserves (baten)	108.455	142.689	126.371	64.660	27.324	17.515
Begrotingssaldo	-61.594	-49.668	-33.504	-4.000	-16.339	-3.940

* In de post overhead is de totale overhead meegenomen (programma 6 en 7)

Een negatief resultaat na bestemming is een positief begrotingssaldo aangezien hier uitgegaan wordt van lasten minus baten.

Structurele vorming/beschikking reserves

Volgens het Besluit Begroten en Verantwoorden (BBV) zijn reserves in principe niet bedoeld om structurele uitgaven te dekken. Hierop zijn een aantal uitzonderingen welke in onderstaand overzicht zijn aangegeven. Het betreft hier de reserves groot onderhoud wegen, water en gebouwen (programma 2 en 6). De reserve oeverbeheer (programma 2) en de dekkingsreserve kapitaallasten (programma 2 en 5). Daarnaast de reserve natuurpact en aankoop natuurterreinen (programma 3).

<i>Bedragen x € 1.000,-</i>	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
Structurele vormingen					
Totaal structurele vormingen	0	0	0	0	0
Structurele beschikkingen					
Programma 2 – Infrastructuur	7.352	5.949	8.700	10.854	12.251
Programma 3 – Natuur en Landbouw	14.853	10.654	0	0	
Programma 5 – Economie en Mienskip	50	50	50	50	50
Programma 6 – Bedrijfsvoering	769	190	100	0	13
Totaal structurele beschikkingen	23.023	16.843	8.850	10.904	12.315
Totaal	-23.023	-16.843	-8.850	-10.904	-12.315

Begrotingswijzigingen

Een overzicht van begrotingswijzigingen per programma van bestuursrapportage 2026 tot begroting 2027 is opgenomen in bijlage 2 Begrotingshistorie.

II - Overzicht van investeringen *): uitgaven en bijdragen van derden

*) Onderstaand overzicht betreft zowel de infrastructurele en bedrijfsvoeringsinvesteringen als de aandelen, leningen en inrichtingsprojecten.

<i>Bedragen x € 1.000,-</i>	Totaal	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
Programma 1 - Bestuur						
Uitgaven	0	0	0	0	0	0
Bijdragen van derden	0	0	0	0	0	0
Saldo programma 1	0	0	0	0	0	0
Programma 2 - Infrastructuur						
Uitgaven	352.941	61.670	84.289	145.697	34.094	27.192
Bijdragen van derden	113.434	14.825	27.193	70.593	824	0
Saldo programma 2	239.507	46.845	57.095	75.104	33.270	27.192
Programma 3 - Natuur en Landbouw						
Uitgaven	16.663	16.663	0	0	0	0
Bijdragen van derden	253	51	51	51	51	51
Saldo programma 3	16.411	16.613	-51	-51	-51	-51
Programma 4 - Ruimte en Klimaat						
Uitgaven	15.381	3.046	0	0	0	12.336
Bijdragen van derden	16.363	1.415	160	0	0	14.788
Saldo programma 4	-982	1.631	-160	0	0	-2.452
Programma 5 - Economie en Mienskip						
Uitgaven	7.554	7.554	0	0	0	0
Bijdragen van derden	140	28	28	28	28	28
Saldo programma 5	7.414	7.526	-28	-28	-28	-28
Programma 6 - Bedrijfsvoering						
Uitgaven	1.389	1.289	100	0	0	0
Bijdragen van derden	0	0	0	0	0	0
Saldo programma 6	1.389	1.289	100	0	0	0
Programma 7 - Provinciefinanciën						
Uitgaven	49.072	15.294	8.444	8.444	8.444	8.444
Bijdragen van derden	70.513	47.701	5.703	5.703	5.703	5.703
Saldo programma 7	-21.441	-32.406	2.741	2.741	2.741	2.741
Totaal programma's en bedrijfsvoering						
Uitgaven	443.001	105.517	92.833	154.142	42.538	47.972
Bijdragen van derden	200.703	64.019	33.135	76.375	6.605	20.569
Saldo	242.298	41.498	59.698	77.767	35.933	27.403

Uiteenzetting financiële positie

Financiële positie

De uiteenzetting van de financiële positie geeft een samenvatting van onderdelen die elders in de begroting zijn opgenomen.

Bestaand versus nieuw beleid

Hieronder worden de saldi van lasten en baten van de gehele begroting meerjarig weergegeven. Daarbij worden ook de bedragen voor nieuw beleid weergegeven.

	2026		2027		2028		2029		2030	
Exploitatie <i>Bedragen x € 1.000,-</i>	Totaal	Waarvan nieuw	Totaal	Waarvan nieuw	Totaal	Waarvan nieuw	Totaal	Waarvan nieuw	Totaal	Waarvan nieuw
Lasten	646.557	343	622.700	10.112	625.927	31.717	476.718	14.888	522.864	14.328
Baten	596.435		548.581		578.882		471.526		515.322	
Resultaat voor bestemming	50.122	343	74.120	10.112	47.045	31.717	5.192	14.888	7.543	14.328
Vorming van reserves (lasten)	42.899		18.747		13.615	2.800	5.792		6.033	
Beschikking over reserves (baten)	142.689		126.371		64.660		27.324		17.515	
Resultaat/saldo na bestemming	-49.668	343	-33.504	10.112	-4.000	34.517	-16.339	14.888	-3.940	14.328

De begroting bestaat voor het grootste deel uit bestaand beleid. De voorstellen uit de Kadernota 2027 zijn opgenomen in bijlage 9.

Hieronder worden de totalen van de structurele en niet structurele lasten en baten in de begroting meerjarig weergegeven.

Exploitatie :	2026		2027		2028		2029		2030	
<i>Bedragen x € 1.000,-</i>	Structureel I	Niet structureel I	Structureel I	Niet structureel I	Structureel I	Niet structureel I	Structureel I	Niet structureel I	Structureel I	Niet structureel I
Lasten (L)	388.162	258.395	391.174	231.527	403.398	222.529	405.912	70.806	419.381	103.483
Baten (B)	414.030	182.405	411.943	136.638	419.060	159.822	423.921	47.605	431.040	84.282
Saldo (L-B)	-25.868	75.990	-20.769	94.889	-15.661	62.707	-18.009	23.201	-11.659	19.202

Het betreft hier de lasten en baten exclusief de mutaties van de reserves. In onderdeel 3.3 is dit overzicht gespecificeerd per programma.

Een negatief saldo bij lasten minus baten is in feite positief omdat de baten hoger zijn dan de lasten. Bij de niet structurele budgetten zijn de lasten hoger dan de baten. Dit wordt gecompenseerd door onttrekkingen aan de reserves waaronder de reserve tijdelijke budgetten.

Geprognosticeerde balans

Met het oog op een betere raming en beheersing van het EMU saldo is in het nieuwe BBV een geprognosticeerde balans voorgeschreven. Met deze balans wordt meer inzicht gegeven in de ontwikkeling van onder meer de investeringen, het aanwenden van de reserves en voorzieningen en in de financieringsbehoefte.

	Realisatie	Geprognosticeerde balans				
<i>Bedragen x € 1.000,-</i>	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Activa						
Vaste activa						
Immateriële vaste activa	8.698	14.838	10.513	10.013	10.013	10.013
Materiële vaste activa	427.732	471.060	514.182	548.685	564.463	573.842
Financiële vaste activa: Kapitaalverstrek	129.712	161.717	161.717	161.717	161.717	161.717
Financiële vaste activa: Leningen	328.781	329.928	323.797	318.066	312.335	306.604
Financiële vaste activa: Uitzetting. > 1 jr	0	0	0	0	0	0
Totaal vaste activa	894.922	977.543	1.010.209	1.038.481	1.048.528	1.052.176
Vlottende activa						
Voorraden	1.818	13.655	2.683	0	0	0
Uitzettingen korter dan één jaar	494.089	317.177	167.969	57.784	57.784	57.784
Liquide middelen	3.035	0	0	0	0	0
Overlopende activa	34.365	6.000	6.000	6.000	6.000	6.000
Totaal vlottende activa	533.307	336.831	176.652	63.784	63.784	63.784
Totaal activa	1.428.230	1.314.375	1.186.861	1.102.265	1.112.312	1.115.960
Passiva						
Vaste Passiva						
Eigen vermogen	956.344	906.222	832.102	785.057	779.864	772.322
Voorzieningen	10.399	10.300	10.383	2.361	2.574	2.787
Vaste schuld	42.310	33.866	25.421	16.977	8.533	88
Totaal vaste passiva	1.009.054	950.388	867.907	804.394	790.971	775.197
Vlottende passiva						
Vlottende schuld	107.518	107.517	107.517	177.790	206.904	302.911
Overlopende passiva	311.658	256.470	211.437	120.081	114.437	37.852
Totaal vlottende passiva	419.176	363.987	318.955	297.871	321.341	340.763
Totaal passiva	1.428.230	1.314.375	1.186.861	1.102.265	1.112.312	1.115.960

Raming van het EMU-saldo

In bijlage 6 is de raming van het EMU saldo nader uitgewerkt.

<i>Bedragen x € 1.000,-</i>	2026	2027	2028	2029	2030
Raming EMU-saldo	-99.690	-112.833	-89.071	-20.757	-16.709

Aan arbeidskosten gerelateerde verplichtingen

In de begroting zijn onderstaande structurele bedragen opgenomen voor aan arbeidskosten gerelateerde verplichtingen. Een nadere toelichting is opgenomen in bijlage 7.

<i>Bedragen x € 1.000,-</i>	2026	2027	2028	2029	2030
Wachtgelden en pensioenen Gedeputeerde Staten	633	658	658	658	658
Wachtgelden voormalig personeel	328	341	341	341	341
Frictiepost personeel	291	302	302	302	302

Stand van de investeringen

In bijlage 3 is een overzicht opgenomen van de vaste activa waaronder de investeringen. In bijlage 1 is een nadere detaillering van de investeringen opgenomen, dit betreft investeringen die nog onderhanden of opgeleverd zijn. Onderstaand is het totaal van investeringen met een economisch nut en investeringen in de openbare ruimte met een maatschappelijk nut opgenomen.

<i>Bedragen x € 1.000,-</i>	Realisatie 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
Investerings met economisch nut	124.808	156.245	157.793	158.608	155.024	149.754
Investerings met maatschappelijk nut	302.924	314.815	356.389	390.077	409.439	424.088
Totaal investeringen	427.732	471.060	514.182	548.685	564.463	573.842

Financiering

In paragraaf 4 financiering en beleggingen is het beheer van de financiële middelen nader uitgewerkt. Hieronder zijn de overzichten voor de komende jaren opgenomen.

<i>Bedragen x € 1.000,-</i>	2026	2027	2028	2029	2030
Financieringssaldo per 1 januari	410.254	311.164	198.731	109.660	88.903
Mutatie EMU-saldo (zie bijlage 6)	-99.690	-112.833	-89.071	-20.757	-16.709
Vrijval Uitzetting	600	400	0	0	0
Financieringssaldo per 31 december	311.164	198.731	109.660	88.903	72.194

Gemiddelde omvang van het belegde vermogen.

<i>Bedragen x € 1.000,-</i>	2026	2027	2028	2029	2030
Kortlopende beleggingen	366.000	297.000	243.000	193.000	148.000
Langlopende beleggingen	700	200	0	0	0
Gemiddelde beleggingen over het jaar	366.700	297.200	243.000	193.000	148.000

<i>Bedragen x € 1.000,-</i>	2031	2032	2033	2034	2035
Kortlopende beleggingen	125.000	118.000	84.000	54.000	24.000
Langlopende beleggingen	0	0	0	0	0
Gemiddelde beleggingen over het jaar	125.000	118.000	84.000	54.000	24.000

Rendement beleggingen en rente baten/-lasten.

<i>Bedragen x € 1.000,-</i>	2026	2027	2028	2029	2030
Rendement leningen decentrale overheden	0	0	0	0	0
Rentebaten lang	2.030	2.030	2.020	2.030	2.030
Rentebaten kort	7.000	5.700	4.700	3.700	2.800
Totaal rendementen & rentebaten	9.030	7.730	6.720	5.730	4.830

Rentelasten lang	0	0	0	0	0
Rentelasten kort	0	0	0	0	0
Totaal rentelasten	0	0	0	0	0

<i>Bedragen x € 1.000,-</i>	2031	2032	2033	2034	2035
Rendement leningen decentrale overheden	0	0	0	0	0
Rentebaten lang	1350	0	0	0	0
Rentebaten kort	2.300	2.300	1.600	1.000	400
Totaal rendementen & rentebaten	3.650	2.300	1.600	1.000	400

Rentelasten lang	0	0	0	0	0
Rentelasten kort	0	0	0	0	0
Totaal rentelasten	0	0	0	0	0

Stand en verloop reserves, voorzieningen en overlopende passiva

In bijlage 4 is een gespecificeerd overzicht opgenomen van de reserves, voorzieningen en overlopende passiva.

Bij de stand van de VAR hieronder is nog **geen** rekening gehouden met toekomstige begrotingssaldi en met de minimale stand van de VAR van € 10 mln.

<i>Bedragen x € 1.000,-</i>	Realisatie 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
Algemene reserve	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000
Vrij aanwendbare reserve (VAR)	292.640	305.268	297.378	301.378	317.718	321.657
Bestemmingsreserves	653.704	590.954	524.724	473.679	452.147	440.665
Totaal reserves	956.344	906.222	832.102	785.057	779.864	772.322
Totaal voorzieningen	10.399	10.300	10.383	2.361	2.574	2.787
Totaal overlopende passiva (OP)	306.281	256.470	211.437	120.081	114.437	37.852
Totaal reserves en voorzieningen en overlopende passiva	1.273.024	1.172.991	1.053.923	907.498	896.875	812.961

Gronden waarop de ramingen zijn gebaseerd

De cijfers over het jaar 2025 hebben betrekking op de cijfers uit de jaarstukken 2025 zoals door PS vastgesteld op 24 juni 2026. De voor 2026 en volgende jaren vermelde bedragen zijn inclusief de besluitvorming van de Staten tot en met 1 juli 2026, de doorwerking van de begrotingswijzigingen van voorgaande jaren, de financiële voorstellen uit de kadernota 2027 (zie bijlage 9) en de concept-begrotingswijzigingen bij de bestuursrapportage 2026 (zie bijlage 10).

In bijlage 8 zijn de uitgangspunten begroting 2027 inclusief toelichting opgenomen.

Taheakken

Bijlage 1. Onderhanden en opgeleverde investeringen

Onderhanden en opgeleverde investeringen

Hieronder is het overzicht opgenomen van onderhanden en opgeleverde investeringen. De onderhanden investeringen zijn de investeringen die in uitvoering zijn en waar de afschrijvingslasten nog niet zijn gestart. De opgeleverde investeringen zijn de investeringen die nagenoeg afgerond zijn, de afschrijvingen zijn gestart en er worden nu alleen nog een aantal laatste onderdelen afgewikkeld. De afgerekende investeringen die volledig op afschrijving staan en waar geen kosten meer aan toegerekend worden zijn niet meer in dit overzicht opgenomen.

Het eerste overzicht is op categorie niveau, het tweede overzicht geeft een gedetailleerd overzicht van de categorieën aan.

In de meest rechtse kolom is de aanschafwaarde aangegeven dit betreft uitgaven minus inkomsten.

Activa	UITGAVEN							INKOMSTEN							15/07/2026	
<i>bedragen x € 1.000,-</i>	01/01/2026	2026	2027	2028	2029	2030	totale uitgaven	01/01/2026	2026	2027	2028	2029	2030	totale inkomsten	aanschafwaarde totaal	
Totaal bedrijfsmiddel ICT	1.672	256	0	0	0	0	1.928	0	0	0	0	0	0	0	1.928	
Totaal Bedrijfsmiddelen wegen	72	70	0	0	0	0	142	0	0	0	0	0	0	0	142	
Totaal Energie neutrale provincie	785	495	0	0	0	0	1.280	0	0	0	0	0	0	0	1.280	
Totaal Gladheidsbestrijding algemeen	0	275	0	0	0	0	275	0	0	0	0	0	0	0	275	
Totaal Huisvesting	34	996	100	0	0	0	1.130	0	0	0	0	0	0	0	1.130	
Totaal Machineverordening borging en toetsing	0	0	0	125	0	0	125	0	0	0	0	0	0	0	125	
Totaal Steunpunten	262	4.444	120	0	0	0	4.826	0	0	0	0	0	0	0	4.826	
Totaal Vaarwegen Vaartuigen algemeen	88	188	0	0	0	0	275	0	0	0	0	0	0	0	275	
Totaal Vastgoedverbetering woningen	0	0	300	300	0	0	600	0	0	0	0	0	0	0	600	
Totaal Bedrijfsmiddelen	2.913	6.723	520	425	0	0	10.581	0	0	0	0	0	0	0	10.581	
Totaal Grondbeleid	21.063	4.125	0	0	0	0	25.188	1.026	662	0	0	0	0	1.688	23.500	
Totaal Natuurpact	79.648	16.438	0	0	0	0	96.086	43.186	0	0	0	0	0	43.186	52.900	
Totaal Veenweide	26.090	3.046	0	0	0	12.336	41.471	25.103	1.415	160	0	0	14.788	41.466	5	
Totaal Grondbeleid	126.801	23.609	0	0	0	12.336	162.745	69.315	2.077	160	0	0	14.788	86.340	76.405	
Totaal Afstandsbediening	17.143	2.106	1.985	500	1.647	0	23.381	5.431	0	0	0	824	0	6.254	17.127	
Totaal Busremises	7.226	13.805	2.700	8.535	0	0	32.266	410	247	193	1.093	0	0	1.942	30.324	
Totaal De Centrale As	401.981	3.700	7.000	3.000	0	0	415.681	244.822	9.695	0	0	0	0	254.516	161.165	
Totaal Depotbeheer	43	0	2.299	0	0	0	2.342	21	0	0	0	0	0	21	2.321	
Totaal Extra sneltrein Gron Lwd	38.166	264	0	0	0	0	38.430	38.166	264	0	0	0	0	38.430	0	
Totaal Fietsverkeer investeringsprogramma	0	100	600	450	350	500	2.000	0	0	0	0	0	0	0	2.000	
Totaal Hoofdfietsroutes	525	4.063	1.870	600	1.626	0	8.685	0	240	0	0	0	0	240	8.445	

Activa	UITGAVEN							INKOMSTEN							15/07/2026
Totaal Infrastructurele verkeersveiligheidsmaatregelen	0	1.617	4.138	4.973	4.700	4.700	20.128	0	435	0	0	0	0	435	19.694
Totaal KIP	9.109	715	0	0	0	0	9.825	1.102	0	0	0	0	0	1.102	8.723
Totaal Kunstwerken (MPK)	45.001	3.978	3.721	12.865	19.532	14.519	99.615	14.872	406	0	0	0	0	15.278	84.337
Totaal MPI	24.841	0	0	0	0	0	24.841	3.785	0	0	0	0	0	3.785	21.056
Totaal N31 Haak om Leeuwarden	162.519	368	4.600	0	0	0	167.487	150.126	0	0	0	0	0	150.126	17.362
Totaal N358 Skieding	16.471	6.412	2.800	0	0	0	25.683	8.236	858	0	0	0	0	9.093	16.590
Totaal N359 3 tunnels	13.100	224	0	0	0	0	13.324	1.700	0	0	0	0	0	1.700	11.624
Totaal N381	172.923	176	0	0	0	0	173.098	96.436	-38	0	0	0	0	96.399	76.700
Totaal Oeverinvesteringen	3.521	2.274	23.778	18.211	3.960	2.930	54.674	894	443	0	0	0	0	1.337	53.337
Totaal OV duurzaam	5.506	660	0	0	0	0	6.166	32	0	0	0	0	0	32	6.134
Totaal RSP Joure	82.988	3.587	0	0	0	0	86.576	64.617	-71	0	0	0	0	64.547	22.029
Totaal RSP startkrediet	10.107	1	275	0	0	0	10.383	3.743	0	0	0	0	0	3.743	6.640
Totaal RYP	22.232	1.156	30	652	0	0	24.070	10.200	0	0	0	0	0	10.200	13.870
Totaal RYP2	4.613	7.302	3.811	1.575	0	0	17.301	1.842	1.685	0	0	0	0	3.527	13.774
Totaal Sluis/bruggen KWZ	12.198	1.003	17.800	69.000	0	0	100.000	0	0	27.000	69.500	0	0	96.500	3.500
Totaal Steunpunten	16.788	673	0	0	0	0	17.461	9.624	0	0	0	0	0	9.624	7.837
Totaal Structureel beheer beveiliging Swettehus	0	0	275	275	0	0	550	0	0	0	0	0	0	0	550
Totaal Vervanging brug Burgum	23.180	0	0	0	0	0	23.180	23.180	0	0	0	0	0	23.180	0
Totaal Vervanging brug Skulenboarch en Kootstertille	1.349	-8	0	0	0	0	1.342	1.342	0	0	0	0	0	1.342	0
Totaal VH-kanaal	1.898	2.221	12.197	1.221	100	4.543	22.180	0	0	0	0	0	0	0	22.180
Totaal Projecten	1.093.429	56.399	89.879	121.856	31.916	27.192	1.420.671	680.581	14.162	27.193	70.593	824	0	793.353	627.318
Eindtotaal	1.223.142	86.731	90.399	122.281	31.916	39.528	1.593.997	749.896	16.240	27.354	70.593	824	14.788	879.693	714.303

Bijlage 1 - uitgebreid

Activa	UITGAVEN								INKOMSTEN							15/07/2026
Bedragen x € 1.000,-	huidige status	01/01/2026	2026	2027	2028	2029	2030	totale uitgaven	01/01/2026	2026	2027	2028	2029	2030	totale inkomsten	aanschafwaarde totaal

Activa		UITGAVEN							INKOMSTEN							15/07/2026
Doorstep 3 2024	Opgeleverd	1.550	178	0	0	0	0	1.728	0	0	0	0	0	0	0	1.728
Telefooncentrale 2024	Opgeleverd	122	78	0	0	0	0	200	0	0	0	0	0	0	0	200
Totaal bedrijfsmiddel ICT		1.672	256	0	0	0	0	1.928	0	0	0	0	0	0	0	1.928
4 GPS ontvangers	Onderhanden werk	45	37	0	0	0	0	82	0	0	0	0	0	0	0	82
2 tachymeters	Onderhanden werk	27	33	0	0	0	0	60	0	0	0	0	0	0	0	60
Totaal Bedrijfsmiddelen wegen		72	70	0	0	0	0	142	0	0	0	0	0	0	0	142
Stelpost energieneutrale gebouwen programma 2	Onderhanden werk	0	407	0	0	0	0	407	0	0	0	0	0	0	0	407
Glas vervangen monumentaal deel energie neutr geb	Opgeleverd	50	10	0	0	0	0	61	0	0	0	0	0	0	0	61
Led verlichting energie neutrale gebouwen	Opgeleverd	623	53	0	0	0	0	675	0	0	0	0	0	0	0	675
Energie neutraal maken 4 steunpunten	Onderhanden werk	112	25	0	0	0	0	137	0	0	0	0	0	0	0	137
Totaal Energie neutrale provincie		785	495	0	0	0	0	1.280	0	0	0	0	0	0	0	1.280
1 zoutmenginstallatie	Onderhanden werk	0	55	0	0	0	0	55	0	0	0	0	0	0	0	55
4 zoutmenginstallaties	Onderhanden werk	0	220	0	0	0	0	220	0	0	0	0	0	0	0	220
Totaal Gladheidsbestrijding algemeen		0	275	0	0	0	0	275	0	0	0	0	0	0	0	275
Keukenapparatuur bedrijfsrestaurant	Onderhanden werk	34	206	0	0	0	0	240	0	0	0	0	0	0	0	240
Inrichting PH 2025 - 2029	Onderhanden werk	0	566	0	0	0	0	566	0	0	0	0	0	0	0	566
Bureaustoelen 2025	Onderhanden werk	0	95	0	0	0	0	95	0	0	0	0	0	0	0	95
Bureaustoelen 2027	Onderhanden werk	0	0	100	0	0	0	100	0	0	0	0	0	0	0	100
Laadvoorziening parkeergarage Oosterstraat	Onderhanden werk	0	26	0	0	0	0	26	0	0	0	0	0	0	0	26
Vergaderstoelen 2026	Onderhanden werk	0	52	0	0	0	0	52	0	0	0	0	0	0	0	52
Smartphones 2026	Onderhanden werk	0	50	0	0	0	0	50	0	0	0	0	0	0	0	50
Totaal Huisvesting		34	996	100	0	0	0	1.130	0	0	0	0	0	0	0	1.130
Machineverordening 2028	Onderhanden werk	0	0	0	125	0	0	125	0	0	0	0	0	0	0	125

Activa		UITGAVEN							INKOMSTEN							15/07/2026
Totaal Machineverordening borging en toetsing		0	0	0	125	0	0	125	0	0	0	0	0	0	0	125
Steunpunt Bolsward installaties	Onderhanden werk	0	377	0	0	0	0	377	0	0	0	0	0	0	0	377
Steunpunt Bolsward inrichting	Onderhanden werk	0	46	0	0	0	0	46	0	0	0	0	0	0	0	46
Steunpunt Bolsward	Onderhanden werk	127	3.980	0	0	0	0	4.107	0	0	0	0	0	0	0	4.107
Kaplods Dokkum	Onderhanden werk	1	24	120	0	0	0	145	0	0	0	0	0	0	0	145
Rieten dak Skulherne	Opgeleverd	133	17	0	0	0	0	150	0	0	0	0	0	0	0	150
Totaal Steunpunten		262	4.444	120	0	0	0	4.826	0	0	0	0	0	0	0	4.826
Vervanging kraan PW 105 2024	Opgeleverd	87	13	0	0	0	0	100	0	0	0	0	0	0	0	100
Vervanging kraan PW 104 2024	Onderhanden werk	1	174	0	0	0	0	175	0	0	0	0	0	0	0	175
Totaal Vaarwegen Vaartuigen algemeen		88	188	0	0	0	0	275	0	0	0	0	0	0	0	275
Aanpassingen woningen 2028	Onderhanden werk	0	0	0	300	0	0	300	0	0	0	0	0	0	0	300
Aanpassingen woningen 2027	Onderhanden werk	0	0	300	0	0	0	300	0	0	0	0	0	0	0	300
Totaal Vastgoedverbetering woningen		0	0	300	300	0	0	600	0	0	0	0	0	0	0	600
Totaal Bedrijfsmiddelen		2.913	6.723	520	425	0	0	10.581	0	0	0	0	0	0	0	10.581
Strategische grondvoorraad	Onderhanden werk	21.063	4.125	0	0	0	0	25.188	1.026	662	0	0	0	0	1.688	23.500
Totaal Grondbeleid		21.063	4.125	0	0	0	0	25.188	1.026	662	0	0	0	0	1.688	23.500
Natuurgrond tbv internationale opgave	Onderhanden werk	14.860	16.438	0	0	0	0	31.298	11.917	0	0	0	0	0	11.917	19.381
Natuurgrond tbv provinciale opgave	Onderhanden werk	12.655	0	0	0	0	0	12.655	10.131	0	0	0	0	0	10.131	2.524
IKG Gronden buiten herijkte NNN	Onderhanden werk	49.982	0	0	0	0	0	49.982	20.702	0	0	0	0	0	20.702	29.280
Grond in expl. Natuurgrond tbv internat. opgave	Onderhanden werk	539	0	0	0	0	0	539	-69	0	0	0	0	0	-69	608
Grond in expl. Natuurgrond tnv prov. opgave	Onderhanden werk	1.612	0	0	0	0	0	1.612	505	0	0	0	0	0	505	1.107
Totaal Natuurpact		79.648	16.438	0	0	0	0	96.086	43.186	0	0	0	0	0	43.186	52.900
Veenweidevisie grond De Welle Woudsend	Onderhanden werk	172	4	0	0	0	0	176	13	2	160	0	0	0	176	0

Activa		UITGAVEN							INKOMSTEN							15/07/2026
Gebiedsproject Aldeboarn - De Deelen	Onderhanden werk	9.495	0	0	0	0	336	9.831	9.495	0	0	0	0	336	9.831	0
Gebiedsproject Hege Warren	Onderhanden werk	15.030	3.042	0	0	0	12.000	30.072	14.207	1.413	0	0	0	14.452	30.072	0
Gebiedsproject Idzegea	Onderhanden werk	1.392	0	0	0	0	0	1.392	1.387	0	0	0	0	0	1.387	5
Totaal Veenweide		26.090	3.046	0	0	0	12.336	41.471	25.103	1.415	160	0	0	14.788	41.466	5
Totaal Grondbeleid		126.801	23.609	0	0	0	12.336	162.745	69.315	2.077	160	0	0	14.788	86.340	76.405
FMP Aftstbed bruggen cluster Leeuwarden	Onderhanden werk	2.666	1.111	0	0	0	0	3.778	2.666	0	0	0	0	0	2.666	1.111
PAB Glasvezel en programmakosten	Onderhanden werk	10.503	302	485	500	0	0	11.789	1.546	0	0	0	0	0	1.546	10.243
PAB Aansluiting bruggen op swettehus 10 jr.	Onderhanden werk	720	0	0	0	0	0	720	0	0	0	0	0	0	0	720
PAB Aansluiting bruggen op Swettehus 25 jr.	Onderhanden werk	499	0	0	0	0	0	499	0	0	0	0	0	0	0	499
PAB Aansluiting bruggen op Swettehus	Onderhanden werk	1.388	693	1.500	0	0	0	3.581	1.218	0	0	0	0	0	1.218	2.362
Prov bruggen Heerenveen 10 jaar	Onderhanden werk	0	0	0	0	247	0	247	0	0	0	0	0	0	0	247
Prov bruggen Heerenveen 25 jaar	Onderhanden werk	0	0	0	0	371	0	371	0	0	0	0	0	0	0	371
Prov bruggen Heerenveen 50 jaar	Onderhanden werk	0	0	0	0	206	0	206	0	0	0	0	0	0	0	206
Prov bruggen Heerenveen	Onderhanden werk	0	0	0	0	824	0	824	0	0	0	0	824	0	824	0
Steunpunt Swettehus totaal 100 jaar	Opgeleverd	1.197	0	0	0	0	0	1.197	0	0	0	0	0	0	0	1.197
Steunpunt Swettehus totaal 30 jaar	Opgeleverd	171	0	0	0	0	0	171	0	0	0	0	0	0	0	171
Totaal Afstandsbediening		17.143	2.106	1.985	500	1.647	0	23.381	5.431	0	0	0	824	0	6.254	17.127
Aanpassing bus/treinhaltes	Onderhanden werk	642	358	0	0	0	0	1.000	0	0	0	0	0	0	0	1.000
Busstation Heerenveen	Onderhanden werk	1.329	119	940	2.800	0	0	5.188	300	0	0	0	0	0	300	4.888
Busremise Leeuwarden tijdelijk	Opgeleverd	2.999	-202	0	0	0	0	2.796	0	0	0	900	0	0	900	1.896
Busremise Dokkum grond	Onderhanden werk	667	25	0	0	0	0	692	38	-38	0	0	0	0	0	692
Busremise Heerenveen grond	Onderhanden werk	13	897	0	0	0	0	910	0	0	0	0	0	0	0	910
Busremise Sneek/Bolsward grond	Onderhanden werk	6	669	0	0	0	0	675	0	0	0	0	0	0	0	675

Activa		UITGAVEN							INKOMSTEN							15/07/2026
Busremise Terschelling grond	Onderhanden werk	11	439	0	0	0	0	450	0	0	0	0	0	0	0	450
Busremise Drachten opstallen	Onderhanden werk	11	1.039	350	200	0	0	1.600	0	0	0	0	0	0	0	1.600
Busremise Harlingen opstallen	Onderhanden werk	8	-8	25	625	0	0	650	0	0	0	0	0	0	0	650
Busremise Heerenveen opstallen	Onderhanden werk	6	24	10	1.560	0	0	1.600	0	30	30	30	0	0	90	1.510
Busremise Leeuwarden opstallen	Onderhanden werk	213	2.837	300	250	0	0	3.600	0	0	0	0	0	0	0	3.600
Busremise Lemmer opstallen	Onderhanden werk	6	1.044	350	200	0	0	1.600	0	0	0	0	0	0	0	1.600
Busremise Oosterwolde opstallen	Onderhanden werk	1.160	-110	0	100	0	0	1.150	72	194	133	133	0	0	532	618
Busremise Sneek/Bolsward opstallen	Onderhanden werk	7	1.043	350	200	0	0	1.600	0	0	0	0	0	0	0	1.600
Busremise Terschelling opstallen	Onderhanden werk	4	1.021	375	200	0	0	1.600	0	0	0	0	0	0	0	1.600
Busremise Vlieland opstallen	Onderhanden werk	6	294	0	0	0	0	300	0	0	0	0	0	0	0	300
Busremise Dokkum opstallen	Onderhanden werk	18	32	0	1.500	0	0	1.550	0	60	30	30	0	0	120	1.430
Busremise Vlieland grond	Onderhanden werk	14	286	0	0	0	0	300	0	0	0	0	0	0	0	300
Busremise Oosterwolde grond	Onderhanden werk	23	627	0	0	0	0	650	0	0	0	0	0	0	0	650
Busremise Lemmer grond	Onderhanden werk	10	665	0	0	0	0	675	0	0	0	0	0	0	0	675
Busremise Leeuwarden grond	Onderhanden werk	50	1.950	0	0	0	0	2.000	0	0	0	0	0	0	0	2.000
Busremise Harlingen grond	Onderhanden werk	12	-12	0	900	0	0	900	0	0	0	0	0	0	0	900
Busremise Drachten grond	Onderhanden werk	10	770	0	0	0	0	780	0	0	0	0	0	0	0	780
Totaal Busremises		7.226	13.805	2.700	8.535	0	0	32.266	410	247	193	1.093	0	0	1.942	30.324
CA: Algemeen	Opgeleverd	401.981	3.700	7.000	3.000	0	0	415.681	244.822	9.695	0	0	0	0	254.516	161.165
Totaal De Centrale As		401.981	3.700	7.000	3.000	0	0	415.681	244.822	9.695	0	0	0	0	254.516	161.165
Hekkeldepot de Bakkerij	Onderhanden werk	43	0	2.299	0	0	0	2.342	21	0	0	0	0	0	21	2.321
Totaal Depotbeheer		43	0	2.299	0	0	0	2.342	21	0	0	0	0	0	21	2.321

Activa		UITGAVEN							INKOMSTEN							15/07/2026
Project ESGL Extra Sneltrain Gron Lwd	Opgeleverd	38.166	264	0	0	0	0	38.430	38.166	264	0	0	0	0	38.430	0
Totaal Extra sneltrain Gron Lwd		38.166	264	0	0	0	0	38.430	38.166	264	0	0	0	0	38.430	0
Doorfietsroutes 2027-2036 stelpost	Onderhanden werk	0	0	0	0	0	500	500	0	0	0	0	0	0	0	500
Trochfytsrûtes F357 parrallelwg Stiens-Nrd	Onderhanden werk	0	50	100	350	0	0	500	0	0	0	0	0	0	0	500
Trochfytsrûtes N392 rotonde Tijnje	Onderhanden werk	0	0	50	100	350	0	500	0	0	0	0	0	0	0	500
Trochfytsrûtes N355 langs Groene Ster	Onderhanden werk	0	50	450	0	0	0	500	0	0	0	0	0	0	0	500
Totaal Fietsverkeer investeringsprogramma		0	100	600	450	350	500	2.000	0	0	0	0	0	0	0	2.000
Hoofdfietsroutes	Onderhanden werk	151	2.694	1.800	0	0	0	4.645	0	0	0	0	0	0	0	4.645
Hoofdfietsroutes N358 Blauforleat - Surhuisterveen	Onderhanden werk	282	192	50	50	1.626	0	2.200	0	0	0	0	0	0	0	2.200
Hoofdfietsroutes F924 Oosterzee en Echten	Onderhanden werk	0	0	0	550	0	0	550	0	0	0	0	0	0	0	550
Hoofdfietsroutes Bebording	Onderhanden werk	9	221	20	0	0	0	250	0	0	0	0	0	0	0	250
Hoofdfietsroutes ombouw F357	Onderhanden werk	18	902	0	0	0	0	920	0	240	0	0	0	0	240	680
Hoofdfietsroutes belijning	Onderhanden werk	66	54	0	0	0	0	120	0	0	0	0	0	0	0	120
Totaal Hoofdfietsroutes		525	4.063	1.870	600	1.626	0	8.685	0	240	0	0	0	0	240	8.445
Infrastruct verkeersmaatregelen 2027-2036 stelpost	Onderhanden werk	0	0	0	0	754	4.500	5.254	0	0	0	0	0	0	0	5.254
N361 oversteken Ryptsjerk	Onderhanden werk	0	228	133	83	0	0	445	0	145	0	0	0	0	145	300
N357 veilige fietsoversteken Stiens Hijum	Onderhanden werk	0	456	267	167	0	0	890	0	290	0	0	0	0	290	600
PAB Bediencentrale Swettehûs	Onderhanden werk	0	375	275	200	200	200	1.250	0	0	0	0	0	0	0	1.250
RISM 2029	Onderhanden werk	0	0	25	278	2.227	0	2.530	0	0	0	0	0	0	0	2.530
RISM 2028	Onderhanden werk	0	0	265	2.385	0	0	2.650	0	0	0	0	0	0	0	2.650
RISM 2027	Onderhanden werk	0	210	1.550	0	0	0	1.760	0	0	0	0	0	0	0	1.760

Activa		UITGAVEN							INKOMSTEN							15/07/2026
Veiligheidsproj N919 kruispnt Schrappinga	Onderhanden werk	0	0	40	80	280	0	400	0	0	0	0	0	0	0	400
Fietsoverst N910 kr pnt Mûntsew-Hûsternrd	Onderhanden werk	0	48	96	336	0	0	480	0	0	0	0	0	0	0	480
Fietsoverst N393 Stienzer Heged-Bûtenkilw	Onderhanden werk	0	40	80	280	0	0	400	0	0	0	0	0	0	0	400
Fietsoverst N393 Koudeweg-Middelweg west	Onderhanden werk	0	40	80	280	0	0	400	0	0	0	0	0	0	0	400
Veiligheidsproj N393 Camstrawei Firdgum	Onderhanden werk	0	40	80	280	0	0	400	0	0	0	0	0	0	0	400
Fietsoverst N384 Franeker fo afrit zuid (A31)	Onderhanden werk	0	0	5	10	35	0	50	0	0	0	0	0	0	0	50
Fietsoverst N381 Nanninga fietsoverst afrit	Onderhanden werk	0	0	22	44	154	0	220	0	0	0	0	0	0	0	220
Fietsoverst N381 fo afrit west Opgong Ureterp	Onderhanden werk	0	30	60	210	0	0	300	0	0	0	0	0	0	0	300
Veiligheidsproj N361 hoek De Bant met ws	Onderhanden werk	0	10	990	0	0	0	1.000	0	0	0	0	0	0	0	1.000
Fietsoversteken N359 Rijs Leise Leane	Onderhanden werk	0	140	140	280	840	0	1.400	0	0	0	0	0	0	0	1.400
Fietsoversteken N357 Marrum Botniaweg	Onderhanden werk	0	0	30	60	210	0	300	0	0	0	0	0	0	0	300
Totaal Infrastructurale verkeersveiligheidsmaatregelen		0	1.617	4.138	4.973	4.700	4.700	20.128	0	435	0	0	0	0	435	19.694
N359 Bolsward-A7 aansluiting noordzijde	Onderhanden werk	3.109	569	0	0	0	0	3.678	0	0	0	0	0	0	0	3.678
N354 Tsenzerbuorren- Dearsum	Opgeleverd	6.000	146	0	0	0	0	6.147	1.102	0	0	0	0	0	1.102	5.045
Totaal KIP		9.109	715	0	0	0	0	9.825	1.102	0	0	0	0	0	1.102	8.723
Onderzoek en voorbereiding kunstwerken	Onderhanden werk	64	36	0	0	0	0	100	0	0	0	0	0	0	0	100
Brug Hallummervaart te Hallum	Onderhanden werk	87	50	150	2.300	0	0	2.587	0	0	0	0	0	0	0	2.587
Brug Kiesterzjil	Onderhanden werk	98	56	50	300	4.996	0	5.500	0	0	0	0	0	0	0	5.500
Brug Dronrijp	Opgeleverd	15.313	150	244	0	0	0	15.706	55	0	0	0	0	0	55	15.651
Kunstwerken N359	Opgeleverd	20.178	46	0	0	0	0	20.224	14.418	406	0	0	0	0	14.823	5.400
Vaste brug Hijum	Onderhanden werk	42	0	0	126	0	0	168	0	0	0	0	0	0	0	168
Prikkedam te Makkinga	Onderhanden werk	58	0	63	1.464	0	0	1.585	0	0	0	0	0	0	0	1.585

Activa		UITGAVEN							INKOMSTEN							15/07/2026
MPK Bedrijfsvoering	Onderhanden werk	50	0	0	0	0	0	50	50	0	0	0	0	0	0	0
Brug Rottum	Onderhanden werk	137	52	150	150	150	5.000	5.639	0	0	0	0	0	0	0	5.639
Jousterbrug Heerenveen	Onderhanden werk	25	10	0	0	0	1.400	1.435	0	0	0	0	0	0	0	1.435
Skarsterbrug	Onderhanden werk	4	55	40	1.001	0	0	1.100	0	0	0	0	0	0	0	1.100
Gerke Numanbrug Gorredijk	Onderhanden werk	4	0	0	0	0	1.886	1.890	0	0	0	0	0	0	0	1.890
Oldetrijnsterbrug	Onderhanden werk	14	0	0	90	5.346	0	5.450	0	0	0	0	0	0	0	5.450
Brug Nieuweschoot	Onderhanden werk	26	0	0	0	0	3.044	3.070	0	0	0	0	0	0	0	3.070
Brug Mildam	Onderhanden werk	4	0	0	0	2.076	0	2.080	0	0	0	0	0	0	0	2.080
Brug Oldelamer Munnekeburen	Onderhanden werk	4	0	90	1.846	0	0	1.940	0	0	0	0	0	0	0	1.940
Brug Zijlroede Lemmer	Onderhanden werk	111	0	0	0	150	3.189	3.450	0	0	0	0	0	0	0	3.450
Brug Ravenswoud Appelscha	Onderhanden werk	4	0	0	0	1.696	0	1.700	0	0	0	0	0	0	0	1.700
Brug Noorder Oudeweg Broek	Onderhanden werk	236	641	300	2.750	0	0	3.927	0	0	0	0	0	0	0	3.927
Brug Linthorst Homansluis	Onderhanden werk	4	0	0	0	2.711	0	2.715	0	0	0	0	0	0	0	2.715
Brug Donkerbroek	Onderhanden werk	4	0	0	0	1.361	0	1.365	0	0	0	0	0	0	0	1.365
Koebrug bij Metslawier	Onderhanden werk	888	50	0	1.200	0	0	2.138	0	0	0	0	0	0	0	2.138
Brug Willem Loresluis	Onderhanden werk	64	0	0	150	1.046	0	1.261	0	0	0	0	0	0	0	1.261
Aquaduct Jelteloot en Galamadammen	Onderhanden werk	1.997	100	0	0	0	0	2.097	350	0	0	0	0	0	350	1.747
Frisiabrug	Onderhanden werk	270	575	1.681	0	0	0	2.527	0	0	0	0	0	0	0	2.527
Visvliet Lauwers	Onderhanden werk	759	1.571	0	0	0	0	2.330	0	0	0	0	0	0	0	2.330
Friese Sluis Zoutkamp	Onderhanden werk	5	100	499	0	0	0	605	0	0	0	0	0	0	0	605

Activa		UITGAVEN							INKOMSTEN							15/07/2026
Johan Frisosluis	Onderhanden werk	51	250	74	0	0	0	375	0	0	0	0	0	0	0	375
Stationsbrug Franeker	Onderhanden werk	71	40	100	505	0	0	716	0	0	0	0	0	0	0	716
Tsjerk Hiddessluizen	Onderhanden werk	4.405	166	0	0	0	0	4.571	0	0	0	0	0	0	0	4.571
Convenant Tsjerk Hiddessluizen Harlingen	Onderhanden werk	26	30	30	232	0	0	318	0	0	0	0	0	0	0	318
Lange brug trekweg Driesum	Onderhanden werk	0	0	250	750	0	0	1.000	0	0	0	0	0	0	0	1.000
Totaal Kunstwerken (MPK)		45.001	3.978	3.721	12.865	19.532	14.519	99.615	14.872	406	0	0	0	0	15.278	84.337
Reconstructie N359 Lemmer	Opgeleverd	13.052	0	0	0	0	0	13.052	1.333	0	0	0	0	0	1.333	11.719
N358 Uterwei (Noordelijke deel)	Onderhanden werk	11.789	0	0	0	0	0	11.789	2.452	0	0	0	0	0	2.452	9.337
Totaal MPI		24.841	0	0	0	0	0	24.841	3.785	0	0	0	0	0	3.785	21.056
N31 Haak om Leeuwarden	Opgeleverd	162.519	368	4.600	0	0	0	167.487	150.126	0	0	0	0	0	150.126	17.362
Totaal N31 Haak om Leeuwarden		162.519	368	4.600	0	0	0	167.487	150.126	0	0	0	0	0	150.126	17.362
N358 Skieding	Onderhanden werk	16.471	6.412	2.800	0	0	0	25.683	8.236	858	0	0	0	0	9.093	16.590
Totaal N358 Skieding		16.471	6.412	2.800	0	0	0	25.683	8.236	858	0	0	0	0	9.093	16.590
N359 drie tunnels	Opgeleverd	13.100	224	0	0	0	0	13.324	1.700	0	0	0	0	0	1.700	11.624
Totaal N359 3 tunnels		13.100	224	0	0	0	0	13.324	1.700	0	0	0	0	0	1.700	11.624
N381	Opgeleverd	172.923	176	0	0	0	0	173.098	96.436	-38	0	0	0	0	96.399	76.700
Totaal N381		172.923	176	0	0	0	0	173.098	96.436	-38	0	0	0	0	96.399	76.700
Oever Polder De Waard 19-14-VB	Opgeleverd	530	0	0	0	0	0	530	175	133	0	0	0	0	308	222
Oever Leeuwarden-Zuid	Onderhanden werk	59	114	1.300	2.550	0	0	4.023	0	0	0	0	0	0	0	4.023
Oever Franeker-West	Onderhanden werk	1.190	91	0	0	0	0	1.280	0	120	0	0	0	0	120	1.160
Oever Franeker-Oost	Onderhanden werk	74	1.600	670	0	0	0	2.344	0	190	0	0	0	0	190	2.154
Oever Depot Deinum-Skalkewiid 19-42-VB	Opgeleverd	1.344	0	0	0	0	0	1.344	537	0	0	0	0	0	537	807
Oever Wilde Greons en optimalisatie bocht Oost	Onderhanden werk	39	10	740	1.000	0	0	1.789	0	0	0	0	0	0	0	1.789
Oever vaarweg Drachten Earnewald	Onderhanden werk	4	0	0	1.016	0	0	1.020	0	0	0	0	0	0	0	1.020
Oever vaarweg Drachten Smelle Ie	Onderhanden werk	47	375	2.385	0	0	0	2.807	0	0	0	0	0	0	0	2.807

Activa		UITGAVEN							INKOMSTEN							15/07/2026
Oever Kingmatille noord	Onderhanden werk	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Oever Harlingen	Onderhanden werk	0	10	657	1.313	0	0	1.980	0	0	0	0	0	0	0	1.980
Oever Kingmatille Zuid	Onderhanden werk	1	10	1.860	3.720	0	0	5.591	0	0	0	0	0	0	0	5.591
Oever Deinum-Ritsumasyl	Onderhanden werk	6	88	587	1.089	0	0	1.770	0	0	0	0	0	0	0	1.770
Oever Franeker	Onderhanden werk	12	10	507	1.001	0	0	1.530	0	0	0	0	0	0	0	1.530
Oever Van Harinxmakanaal verspreid	Onderhanden werk	33	-33	0	0	3.960	880	4.840	0	0	0	0	0	0	0	4.840
Oever Franeker Noord-Oost	Onderhanden werk	0	0	0	1.821	0	0	1.821	0	0	0	0	0	0	0	1.821
Grootschalig oeveronderhoud Leeuwarden Zuid	Onderhanden werk	182	0	8.811	0	0	0	8.993	182	0	0	0	0	0	182	8.811
Oever Stroobosser Trekfeart verspreid	Onderhanden werk	0	0	0	0	0	2.050	2.050	0	0	0	0	0	0	0	2.050
Oever Opsterlandske Kompanjonsfeart	Onderhanden werk	0	0	0	4.700	0	0	4.700	0	0	0	0	0	0	0	4.700
Oeveronderhoud wachtplaatsen VHK	Onderhanden werk	0	0	2.472	0	0	0	2.472	0	0	0	0	0	0	0	2.472
Oever VHK Froskepole buitenbocht 2026	Onderhanden werk	0	0	2.000	0	0	0	2.000	0	0	0	0	0	0	0	2.000
Oever VHK Langdeel 2026	Onderhanden werk	0	0	1.790	0	0	0	1.790	0	0	0	0	0	0	0	1.790
Totaal Oeverinvesteringen		3.521	2.274	23.778	18.211	3.960	2.930	54.674	894	443	0	0	0	0	1.337	53.337
OV plushaltes	Onderhanden werk	344	106	0	0	0	0	450	0	0	0	0	0	0	0	450
Busremise Schiermonnikoog	Onderhanden werk	2.123	-39	0	0	0	0	2.084	0	0	0	0	0	0	0	2.084
Duurzame Openbare Verlichting	Onderhanden werk	2.547	36	0	0	0	0	2.583	32	0	0	0	0	0	32	2.550
Dris panelen	Onderhanden werk	0	570	0	0	0	0	570	0	0	0	0	0	0	0	570
Busremise Schiermonnikoog inrichting	Onderhanden werk	57	0	0	0	0	0	57	0	0	0	0	0	0	0	57
Busremise Schiermonnikoog Aanschaf grond	Onderhanden werk	233	-13	0	0	0	0	220	0	0	0	0	0	0	0	220
Busremise Schiermonnikoog Installaties	Onderhanden werk	202	0	0	0	0	0	202	0	0	0	0	0	0	0	202

Activa		UITGAVEN							INKOMSTEN							15/07/2026
Totaal OV duurzaam		5.506	660	0	0	0	0	6.166	32	0	0	0	0	0	32	6.134
RSP Joure	Opgeleverd	82.988	3.587	0	0	0	0	86.576	64.617	-71	0	0	0	0	64.547	22.029
Totaal RSP Joure		82.988	3.587	0	0	0	0	86.576	64.617	-71	0	0	0	0	64.547	22.029
RSP Startkrediet	Onderhanden werk	10.107	1	275	0	0	0	10.383	3.743	0	0	0	0	0	3.743	6.640
Totaal RSP startkrediet		10.107	1	275	0	0	0	10.383	3.743	0	0	0	0	0	3.743	6.640
N369 Drachten-Kootstert: bajon. en fietsover. RYP	Opgeleverd	2.886	120	0	0	0	0	3.006	943	0	0	0	0	0	943	2.063
N359 Bolsward Workum RYP	Onderhanden werk	8.227	323	0	0	0	0	8.550	3.065	0	0	0	0	0	3.065	5.485
N355 Twijzel Quatrebras RYP	Onderhanden werk	5.535	621	0	0	0	0	6.156	3.365	0	0	0	0	0	3.365	2.791
N351 Slikkenburg - Wollega RYP	Opgeleverd	4.305	36	30	652	0	0	5.023	2.769	0	0	0	0	0	2.769	2.255
Bermverharding RYP	Onderhanden werk	1.279	56	0	0	0	0	1.335	58	0	0	0	0	0	58	1.277
Totaal RYP		22.232	1.156	30	652	0	0	24.070	10.200	0	0	0	0	0	10.200	13.870
N357 Hallum (Doniawei) RYP 2	Opgeleverd	1.254	82	0	0	0	0	1.336	0	0	0	0	0	0	0	1.336
N924 - Rohel - Echtenerbrug - Oosterzee RYP 2	Onderhanden werk	200	100	100	1.475	0	0	1.874	0	0	0	0	0	0	0	1.874
N361 Dokkum - Aldtsjerk RYP 2	Onderhanden werk	2.433	131	0	0	0	0	2.564	1.842	0	0	0	0	0	1.842	722
N359 Wyckel (Vogelenzang) RYP 2	Onderhanden werk	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
N392 Akkrum - Aldeboarn RYP 2	Onderhanden werk	132	198	500	100	0	0	930	0	0	0	0	0	0	0	930
N355 kom Noardburgum RYP 2	Onderhanden werk	71	40	534	0	0	0	646	0	0	0	0	0	0	0	646
N355 Kruispunt Burum RYP 2	Onderhanden werk	151	200	1.249	0	0	0	1.600	0	0	0	0	0	0	0	1.600
N353 kruispunt Westvierdeparten RYP 2	Onderhanden werk	80	35	0	0	0	0	115	0	0	0	0	0	0	0	115
N369 Krp Reitsmastr nabij Harkema RYP 2	Onderhanden werk	72	150	1.428	0	0	0	1.650	0	0	0	0	0	0	0	1.650
Fietstunnels	Onderhanden werk	0	6.213	0	0	0	0	6.213	0	1.685	0	0	0	0	1.685	4.528
N393 Oosterbierum Sexbierum	Onderhanden werk	40	0	0	0	0	0	40	0	0	0	0	0	0	0	40
N361 Trynwalden	Onderhanden werk	22	59	0	0	0	0	80	0	0	0	0	0	0	0	80

Activa		UITGAVEN							INKOMSTEN							15/07/2026
N359 Afslag Koudum	Onderhanden werk	60	0	0	0	0	0	60	0	0	0	0	0	0	0	60
Bermmaatregelen	Onderhanden werk	18	42	0	0	0	0	60	0	0	0	0	0	0	0	60
N359 Afslag Hindeloopen	Onderhanden werk	80	52	0	0	0	0	132	0	0	0	0	0	0	0	132
Totaal RYP2		4.613	7.302	3.811	1.575	0	0	17.301	1.842	1.685	0	0	0	0	3.527	13.774
Sluis Kornwerderzand 1e fase bruggen	Onderhanden werk	12.198	1.003	17.800	69.000	0	0	100.000	0	0	27.000	69.500	0	0	96.500	3.500
Totaal Sluis/bruggen KWZ		12.198	1.003	17.800	69.000	0	0	100.000	0	0	27.000	69.500	0	0	96.500	3.500
Swettehus totaal	Opgeleverd	13.252	673	0	0	0	0	13.925	9.624	0	0	0	0	0	9.624	4.301
Steunpunt Swettehus totaal 12 jaar	Opgeleverd	290	0	0	0	0	0	290	0	0	0	0	0	0	0	290
Steunpunt Swettehus totaal 24 jaar	Opgeleverd	1.710	0	0	0	0	0	1.710	0	0	0	0	0	0	0	1.710
Steunpunt Swettehus totaal 48 jaar	Opgeleverd	1.537	0	0	0	0	0	1.537	0	0	0	0	0	0	0	1.537
Totaal Steunpunten		16.788	673	0	0	0	0	17.461	9.624	0	0	0	0	0	9.624	7.837
Beveiligingsmaatregelen Swettehus 2028	Onderhanden werk	0	0	0	275	0	0	275	0	0	0	0	0	0	0	275
Beveiligingsmaatregelen Swettehus 2027	Onderhanden werk	0	0	275	0	0	0	275	0	0	0	0	0	0	0	275
Totaal Structureel beheer beveiliging Swettehus		0	0	275	275	0	0	550	0	0	0	0	0	0	0	550
Vervanging brug Burgum	Opgeleverd	23.180	0	0	0	0	0	23.180	23.180	0	0	0	0	0	23.180	0
Totaal Vervanging brug Burgum		23.180	0	0	0	0	0	23.180	23.180	0	0	0	0	0	23.180	0
Vervanging brug Skulenboarch en Kootstertille	Onderhanden werk	1.349	-8	0	0	0	0	1.342	1.342	0	0	0	0	0	1.342	0
Totaal Vervanging brug Skulenboarch en Kootstertille		1.349	-8	0	0	0	0	1.342	1.342	0	0	0	0	0	1.342	0
Bochtverruiming Franecker	Onderhanden werk	483	453	7.900	721	100	4.543	14.200	0	0	0	0	0	0	0	14.200
Bochtverruiming Leeuwarden Fonejacht	Onderhanden werk	38	100	842	0	0	0	980	0	0	0	0	0	0	0	980
Oevers VH kanaal	Onderhanden werk	500	0	500	500	0	0	1.500	0	0	0	0	0	0	0	1.500
Ligplaatsen/wachtvoorziening VH kanaal	Onderhanden werk	830	1.589	1.581	0	0	0	4.000	0	0	0	0	0	0	0	4.000
Bocht Froskepolle VH kanaal	Onderhanden werk	46	80	1.374	0	0	0	1.500	0	0	0	0	0	0	0	1.500
Totaal VH-kanaal		1.898	2.221	12.197	1.221	100	4.543	22.180	0	0	0	0	0	0	0	22.180
Totaal Projecten		1.093.429	56.399	89.879	121.856	31.916	27.192	1.420.671	680.581	14.162	27.193	70.593	824	0	793.353	627.318

Activa		UITGAVEN								INKOMSTEN							15/07/2026
Eindtotaal		1.223.142	86.731	90.399	122.281	31.916	39.528	1.593.997		749.896	16.240	27.354	70.593	824	14.788	879.693	714.303

Bijlage 2. Begrotingshistorie

Bij elk planning & control instrument wordt de begrotingshistorie per beleidsprogramma weergegeven van document naar document.

Hieronder is dit aangegeven van de bestuursrapportage 2026 (voor besluitvorming van PS) naar de begroting 2027. Mocht de besluitvorming over de bestuursrapportage 2026 anders worden dan wordt dit verwerkt als wijziging op de begroting 2027.

Programma 1: Bestuur

Lasten en baten

Van berap 2026 naar begroting 2027.

<i>Bedragen x € 1.000,-</i>	2026	2027	2028	2029	2030
Lasten begroting t/m berap 2026 (voor besluitvorming PS)	26.667	14.165	14.173	14.206	14.070
<i>Begrotingswijzigingen (BW):</i>					
PS:					
PS 17-6-2026:					
- 9. Konseptbegroting 2027 en Jierstikken 2025 Noardlike Rekkenkeamer (NRK)	0	21	21	21	21
PS 24-6-2026:					
- 4 Jierstikken 2025	1.000	0	0	0	0
- 5 Ramtnota 2027	0	261	368	358	190
PS 30-9-2026:					
- I 1 Provinciale verkiezingen 2027	126	166	16	16	16
- I 2 Externe evaluatie Noordelijke rekenkamer	51	0	0	0	0
- I 7 Noodzakelijke voorstellen	50	100	100	100	100
- II 1 Terugbetaling € 2 mln. door SNN	-2.000	0	0	0	0
IV 6 Regio Deal Noord west Fryslân project Waddenslib	-15	0	0	0	0
- VB Bestedingsritme tijdelijke budgetten categorie B	-402	222	22	12	148
- VC 1 Verlenging tijdelijk budget Spreidingswet	-450	0	296	154	0
- VC 2 Verlenging tijdelijk budget Bestuurlijke vernieuwing	-75	38	38	0	0
GS:					
GS nominaal	9	285	288	292	295
GS voorwaardelijk	0	-29	-314	-183	-29
<i>Begrotingswijziging totaal</i>	<i>-1.706</i>	<i>1.064</i>	<i>833</i>	<i>769</i>	<i>741</i>
Lasten begroting t/m begroting 2027	24.962	15.229	15.006	14.976	14.811
Baten begroting t/m berap 2026 (voor besluitvorming PS)	1.708	799	799	799	799
<i>Begrotingswijzigingen (BW):</i>					
PS:					
PS 30-9-2026:					
- I 2 Externe evaluatie Noordelijke rekenkamer	34	0	0	0	0
GS:					
<i>Begrotingswijziging totaal</i>	<i>34</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
Baten begroting t/m begroting 2027	1.742	799	799	799	799
Lasten - Baten	23.220	14.429	14.207	14.176	14.012

Programma 2: Infrastructuur

Lasten en baten

Van berap 2026 naar begroting 2027.

<i>Bedragen x € 1.000,-</i>	2026	2027	2028	2029	2030
Lasten begroting t/m berap 2026 (voor besluitvorming PS)	154.950	157.856	149.954	138.302	123.933
<i>Begrotingswijzigingen (BW):</i>					
PS:					
PS 24-6-2026:					
- 5 Ramtnota 2027	690	694	18.834	1.427	1.530
PS 30-9-2026:					
- I 3 Afstandsbediening gemeente Leeuwarden	245	839	152	152	1.336
- I 7 Noodzakelijke voorstellen	110	420	369	351	301
- I 9 Provinciale bijdrage oplossing kadeproblematiek Terschelling	60	380	3.480	1.080	0
- IV 1 Aanpassing programmering groot onderhoud	-412	0	-71	-8	-1.259
- VA Bestedingsritme tijdelijke budgetten categorie A	-4.675	-200	4.875	0	0
- VB Bestedingsritme tijdelijke budgetten categorie B	-2.118	1.508	610	0	0
- VC 3 Verlenging tijdelijk budget Openbaar vervoer	-500	500	0	0	0
- VC 4 Verlenging en bestedingsritme Decentralisatie uitkeringen OV Fryslân	-976	976	0	0	0
- VC 5 Verlenging tijdelijk budget Financiering Stortplaatsen	-984	984	0	0	0
- VI Bestedingsritme reserves	16	-4.785	-6.321	870	10.220
GS:					
GS nominaal	32	5.643	5.671	5.687	5.686
<i>Begrotingswijziging totaal</i>	<i>-8.511</i>	<i>6.958</i>	<i>27.598</i>	<i>9.559</i>	<i>17.815</i>
Lasten begroting t/m begroting 2027	146.438	164.813	177.551	147.861	141.748
Baten begroting t/m berap 2026 (voor besluitvorming PS)	14.137	12.251	6.422	4.604	4.707
<i>Begrotingswijzigingen (BW):</i>					
PS:					
GS:					
GS nominaal	0	186	186	186	186
<i>Begrotingswijziging totaal</i>	<i>0</i>	<i>186</i>	<i>186</i>	<i>186</i>	<i>186</i>
Baten begroting t/m begroting 2027	14.137	12.437	6.608	4.790	4.893
Lasten - Baten	132.302	152.376	170.944	143.071	136.855

Programma 3: Natuur en Landbouw

Lasten en baten

Van berap 2026 naar begroting 2027.

<i>Bedragen x € 1.000,-</i>	2026	2027	2028	2029	2030
Lasten begroting t/m berap 2026 (voor besluitvorming PS)	185.316	130.642	158.220	85.395	107.462
<i>Begrotingswijzigingen (BW):</i>					
PS:					
PS 24-6-2026:					
- 5 Ramtnota 2027	0	0	0	0	3.890
PS 30-9-2026:					
- I 7 Noodzakelijke voorstellen	420	1.420	1.570	1.570	1.570
- IV 4 Reserve aankoop natuurterreinen (ANL)	-1.030	0	0	0	0
- IV 5 Aanpassen inkomsten Reserve Natuurpact	0	2.573	0	0	0
- IV 6 Regio Deal Noord west Fryslân project Waddenslib	30	0	0	0	0
- IV 7 NHV ondersteuning en monitoring habitattypen	84	0	0	0	0
- VA Bestedingsritme tijdelijke budgetten categorie A	-158	158	0	0	0
- VB Bestedingsritme tijdelijke budgetten categorie B	-417	417	0	0	0
- VC 6 Verlenging tijdelijk budget Invasieve exoten (LVVN)	-205	205	0	0	0
- VC 7 Verlenging tijdelijk budget Gebiedsofferte NN Noardlike Fryske Wâlden	-318	318	0	0	0
- VI Bestedingsritme reserves	-11.385	11.035	-195	0	0
GS:					
GS breed cofinancieringsbudget	311	173	680	137	0
GS nominaal	281	1.755	1.755	1.755	1.755
GS provinciefonds	14.767	18.842	16.471	914	564
<i>Begrotingswijziging totaal</i>	<i>2.381</i>	<i>36.896</i>	<i>20.281</i>	<i>4.376</i>	<i>7.779</i>
Lasten begroting t/m begroting 2027	187.697	167.538	178.501	89.771	115.240
Baten begroting t/m berap 2026 (voor besluitvorming PS)	71.756	59.293	88.782	23.999	50.022
<i>Begrotingswijzigingen (BW):</i>					
PS:					
PS 30-9-2026:					
- IV 5 Aanpassen inkomsten Reserve Natuurpact	1.035	535	535	1.000	1.000
GS:					
<i>Begrotingswijziging totaal</i>	<i>1.035</i>	<i>535</i>	<i>535</i>	<i>1.000</i>	<i>1.000</i>
Baten begroting t/m begroting 2027	72.791	59.829	89.317	24.999	51.022
Lasten - Baten	114.905	107.710	89.184	64.772	64.218

Programma 4: Ruimte en Klimaat

Lasten en baten

Van berap 2026 naar begroting 2027.

<i>Bedragen x € 1.000,-</i>	2026	2027	2028	2029	2030
Lasten begroting t/m berap 2026 (voor besluitvorming PS)	67.044	43.133	42.954	21.145	41.303
<i>Begrotingswijzigingen (BW):</i>					
PS:					
PS 24-6-2026:					
- 5 Ramtnota 2027	0	1.170	0	0	0
PS 30-9-2026:					
- I 4 Bestedingsritme tijdelijk budget Veenweide	0	304	-304	0	0
- I 7 Noodzakelijke voorstellen	1.055	1.055	1.015	1.015	1.015
- IV 8 Badpaviljoen Hindeloopen	-550	0	0	0	0
- VA Bestedingsritme tijdelijke budgetten categorie A	-1.784	-2.027	0	3.811	0
- VB Bestedingsritme tijdelijke budgetten categorie B	-420	330	0	30	60
- VC 8 Verlenging tijdelijk budget Bovenregionale analyse gevolgen extreme regenval	-105	105	0	0	0
- VC 9 Verlenging tijdelijk budget Regionale kennisfunctie bodem en ondergrond	-107	-107	50	50	114
- VI Bestedingsritme reserves	-2.319	2.319	0	0	0
- VII Lastneming subsidiebeschikkingen	65	-65	0	0	0
GS:					
GS nominaal	-8	104	106	106	106
GS provinciefonds	1.567	0	97	0	0
<i>Begrotingswijziging totaal</i>	<i>-2.606</i>	<i>3.188</i>	<i>963</i>	<i>5.012</i>	<i>1.295</i>
Lasten begroting t/m begroting 2027	64.438	46.321	43.917	26.156	42.597
Baten begroting t/m berap 2026 (voor besluitvorming PS)	34.761	18.510	24.161	6.521	28.053
<i>Begrotingswijzigingen (BW):</i>					
PS:					
PS 30-9-2026:					
- VI Bestedingsritme reserves	-2.000	2.000	0	0	0
GS:					
<i>Begrotingswijziging totaal</i>	<i>-2.000</i>	<i>2.000</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
Baten begroting t/m begroting 2027	32.761	20.510	24.161	6.521	28.053
Lasten - Baten	31.677	25.812	19.757	19.636	14.544

Programma 5: Economie en Mienskip

Lasten en baten

Van berap 2026 naar begroting 2027.

<i>Bedragen x € 1.000,-</i>	2026	2027	2028	2029	2030
Lasten begroting t/m berap 2026 (voor besluitvorming PS)	125.395	78.923	53.324	41.616	41.605
<i>Begrotingswijzigingen (BW):</i>					
PS:					
PS 24-6-2026:					
- 4 Jierstikken 2025	130	0	0	0	0
- 5 Ramtnota 2027	188	7.509	11.164	13.039	13.039
PS 30-9-2026:					
- I 7 Noodzakelijke voorstellen	204	204	154	50	50
IV 11 Bestedingsritme en Regio Deal Holwerd aan Zee PS voorwaardelijk	-13.900	2.660	3.240	4.425	3.575
IV 6 Regio Deal Noord west Fryslân project Waddenslib	-15	0	0	0	0
- IV 8 Badpaviljoen Hindeloopen	550	0	0	0	0
- IV 9 Erfgoed, Monumentenregeling en Cultuureducatie	0	947	1.947	1.947	1.947
- VA Bestedingsritme tijdelijke budgetten categorie A	-475	475	0	0	0
- VB Bestedingsritme tijdelijke budgetten categorie B	-1.204	1.156	48	0	0
- VC 10 Verlenging tijdelijk budget DOM's	-1.775	-880	2.655	0	0
- VC 11 Verlenging tijdelijk budget Economie	-2.200	2.200	0	0	0
- VI Bestedingsritme reserves	-1.723	1.674	-312	361	0
GS:					
GS bijdrage derden	-2.580	-2.726	9.477	0	0
GS breed cofinancieringsbudget	347	0	0	0	0
GS nominaal	0	1.196	1.206	1.301	1.301
GS provinciefonds	1.030	505	0	0	0
<i>Begrotingswijziging totaal</i>	<i>-21.424</i>	<i>14.918</i>	<i>29.579</i>	<i>21.123</i>	<i>19.912</i>
Lasten begroting t/m begroting 2027	103.972	93.841	82.904	62.739	61.516
Baten begroting t/m berap 2026 (voor besluitvorming PS)	16.694	11.155	2.455	264	222
<i>Begrotingswijzigingen (BW):</i>					
PS:					
PS 30-9-2026:					
- VI Bestedingsritme reserves	-70	70	0	0	0
GS:					
GS bijdrage derden	-2.580	-2.726	9.477	0	0
<i>Begrotingswijziging totaal</i>	<i>-2.650</i>	<i>-2.656</i>	<i>9.477</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
Baten begroting t/m begroting 2027	14.044	8.499	11.933	264	222
Lasten - Baten	89.928	85.343	70.971	62.475	61.294

Programma 6: Bedrijfsvoering

Lasten en baten

Van berap 2026 naar begroting 2027.

<i>Bedragen x € 1.000,-</i>	2026	2027	2028	2029	2030
Lasten begroting t/m berap 2026 (voor besluitvorming PS)	110.108	104.964	98.091	96.690	97.791
<i>Begrotingswijzigingen (BW):</i>					
PS:					
PS 24-6-2026:					
- 5 Ramtnota 2027	156	1.172	2.052	1.225	699
PS 30-9-2026:					
- I 4 Bestedingsritme tijdelijk budget Veenweide	0	304	-304	0	0
- I 5 Bestedingsritme formatie PAS - Melders	-203	101	102	0	0
- I 6 Bestedingsritme formatie CDOKE decentralisatie uitkering	-2.093	500	500	500	593
- I 7 Noodzakelijke voorstellen	1.685	2.927	1.063	1.073	1.084
- I 9 Provinciale bijdrage oplossing kadeproblematiek Terschelling	58	0	0	0	0
- IV 12 Formatiebudget Funderingsaanpak	368	430	443	456	0
- IV 7 NHV ondersteuning en monitoring habitattypen	-84	0	0	0	0
- VB Bestedingsritme tijdelijke budgetten categorie B	408	-408	0	0	0
- VC 13 Verlenging tijdelijk budget Transitiekosten Organisatie	-1.950	950	1.000	0	0
- VI Bestedingsritme reserves	307	177	116	-100	13
GS:					
GS bedrijfsvoering	0	12	12	12	12
GS nominaal	108	3.844	3.657	3.666	3.669
GS provinciefonds	0	3.206	558	0	0
GS voorwaardelijk	0	17	302	171	17
<i>Begrotingswijziging totaal</i>	<i>-1.241</i>	<i>13.232</i>	<i>9.501</i>	<i>7.003</i>	<i>6.088</i>
Lasten begroting t/m begroting 2027	108.867	118.196	107.592	103.693	103.879
Baten begroting t/m berap 2026 (voor besluitvorming PS)	1.397	241	788	470	929
<i>Begrotingswijzigingen (BW):</i>					
PS:					
PS 30-9-2026:					
- I 4 Bestedingsritme tijdelijk budget Veenweide	0	304	-304	0	0
- IV 12 Formatiebudget Funderingsaanpak	368	430	443	456	0
- VI Bestedingsritme reserves	-24	0	0	0	0
GS:					
<i>Begrotingswijziging totaal</i>	<i>345</i>	<i>734</i>	<i>138</i>	<i>456</i>	<i>0</i>
Baten begroting t/m begroting 2027	1.741	975	926	925	929
Lasten - Baten	107.126	117.221	106.665	102.768	102.949

Programma 7: Provinciefinanciën

Lasten en baten

Van berap 2026 naar begroting 2027.

<i>Bedragen x € 1.000,-</i>	2026	2027	2028	2029	2030
Lasten begroting t/m berap 2026 (voor besluitvorming PS)	15.602	25.549	29.216	40.456	49.608
<i>Begrotingswijzigingen (BW):</i>					
PS:					
PS 24-6-2026:					
- 5 Ramtnota 2027	0	2.744	4.284	5.721	8.038
PS 30-9-2026:					
- I 8 Rentevergoeding ten behoeve van RSP	420	0	0	0	0
- II 3 Toevoeging onvoorzien aan begrotingssaldo	-325	0	0	0	0
- II2 Rente en dividenduitkering WPF	-74	0	0	0	0
- IV 9 Erfgoed, Monumentenregeling en Cultuureducatie	0	-947	-1.947	-1.947	-1.947
- VI Bestedingsritme reserves	-4.359	2.229	2.080	50	0
GS:					
GS breed cofinancieringsbudget	-658	-173	-680	-137	0
GS nominaal	-422	-12.640	-12.497	-12.621	-12.626
<i>Begrotingswijziging totaal</i>	<i>-5.417</i>	<i>-8.788</i>	<i>-8.759</i>	<i>-8.933</i>	<i>-6.535</i>
Lasten begroting t/m begroting 2027	10.185	16.761	20.457	31.523	43.073
Baten begroting t/m berap 2026 (voor besluitvorming PS)	426.463	415.402	419.462	420.910	416.618
<i>Begrotingswijzigingen (BW):</i>					
PS:					
PS 24-6-2026:					
- 5 Ramtnota 2027	4.954	3.785	3.897	5.595	5.603
GS:					
GS provinciefonds	27.803	26.345	21.781	6.723	7.182
<i>Begrotingswijziging totaal</i>	<i>32.757</i>	<i>30.130</i>	<i>25.677</i>	<i>12.318</i>	<i>12.785</i>
Baten begroting t/m begroting 2027	459.220	445.532	445.139	433.228	429.403
Lasten - Baten	-449.035	-428.771	-424.682	-401.705	-386.330

Bijlage 3. Verloop vaste activa

<i>bedragen x € 1.000,-</i>	Rekening 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
Immateriële vaste activa						
IMA bijdragen aan activa van derden	8.698	14.838	10.513	10.013	10.013	10.013
Overige investeringen met economisch nut						
MA: gronden en terreinen	55.794	77.326	78.315	78.315	78.315	75.863
MA: bedrijfsgebouwen	60.363	69.021	70.651	71.771	68.976	66.820
MA: vervoermiddelen	1.763	1.834	1.706	1.578	1.449	1.325
MA: machines, apparaten en installaties	2.430	2.424	1.625	1.530	1.305	1.150
MA: overig	4.458	5.640	5.497	5.414	4.979	4.596
	124.808	156.245	157.793	158.608	155.024	149.754
Investeringen in de openbare ruimte met een maatschappelijk nut						
MA: grond-, weg- en waterbouwkundige werken	302.924	314.815	356.389	390.077	409.439	424.088
Financiële vaste activa						
FA: kapitaalverstrekking aan deelnemingen	129.712	161.717	161.717	161.717	161.717	161.717
FA: leningen aan openbare lichamen	1.000	400	0	0	0	0
FA: leningen aan deelnemingen	283.399	284.086	278.383	272.680	266.977	261.274
FA: overige langlopende leningen	44.382	45.442	45.414	45.386	45.358	45.330
FA: overige uitzettingen	0	0	0	0	0	0
	458.493	491.645	485.514	479.783	474.052	468.321
totaal vaste activa	894.923	977.543	1.010.209	1.038.481	1.048.528	1.052.176

Bijlage 4. Verloop reserves, voorzieningen en overlopende passiva

De reserves en voorzieningen behoren, tezamen met de schulden (korte en lange termijn leningen), tot het vermogen van de provincie zoals dat in de jaarrekening in de balans tot uitdrukking wordt gebracht. Het vermogen geeft aan op welke wijze de activa van de provincie (bezittingen, etc.) zijn gefinancierd.

Reserves

De reserves vormen tezamen het eigen vermogen van de provincie. Daarbij wordt een onderscheid gemaakt tussen de algemene reserves en de bestemmingsreserves. Het (positieve) jaarrekeningresultaat en het begrotingssaldo wordt toegevoegd aan de algemene reserve, onderdeel vrij aanwendbare reserve.

Voorzieningen

Voorzieningen maken deel uit van het vreemd vermogen. Voorzieningen worden gevormd wegens:

- Verplichtingen en verliezen waarvan de omvang op de balansdatum onzeker is, doch redelijkerwijs te schatten;
- Op de balansdatum bestaande risico's ter zake van bepaalde te verwachten verplichtingen of verliezen waarvan de omvang redelijkerwijs is te schatten;
- Kosten die in een volgend begrotingsjaar zullen worden gemaakt, mits het maken van die kosten zijn oorsprong mede vindt in het begrotingsjaar of in een voorafgaand begrotingsjaar en de voorziening strekt tot gelijkmatige verdeling van lasten over een aantal begrotingsjaren.

Overlopende passiva

Overlopende passiva maken deel uit van het vreemd vermogen. Overlopende passiva worden gevormd wegens:

- Van derden verkregen middelen die specifiek besteed moeten worden en waar een terugbetalingsverplichting op rust. Dit betreft met name specifieke uitkeringen (spuk's) die wij van het Rijk ontvangen.

Voorzieningen en overlopende passiva maken geen deel uit van het eigen vermogen; er ligt een verplichting op naar derden toe.

Hieronder wordt het verloop op de balans van de afzonderlijke reserves, de voorzieningen en overlopende passiva weergegeven.

Reserves per einde jaar						
<i>Bedragen x € 1.000,-</i>	Realisatie 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
Algemene reserve						
R. Algemene reserve	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000
R. Vrij aanwendbare reserve	292.640	305.268	297.378	301.378	317.718	321.657
totaal	302.640	315.268	307.378	311.378	327.718	331.657
*) VAR inclusief rekeningsaldo 2025 en begrotingssaldo						
Bestemmingsreserve						
R. Fractieondersteuning	345	345	345	345	345	345
R. De Nieuwe Afsluitdijk	21.089	15.690	1.100	0	0	0
R. Investering eigendom derden	34.103	31.724	30.916	30.796	30.677	29.373
R. Groot onderhoud Wegen	16.325	14.023	16.328	13.188	8.105	1.608
R. Groot onderhoud Water	25.972	26.569	28.000	30.300	32.864	35.742
R. Oeverbeheer	1.501	520	0	0	0	0
R. Natuurpact 2014	22.714	9.963	-156	379	1.379	2.379
R. Aankoop natuurterreinen (fase 1)	2.315	1.060	1.060	1.060	1.060	1.060
R. Breed cofinancieringsbudget	21.362	14.257	9.491	1.317	897	897
R. Windpark Fryslân	7.594	5.002	2.094	190	190	190
R. Groot onderhoud Gebouwen	1.043	461	483	383	439	425
R. Indirecte uitvoeringskosten NPLG	5.388	3.291	1.572	0	0	0
R. Generatiepact	154	134	134	134	134	134
R. Spaarverlof	2.048	2.048	2.048	2.048	2.048	2.048
R. Jaarovergang structurele budgetten	365	0	0	0	0	0
R. Tijdelijk budget Categorie A	42.356	35.224	29.625	14.311	3.575	0
R. Tijdelijk budget Categorie B	42.296	32.495	14.338	567	321	0
R. Rente kapitaalverstrekking Alliander	6.517	0	0	0	0	0
R. Afwaardering aandelenkapitaal windpark Fryslân	4.000	5.000	6.000	7.000	8.000	9.000
R. Risicoreserve lening herstelplan Thialf	927	927	927	927	927	927
R. Risicoreserve strategische grondvoorraad	664	664	664	664	664	664
R. Weerstandsbuffer	100.000	100.000	100.000	100.000	100.000	100.000
R. Risicoreserve revolverende middelen	94.792	96.908	99.033	101.158	102.313	103.468
<i>Beklemde reserves</i>						
R. Dekkingsreserve kapitaallasten	175.670	172.301	166.822	164.012	158.210	152.405
R. Verstrekte subsidies	24.166	22.350	13.901	4.900	0	0
totaal	653.704	590.954	524.724	473.679	452.147	440.665
Totaal Reserves	956.344	906.222	832.102	785.057	779.864	772.322

De vorming en beschikking van de reserves zijn meegenomen zoals opgenomen in de begroting.

Voorzieningen per einde jaar						
<i>Bedragen x € 1.000,-</i>	Realisatie 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
V. Waardeoverdracht pensioenen GS leden	8.021	8.021	8.021	0	0	0
V. Regeling Vervroegd Uittreden (RVU)	651	344	215	0	0	0
V. Grondwaterplan	1.193	1.399	1.612	1.824	2.036	2.248
V. Legaat van Harinxma thoe Sloten	25	26	26	27	28	28
V. Buma-legaten	369	369	369	369	369	369
V. Jorritsma-Boschmafonds	140	140	140	141	141	141
Totaal Voorzieningen	10.399	10.300	10.383	2.361	2.574	2.787

De voorziening waardeoverdracht pensioenen GS leden zal tot het moment van daadwerkelijke waardeoverdracht in stand blijven.

De voorziening Regeling Vervroegd Uittreden zal het komende jaar nog worden ingezet op basis van de afgesloten overeenkomsten met het personeel wat hieraan deelneemt.

Overlopende passiva per einde jaar		Realisatie	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
<i>Bedragen x € 1.000,-</i>	Einde looptijd	2025	2026	2027	2028	2029	2030
SPUK							
<u>Specifieke uitkeringen (SPUK)</u>							
OP SPUK C103 Opst en uitv woondeals 2e tranche	2026	152	0	0	0	0	0
OP SPUK C130 Compensatie VS Wet Open Overheid	2027	66	33	0	0	0	0
OP SPUK C131 Projekt FRIS Fryske AI yn'e soarch	2026	13	0	0	0	0	0
OP SPUK E106 Region aanpak laadinfrastructuur 2	2027	5.131	212	0	0	0	0
OP SPUK E118 NL2120 PL3 NB	2029	2.088	2.000	1.000	0	0	0
OP SPUK E20 Reg stimul verkeersveiligheid maatr SPV	2026	1.498	0	0	0	0	0
OP SPUK E22 ERTMS Eur Rail Traffic Man System	2035	3.832	2.965	679	24	805	0
OP SPUK E44 FBW klimaatadaptatie 2021-2027	2027	3.729	1.850	0	0	0	0
OP SPUK E83 PFAS Bodemopgaven 2022	2030	303	58	0	0	0	0
OP SPUK E84 Stimul verkeersveiligheidmtr 2022-2023	2027	408	408	0	0	0	0
OP SPUK E87 FRESHEM-NL fase 2	2028	2.277	1.424	424	0	0	0
OP SPUK E97 Bodem buitenprop difuus lood Fryslan	2030	538	0	0	0	0	0
OP SPUK E99 Versterken Friese IJsselmeerkust	2029	9.145	0	0	0	0	0
OP SPUK J117 en J117B versnel natuurincl isoleren	2030	3.029	2.115	894	239	80	0
OP SPUK J118 Bedrijfsmatig vastgoed	2027	1.862	927	0	0	0	0
OP SPUK J210 Flexibele inzet woningbouw 2e fase	2026	128	0	0	0	0	0
OP SPUK J5 Opstellen en uitvoeren woondeal 3e fase	2027	594	594	0	0	0	0
OP SPUK J6 Flexibele inzet woningbouw 3e fase	2026	903	0	0	0	0	0
OP SPUK J86 Ontzorgingspr maatsch vastg 2e tranche	2027	619	219	0	0	0	0
OP SPUK J96B Regio Deal NW	2029	75	36	8	0	0	0
OP SPUK J96B Regio Deal ZW J4B	2029	166	0	0	0	0	0
OP SPUK K28 Klimaat- en energiebeleid	2027	4.570	2.350	0	0	0	0
OP SPUK L10 Impulsgelden veenweiden	2027	9.256	8.631	5.729	0	0	0
OP SPUK L16 PN Programma Natuur	2026	10.930	0	0	0	0	0
OP SPUK L25 Versnellingsvoorstellen	2028	18.753	18.153	11.052	0	0	0
OP SPUK L25B Gelijkw pos boeren in gebiedsproces	2028	2.250	2.000	1.250	500	500	500
OP SPUK L32 Piekbelasting	2027	577	477	0	0	0	0
OP SPUK L33 PN Programma Natuur 2e fase	2032	33.229	19.848	22.077	18.877	23.388	0
OP SPUK L35 RpmI gebiedsproces en maatregelen	2032	142.754	154.330	128.800	60.267	49.409	0

Overlopende passiva per einde jaar							
OP SPUK L36 Maatr gebiedsger beeindiging veeh loc	2031	12.607	12.607	13.919	15.319	15.319	12.606
OP SPUK L37 PAS-melders	2030	15.446	18.668	18.668	18.668	18.668	18.668
OP SPUK L7 IBP vitaal platteland	2032	3.144	0	0	0	336	0
OP SPUK D13 Matching Rijk - Verbreiding en vernieuw	eindverantwoording	22	0	0	0	0	0
OP SPUK E3 Sanering verkeerslawaa	eindverantwoording	107	0	0	0	0	0
OP SPUK E33-2 MIRT 17-19 Fiets in de Ketten 18-2022	eindverantwoording	10	0	0	0	0	0
OP SPUK E56b BO MIRT verkeersinfrastructuur 20201	eindverantwoording	69	0	0	0	0	0
OP SPUK J41 Flexibele inzet woningbouw	eindverantwoording	105	0	0	0	0	0
OP SPUK J75B Regio Deal ZuidOost Friesland	eindverantwoording	11	0	0	0	0	0
OP SPUK L8 prov aank veehouderijen nabij natuurgeb	eindverantwoording	6.882	0	0	0	0	0
OP SPUK L34 Indirecte uitvoeringskst NPLG 2024	eindverantwoording	557	0	0	0	0	0
OP SPUK C10-2 Verb dig dienstv Zicht op stikstofk	vastgesteld	104	0	0	0	0	0
OP SPUK E15 Regionale aanpak laadinfrastructuur	vastgesteld	143	0	0	0	0	0
<i>Overige Overlopende passiva</i>							
OP 4e trein Sneek Leeuwarden		114	0	0	0	0	0
OP BO MIRT Mobiliteitsgedr vervoerscorridor NO NL		182	0	0	0	0	0
OP Deltaprogramma Waddengebied		348	198	198	198	198	198
OP Economic Board Noord Nederland		14	14	14	14	14	14
OP Europa Pact Fryslan		751	11	0	0	0	0
OP Fries Bestuursakkoord Waterketen 3 2021-2025		273	273	273	273	273	273
OP Horizon Europe project NBRACER		350	235	180	180	180	180
OP Horizon Europe project SMARTER		105	0	0	0	0	0
OP Leader GLB beheerskosten		0	0	714	876	876	876
OP Life19/IP/DL00004 Grassbird Habitats		0	1.005	1.363	1.321	1.279	1.636
OP Nog af te sluiten weidevogelcompensatie		1.553	1.418	1.284	1.149	1.149	1.149
OP Omgevingsberaad Waddengeb diverse reserveringen		51	39	39	39	39	39
OP POP3 SNN 01255 Beekdal Linde+Drogehamstermiede		1	0	0	0	0	0
OP Programma NIL Friese Kleiweide		199	89	0	0	0	0
OP Samenwerkingsverband IKW		638	638	638	638	638	638
OP SCW Secretariaat Stuurgroep Waddenprovincies		177	177	177	177	177	177
OP SPUK Freshem-NL bijdrage derden		1.487	723	523	0	0	0
OP Wadlopen		22	22	22	22	22	22
OP Weidevogelcompensatie		1.936	1.724	1.512	1.300	1.088	875
Totaal Overlopende passiva		306.281	256.470	211.437	120.081	114.437	37.852
Totaal reserves, voorzieningen en overlopende passiva		1.273.024	1.172.991	1.053.923	907.498	896.875	812.961

Bij de Overlopende passiva mogen alleen de daadwerkelijke lasten en baten op de exploitatie (beleidsprogramma's) verantwoord worden. Deze zijn op basis van de looptijd van met name de specifieke uitkeringen begroot op de exploitatie. Wanneer de looptijd langer is dan 2030 dan blijft dat gedeelte eerst op de balans staan.

De lasten en baten bij de voorzieningen worden rechtstreeks op de balans verantwoord.

Bijlage 5. Overzicht tijdelijke budgetten

De in dit overzicht opgenomen bedragen zijn de begrote budgetten in enig jaar voor zowel de lasten als de baten. Hierin is nog geen rekening gehouden met de al aangegane verplichtingen op deze budgetten.

De zogenaamde tijdelijke budgetten categorie A waar een overeenkomst met derden onder ligt, zijn herkenbaar doordat daar bij het jaar van beëindiging geen jaartal is benoemd.

Beleidsveld	Eindig	Voorstel PS GS tijdelijke budgetten	Lasten 2026	Lasten 2027	Lasten 2028	Lasten 2029	Lasten 2030	Baten 2026	Baten 2027	Baten 2028	Baten 2029	Baten 2030
Eindig 2026												
B0102	2026	Keningsdei Dokkum/Noardeast Fryslân 2026	1.500.000	0	0	0	0	0	0	0	0	0
B0203	2026	Onderzoek vastgoedverbetering woningen	50.000	0	0	0	0	0	0	0	0	0
B0302	2026	Uitvoeringskosten Lbv en Lbv plus	13.500	0	0	0	0	0	0	0	0	0
B0401	2026	Actualisatie NOVEX/POVI	251.800	0	0	0	0	0	0	0	0	0
B0401	2026	Wet versterking regie volkshuisvesting	566.700	0	0	0	0	0	0	0	0	0
B0402	2026	Deltaprogramma Waddengebied	26.000	0	0	0	0	0	0	0	0	0
B0403	2026	De Saiter	937.800	0	0	0	0	0	0	0	0	0
B0404	2026	Small Modular Reactor (SMR)	68.600	0	0	0	0	0	0	0	0	0
B0501	2026	Pilot toekomstbestendige bedrijventerreinen	708.900	0	0	0	0	0	0	0	0	0
B0502	2026	Cofinanciering rijksbijdrage monumenten	25.000	0	0	0	0	0	0	0	0	0
B0502	2026	Ryk Kurrikulumferoaring lezen/skriuwen Frysk	100.000	0	0	0	0	0	0	0	0	0
B0502	2026	Verbouwing Noordelijk Archeologisch Depot NUIS	2.700.000	0	0	0	0	0	0	0	0	0
B0503	2026	Fase 2 gebiedsontwikkeling Centrale As	442.900	0	0	0	0	0	0	0	0	0
B0503	2026	Iepen mienskipsfuns Fryslan categorie B	118.300	0	0	0	0	0	0	0	0	0
B0503	2026	RDC Voedselbank Drachten	35.000	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Subtotaal eindig 2026			7.544.500	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Eindig 2027 en verder												
B0101	2027	Statenverkiezingen 2027	41.000	104.000	0	0	0	0	0	0	0	0
B0103	2027	Spreadingswet	25.000	25.000	0	0	0	0	0	0	0	0
B0202	2027	Lelylijn onderzoek	121.100	578.000	0	0	0	0	0	0	0	0
B0203	2027	Financiering stortplaatsen	0	983.500	0	0	0	0	0	0	0	0
B0203	2027	Machineverordering borging en toetsing	0	75.000	0	0	0	0	0	0	0	0
B0204	2027	Decentralisatieuitkeringen OV Fryslan	12.230.100	976.000	0	0	0	0	0	0	0	0
B0204	2027	Verbeteren toegankelijkheid OV	1.679.200	100.000	0	0	0	0	0	0	0	0
B0301	2027	Invasieve exoten bestrijding	50.000	50.000	0	0	0	0	0	0	0	0
B0301	2027	Procesmiddelen NP Drents Fries Wold t/m 2027	50.000	50.000	0	0	0	0	0	0	0	0
B0302	2027	Friese aanpak stikstofreductie en natuurherstel	200.000	200.000	0	0	0	0	0	0	0	0
B0302	2027	Fryske Gruntafel	125.000	125.000	0	0	0	0	0	0	0	0
B0302	2027	Landbouw	523.900	830.000	0	0	0	0	0	0	0	0

Beleidsveld	Eindig	Voorstel PS GS tijdelijke budgetten	Lasten 2026	Lasten 2027	Lasten 2028	Lasten 2029	Lasten 2030	Baten 2026	Baten 2027	Baten 2028	Baten 2029	Baten 2030
B0401	2027	Herbestemming gebouwen	290.000	0	0	0	0	0	0	0	0	0
B0402	2027	Bovenregionale analyse gevolgen extreme regenval	0	105.000	0	0	0	0	0	0	0	0
B0402	2027	Voorbereiding Noorderhavendam programma Harlingen	0	250.000	0	0	0	0	0	0	0	0
B0402	2027	Water en bodem	320.000	1.150.000	0	0	0	0	0	0	0	0
B0404	2027	Wetterwaarmte	0	920.000	0	0	0	0	0	0	0	0
B0501	2027	Gastvrijheid	990.000	620.000	0	0	0	0	0	0	0	0
B0501	2027	Investeringskader Waddengebied	0	50.000	0	0	0	0	0	0	0	0
B0502	2027	Accomoderen schilderijen museum Belvedere	0	375.000	0	0	0	0	0	0	0	0
B0502	2027	Maatwerkinitiatief steunpunt monumentenzorg	30.000	20.000	0	0	0	0	0	0	0	0
B0502	2027	Taal	53.300	80.800	0	0	0	0	0	0	0	0
B0502	2027	WK Korfbal 2027	0	20.000	0	0	0	0	0	0	0	0
B0503	2027	Cofinanciering Regio Deals	1.166.700	0	0	0	0	0	0	0	0	0
B0503	2027	Doarpswurk	766.700	791.700	0	0	0	0	0	0	0	0
B0503	2027	Netwerk mienshipsinitiatieven	314.000	0	0	0	0	0	0	0	0	0
B0602	2027	Digitalisering 2022-2026	700.000	2.390.500	0	0	0	0	0	0	0	0
Subtotaal eindig 2027			19.676.000	10.869.500	0	0	0	0	0	0	0	0
Eindig 2028 en verder												
B0103	2030	Spreadingswet	0	0	10.000	0	0	0	0	0	0	0
B0104	2028	Bestuurlijke vernieuwing	120.000	37.500	37.500	0	0	0	0	0	0	0
B0104	2030	Weerbaar bestuur	126.200	329.000	129.000	119.000	119.000	0	0	0	0	0
B0104	2031	Extra impuls Friese norm (ondermijning)	0	80.000	40.000	40.000	40.000	0	0	0	0	0
B0105	2029	Gebiedsbudget	360.000	181.000	177.700	167.700	0	0	0	0	0	0
B0105	2031	Public Affairs	50.000	100.000	100.000	100.000	100.000	0	0	0	0	0
B0105	2032	Waddenacademie	0	0	150.000	150.000	150.000	0	0	0	0	0
B0105	nvt	Decentralisatie uitkering Waddenfonds	10.001.000	0	0	0	0	0	0	0	0	0
B0201	2028	Openbaar Vervoer	170.000	730.000	0	0	0	0	0	0	0	0
B0201	2029	CROW/Kennisplatform verkeer en vervoer	0	700	171.000	0	0	0	0	0	0	0
B0201	2030	Manifest verkeersveiligheid	650.000	0	0	0	0	0	0	0	0	0
B0202	2028	Treinstation Middelsee	0	0	18.000.000	0	0	0	0	0	0	0
B0202	nvt	RSP concrete infraprojecten	-117.100	2.800.000	11.074.500	2.500.000	0	0	0	0	0	0
B0204	2028	Openbaar Vervoer	1.417.400	1.275.000	0	0	0	42.400	0	0	0	0
B0204	2028	Verduurzamen OV bus	100.000	1.000.000	1.110.200	0	0	0	0	0	0	0
B0204	2029	Provinciale bijdrage kade problematiek Terschelling	60.000	380.000	3.480.000	1.080.000	0	0	0	0	0	0
B0204	2030	Voorbereiding aanbesteding treinconcessie 2023-2050	60.000	175.000	150.000	100.000	50.000	0	0	0	0	0
B0204	nvt	Cofinanciering Regio Deals	144.400	0	0	0	0	0	0	0	0	0
B0204	nvt	Verduurzamen OV Deel M	100.000	50.000	0	0	0	0	0	0	0	0
B0301	2028	Invasieve exoten LVVN	0	495.500	0	0	0	0	0	0	0	0

Beleidsveld	Eindig	Voorstel PS GS tijdelijke budgetten	Lasten 2026	Lasten 2027	Lasten 2028	Lasten 2029	Lasten 2030	Baten 2026	Baten 2027	Baten 2028	Baten 2029	Baten 2030
B0301	2029	Natuurbrand preventie en -mitigratie	125.300	315.300	315.300	375.300	0	0	0	0	0	0
B0301	2029	Weidevogelbeleid	19.000	0	0	0	0	0	0	0	0	0
B0301	nvt	Bestuursovereenkomst Lauwersmeer	530.000	325.500	188.000	188.000	188.000	0	0	0	0	0
B0302	2028	ANB investeringsmiddelen	0	3.030.700	950.000	0	0	0	0	0	0	0
B0302	2028	Gebiedsofferte NN Noardlike Fryske Walden	150.000	318.000	0	0	0	0	0	0	0	0
B0302	nvt	Cofinanciering Regio Deals	459.200	70.000	0	0	0	23.000	0	0	0	0
B0302	nvt	Regio Deal Natuurinclusieve landbouw	65.800	0	0	0	0	0	0	0	0	0
B0401	2029	Wonen	1.371.200	2.150.000	1.148.800	0	0	0	0	0	0	0
B0401	2030	Natuur en landschap	1.237.500	2.202.000	1.570.000	1.570.000	1.570.000	0	0	0	0	0
B0402	2030	Naar een schone en gezonde leefomgeving	0	150.000	120.000	150.000	60.000	0	0	0	0	0
B0402	2030	Veenweidevisie	3.921.600	2.700.600	606.800	916.100	0	235.000	235.000	0	0	0
B0402	2031	Regionale kennisfunctie bodem en ondergrond	50.000	50.000	50.000	50.000	113.700	0	0	0	0	0
B0402	nvt	Bestuursovereenkomst versterken Friese IJsselmeerkust	2.257.100	0	0	0	0	0	0	0	0	0
B0402	nvt	DU Deltaprogramma zoetwater	1.400	0	0	0	0	0	0	0	0	0
B0402	nvt	Kaderrichtlijn water	245.000	16.900	0	0	0	25.000	25.000	0	0	0
B0402	nvt	Veenweide funderingsonderzoek	3.639.900	2.424.700	2.474.000	5.289.500	0	1.135.200	1.135.200	1.135.200	1.140.100	0
B0403	2028	Versterking omgevingsveiligheidsdiensten	121.800	121.800	121.800	0	0	0	0	0	0	0
B0404	2028	Stimuleringsregeling energiehub	0	0	96.600	0	0	0	0	0	0	0
B0404	2040	Leningsfaciliteit voor klein maatschappelijk vastgoed	40.000	40.000	40.000	40.000	40.000	0	0	0	0	0
B0501	2028	Vastgoed Beleefcentrum Afsluitdijk	504.100	160.000	160.000	0	0	160.000	160.000	160.000	0	0
B0501	2028	Vervolgaanpak vakantieparken	10.000	20.000	0	0	0	0	0	0	0	0
B0501	2029	Economie	3.084.300	8.480.000	0	0	0	0	0	0	0	0
B0501	2031	Friese brede welvaart	0	1.000.000	3.000.000	3.000.000	2.000.000	0	0	0	0	0
B0501	2031	Kerkenpaden en boerenlandpaden	37.500	300.000	300.000	300.000	300.000	0	0	0	0	0
B0501	nvt	Breedband	164.400	0	0	0	0	0	0	0	0	0
B0501	nvt	Investeringsagenda Drachten - Heerenveen	4.371.400	2.538.400	472.500	0	0	3.530.000	2.443.000	472.500	0	0
B0501	nvt	REP Wetsus fase 1	143.400	0	0	0	0	0	0	0	0	0
B0502	2028	75 jier Kneppelfreed	75.000	75.000	25.000	0	0	0	0	0	0	0
B0502	2028	Bestjoersofspraak Fryske taal en kultuer 2024-2028	447.300	1.305.400	827.000	0	0	0	0	0	0	0
B0502	2028	Cultuur	8.288.400	1.892.400	792.400	0	0	0	0	0	0	0
B0502	2028	Erfgoed	238.600	1.039.000	1.039.000	0	0	0	0	0	0	0
B0502	2028	Ophoging subsidieplafond regeling Musea 2026-2028	78.500	81.100	81.100	0	0	0	0	0	0	0
B0502	2028	Ryk Frysk yn it ûnderwiis	1.546.500	1.344.600	60.000	0	0	0	0	0	0	0
B0502	2028	Sport	524.400	582.500	582.500	0	0	0	0	0	0	0
B0502	2028	Verbreiding en vernieuwing/witte vlekengeld	166.600	166.700	166.700	0	0	0	0	0	0	0
B0502	2029	Taal	2.797.600	3.190.000	2.368.000	0	0	0	0	0	0	0
B0502	2030	Funs Fryske Tolken	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000	0	0	0	0	0

Beleidsveld	Eindig	Voorstel PS GS tijdelijke budgetten	Lasten 2026	Lasten 2027	Lasten 2028	Lasten 2029	Lasten 2030	Baten 2026	Baten 2027	Baten 2028	Baten 2029	Baten 2030
B0502	2031	Prizebelied	50.000	50.000	50.000	50.000	50.000	0	0	0	0	0
B0502	2031	Religieus erfgoed Fryslân	0	620.000	595.000	595.000	595.000	0	0	0	0	0
B0502	nvt	Dingtiid Orgaan voor de Friese taal	89.300	68.000	68.000	0	0	0	0	0	0	0
B0502	nvt	LF2028	900	0	0	0	0	0	0	0	0	0
B0503	2028	Tsjukemar-Nanneviid	950.000	0	0	0	0	0	0	0	0	0
B0503	2029	DOM's	90.700	400.000	2.655.000	0	0	0	0	0	0	0
B0503	2030	Leefbaarheid	6.717.700	4.320.000	2.136.500	0	0	0	0	0	0	0
B0503	2031	Versterken basisvaardigheden	150.000	2.500.000	4.500.000	6.500.000	7.500.000	0	0	0	0	0
B0503	nvt	Agenda netwerk Noord Oost fase 3	301.900	0	0	0	0	0	0	0	0	0
B0503	nvt	Cofinanciering Regio Deals	1.382.100	862.400	0	0	0	0	0	0	0	0
B0503	nvt	DU Regio Deal Holwerd aan zee	200.000	2.660.000	3.240.000	4.425.000	3.575.000	0	0	0	0	0
B0503	nvt	Gebiedsbudget	50.000	0	0	0	0	0	0	0	0	0
B0503	nvt	Regio Deal NOF Versnellingsagenda	500	0	0	0	0	0	0	0	0	0
B0602	2028	Transitiekosten organisatie	550.000	2.450.000	1.000.000	0	0	0	0	0	0	0
B0602	2028	Wet Open Overheid (WOO)	32.200	55.300	55.300	0	0	0	0	0	0	0
B0602	nvt	Cofinanciering Regio Deals	104.200	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Subtotaal eindig 2028 en verder			60.634.200	57.720.000	66.495.200	27.715.600	16.460.700	5.150.600	3.998.200	1.767.700	1.140.100	0
Eindtotaal			87.854.700	68.589.500	66.495.200	27.715.600	16.460.700	5.150.600	3.998.200	1.767.700	1.140.100	0

Bijlage 6. Raming van het EMU-saldo

Hieronder staat het aandeel van de provincie Fryslân in het landelijke EMU-saldo.

Omschrijving	2026	2027	2028
<i>Bedragen x € 1.000,-</i>	<i>Volgens realisatie tot en met sept. 2026, aangevuld met raming resterende periode</i>	<i>Volgens begroting 2027</i>	<i>Volgens meerjarenraming in begroting 2027</i>
1. Exploitatiesaldo vóór toevoeging aan c.q. onttrekking uit reserves (zie BBV, artikel 17c)	-50.122	-74.120	-47.045
2. Mutatie (im)materiële vaste activa	49.468	38.797	34.003
3. Mutatie voorzieningen	-99	83	-8023
4. Mutatie voorraden (incl. bouwgronden in exploitatie)			
5. Verwachte boekwinst bij verkoop effecten en verwachte boekwinst bij verkoop (im)materiële vaste activa			
Berekend EMU-saldo	-99.690	-112.833	-89.071

Toelichting

De berekening van het EMU saldo is gebaseerd op de meerjarenbegroting.

Het geraamde EMU-saldo overschrijdt de komende jaren fors. Een groot deel van de uitgaven op de exploitatie worden gedekt door bestemmingsreserves. Deze tellen niet mee in het EMU-saldo omdat deze al eerder zijn ontvangen. Daarnaast wordt de overschrijding veroorzaakt door de omvang van de investeringen (materiële vaste activa) die later via afschrijvingslasten in de exploitatie worden opgenomen.

Bijlage 7. Aan arbeidskosten gerelateerde verplichtingen

Voor verplichtingen die aan jaarlijks terugkerende arbeidskosten van een vergelijkbaar volume zijn verbonden schrijft het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV) voor, dat een structurele begrotingspost wordt opgenomen. Dit heeft erin geresulteerd, dat voor de volgende verplichtingen een structurele begrotingspost is opgenomen:

- Wachtgelden en reeds ingegane pensioenen Gedeputeerde Staten leden en hun nabestaanden: de structurele begrotingspost bedraagt € 658.000 en is opgenomen in programma 1 beleidsveld 1.2 Gedeputeerde Staten.
- Lasten voormalig personeel: de structurele begrotingspost bedraagt € 341.000 en is opgenomen in programma 6, beleidsveld 6.1 Mensen.
- Frictiepost personeel: de structurele begrotingspost bedraagt € 302.000 en is opgenomen in programma 6, beleidsveld 6.1 Mensen.

De bovengenoemde bedragen zijn inclusief de indexering die over 2027 is toegepast.

We kennen een voorziening voor waardeoverdracht pensioenen GS leden. Gedeputeerden die na 1 januari 1998 afgetreden zijn, hebben het recht om hun opgebouwde pensioen over te dragen aan een pensioenfonds. Op pensioenoverdrachten kan ook een beroep worden gedaan door gedeputeerden die voor 1 januari 1998 zijn afgetreden. Waardeoverdracht van pensioen is niet meer mogelijk wanneer het pensioen is ingegaan. Jaarlijks wordt een herberekening gemaakt voor de op handen zijnde overdracht van de pensioenen aan het ABP. De omvang van de voorziening bedraagt per 31 december 2025 € 8.021.000.

Hieronder staan de structureel in de begroting opgenomen bedragen.

<i>Bedragen x € 1.000,-</i>	2026	2027	2028	2029	2030
Wachtgelden en pensioenen Gedeputeerde Staten	633	658	658	658	658
Wachtgelden voormalig personeel	328	341	341	341	341
Frictiepost personeel	291	302	302	302	302

Bijlage 8. Uitgangspunten begroting 2027

Gronden van de ramingen

Uitgangspunten van de ramingen:

Onderwerp	2026	2027
<i>Inflatievergoeding</i>		
Loonstijging provincie	3,80%	4,00%
Prijsstijging provincie	2,70%	2,50%
Loon- en prijsstijging gesubsidieerde instellingen	3,25%	3,25%
Indexering exploitatiekosten openbaar vervoer	4,30%	6,50%
Indexering Grond- weg en waterbouw	4,55%	2,50%
IBOI vergoeding RSP projecten	3,00%	3,10%
Indexering langlopende projecten	0,00%	0,00%
Parkeervoorziening provinciehuis (vast percentage)	2,50%	2,50%
<i>Rendementsderving</i>		
Toevoegingen verplichte rente aan voorzieningen/ overlopende passiva	2,50%	2,50%
Rentetoerekening bij inzet extra middelen	2,63%	3,29%

Toelichting op de uitgangspunten

Algemeen

De indexcijfers ontleen we aan de meest recente gegevens van het Centraal Economisch Plan (CEP) van maart 2026.

Inflatievergoeding

Loonstijging provincie

Werkgevers en vakbonden hebben op 21 april 2026 een onderhandelingsresultaat bereikt over de cao. De cao heeft een looptijd van 1 juli 2026 tot 1 juli 2028. Per 1 juli 2026 worden de salarissen met 2,5% verhoogd. Per 1 januari 2027 komt daar nog 2,5% bij. Per 1 januari 2028 is er nog een verhoging van 2,2%. De indexering op de lonen en salarissen passen we, conform staand beleid, alleen toe op de structurele budgetten (m.n. basisformatie).

Voor de jaren 2028 e.v. is de loonstijging gebaseerd op de prijsindex loonvoet sector overheid zoals opgenomen in de kerngegevensstabel van het CEP (maart 2026).

Prijsstijging provincie

De raming van de nominale ontwikkeling goederen en diensten is gebaseerd op de prijsstijging van het bruto binnenlands product conform de kerngegevensstabel van het CEP (maart 2026). Voor het jaar 2027 bedraagt deze 2,5%.

Loon- en prijsstijging gesubsidieerde instellingen

Bij de gesubsidieerde instellingen wordt voor de prijsinflatie rekening gehouden met de eerder genoemde 2,5% (goederen en diensten) en de geraamde loonstijging provincie van 4,0%. Het gemiddelde van beide percentages (3,25%) vormt de indexatie, omdat deze partijen zowel met prijsstijgingen van goederen en diensten als van personele kosten te maken hebben.

Bij enkele instellingen worden de richtlijnen van de begroting voor de indexering niet standaard gevolgd aangezien hierover andere afspraken zijn gemaakt. Het gaat hier om de volgende instellingen:

- SNN
- Noordelijke Rekenkamer
- Fumo

- Marrekrite
- Tresoar
- Fryske Akademy
- IPO
- Noordelijke Archeologische Depot Nuis

In de begroting is voor deze instellingen vooralsnog rekening gehouden met het hierboven beschreven prijsstijgingspercentage voor goederen en diensten van 2,5%.

Indexering exploitatiekosten openbaar vervoer

In de overeenkomsten met de vervoerders is vastgelegd dat deze de LBI (Landelijk Bijdrage Index) index toegekend krijgen. Voor 2027 hebben we deze geraamd op 6,5% (voorlopige raming LBI 2027, bus diesel). De daadwerkelijke indexering zal uiteindelijk toegekend worden.

Indexering Grond-weg en waterbouw (GWW)

Voor 2027 is de index geraamd op 2,5% zijnde de inschatting voor januari 2027 ten opzichte van waarmee tot nu toe geïndexeerd is. De daadwerkelijke indexering zal uiteindelijk toegekend worden.

IBOI vergoeding RSP projecten

RSP gelden*) voor de infrastructurele projecten zijn de afgelopen jaren eerder uitgekeerd door het rijk dan dat qua kasritme benodigd was voor de RSP projecten. Hierdoor wordt over deze gelden geen inflatie meer vergoed. Om dit te compenseren wordt een inflatievergoeding toegekend over het nog niet bestede saldo van de RSP(infra)gelden. Het percentage dat hierbij gehanteerd wordt, is gebaseerd op het IBOI (index bruto overheidsinvesteringen) percentage zoals opgenomen in de kerngegevensstabel horende bij de raming maart 2026 van het CEP. Het meest actuele cijfer is hiermee de IBOI over 2027 van 3,1%.

*) Regio specifiek Pakket (Zuiderzeelijngelden)

Indexering langlopende projecten

Bij langlopende projecten is het gebruikelijk om deze te ramen met de prognose einde werk. Vandaar dat hier geen indexering meer plaatsvindt.

Parkeervoorziening provinciehuis

Voor de parkeervoorziening provinciehuis is de indexering op 2,50% vastgesteld vanaf het moment van ingebruikname hiervan.

Rente/Rendement

Toevoeging rente aan voorzieningen/overlopende passiva

Voor de toerekening van rente aan de voorzieningen/overlopende passiva daar waar dat verplicht wordt gesteld sluiten wij aan bij het gemiddelde rentepercentage van de 10- en 5-jaars Nederlandse staat (op basis van de forwardcurve).

Waar deze verplichting niet aanwezig is, worden voorzieningen niet geïndexeerd. De hoogte van voorzieningen is afhankelijk van de onderbouwing van de betreffende voorziening. Deze onderbouwing bepaalt het niveau van de voorziening.

Rentetoerekening bij inzet extra middelen

Indien extra middelen ingezet moeten worden voor projecten die nog niet in de begroting zijn opgenomen, waardoor aanspraak wordt gemaakt op onze liquide middelen, dan brengen wij daar met ingang van 2020 de 10-jaars IRS-rente op basis van de forwardcurve, met een minimum van 0%, voor in rekening.

In het geval dat wij substantiële bedragen vooruit ontvangen van derden en daaraan rendement wordt toegerekend, dan hanteren wij daarvoor het dan geldende rentepercentage van schatkistbankieren.

Overige

Externe tarieven 2027

Jaarlijks worden de externe tarieven berekend op basis van de normbedragen en een opslag voor de bedrijfsvoeringskosten. Deze tarieven worden jaarlijks door het college vastgesteld.

Provinciefonds

De raming van het Provinciefonds is gebaseerd op de meicirculaire 2026, hierin is de laatste actualisatie van het accres verwerkt. Hierbij is rekening gehouden met een voorzichtigheidsmarge van 1% op het accres voor de jaren 2027 en verder.

De decentralisatie uitkeringen voor 2026 en verder zijn conform de meicirculaire 2026 begroot.

Daarnaast houden wij de verwachte toevoeging in de ruimte van het plafond btw compensatiefonds voor 2027 en verder buiten de raming, gezien de onzekerheid hiervan. De ruimte onder dit plafond wordt in de meicirculaire na afloop van het betreffende jaar toegekend.

Opcenten motorrijtuigenbelasting

De gegevens over het wagenpark van onze provincie zijn geactualiseerd aan de hand van de opgaaf van de belastingdienst per 1 januari 2026. Gezien de onzekerheid over de afdracht van de Belastingdienst van de opbrengst motorrijtuigenbelasting houden wij een voorzichtigheidsmarge van 5% aan. Conform besluitvorming van PS worden de opcenten motorrijtuigenbelasting (MRB) vanaf 2027 weer jaarlijks geïndexeerd conform de CEP-cijfers (maart 2026).

Bijlage 9. Voorstellen Kadernota 2027

In het financieel kader is ruimte om nieuwe ambities te realiseren, die bij de Kadernota 2027 zijn ingevuld. Bij het vaststellen van de Begroting 2026 hebben Provinciale Staten nadrukkelijk richting gegeven aan de invulling van deze ruimte, via een aantal moties, een toezegging en een amendement. De Kadernota 2027 stond dan ook in het teken van de uitvoering van deze opdrachten van Provinciale Staten.

Daarnaast zijn een aantal noodzakelijke aanvullende voorstellen in de Kadernota 2027 opgenomen. Onderstaande voorstellen zijn verwerkt in de Begroting 2027. Per onderwerp is een nadere inhoudelijke toelichting opgenomen en een uitgebreide financiële tabel.^[1]

^[1] In de financiële tabel zijn bij het onderdeel formatie de normtarieven die meerjarig gelden doorgevoerd. Dat verklaart de verschillen met de bedragen in de Kadernota 2027

Programma	Voorstel	S/I	Totaal 2026-2030	2026	2027	2028	2029	2030
<i>Bedragen x € 1.000,-</i>								
P01	<i>Bestuur</i>							
	Extra impuls Friese norm (ondermijning)	I	200	0	80	40	40	40
	Verlenging van het Investeringskader Waddengebied (IKW)	I	526	0	181	178	168	0
	Waddenacademie		450	0	0	150	150	150
P02	<i>Infrastructuur</i>							
	Aanpak verkeersknelpunten	S	799	0	0	133	266	400
	Treinstation Middelsee	I	18.000	0	0	18.000	0	0
P04	<i>Ruimte en Klimaat</i>							
	Vorbereiding Noorderhavendam Programma Harlingen	I	250	0	250	0	0	0
	Wetterwaarmte	I	920	0	920	0	0	0
P05	<i>Economie en Mienskip</i>							
	Aanpassing gemeenschappelijke regeling Recreatieschap Marrekrite routebureau	S	456	0	114	114	114	114
	Bijdrage accommoderen schilderijen museum Belvedere	I	375	0	375	0	0	0
	Friese brede welvaart (bodemcluster ambities)	I	5.000	0	500	1.500	2.000	1.000
	Friese brede welvaart (circulaire economie ambities)	I	4.000	0	500	1.500	1.000	1.000
	Iconische evenementen	I	10.120	0	2.530	2.530	2.530	2.530
	Kerkenpaden en boerenlandpaden	I	1.238	38	300	300	300	300
	Trots op het wereldkampioenschap Korfball in Fryslân	I	20	0	20	0	0	0
	Uitvoering waddenprojecten	I	50	0	50	0	0	0
	Versterken basisvaardigheden (PS-voorwaardelijk)	I	21.150	150	2.500	4.500	6.500	7.500
	Uitvoering Iepen Mienskipsfûns	I	125	0	0	125	0	0
	Visie & collectiebeleid religieus erfgoed Fryslân	I	2.405	0	620	595	595	595
P06	<i>Bedrijfsvoering</i>							
	Extra impuls Friese norm (ondermijning)	I	426	0	105	106	107	108
	Friese brede welvaart	I	1.424	0	117	471	536	301
	Fûns Fryske tolken	I	236	46	47	47	48	48
	Iconische evenementen	I	626	58	140	141	143	144
	Uitvoering waddenprojecten	I	341	0	341	0	0	0
	Verlenging van het Investeringskader Waddengebied (IKW)	I	876	0	289	292	295	0
	Uitvoering Iepen Mienskipsfûns	I	1.294	52	52	994	98	98
	Wetterwaarmte	I	82	0	82	0	0	0
Totaal voorstellen			71.388	343	10.112	31.717	14.888	14.328

Busstation Heereveen (€ 2.800.000)

Als onderdeel van de Investeringsagenda Drachten–Heerenveen wordt het busstation van Heerenveen verbeterd. De provincie is verantwoordelijk voor dit project. Door gestegen kosten is een tekort ontstaan en zijn de fietsenstalling en de definitieve wachtvoorziening nog niet gerealiseerd, al zijn er tijdelijke voorzieningen geplaatst. Het ontwerp uit 2023 is opnieuw geraamd op € 4,5 miljoen, terwijl er slechts € 1,7 miljoen beschikbaar is, wat leidt tot een tekort van € 2,8 miljoen. ProRail onderzoekt nog of de uitgangspunten voor de fietsenstalling actueel zijn, maar verwacht geen grote gevolgen; versobering van de beeldkwaliteit blijft een optie. Het budget is taakstellend en realisatie van het volledige project staat gepland voor 2028.

Het budget wordt toegevoegd aan de dekkingsreserve kapitaallasten zodat de latere afschrijvingslasten na 2031 van deze investering hieruit gedekt kunnen worden.

Financieel:

<i>Bedragen × € 1.000,-</i>	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Investering	-	-	2.800	-	-	-

Treinstation Middelsee (€ 18.000.000)

Eén van de doelen uit het bestuursakkoord ‘Oparbeidzje foar Fryslân’ is het versterken van de treinverbinding tussen Leeuwarden en Zwolle. Er worden belangrijke stappen gezet om de spoorlijn robuuster te maken, zoals het aanpakken van de flessenhals bij Meppel en de tijdelijke openstelling van station Heerenveen IJssstadion. Ook de definitieve aanleg van station Leeuwarden Middelsee maakt deel uit van deze verbeteringen. Dit station is essentieel voor grootschalige woningbouw aan de zuidkant van Leeuwarden. Daarnaast vergroot het station de regionale bereikbaarheid doordat het een belangrijke mobiliteitshub wordt. De provincie heeft samen met het Rijk en ProRail afspraken gemaakt over investeringen en inpassing in de dienstregeling. Het Rijk heeft het station bovendien opgenomen in de hoofdtrainnetconcessie van NS. Het project is het laatste onderdeel van het Regiospecifiek Pakket Zuiderzeelijn (RSP ZZL). De provincie is opdrachtgever en draagt de financiële risico's, waarbij fase 1 al is afgerond en fase 2 de bouw van het station betreft. Voor fase 2 is €13 miljoen beschikbaar, maar de totale kosten worden geschat op €31 miljoen, waardoor een tekort van €18 miljoen is ontstaan.

Financieel:

<i>Bedragen × € 1.000,-</i>	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Investering	-	-	18.000	-	-	-

Wadden (€2.794.000)

Het Waddengebied is UNESCO-Werelderfgoed vanwege zijn unieke natuurlijke dynamiek en rijke biodiversiteit. Het gebied is kwetsbaar en kent een complexe mix van belangen zoals natuur, economie, veiligheid, leefbaarheid en recreatie. Daarom is goede samenwerking tussen het Rijk, regionale overheden en maatschappelijke partners noodzakelijk. De Agenda voor het Waddengebied 2050 en het Uitvoeringsprogramma 2021–2026 vormen de gezamenlijke basis voor gerichte acties en efficiënt bestuur.

De provincie Fryslân wil hierin een sterke, zichtbare rol spelen. Daarom zijn onderstaande 4 bijdragen in de begroting opgenomen:

- Verlenging Investeringskader Waddengebied (IKW): Het IKW is het meerjarig investeringsprogramma van de provincies Noord-Holland, Fryslân en Groningen om majeure projecten in het Waddengebied mogelijk te maken. Het IKW eindigt per 1 januari 2027. De inzet vanuit de provincie Fryslân is verlengd tot en met 2029, zodat dit aansluit bij de nieuwe looptijd van het Waddenfonds.
- Verlenging financiering Waddenacademie: De Waddenacademie is de kennisregisseur in het Waddengebied. De financiering van de Waddenacademie loopt in 2027 af. De partners uit het Bestuurlijk Overleg Wadden zien meerwaarde in de Waddenacademie. De financiering wordt verlengd tot en met 2032. De provincie Fryslân draagt als partner haar deel bij, net als Noord-Holland en Groningen.
- Uitvoering Waddenprojecten: provincie Fryslân is betrokken bij de uitvoering van drie Waddenprojecten: Fries Programma Waddenkust, 1Eilaun en Programma Harlingen.
- Bijdrage onderzoek Noorderhavendam Programma Harlingen: Een verkennend onderzoek t.b.v. de nautische veiligheid wordt opgenomen in de dijkbeschermingsopgave.

Financieel:

	Bedragen × € 1.000,-	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032
IKW (procesgeld, formatie en subsidie)	-	470	470	463	-	-	-	-
Bijdrage Waddenacademie	-	-	150	150	150	150	150	150
Uitvoering Waddenprojecten (procesgeld en formatie)	-	391	-	-	-	-	-	-
Bijdrage onderzoek Noorderhavendam	-	250	-	-	-	-	-	-
Totaal		1.111	620	613	150	150	150	150

Verhoging bijdrage Gemeenschappelijke Regeling Marrekrite (€ 114.000 p. jaar structureel)

Provincie Fryslân is één van de deelnemers in de Gemeenschappelijke Regeling (GR) Marrekrite. Eind 2024 is besloten om het Routebureau Fryslân als taak bij de Marrekrite onder te brengen en in de GR op te nemen. Met het structureel verhogen van de bijdrage van de deelnemers aan de GR, wordt het Routebureau Fryslân geborgd als extra taak van de Marrekrite. Door als provincie 40% van de benodigde extra kosten voor rekening te nemen, geven we uitvoering aan het besluit van de GR en voldoen we aan de gemaakte afspraken over de kostenverdeling binnen de GR. Het betreft een structurele verhoging van de bijdrage aan de GR Marrekrite.

Financieel:

	Bedragen × € 1.000,-	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Bijdrage GR Marrekrite	-	114	114	114	114	114	114

Bijdrage accommoderen geschonken schilderijen museum Belvédère (€ 375.000)

Museum Belvédère heeft een belangrijk schenking ontvangen van meer dan 100 werken van kunstenaar Gerrit Benner, verzameld door het echtpaar Riemsdijk-Zandee. Daarnaast levert een stichting, verbonden aan het echtpaar, een financiële bijdrage aan de uitbreiding van het museum om een permanente tentoonstellingsruimte mogelijk te maken. De provincie levert ook een incidentele financiële bijdrage aan de bouw van deze permanente tentoonstellingsruimte.

Financieel:

	Bedragen × € 1.000,-	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Subsidie	-	375	-	-	-	-	-

Extra impuls Friese norm (€ 774.000)

De Friese Norm is een gezamenlijke bestuurlijke aanpak van ondermijnende criminaliteit in Fryslân, gericht op samenwerking, preventie en weerbaarheid van overheidsorganisaties. De Friese Norm is bedoeld om georganiseerde en ondermijnende criminaliteit, die gebruik maakt van zwakke plekken in de bovenwereld, terug te dringen. De kern van de versterking van de Friese Norm ligt niet in het optuigen van nieuwe structuren, maar in het bestendigen van de gezamenlijke ambitie, het versterken van sturing en het organiseren van uitvoeringskracht. Daarvoor is gerichte aanvullende investering noodzakelijk, met name in coördinatie en thematische onderwerpen.

Dit krijgt zijn beslag door actualisatie van de Friese Norm, versterking van de governance en ondersteuningsstructuur en het bevorderen van de samenwerking tussen partners. Voor nadere informatie wordt verwezen naar de brief van 19 mei 2026 'Utfiering moasje Ekstra ympuls foar de Fryske Noarm' (kenmerk: 02506664).

Financieel:

<i>Bedragen × € 1.000,-</i>	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Procesgeld	-	80	40	40	40	40
Formatie	-	105	106	107	108	108
Totaal	-	185	146	147	148	148

Aanpak verkeersknelpunten

De provincie heeft de ambitie om het aantal verkeersdoden naar nul te brengen, conform het Regionaal Mobiliteitsprogramma (RMP) en de 'integrale visie Verkeersveiligheid 2026 – 2040'. Om de verkeersveiligheid op provinciale wegen verder te versterken is onderzocht welke verkeersknelpunten op korte termijn kunnen worden aangepakt.

Op basis hiervan wordt de volgende aanpak voorgesteld:

1. Aanpak 200 fietsoversteken: in de periode 2027-2029 worden attentie verhogende borden, bebakening en markering op ruim 200 fietsoversteken aangebracht.
2. Aanpak infrastructurele maatregelen: in de periode 2030 – 2036 willen we de provinciale 80 km-wegen veiliger maken. De exacte maatregelen dienen nog nader bepaald te worden; te denken valt aan maatregelen zoals vangrails en verstevigde bermen.

De bij de investeringen behorende afschrijvingslasten zijn in de begroting opgenomen.

Financieel:

<i>Bedragen × € 1.000,-</i>	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Investering A		2.000	2.000	2.000		
Investering B					3.325	3.325
Afschrijvingen A			133	266	400	400
Afschrijvingen B						155
Totaal	-		133	266	400	555

Wetterwaarmte (€1.002.000)

We werken aan een subsidieregeling voor duurzame warmte-initiatieven in Fryslân, met een openstelling in 2027. De regeling is bedoeld voor onder meer stichtingen, verenigingen, bedrijven, non-profitorganisaties en overheden.

Subsidie kan worden ingezet voor verschillende fasen: van verkenning en onderzoek tot projectontwikkeling en investeringen in de realisatie. Denk aan kosten voor een eerste verkenning naar de potentie van duurzame warmte, de inzet van een project- of procesleider en verdiepend onderzoek naar bijvoorbeeld bronpotentie, warmtevraag, financiering, organisatie en vergunningen. Ook kan subsidie worden ingezet voor investeringen in materieel en infrastructuur, zoals leidingwerk, warmtepompen en warmtewisselaars, voor projecten tot maximaal 250 aansluitingen. De focus ligt vooral op kleinschalige warmteprojecten.

Voor de openstelling is € 920.000 beschikbaar. Daarmee wil de provincie initiatieven ondersteunen die bij bestaande financieringsregelingen vaak buiten de boot vallen en ervaring opdoen met waar in de praktijk de meeste behoefte aan is.

Financieel:

<i>Bedragen × € 1.000,-</i>	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Subsidie	-	920	-	-	-	-
Formatie	-	82	-	-	-	-
Totaal	-	1.002	-	-	-	-

Visie en collectiebeleid religieus erfgoed Fryslân (€3.000.000)

Fryslân is rijk aan iconische en historische kerkgebouwen. De gebouwen zijn bepalend voor het aanzicht van ons landschap, de dorpen en de steden. Steeds meer kerken worden echter uit de eredienst gehaald en verliezen hun religieuze functie. Dat vraagt om herbestemming. In aanvulling op de inspanningen van het Rijk en de gemeenten richt de provincie een fonds op om het financiële gat voor de problematische kerkgebouwen te dichten, om zo tot een succesvolle overdracht en herbestemming van kerkgebouwen te komen. Kerken die in aanmerking willen komen, moeten aan een aantal selectiecriteria voldoen en met een aantoonbaar financieel tekort te maken hebben. Het fonds wordt ondergebracht bij een nader te verkennen geschikte externe partij. Daarnaast is het voorstel om de steun aan organisaties die kerkeigenaren ondersteunen en adviseren, uit te breiden. Daarmee bouwt de provincie aan een sterke hulp- en infrastructuur voor ondersteuning en kennisdeling gericht op behoud van iconische kerkgebouwen. Het voorstel is mede gebaseerd op een advies van het Platform Fryske Tsjerken en het haalbaarheidsonderzoek Frysk Fûns Religieus erfgoed. Voor nadere informatie wordt verwezen naar de brief van 2 juni 2026 'Moasje Visie en Collectiebeleid Religieus Erfgoed Fryslân' (kenmerk 02517187)

Financieel:

<i>Bedragen × € 1.000,-</i>	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Subsidie infrastructuur	-	65	65	65	65	65
Subsidie fonds	-	555	530	530	530	530
Totaal	-	620	595	595	595	595

Kerkenpaden en boerenlandpaden (€ 1.538.000)

Fryslân telt diverse onverharde wandelpaden. Veel van deze paden zijn voormalige kerkenpaden of boerenlandpaden. Deze paden maken het voor bewoners mogelijk om een wandeling in de eigen omgeving te maken en dragen daarmee direct bij aan de leefbaarheid en het bevorderen van gezond gedrag. De wandelpaden hebben ook een groot toeristisch en recreatief potentieel. Veel van deze paden liggen op privéterrein en moeten onderhouden worden door de betreffende eigenaar. In het verleden waren er regelingen om de eigenaren hiervoor te compenseren. Ook zijn er in het verleden investeringen gedaan in de paden in de vorm van voorzieningen zoals bruggetjes en hekwerken. Doordat er al jaren geen middelen meer worden uitgetrokken voor onderhoud en investering, liggen veel paden er verwaarloosd bij en zijn ze niet meer toegankelijk. In opdracht van de provincie heeft het Recreatieschap Marrekrite een inventarisatie gemaakt van de onverharde paden en is in kaart gebracht wat de onderhouds- en investeringsbehoefte is. Naar aanleiding van deze inventarisatie is besloten in te zetten op het faciliteren van lokale initiatieven in plaats van centrale aansturing en beheer, zoals in het verleden het geval was. Met een nieuwe regeling, die wordt uitgevoerd door Marrekrite, ondersteunen we lokale initiatiefnemers om met grondeigenaren in gesprek te gaan over aanleg of herstel van paden.

Financieel:

<i>Bedragen × € 1.000,-</i>	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Bijdrage Marrekrite	38	300	300	300	300	300

Iconische evenementen (€ 13.420.000)

Grote of bijzondere evenementen kunnen Fryslân op de kaart zetten en zorgen voor maatschappelijke en economische spin-off. Om dergelijke iconische evenementen naar Fryslân te halen of financieel te kunnen cofinancieren, is het belangrijk om over voldoende expertise én financiële middelen te beschikken. Voorbeelden van iconische evenementen zijn (sportieve) NK's, EK's en WK's, culturele of museale blockbusters, grote openluchtevenementen met bijvoorbeeld straat- en locatietheater en evenementen die specifiek zijn gericht op landelijke media-aandacht en/of televisie-uitzendingen. Maar ook grote muzikfestivals en evenementen in bijvoorbeeld het kader van jubileumjaren en herdenkingen, zoals het vieren en herdenken van de Vrijheid.

Voor een transparante en doelgerichte inzet van de beschikbare middelen wordt voorgesteld een subsidieregeling voor iconische evenementen in te stellen. Aan deze regeling wordt jaarlijks een subsidieplafond gekoppeld. De regeling wordt in de periode 2027-2031 jaarlijks opengesteld. Middelen die niet worden ingezet zullen conform verzoek PS gereserveerd worden in de zogenaamde bestemmingsreserve. De bestemmingsreserve wordt behouden tot en met 2031. Het organiseren van een iconisch evenement vraagt vaak om een voorbereidingstijd van meerdere jaren. Vanaf het eerste idee moeten bijvoorbeeld een bidbook worden opgesteld en cofinanciering worden georganiseerd voordat het evenement daadwerkelijk kan plaatsvinden. Daarom wordt voorgesteld om binnen de regeling zowel financiering voor het voorbereidende traject als voor de uitvoering mogelijk te maken.

De regeling zou uit twee onderdelen kunnen bestaan:

1. Het binnenhalen van een iconisch evenement

Hierbij kan worden gedacht aan de inhuur van expertise, bijvoorbeeld voor bidprocedures, en aan de inzet van een werkgroep die als aanspreekpunt en coördinatiepunt kan fungeren.

2. De organisatie van het evenement

Dit onderdeel richt zich op de daadwerkelijke organisatie en uitvoering van het iconische evenement.

Criteria en evaluatie

De regeling wordt vormgegeven op basis van ervaringen met eerdere projecten en bestaande subsidieregelingen. Daarbij wordt nadrukkelijk gekeken naar de aansluiting en meerwaarde ten opzichte van andere regelingen van de provincie en van andere partijen. Daarnaast kan een succesvol evenement een aanzet vormen voor een vervolg of een structurele doorontwikkeling. Uit de evaluaties van onder meer Keningsdei en de Tall Ships Races blijkt dat iconische evenementen niet per definitie evenementen zijn met een grote, of uitsluitend economische, impact. Zij kunnen ook bijdragen aan het versterken van de verbondenheid, het vergroten van de trots op Fryslân en het versterken van de naamsbekendheid van de provincie. Daarmee sluiten iconische evenementen ook goed aan bij de ambitie van een Gastvrij Fryslân, de cultuurambitie om cultuur voor iedereen toegankelijk te maken en het DNA van Fryslân, bijvoorbeeld waar het gaat om herdenken en vieren.

Duidelijke toegang tot de regeling

Om deze uitgangspunten verder te concretiseren, wordt voorgesteld om de toegang tot de regeling duidelijk af te bakenen. Daarmee wordt voorkomen dat reguliere, incidentele of relatief grote bestaande evenementen zich al snel als 'iconisch' kwalificeren. Een mogelijke aanpak is om te werken met een combinatie van harde hoofdvoorwaarden en vervolgens inhoudelijke beoordelingscriteria. De hoofdvoorwaarden bepalen of een evenement überhaupt voor de regeling in aanmerking kan komen. Vervolgens wordt aan de hand van inhoudelijke criteria beoordeeld in hoeverre het evenement daadwerkelijk van iconische betekenis is voor Fryslân.

In 2030 wordt de regeling geëvalueerd. Op basis daarvan wordt bepaald of en op welke wijze de regeling na 2031 wordt voortgezet.

Financieel:

<i>Bedragen × € 1.000,-</i>	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Procesgeld		30	30	30	30	30
Subsidie		2.500	2.500	2.500	2.500	2.500
Formatie	58	140	141	143	144	144
Totaal	58	2.670	2.671	2.673	2.674	2.674

Uitvoering Iepen Mienskipsfûns (€ 1.419.000)

Met het amendement 'Versterken iconische mienskip' is bij de begroting 2026 besloten om het budget voor het Iepen Mienskipsfûns (IMF) voor 2026 en 2027 te verhogen en om het IMF met een jaar, dus tot en met 2028, te verlengen.

In 2026 en 2027 kan dit amendement worden uitgevoerd op basis van bestaand beleid en grotendeels met de bestaande formatie voor de uitvoering van het IMF. Voor 2026 en 2027 is extra formatie voor subsidiezaken nodig, om het hogere aantal aanvragen te kunnen verwerken. Voor 2028 is er op dit moment geen budget voor de uitvoering van het IMF. Met onderstaande budget wordt uitvoering in 2028 mogelijk gemaakt. Voor 2029 en 2030 is formatie nodig voor de afhandeling van de subsidiedossiers.

Financieel:

<i>Bedragen × € 1.000,-</i>	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Procesgeld	-	-	125	-	-	-
Formatie	52	52	994	98	98	-
Totaal	52	52	1.119	98	98	-

Friese Brede Welvaart (€ 12.725.000)

Om te werken aan de missie van een schoon, gezond en gelukkig Fryslân is het voorstel om vanuit de ambities water, circulair en samenleving 3 investeringsprogramma's te ondersteunen. Hiermee wordt continuïteit geborgd, duidelijkheid gegeven aan stakeholders om ook mee te doen en ligt er voor de komende jaren een concrete doelstelling hoe we in Fryslân werken aan de Brede Welvaart.

1. **Ambitie Water & Bodem:** Een investeringsprogramma ontwikkelen met stakeholders om in 2035 dé nummer één Europese regio voor duurzame technologische oplossingen voor water- en bodemvraagstukken te worden. Hiervoor is al een verkenningsopdracht met het Economic Board Fryslân gestart en is Wetsus met een onderzoek gestart. Om zo de doorontwikkeling te borgen, lijnen bij elkaar te brengen en te komen tot een gedragen bodemcampus in Fryslân.
2. **Circulaire ambitie:** Om ervoor te zorgen dat Fryslân ook in 2030 dé Wereldwijde voorloper in de circulaire grondstof kringlopen voor water, nutriënten en materialen/plastics is, zijn investeringen voor de lange termijn nodig. Dit geeft duidelijkheid aan stakeholders, geeft meer mogelijkheden om Europees geld naar Fryslân te halen en om lange termijn plannen te maken.
3. **Ambitie Versterken Basisvaardigheden:** Door het versterken van basisvaardigheden in Fryslân op het gebied van lezen, schrijven en digitale vaardigheden, zal dit een positieve invloed hebben op werk en arbeidsmarkt, sociale samenhang en participatie, gezondheid en de toegang tot voorzieningen en democratische processen. Hiermee geeft Fryslân een voorbeeld hoe te komen tot de balans tussen economie, maatschappij en ecologie om mensen gelukkiger te maken. In het voorstel hierna is dit onderdeel verder uitgewerkt, inclusief het budget.

In 2030 wordt een evaluatie gedaan om een eventueel vervolg na 2031 te bepalen.

De ambities Water & Bodem en Circulair worden hierna nader toegelicht. De ambitie Versterken Basisvaardigheden is als een apart onderwerp opgenomen.

ad 1 Ambitie Water & Bodem

Fryslân beschikt over een sterke kennis- en innovatiepositie op het gebied van water en bodem. De ambitie is om in 2035 dé Europese regio te zijn voor duurzame technologische oplossingen voor water- en bodemvraagstukken. De in november 2025 ingediende moties bieden aanleiding om deze ambitie verder te concretiseren en te versnellen. Fryslân heeft daarvoor een unieke uitgangspositie: de combinatie van water, vruchtbare landbouwgrond, een koploperspositie in de circulaire economie, een sterke agrifoodsector en een innovatief ecosysteem met bedrijven en kennisinstellingen als Wetsus.

Om deze positie te benutten, wil Fryslân samen met de triple helix en in verbinding met de Economic Board Fryslân komen tot een Bodemcampus. Deze wordt nadrukkelijk verbonden met de bestaande Watercampus, waardoor crossovers ontstaan en de bestaande economische samenwerkingsagenda verder wordt versterkt.

Naar aanleiding van de motie Bodemcampus is medio 2026 een inventarisatie uitgevoerd als basis voor een gefaseerde verkenning. De aanwezige bodemexpertise bij onder meer Wetsus, Van Hall Larenstein, Biosintrum, Firda en SOEN heeft inmiddels geleid tot een Ontwikkelplan Bodemcampus. Aansluitend op de inventarisatie is reeds een plan ingediend bij SNN voor een EFRO-subsidie.

De provincie kan een deel van het beschikbare budget voor Water en Bodem inzetten als cofinanciering van deze EFRO-aanvraag. Daarmee wordt direct een forse financiële multiplier gerealiseerd: er wordt € 2,6 miljoen EFRO gevraagd, met € 1 miljoen Friese cofinanciering, waarmee op korte termijn ook al direct zaken opgestart.

De komende jaren wordt geïnvesteerd in de ontwikkeling van een volwaardige Bodemcampus, onder meer in faciliteiten, proeftuinen, onderzoek en ontwikkeling, business development en valorisatie. Net als bij de Watercampus kan een deel van de provinciale bijdrage worden ingezet als basisfinanciering. Tegelijkertijd zetten we in op maximale hefboomwerking door nationale en Europese middelen aan te trekken en deze met provinciale cofinanciering te versterken.

et een investeringsprogramma van € 4,5 miljoen kan Fryslân de ontwikkeling van de Bodemcampus versnellen en deze langjarig borgen. Zo bouwen we verder aan een internationale hotspot voor duurzame water- en bodemtechnologie. Dit levert nieuwe bedrijvigheid, werkgelegenheid, kennisontwikkeling en exportkansen op en draagt tegelijkertijd bij aan een toekomstbestendige landbouw, een gezonde leefomgeving en een sterke regionale economie.

Kortom: investeren in water en bodem is investeren in de brede welvaart van Fryslân.

ad 2 Circulaire ambitie

Fryslân heeft internationaal een unieke positie op het snijvlak van water, bodem en circulaire economie. De combinatie van sterke kennisinstellingen, innovatieve bedrijven en bijzondere praktijkomgevingen biedt een stevige basis om ons nationaal én internationaal te blijven onderscheiden.

De komende jaren bouwen we deze positie gericht verder uit. Onze ambitie is om Fryslân te versterken als internationale koploper in de circulaire economie, door onze sterke circulaire kennis en bedrijvigheid nadrukkelijk te verbinden met onze onderscheidende kennis en economische positie op het gebied van water en bodem. Juist op dit snijvlak liggen kansen om oplossingen te ontwikkelen voor grote maatschappelijke én economische opgaven.

We richten ons binnen de Economic Board Fryslân daarbij op concrete vraagstukken zoals klimaatadaptatie, waterbeschikbaarheid en -hergebruik, grondstoffenschaarste, verduurzaming van de landbouw en de transitie naar een circulaire economie. Door gericht te investeren in ons ecosysteem brengen we kennis, ondernemerschap en toepassing bij elkaar en creëren we ruimte om nieuwe oplossingen in de praktijk te ontwikkelen, te testen en op te schalen.

Met het beschikbare budget willen we de komende jaren samen met de Economic Board Fryslân gericht investeren in drie doelen: het versterken van bestaande kennisposities, het ontwikkelen van nieuwe bedrijvigheid en het verder uitbouwen van Fryslân als proeftuin voor duurzame innovaties. Daarmee versterken we niet alleen het Friese innovatie-ecosysteem, maar leggen we ook een concrete verbinding met de Rijk-Regioagenda.

De middelen worden ingezet voor onderzoeks- en demonstratievoorzieningen, het ontwikkelen en testen van nieuwe toepassingen in de Friese praktijk en het ondersteunen van de triple helix bij de cruciale stap van innovatie naar marktintroductie en opschaling. Zo versterken we de samenwerking tussen kennisinstellingen, bedrijven en overheden en ontwikkelen we kansrijke ketens verder, onder meer rond waterhergebruik, grondstoffenterugwinning, bodemtechnologie en biobased materialen.

De provinciale bijdrage van € 5 miljoen wordt daarbij nadrukkelijk ingezet als hefboom. Het doel is om hiermee aanvullende publieke en private middelen te mobiliseren, nieuwe samenwerkingen en investeringen uit te lokken en concrete innovaties naar de markt te brengen. Zo bouwen we gericht aan een sterk en samenhangend ecosysteem waarin water, bodem en circulariteit elkaar versterken – en vergroten we de brede welvaart van Fryslân.

Financieel voor de ambities water & bodem en circulair.

<i>Bedragen × € 1.000,-</i>	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Subsidie	-	1.000	3.000	3.000	2.000	2.000
Formatie	-	117	471	536	301	301
Totaal	-	1.117	3.471	3.536	2.301	2.301

De financiële claim voor de ambitie versterken basisvaardigheden is hierna uitgewerkt.

Versterken basisvaardigheden (€ 28.694.000 PS-voorwaardelijk)

Fryslân heeft een hoog aandeel inwoners met beperkte basisvaardigheden. Daaronder verstaan we lezen, schrijven en digitale vaardigheid. Naar aanleiding van de motie 'Investeren in een weerbaar en leefbaar Fryslân' (november 2025) is een voorstel voor het versterken van basisvaardigheden in Fryslân gemaakt. Goede basisvaardigheden zijn essentieel voor deelname aan de maatschappij en de arbeidsmarkt en voor persoonlijk welzijn en ontwikkelmogelijkheden. Als mensen moeite hebben met de basisvaardigheden lezen en schrijven wordt ook wel gesproken van laaggeletterdheid. Binnen Fryslân zien we grote verschillen in de aanpak van laaggeletterdheid en het aanbod voor inwoners. Door succesvolle bestaande initiatieven en nieuwe werkwijzen samen te brengen in een meerjarenprogramma, kunnen in de hele provincie gelijke kansen worden gecreëerd.

Doel van de aanpak

De provincie is al actief op het terrein van basisvaardigheden en geletterdheid. In 2023 is de provincie met Fers (ondersteuningsorganisatie Friese bibliotheken) gestart met het Fries Leesoffensief, vanuit een eerder initiatiefvoorstel in 2022.

Het Leesoffensief heeft in 2024 een inventarisatie laten uitvoeren naar de geletterdheidsaanpak in Fryslân^[1]. De gemeenten en uitvoeringspartners (onderwijs, bibliotheken, werkgevers, zorg en welzijn, cultuur, taal- en kennisinstellingen) werken met veel betrokkenheid aan deze opgave. Zij geven in het onderzoeksrapport echter aan dat voor blijvende effecten een gezamenlijke, meerjarige aanpak en een stevige financiering nodig is. Laaggeletterdheid wordt immers vaak van generatie op generatie doorgegeven. Om deze cyclus te doorbreken is een langjarige aanpak nodig die curatie (bestrijden laaggeletterdheid bij volwassenen) en preventie (voorkomen taalachterstanden bij kinderen) aan elkaar verbindt. Doel van de aanpak: in 2040 is minimaal 90% van de Friezen van 16 jaar en ouder voldoende basisvaardig (landelijke norm voor basisvaardig is minimaal eindniveau vmbo) en geen enkel kind start met een taalachterstand op de basisschool.

Wettelijke taken

De provinciale inzet op basisvaardigheden sluit aan bij bestaande wettelijke taken en vastgesteld beleid van de provincie Fryslân:

- de wettelijke provinciale taken in het bibliotheekstelsel vanuit de Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen (WSOB).
- de Bestjoersôfspraak Fryske Taal en Kultuer (BFTK)
- beleidsbrief Leefbaarheid (pag. 18/19), tevens is de inzet belangrijk voor beleidsterreinen als economie/arbeidsmarkt, democratie en participatie.

Meerjarenprogramma met vier bouwstenen

Vier bouwstenen vormen de basis van de aanpak. Deze bouwstenen zijn tot stand gekomen op basis van gesprekken met betrokken partners en experts (onder meer in het Leesoffensief). De inhoud van het programma wordt vanaf januari 2027 ook ingevuld met betrokken partners. De eerste twee jaar zijn niet alleen voorbereidingsjaren; vanaf de start worden inwoners, werkgevers, scholen, bibliotheken, zorg en andere maatschappelijke organisaties bereikt met concrete activiteiten. De activiteiten richten zich op inwoners van alle leeftijden.

De hierna opgenomen indicatieve bedragen zijn gebaseerd op begrotingen die bekend zijn vanuit (landelijke) basisvaardighedenprogramma's en voorbeelden van succesvolle werkwijzen rond geletterdheid (in het buitenland, elders in Nederland en in Fryslân).

Bouwstenen en maatregelen - voorbeeldjaar 2030

1. Sterke en toekomstbestendige netwerkinfrastructuur

Kennisopbouw, deskundigheidsbevordering, lerend netwerk. Stipers/aanjagers per gemeente/gebied.

Aanjagers basisvaardigheden via gemeenten: (bij 18 deelnemende gemeenten in 2030, bedrag van ca. € 50.000): € 900.000.

- Versterkingsbudgetten voor de inzet op basisvaardigheden voor partners (bij 10 organisaties per jaar en bijdrage van circa € 50.000): € 500.000.
- Deskundigheidsbevordering/vergroten expertise professionals, ontwikkelen kennis(bank) en (digitale) samenwerkingsinfrastructuur: € 350.000.

2. Opschalen basisvaardighedenprogramma's

Provinciebrede opschaling van succesvolle (landelijke) programma's rond taal, lezen en digitale vaardigheden.

Volwassenen - bedrijfsleven/mkb (vergroten inzetbaarheid op de arbeidsmarkt), programma's zoals:

- MKB: trainingen op de werkvloer: € 200.000.
- Gezinsaanpak basisvaardigheden (intergenerationele aanpak), programma 'Voel je Goed' (combinatie van taalbevordering en gezondheidsvaardigheden): €430.000.

Kinderen - programma's zoals:

- Programma Taalrijke start (interventies gericht op jonge ouders): € 280.000.
- Boekstart en De bieb op school (DBos): indicatief bedrag voor 2030: € 640.000.
- (Doel: 100% dekking op alle scholen/locaties in Fryslân. Van de 416 opvang- en schoollocaties hebben momenteel 260 een overeenkomst Boekstart/DBos).
- Lesprogramma's en licenties, (Friese) boeken, digitale leerlijnen en fysiek lesmateriaal: € 150.000.

3. Lokale/regionale pilots weerbare en taalvaardige mienskip, platteland en stad

Experimenten met nieuwe werkwijzen, toegankelijke (digitale) dienstverlening en activiteiten rond lezen en taal op het platteland en in de stad.

Inzet op het bereiken van meer en andere inwoners en het blijvend versterken van sociale structuren en de lokale leeromgeving. Geïnspireerd door onder meer de integrale aanpak 'wrap around approach' uit Ierland en de pilot Waadkracht (gemeente Waadhoeke).

- Ontwikkeling van toegankelijke (digitale) dienstverlening en voorzieningen voor de ondersteuning bij taal en lezen (zoals experimenten met laagdrempelige/gratis bibliotheekabonnementen): €1.500.000.
- Budgetten lokale pilots (bedrag van ca. € 75.000 per pilot op basis van 18 gemeenten): € 1.350.000.

4. Monitoring, evaluatie en onderzoek - monitoringsaanpak, onderzoek, lerend evalueren, impactmetingen.

In samenwerking met o.a. Friese kennisinstellingen, hogescholen/RUG, gemeenten en uitvoeringspartners.

- Methode impactmeting ontwikkelen, onderzoeksbudget € 250.000
- Monitoring, lerend evalueren € 200.000

Programmateam: sturing op voortgang, resultaten, control (max.10% van het jaarbudget): € 750.000

Totaal: € 7.500.000

Voor elk loopjaar is de indicatieve procentuele verdeling van de middelen:

- Bouwsteen 1 Netwerkinfrastructuur: 20-25 %
- Bouwsteen 2 Opschalen basisvaardighedenprogramma's: 20-25%
- Bouwsteen 3 Lokale/regionale pilots: 35-40%
- Bouwsteen 4 Monitoring & programmateam: 15-18 %

Resultaat van het programma in 2031

De vier bouwstenen zorgen voor een sterke, gemeenschappelijke basis voor het werken aan basisvaardigheden, met ruimte voor lokale verschillen. Deze basis bestaat in 2031 uit (per gemeente/gebied):

- een passend aanbod van bewezen basisvaardighedenprogramma's en activiteiten (via o.a. scholen, werkgevers, bibliotheken, cultuur, zorg en welzijn).
- een herkenbare en laagdrempelige toegang tot ondersteuning: via deskundige professionals/stipers basisvaardigheden, langdurig lokaal community-werk en plekken voor ontmoeting en ontwikkeling.
- aansluiting op het provinciebrede lerende netwerk (kennis, monitoring, onderzoek).

Rol provincie

De rol van de provincie is financieel ondersteunend en verbindend. Het programma vormt een meerjarige ontwikkel- en uitvoeringsimpuls, via subsidies en regelingen voor Friese gemeenten, werkgevers en organisaties. . In de voorwaarden van de subsidies en regelingen worden heldere prestatie-indicatoren opgenomen.

Tijdslijn plan- en besluitvorming

In de planvorming zit een duidelijke knip. Deze werkwijze geeft Provinciale Staten de mogelijkheid om tussentijds te sturen op basis van de behaalde resultaten. Het programma is opgedeeld in twee fasen:

- **Fase 1: Opstart en fundament (2027-2028)**
 - Inzet: Gezamenlijke uitwerking en van start met alle bouwstenen.
 - Budget: € 7,0 miljoen totaal (€ 2,5 miljoen in 2027 en € 4,5 miljoen in 2028).
- **Besluitmoment Provinciale Staten (eind 2028 / begin 2029)**
 - Het uitvoeringsvoorstel voor de tweede fase wordt voorgelegd aan Provinciale Staten.
 - Na goedkeuring worden de gereserveerde middelen voor de vervolgperiode vrijgegeven (€ 21.500.000).

- **Fase 2:** Versnelling en opschaling (2029-2031)
 - Inzet: Het programma schakelt over naar een hoger investeringsniveau, volledig in het teken van provinciebrede opschaling en versnelling.
 - Budget: € 21.500.000 (onder voorbehoud van vrijgave).

Evaluatie en monitoring

Provinciale Staten worden doorlopend geïnformeerd over de voortgang:

- Jaarlijks: delen van monitoringsinformatie.
- Eind 2028 / begin 2029: de evaluatie van de eerste fase én het uitvoeringsvoorstel voor de tweede fase.
- 2031: een eindevaluatie en een vooruitblik op de periode na 2031.

Indicatoren

Via nulmetingen en lerend evalueren kan vanaf het begin de werking van het programma worden gevolgd. Hierbij kan gebruik gemaakt worden van:

- Programma-indicatoren: o.a. meting van het aantal deelnemers en de tevredenheid, ontwikkelde programma's en de opbouw van het lerende netwerk (zoals opgeleide professionals, kennisopbouw).
- Bestaande maatschappelijke data: benutten van monitors van het CBS, landelijke stichtingen, brede welvaartsindicatoren, onderwijsdata, arbeidsmarktinformatie en gezondheidsdata.
- Inzichten en resultaten uit pilots: praktijkervaringen over wat wel en niet werkt in de lokale praktijk, de concrete resultaten in dorpen en wijken.

Borging

Om tot structurele maatschappelijke impact te komen wordt vanaf de start toegewerkt naar borging. Gemeenten, werkgevers en uitvoeringspartners onderzoeken gaandeweg welke succesvolle onderdelen structureel kunnen worden opgenomen in bestaand of nieuw beleid en uitvoeringsprogramma's, bijvoorbeeld op het gebied van onderwijs, bibliotheken, participatie, gezondheid, armoede, leefbaarheid en duurzame inzetbaarheid. De gemaakte afspraken over de inzet, de borging en de financiële verplichtingen van de deelnemende gemeenten en andere partners kunnen worden vastgelegd in een intentieverklaring.

Om het programma na de initiële looptijd breed gefinancierd te houden wordt actief verkend hoe aanvullende financiering naar de provincie gehaald kan worden via landelijke en Europese regelingen of fondsen.

[\[1\]](#) Inventarisatie geletterdheidsaanpak Fryslân, Stichting Lezen/Kwinkgroep 2024, kenmerk 02222717

Financieel:

<i>Bedragen × € 1.000,-</i>	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Procesgeld	50	500	900	1.300	1.500	1.500
Subsidie		1.775	3.150	4.550	5.175	5.175
Formatie	115	233	471	650	825	825
Totaal	165	2.508	4.521	6.500	7.500	7.500

Fûns Fryske tolken (€ 236.000)

Het Rijk (Ministerie van Justitie en Veiligheid) besteedt, na monitoring van de tolk- en vertaaldienstverlening, de tolkopdrachten bij het Openbaar Ministerie en in de rechtspraak opnieuw aan. Door wijzigingen in de systematiek, de hoogte en berekening van vergoedingen, nemen Friese tolken deze opdrachten niet aan. Het recht om ook in de rechtspraak Fries te kunnen spreken en daarbij ondersteuning van een tolk te krijgen, komt hiermee onder druk te staan. Met de motie Fryske tolkefûns wordt gevraagd om een fonds voor Friese tolken op te zetten om zo dit probleem te ondervangen. Voor het fonds is reeds € 10.000 per jaar voor de periode 2026-2030 beschikbaar gesteld.

Het opzetten van zo'n fonds vraagt een gedegen voorbereiding, waar het voorstel betrekking op heeft. Naast overleg met het Rijk, de tolken, het wettelijk adviesorgaan DINGtiid en zo nodig ook de rechtbank Noord-Nederland, wordt onderzoek gedaan naar vergelijkbare regelingen binnen Duitse wetgeving. Op basis van al deze informatie, wordt het fonds vervolgens vormgegeven. Daarnaast blijven wij in gesprek met het ministerie van J&V voor wat betreft de rijksverantwoordelijkheid van een goed functionerend stelsel van tolk- en vertaaldiensten.

Financieel:

<i>Bedragen × € 1.000,-</i>	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Formatie	46	47	47	48	48	-

Bijlage 10. Verwerkte voorstellen Bestuursrapportage 2026

In 2023 hebben Provinciale Staten besloten om het aantal bestuursrapportages terug te brengen van twee naar een. De besluitvorming over deze bestuursrapportage vindt plaats in september. De begrotingswijzigingen die voorgelegd worden aan Provinciale Staten bij deze bestuursrapportage worden wel al in de volgende begroting verwerkt, dit onder voorbehoud van vaststelling door Provinciale Staten. In deze bijlage worden de begrotingswijzigingen per onderdeel, zoals opgenomen in de bestuursrapportage, op programmaniveau inzichtelijk gemaakt. Dit conform de afspraak met Provinciale Staten hierover.

Onderdeel € 1.000,-	bedragen x	Programma	Omschrijving programma	2026	2027	2028	2029	2030
I Wijzigingsvoorstellen met gevolgen voor het begrotingssaldo								
Lasten								
	1	Bestuur		227	266	116	116	116
	2	Infrastructuur		415	1.639	4.001	1.583	1.637
	3	Natuur en Landbouw		420	1.420	1.570	1.570	1.570
	4	Ruimte en Klimaat		1.055	1.359	711	1.015	1.015
	5	Economie en Mienskip		204	204	154	50	50
	6	Bedrijfsvoering		-554	3.833	1.360	1.573	1.678
	7	Provinciefinanciën		420	0	0	0	0
Totaal lasten				2.187	8.721	7.911	5.907	6.065
Baten								
	1	Bestuur		34	0	0	0	0
	6	Bedrijfsvoering		0	304	-304	0	0
Totaal baten				34	304	-304	0	0
Saldo van lasten en baten				2.153	8.416	8.215	5.907	6.065
II Wijzigingsvoorstellen met gevolgen voor het begrotingssaldo vrijval								
Lasten								
	1	Bestuur		-2.000	0	0	0	0
	7	Provinciefinanciën		-399	0	0	0	0
Totaal lasten				-2.399	0	0	0	0
Baten								
Totaal baten				0	0	0	0	0
Saldo van lasten en baten				-2.399	0	0	0	0
IV Overige wijzigingsvoorstellen niet van invloed op het begrotingssaldo								
Lasten								
	1	Bestuur		-15	0	0	0	0
	2	Infrastructuur		-412	0	-71	-8	-1.259
	3	Natuur en Landbouw		-916	2.573	0	0	0
	4	Ruimte en Klimaat		-550	0	0	0	0
	5	Economie en Mienskip		-13.365	3.607	5.187	6.372	5.522
	6	Bedrijfsvoering		284	430	443	456	0
	7	Provinciefinanciën		0	-947	-1.947	-1.947	-1.947
Totaal lasten				-14.974	5.662	3.612	4.873	2.316
Baten								
	3	Natuur en Landbouw		1.035	535	535	1.000	1.000
	6	Bedrijfsvoering		368	430	443	456	0
Totaal baten				1.403	965	978	1.456	1.000
Saldo van lasten en baten				-16.377	4.698	2.634	3.417	1.316
V A Voorstellen tot aanpassing bestedingsritme tijdelijke budgetten categorie A								
Lasten								
	2	Infrastructuur		-4.675	-200	4.875	0	0

Onderdeel € 1.000,-	bedragen x	Programma	Omschrijving programma	2026	2027	2028	2029	2030
	3	Natuur en Landbouw		-158	158	0	0	0
	4	Ruimte en Klimaat		-1.784	-2.027	0	3.811	0
	5	Economie en Mienskip		-475	475	0	0	0
Totaal lasten				-7.091	-1.594	4.875	3.811	0
Baten								
Totaal baten				0	0	0	0	0
Saldo van lasten en baten				-7.091	-1.594	4.875	3.811	0
V B Voorstellen tot aanpassing bestedingsritme tijdelijke budgetten categorie B								
Lasten								
	1	Bestuur		-402	222	22	12	148
	2	Infrastructuur		-2.118	1.508	610	0	0
	3	Natuur en Landbouw		-417	417	0	0	0
	4	Ruimte en Klimaat		-420	330	0	30	60
	5	Economie en Mienskip		-1.204	1.156	48	0	0
	6	Bedrijfsvoering		408	-408	0	0	0
Totaal lasten				-4.153	3.224	680	42	208
Baten								
Totaal baten				0	0	0	0	0
Saldo van lasten en baten				-4.153	3.224	680	42	208
V C Voorstellen tot aanpassing bestedingsritme tijdelijke budgetten categorie B verlenging								
Lasten								
	1	Bestuur		-525	38	333	154	0
	2	Infrastructuur		-2.460	2.460	0	0	0
	3	Natuur en Landbouw		-523	523	0	0	0
	4	Ruimte en Klimaat		-212	-2	50	50	114
	5	Economie en Mienskip		-3.975	1.320	2.655	0	0
	6	Bedrijfsvoering		-1.950	950	1.000	0	0
Totaal lasten				-9.645	5.289	4.038	204	114
Baten								
Totaal baten				0	0	0	0	0
Saldo van lasten en baten				-9.645	5.289	4.038	204	114
VI Voorstellen tot aanpassing van reserves								
Lasten								
	2	Infrastructuur		16	-4.785	-6.321	870	10.220
	3	Natuur en Landbouw		-11.385	11.035	-195	0	0
	4	Ruimte en Klimaat		-2.319	2.319	0	0	0
	5	Economie en Mienskip		-1.723	1.674	-312	361	0
	6	Bedrijfsvoering		307	177	116	-100	13
	7	Provinciefinanciën		-4.359	2.229	2.080	50	0
Totaal lasten				-19.462	12.648	-4.632	1.181	10.234
Baten								
	4	Ruimte en Klimaat		-2.000	2.000	0	0	0
	5	Economie en Mienskip		-70	70	0	0	0
	6	Bedrijfsvoering		-24	0	0	0	0
Totaal baten				-2.094	2.070	0	0	0
Saldo van lasten en baten				-17.369	10.578	-4.632	1.181	10.234
VII Lastneming subsidiebeschikkingen								
Lasten								
	4	Ruimte en Klimaat		65	-65	0	0	0
Totaal lasten				65	-65	0	0	0
Baten								
Totaal baten				0	0	0	0	0

Onderdeel € 1.000,-	bedragen x	Programma	Omschrijving programma	2026	2027	2028	2029	2030
Saldo van lasten en baten				65	-65	0	0	0
Algeheel totaal lasten				-55.472	33.885	16.483	16.017	18.937
Algeheel totaal baten				-656	3.339	673	1.456	1.000
Algeheel totaal saldo van lasten en baten				-54.816	30.545	15.810	14.561	17.937

Bijlage 11. Subsidiestaat begroting 2027

Inleiding

Artikel 4.23 lid 1 Awb schrijft voor dat een subsidie alleen verstrekt mag worden op grond van een wettelijk voorschrift dat regelt voor welke activiteiten subsidie kan worden verstrekt. Op de periodieke subsidieverstrekking, zoals budgetsubsidies, zijn de algemene bepalingen uit hoofdstuk 1 van de Algemene subsidieverordening provincie Fryslân 2022 (ASV) van toepassing. Dit is echter geen wettelijk voorschrift zoals bedoeld in artikel 4.23 Awb. Artikel 4.23, derde lid, aanhef en onder c Awb biedt in deze situatie uitkomst. Indien de begroting de subsidieontvanger en het maximale subsidiebedrag vermeldt dan is er voldoende grondslag voor subsidieverstrekking. In de begroting wordt de subsidiestaat opgenomen om hieraan te voldoen. Voor de voorgenomen begrotingssubsidies wordt de Beleidsregel mededingingsprocedure begrotingssubsidies provincie Fryslân toegepast. Bij de bestuursrapportage (in september) en het autorisatiemoment (in december) wordt de subsidiestaat indien nodig geactualiseerd.

Subsidiestaat

De in deze subsidiestaat opgevoerde bedragen zijn ontleend aan de begroting 2027. In de gepresenteerde bedragen is ook rekening gehouden met tijdelijke aanvullingen, ook al worden die uit andere budgetten bekostigd. Daarnaast wordt rekening gehouden met de loon- en prijsstijging gesubsidieerde instellingen zoals opgenomen in de uitgangspunten begroting (bijlage 8). Voor de begroting 2027 is deze op 3,25% gesteld.

Prg	Bel.veld	Subsidieontvanger	Doelstelling	Bedrag in € Begroting 2027	Toelichting
1	2	Tienskip	Jongerenparticipatie, toekomstbestendige en toegankelijke overheid	48.000	
2	4	ROCOV	ROCOV Fryslân komt op voor de belangen van de reizigers in het openbaar vervoer in Fryslân. Iedere provincie in Nederland heeft een ROCOV. De basis voor deze overleg- en adviestaak is vastgelegd in de Wet Personenvervoer 2000. Het werk van ROCOV Fryslân bestaat uit het voeren van overleg met de provincie en met de vervoerbedrijven en het geven van adviezen aan deze partijen over allerlei kwaliteitsaspecten van het openbaar vervoer in Fryslân. ROCOV Fryslân is een onafhankelijke stichting. De stichting wordt gerund door vrijwilligers.	50.600	Boekjaarsubsidie. Meerjarensubsidie voor 2025-2028. Per jaar.
3	1	Bond Friese Vogelwachten	Met deze boekjaarsubsidie wordt een belangrijke bijdrage geleverd aan de vrijwillige bescherming en het behoudt van Weidevogelpopulaties en andere soorten vogels in Fryslân. Dit doet de BFVW door middel van bescherming, bewustwording en monitoring. Producten: Stimulering en professionalisering vrijwillige weidevogelbescherming. Opzetten/ ondersteunen jeugdvogelwachten, organiseren jaarlijkse jeugdvogelwachtdag. Deelnemen aan provinciale overlegverbanden stimuleren van voorbeeldprojecten op het gebied van soortenbescherming. Leveren van een bijdrage om op gebiedsniveau samen te werken. Het ondersteunen van bestuur en commissies BFVW en de monitoring van het aantal broedparen (nesten) en alarm-tellingen.	183.300	Boekjaarsubsidie. Meerjarensubsidie voor 2025-2028.
3	1	BoerenNatuur Fryslân	Door de doorontwikkeling en versterking van de organisatie van BNF kan de provincie Fryslân met gezamenlijke inzet werken aan de realisatie van de opgaven en doelen uit het Natuurbeheerplan Fryslân, Nota Weidevogels 2021-2030, KRW Nota 2021-2027 en de Bomen- en Bossenstrategie.	300.000	Boekjaarsubsidie
3	1	Faunabeheereenheid budgetsubsidie	Subsidie voor het gecoördineerd uitvoering geven aan het provinciaal faunabeheer door het opstellen van Faunabeheerplannen, aanvragen vergunningen en coördinatie van de uitvoering door de Friese WBE's of andere personen. Deze werkzaamheden zijn gericht op de uitvoering van de wettelijke taak zoals belegd bij faunabeheereenheden op het gebied van faunabeheer en resulterend in vastgestelde Faunabeheerplannen, aangevraagde vergunningen en gecoördineerde uitvoering van het provinciaal faunabeheer.	650.000	Boekjaarsubsidie
3	1	It Fryske Gea	De rol van It Fryske Gea is het helpen vertalen van beleidsambities naar concrete kansen en projecten door inzet van eigen grond, eigen leden en eigen kennis. De werkwijze is om vanuit kennis over inhoud en beheer maatschappelijke opgaven te integreren en een plaats te geven in uitvoeringsprojecten waarmee provinciale ambities worden gerealiseerd. Dit doet It Fryske Gea voor natuur en landschap. Voor het thema landschap worden deze taken uitgevoerd in nauwe samenwerking met Landschapsbeheer Friesland. It Fryske Gea zet haar kennis en terreinen mede in om ruimte te bieden aan kennisontwikkeling en experimenten die ervaring opleveren hoe provinciaal beleid in de praktijk kan worden gebracht. It Fryske	693.000	Boekjaarsubsidie

Prg	Bel.veld	Subsidieontvanger	Doelstelling	Bedrag in €	Toelichting
			Gea zoekt hierbij enerzijds de uitwisseling met de provinciale en andere overheden, anderzijds draagt zij de resultaten uit aan de Friese Mienskip in educatieve programma's.		
3	1	IVN consulentenschap Fryslân	In de transitie van natuur en milieu educatie (NME) en het uitvoering geven aan het Akkoord Fan Earnewâld, een samenwerkingsafpraak van alle natuurorganisaties en de provincie op het gebied van NME, vervult IVN een voortrekkersrol. Via bijeenkomsten, arrangementen, trainingen en workshops nodigt IVN beroepskrachten en vrijwilligers uit om mee te gaan in deze transitie, zodat NME als een deskundige organisatie ingezet wordt bij het betrekken van (school)kinderen, jongeren en volwassenen bij hun leefomgeving. IVN zet zijn kennis en ervaring in om mensen met hoofd, hart en handen de leefomgeving te laten ervaren en waarderen. Inclusief jeugdeducatie weidevogels.	212.100	Boekjaarsubsidie, waarvan € 25.000 voor Greidefûgels.
3	1	Stichting Nationaal Park De Alde Feanen	Basisfinanciering NP De Alde Feanen. Reguliere boekjaarsubsidie opgehoogd met de Decentrale Uitkering (DU) voor 2027. De DU wordt door het Rijk overgemaakt aan de betreffende provincie die dit bedrag aan het betreffende Nationale Park moet overmaken (grotendeels).	361.905	Boekjaarsubsidie
3	1	Beheerstichting Nationaal Park Schiermonnikoog	Basisfinanciering NP Schiermonnikoog. Reguliere boekjaarsubsidie opgehoogd met de Decentrale Uitkering (DU) voor 2027. De DU wordt door het Rijk overgemaakt aan de betreffende provincie die dit bedrag aan het betreffende Nationale Park moet overmaken (grotendeels).	322.800	Boekjaarsubsidie
3	1	Staatsbosbeheer (Groningen)	NP Lauwersmeer. Reguliere boekjaarsubsidie opgehoogd met de Decentrale Uitkering (DU) voor 2027.	275.000	Boekjaar
4	1	Stichting Erfgoed Natuur en Landschap	Bevorderen van het behoud, beheer, draagvlak en bekendheid van de waarden van het Nationaal Landschap Súdwest Fryslân	62.100	Boekjaarsubsidie. Meerjarensubsidie voor 2025-2028. Per jaar.
4	1	Stichting Landschapsbeheer Friesland	Landschapsbeheer Friesland heeft als oogmerk het behoud en versterking van het Friese (agrarisch cultuur-)landschap in al haar facetten alsmede soortenbescherming en -monitoring. Hiervoor ontvangt Landschapsbeheer Friesland jaarlijkse een budgetsubsidie uit de provinciale middelen.	510.600	Boekjaarsubsidie. Meerjarensubsidie voor 2025-2028. Per jaar.
4	1	Vereniging Noardlike Fryske Wâlden	Bevorderen van het behoud, beheer, draagvlak en bekendheid van de waarden van het Nationaal Landschap Noardlike Fryske Wâlden	62.100	Boekjaarsubsidie. Meerjarensubsidie voor 2025-2028. Per jaar.
4	2	Friese Milieu Federatie	De FMF is een netwerkorganisatie die zich begeeft op het raakvlak van klimaat, biodiversiteit en omgevingskwaliteit en fungeert als schakel tussen de provincie en de mienskip voor de uitvoering van provinciale opgaven en beleid op verschillende thema's, waaronder circulaire economie, landbouw, natuur, landschap en duurzame energie. Dit gebeurt onder andere via de ontwikkeling en coördinatie van campagnes, de ondersteuning van initiatieven van onderop, het opzetten van projecten en het agenderen van nieuwe vraagstukken. Daarnaast adviseert de FMF de provincie, gemeenten en inwoners op de verschillende bovengenoemde thema's.	385.700	Boekjaarsubsidie
5	1	International Welcome Centre North (IWCN)	Basis financiering centrum voor Expats internationals en internationale bedrijven in Noord-Nederland	28.800	Boekjaar. € 28.715 voor 2027 en € 30.151 voor 2028.
5	1	Vereniging Circulair Fryslân (VCF)	Het binnen de 3 o's aanjagen van de circulaire doelstellingen in de provincie Fryslân	200.000	Boekjaarsubsidie. Meerjarig 2024-2027 € 200.000 per jaar
5	1	Gemeente Leeuwarden	Realiseren van een economische plus middels werken – leren op het project Leeuwarden Oost	300.000	

Prg	Bel.veld	Subsidieontvanger	Doelstelling	Bedrag in €	Toelichting
5	1	Stichting Wetsus	Financiering van de randvoorwaarden (state of the art (onderzoeks)infrastructuur) en adequate personeelsondersteuning voor het uitvoeren van het wetenschappelijk excellente en economisch relevante onderzoeksprogramma van Wetsus in Leeuwarden. De activiteit zorgt ervoor dat Wetsus haar innovatieprogramma kan voortzettten, waardoor de in het Wetsus Businessplan 2021-2032 beschreven performance indicatoren gerealiseerd kunnen worden.	1.032.500	Boekjaarsubsidie. Meerjarig voor 2025-2027
5	1	Water Alliance	Ondersteuning Water Alliance activiteiten gericht op het versterken van de Watercampus	206.500	Boekjaarsubsidie. 2026 € 200.000 en 2027 € 206.500
5	2	St. Merk Fryslân	Merk Fryslân is de regiomarketingorganisatie van de provincie Fryslân die invulling geeft aan een overkoepelende regiomarketingstructuur in de provincie. De stichting werkt primair aan de toeristische marketing en promotie, ondersteunt productontwikkeling en het gastheerschap van Friesland. De Waddeneilanden worden hierbij als apart merk vermarkt. Om de regiomarketing te realiseren, is samenwerking met de ondernemers, gemeenten, provincie en andere stakeholders onontbeerlijk.	2.217.700	Meerjarige boekjaarsubsidie. Per jaar
5	2	Stichting Economic Board Fryslân (voorheen IPF)	Financiering Stichting Economic Board Fryslân (EBF) om ervoor te zorgen dat binnen de 3 o's de economische agenda voor Fryslân gezamenlijk wordt aangejaagd en uitgevoerd	1.190.000	Boekjaarsubsidie
5	2	Wandelnet	Beheren van de landelijke wandelinfrastructuur. O.a. aanbrengen van bebording, het communiceren over de routes en het beheer wanneer er onvolkomenheden optreden.	54.600	Boekjaarsubsidie
5	2	Fietsplatform	Beheren van de landelijke fietsinfrastructuur. O.a. het beheren van de LF-routes en de routedatabank, in stand houden van een meldsysteem bij problemen bij routes, communicatie rondom de routes en aanspreekpunt in internationaal verband. Daarnaast beheer van de Europese routes (EuroVelo) en het opstellen van een provinciale kennisrapportages.	27.300	Boekjaarsubsidie
5	2	Algemiene Fryske Underrjocht Kommisje (AFUK)	It stypjen fan aktiviteiten yn de folwoeksene-edukaasje wat de Fryske taal oanbelanget. It giet hjir om it trochbeteljen fan it bedrach dat hjirfoar yn de Rykspost foar it fuortsterkjen fan de Fryske taal en kultuer opnommen is. Draachflakferbreedzjen/ fersterkjen fan de Fryske taal yn alle sektoaren fan it maatskippe libben. Ynformaasjefoarsjenning en algemiene promoasje fan 'e Fryske taal. Dêrneist Boeken fan Fryslân: (ynter)nasjonale promoasje fan de Fryske literatuer. Aktiviteiten op it mêd fan de taalstimulearring yn de foarskoalske perioade: Alden en professionals yn Fryslân dy't te krijen hawwe mei bern yn de foarskoalske perioade (VVE= Voor- en Vroegschoolse Educatie) ynformearje oer meartalich grutbringen. Professionals stimulearje om aktyf mei taalbelied dwaande te bliuwen. Brûkber en oantreklik materiaal oanbiede om in goede taalomjouwing te stimulearjen, sawol thús as op pjutteboartersplakken en bernedeiferbliuwen.	2.784.800	Boekjiersubsydzje. Foar it jier 2026-2028 foar de ûnderdielen: € 720.500 basis, € 242.600 BFF, € 277.300 Taalbelied, € 51.600 Frysk yn de skreane media, € 213.300 Foarskoalsk, € 319.850 MYF lisinsjes en begelieding Spoar 8 en Searje 36, € 959.600 Taalplan Frysk 2030

Prg	Bel.veld	Subsidieontvanger	Doelstelling	Bedrag in €	Toelichting
			Utfiering jaan oan de realisasjeplannen fan alle ûnderwiissektoaren t.g.f. de Taalplan Frysk-2030 ambysje en doelstellings foar in rike Fryske ûnderwiisomjouwing wêr binnen't alle learlingen optimaal Frysk leare kinne. Subsydzje y.f.m. de kurrikulumferoaring foar it lêzen/skriuwen fan it Frysk yn it ûnderwiis en útwurking learline en kearndoelen ûnderwiis wêr ûnder ek it spesjaal ûnderwiis.		
5	2	CEDIN	Utfiering jaan oan de realisasjeplannen fan alle ûnderwiissektoaren t.g.f. de Taalplan Frysk-2030 ambysje en doelstellings foar in rike Fryske ûnderwiisomjouwing wêrbinnen't alle learlingen optimaal Frysk leare kinne. De aktiviteiten stypje it Frysk yn it basisûnderwiis, befoarderjen fan Fryske taal ûnder bern mei it tydskrift Tsjil en befoarderjen fan de Fryske taal ûnder jongerein mei it tydskrift LinKk. Ambysje fan de BFTK 2024-2028 oangeande it oanlûken, stimulearjen, oplieden, by- en neioplieden en begelieden fan de leararen yn it primêr en fuortset ûnderwiis. Kommunikaasje-aktiviteiten Taalplan Frysk 2030 sektoaren Fuortset en Spesjaal.	1.683.800	Boekjiersubsydzje. Taalplan Frysk 2030-ambysje útfiering realisasjeplan. Foar de jierren 2026-2028 it jier foar de ûnderdielen: Taalplan € 1.416.000, Taalplan MYF Tsjil & LinKk € 106.600, Klasse Frysk € 60.000, Kurrikulum € 101.200
5	2	Explore the North - Taalproduksjehûs	Explore the North ferkent en stiet de grinzen fan dissiplinen mei literatuer, taal en meartaligens as gids mei de poadiumkeunsten as fêste partner en mei oare keunstfoarmen én wittenskip as goede, krityske freonen.	200.000	Boekjiersubsydzje. Foar de jierren 2025-2028 € 200.000 it jier
5	2	Stichting Fers	Fia Fers, de provinsjale stipeynstelling biblioteken (POI), jout de provinsje útfiering oan de provinsjale wetlike taak op grûn fan de Wet Stelsels Openbare Bibliotheek-voorzieningen (WSOB). Biblioteken spylje in rol op it mêd fan taal en lêzen en drage by oan sosjale gearhing. Fers biedt in pakket stypjende tsjinsten en aktiviteiten oan biblioteken. Op grûn fan de WSOB is Fers ferantwurdlik foar ynterbibliotekêr lienferkear, stipe by bedriuwsfiering, marketing en de ûntwikkeling fan ynnovaasje foar it Frysk bibliotekwurk. Ek leveret Fers ynset foar de lêsbefoarderingsprojekten Tys en Teske en LêsNo en it Taalplan Frysk.	4.108.900	Boekjiersubsydzje. * Regulier: € 3.984.400, * Tys en Teske: € 36.000, * LêsNo: € 28.500 en * Taalplan: € 60.000
5	2	Fryske Akademy	De útfiering fan wittenskiplik ûndersyk nei (en wittenskiplik ûnderwiis oer) de Fryske kasus dêr't taal, kultuer, skiednis, lânskip en identiteit yn mei-inoar gearhingje.	3.400.100	Boekjiersubsydzje. De subydzje bestiet út: Ryksbydrage provinsjefûns. € 1.910.200 Provinsjale eksploitaasje-subsydzje fan € 1.489.900
5	2	Fryske Akademy. Europees Buro foar Lytse Talen	Fuortsterking fan de relaasje tusken Europeeske fûnsen & belied (ek fia NPLD) mei it belied & praktyk fan de Fryske en Nedersaksyske Taal- en Kultuer-organisaasjes.	13.200	Boekjiersubsydzje. Foar 2025-2028 it jier
5	2	Fryske Akademy - Mercator Europeesk Kennisintrum foar Meartaligens en Taallearen en EBLT	It Mercator Europeesk Kennisintrum fiert ferlykjend wittenskiplik ûndersyk yn Europa út en ferbynt dat mei maatskiplike fraachstikken yn Fryslân oangeande ûnder oare ûnderwiis (Taalplan Frysk 2030), taalbelied en taal-fitaliteit fan it Frysk. Dêrfoar wurket sy nau gear mei de provinsje en Fryske taal- en ûnderwiisorganisaasjes, ynventarisearret de ûndersyksfragen út 'e praktyk en lûkt de nedige (Europeeske) fûnsen oan.	236.400	Boekjiersubsydzje. Foar de jierren 2026-2028 € 236.400 it jier.
5	2	Skriuwerboun	It besterkjen fan de Fryske literatuer en kultuer.	5.100	Boekjiersubsydzje
5	2	Stichting Bildts Aigene	De stifting stelt him ta doel it Bildtsk as libbene streektaal en it Bildtsk eigene te hanthavenjen en te befoarderjen.	3.600	Boekjiersubsydzje

Prg	Bel.veld	Subsidieontvanger	Doelstelling	Bedrag in €	Toelichting
5	2	Stichting Leeuwarden UNESCO City of Literature	Subsydzje foar it yn stân hâlden fan it ûnderdiel UNESCO City of Literature oangeande it literêre libben yn Fryslân troch it útfieren fan plannen mei as doel om: · It hjoeddeistige literêre fjild bliuwt ferienigjen. · Gebrûk meitsje fan in besteand, profesjoneel en tige produktif ynternasjonaal netwurk. · Yn gearwurking mei dat ynternasjonale netwurk op lokaal nivo in duorsume literêre ynfrastruktuer opbouwe. · In takomstperspektyf biede oan de hjoeddeiske en takomstige generaasje skriuwers. · Har kennis fan meartaligens útdrage, ek bûten Europa. Him profilearje mei en konsintrearje op Global Goals as ynklusiviteit en erfgoed, wêryn 't Fryslân al langere tiid in foarlûkersrol hat.	400.000	Foar de jierren 2026-2028 It jier
5	2	Stichting De Moanne	In eigentiids opinyblêd dat der neistribbet in bydrage te leverjen oan it ynlibben hâlden fan kultuer en taal yn Fryslân sûnder ûndergeskikt te wezen oan in bepaalde (maatskiplike) ideologie.	94.000	Boekjiersubsydzje. Foar 2025-2028 It jier
5	2	Stifting Frysktalige berne-opfang, Ekspertizesintrum foar Frysk yn de foarskoalske perioade (SFB0)	Utfiering jaan oan de realisasjeplannen fan alle ûnderwiissectoren t.g.f. de Taalplan Frysk-2030 ambysje en doelstellingen foar in rike Fryske ûnderwiisomjouwing wêr binnen alle learlingen optimaal Frysk leare kinne. Benammen rjochte op it foarkomme fan taalferlies en it rjochtdwaan oan de thústaal en it befoarderjen fan taaloerdracht troch it stimulearjen fan de taalûntwikkeling fan pjutten benammen rjochte op it Frysk en it ferbetterjen fan de oansluting op it primêr ûnderwiis.	801.500	Boekjiersubsydzje. Foar de jierren 2025-2028. Lokaasje € 741.500, Taalplan € 47.000 en Taalplan kursus B2 € 13.000
5	3	Stichting Fries Productiehuis popcultuur / Popfabryk	Activiteiten die bijdragen aan de versterking van de popsector in Fryslân, op basis van een gezamenlijk plan van Popfabryk, Friesland Pop en Platform Popcultuur Fryslân.	139.700	Boekjaar
5	3	Stichting Friesland Pop	Activiteiten die bijdragen aan de versterking van de popsector in Fryslân, op basis van een gezamenlijk plan van Popfabryk, Friesland Pop en Platform Popcultuur Fryslân.	227.800	Boekjaar
5	3	Stichting Centrum voor film in Friesland	De activiteiten van het Fries Film- en Audioarchief.	55.000	Projectsubsidie voor de periode 2025-2028.
5	3	Frysk Jeugd Orkest	Jonge musici (leeftijd 12-24 jaar) uit Friesland een podium te bieden om in een orkest met symfonische bezetting plezier te beleven aan samen muziek maken, streven naar professionele kwaliteit en bijzondere talenten door laten groeien naar het conservatorium.	53.400	Boekjaarsubsidie 2026-2028. Per jaar
5	3	Fries Museum	Voor de exploitatie, instandhouding en doorontwikkeling van het Fries Museum als 'moedermuseum' van Fryslân	3.437.400	Boekjaarsubsidie 2026-2028. Per jaar
5	3	Stichting Keunstwurk – KEK PO+ Uitvoeringskosten	Voor het programma Kultuuredukaasje mei Kwaliteit; een landelijke regeling (Cultuureducatie met Kwaliteit) van het FCP. Dit programma heeft als doel om programma's op terrein van cultuureducatie in het primair onderwijs (PO) te ontwikkelen en te borgen. Het programma zet in op deskundigheidsbevordering, ondersteuning van scholen en	636.000	Boekjiersubsydzje. Foar de jierren 2025-2028 It jier. Inclusief de structurele bijdrage voor de uitvoeringskosten van KEK

Prg	Bel.veld	Subsidieontvanger	Doelstelling	Bedrag in €	Toelichting
			culturele aanbieders. Daarnaast zet het in op vakoverstijgend werken (onder andere de verbinding tussen taal en cultuur) via de zogenaamde 'meimakkers'.		
5	3	Stichting Keunstwurk – Basisorganisatie	- Het stimuleren van cultuurparticipatie door ondersteuning van het amateurkunstenveld; - Het stimuleren van de verbinding tussen cultuur en het sociaal domein, waaronder zorg om tot een groter bereik van cultuurparticipatie te komen en - Het vergroten van kennis en professionalisering binnen het amateurkunstenveld onder meer vanuit de landelijke regeling gericht op cultuurparticipatie. Bij de steunfunctie legt de provincie de nadruk op drie taken: - Informatievoorziening - Deskundigheidsbevordering - Netwerkvorming en collectieve activiteiten	1.243.800	Boekjiersubsydzje. Foar de jierren 2025-2028 It jier
5	3	Stichting Keunstwurk	Uitvoeringskosten van het programma Kultueredukaasje mei Kwaliteit (KEK)	55.400	Boekjiersubsydzje. Tijdelijke bijdrage voor de uitvoeringskosten van KEK. Foar de jierren 2027-2028 € 55.400 it jier
5	3	Stichting Keunstwurk	Activiteiten op het gebied van talentontwikkeling; uitvoering programma Fulkaan.	63.000	Boekjiersubsydzje. Fulkaan: Foar de jierren 2025-2028 € 63.000 it jier
5	2	Stichting Keunstwurk – Taalplan Frysk 2030	Utfiering jaan oan de realisasjeplannen fan alle ûnderwiissectoren t.g.f. de Taalplan Frysk-2030 ambysje en doelstellingen foar in rike Fryske ûnderwiisomjouwing wêr binnen't alle learlingen optimaal Frysk leare kinne.	75.000	Boekjiersubsydzje. Foar de jierren 2025-2028 € 75.000 it jier yn totaal € 300.000,-.
5	2	Stichting NHL Stenden Hogeschool	Utfiering jaan oan de realisasjeplannen fan alle ûnderwiissectoaren t.g.f. de Taalplan Frysk-2030 ambysje en doelstellingen foar in rike Fryske ûnderwiisomjouwing wêrbinnen't alle learlingen optimaal Frysk leare kinne. Ambysje fan de BFTK 2024-2028 oangeande it oanlûken, stimulearjen, oplieden, by- en neioplieden en begelieden fan de leararen yn it primêr en fuortset ûnderwiis.	2.254.700	Boekjiersubsydzje 2025-2028 it jier, Wêrûnder: Taalplan Frysk 2030-ambysje útfiering realisasjeplan, Taalkoördinatoaren € 47.600, Learare-oplieding Frysk PU & FU € 308.800, Lektoraat M&G € 132.000, Taalplan Frysk € 1.541.300, BFTK 24-'28 Jou Frysk, oanlûke, stimulearje, opliede € 225.000
5	2	Stichting Omrop Fryslân	Utfiering jaan oan it konvenant "Bestuursafspraken Fries in de Media 2016", spesifyk de realisasje fan de programma's dy't mei elkoar de folsleine en alsidige Frysktalige programmearring foarmje op ferskate mediaplatforms.	881.500	Boekjiersubsydzje
5	2	Stichting Stellingwarver Schrieversronte	It ynstânhâlden en befoarderjen fan de Stellingwarver taal en kultuer. It dwaan fan: a. taalûndersyk en b. taalkundichûndersyk	30.500	Boekjiersubsydzje
5	2	Stichting Utjouwerij Frysk Toaniel (STUFT)	Fersterking fan it Frysk troch de útjefte fan Frysktalige toaniel tekstboekjes.	21.700	Boekjiersubsydzje
5	3	Stichting LF2028 (Arcadia)	Vorbereiding voor en organisatie van triënnale in 2028	500.000	Voor de periode 2026-2028 is in totaal € 1,5 miljoen gereserveerd voor realisatie van de Arcadia-triënnale 2028.

Prg	Bel.veld	Subsidieontvanger	Doelstelling	Bedrag in €	Toelichting
5	3	Museumfederatie Fryslân/Museumstifting Fryslân	De instelling levert ondersteuning aan de kleine musea en oudheidskamers. Daarnaast ook projectleiding en -coördinatie van de activiteitenweek 'Help pake en beppe de vakantie door' en Museumnacht Frl.	294.300	Boekjaarsubsidie € 243.800,- regulier en aanvullend € 50.500,- per jaar tijdelijk in de jaren 2025-2028 voor in ieder geval de projecten Museumnacht FRL en Help pake en beppe de winter door.
5	3	Firda CIOS	Het betreft de activiteiten fierljeppen, zeilen/skûtsjesilen, schaatsen en opleiden buurtsportcoaches	31.800	Boekjaarsubsidie. Meerjarensubsidie voor 2025-2028. Per jaar
5	3	Koninklijke Nederlandse Kaatsbond	Verhogen deelname aan het kaatsen (door jongeren) en bevordering bekendheid van het kaatsen in het algemeen.	108.700	Boekjaarsubsidie. Structureel € 58.700. Tijdelijk voor de periode 2025 t/m 2028 jaarlijks € 50.000 voor Us keats takomst.
5	3	Dambûn Frysk Spul	Verhogen deelname aan het Frysk damjen (door jongeren) en bevordering bekendheid van het Frysk damjen in het algemeen	25.900	Boekjaarsubsidie. Structureel € 10.900. Tijdelijk voor de periode 2025 t/m 2028 jaarlijks € 15.000 voor gezamenlijk positionering, digitalisering en het aantrekken van kinderen en jongeren.
5	3	Frysk Ljeppers Bun	Verhogen deelname aan het fierljeppen (door jongeren) en bevordering bekendheid van het fierljeppen in het algemeen.	31.000	Boekjaarsubsidie. Structureel € 11.000. Tijdelijk voor de periode 2025 t/m 2028 jaarlijks € 20.000 voor gezamenlijk positionering, digitalisering en het aantrekken van kinderen en jongeren.
5	3	Stichting Foar de Neiteam	Verhogen deelname aan het skûtsjesilen (door jongeren) en bevordering bekendheid van het skûtsjesilen in het algemeen.	10.800	Boekjaarsubsidie. Meerjarensubsidie voor 2025-2028. Per jaar
5	3	Stichting Sport Fryslân	Expertisecentrum op het gebied van sport, ter ondersteuning van sportbonden en -verenigingen, gemeenten, onderwijs, instellingen en bedrijven in Fryslân, inclusief aangepast sporten.	1.066.500	Boekjaarsubsidie. Structureel € 776.500. Tijdelijk voor de periode 2025 t/m 2028 jaarlijks voor een breder Sportfonds € 65.000. voor Sport en bewegen bereikbaar maken € 50.000. Sportoeverprijs en mooiste sportmoment € 20.000 en Fryske sport yn dyn Klasse € 30.000. Aanvullend voor het Schoolschaatsen in 2027 en 2028 jaarlijks €125.000.
5	3	Topsport Noord	Individuele en collectieve begeleiding en ondersteuning van Friese sporttalenten en Topsporters.	457.500	Boekjaarsubsidie. Structureel € 407.500. Tijdelijk voor de periode 2025 t/m 2028 jaarlijks € 50.000 voor de uitvoering van de Noordelijke Topsport Agenda.
5	3	Koninklijk Eise Eisinga Planetarium	Project in het kader van de instandhouding van het kwalitatief hoogwaardig aanbod van professionele musea in de provincie Fryslân.	97.000	Boekjaarsubsidie
5	3	St. Erfgoed en Publiek	Ondersteuning Erfgoedvrijwilligers.nl Vergroten Erfgoedparticipatie & publieksbereik	20.000	Meerjarensubsidie voor programmaperiode Erfgoed 2026-2027
5	3	Stichting Tsjerkepaad	Verzorgen en bekendmaken van openstelling en evenementen in honderden Friese kerkgebouwen op de zaterdagen in de zomermaanden.	19.000	Boekjaarsubsidie. Meerjarensubsidie voor 2025-2028. Per jaar.
5	3	Stichting Alde Fryske Tsjerken	Beheer en behoud van de bij de stichting in bezit zijnde monumentale kerken.	346.100	Boekjaarsubsidie. Meerjarensubsidie voor 2025-2028. Per jaar
5	3	Stichting De Fryske Mole	Beheer en behoud van de bij de stichting in bezit zijnde monumentale molens.	63.000	Boekjaarsubsidie. Meerjarensubsidie voor 2025-2028. Per jaar
5	3	Stichting Monumentenwacht Fryslân	Inspectie van de bij de Monumentenwacht aangesloten monumenten.	341.200	Boekjaarsubsidie. Meerjarensubsidie voor 2025-2028. Per jaar
5	3	Stichting Steunpunt Monumentenzorg Fryslân	Onbetaalde dienstverlening voor gemeenten, monumentenorganisaties en particulieren op het gebied van monumentenzorg, waaronder herbestemming, archeologie en	275.300	Boekjaarsubsidie. Meerjarensubsidie voor 2025-2028. Per jaar

Prg	BeI.veld	Subsidieontvanger	Doelstelling	Bedrag in €	Toelichting
			cultuurhistorie. Het bieden van een platformfunctie voor de monumentenzorg. Onder deze subsidie valt ook de € 15.300 die jaarlijks beschikbaar is voor de vrijwilligersorganisaties. St. Steunpunt Monumentenzorg stelt dit budget beschikbaar aan deze organisaties.		
5	3	Stichting Hispel	Frysk literâr (ynternet)tiidskrift mei de ambysje om in (digitaal) literatuerplein te wêzen.	44.800	Boekjiersubsydzje. Foar 2025-2028 It jier
5	3	Stichting Omrop Fryslân	Utfiering jaan oan de realisasjeplannen fan de ûnderwiissektoaren t.g.f. de Taalplan Frysk-2030 ambysje en doelstellings foar in rike Fryske ûnderwiisomjouwing wêr binnen alle learlingen optimaal Frysk leare kinne.	175.000	Boekjiersubsydzje. Taalplan Frysk 2030-ambysje útfiering realisasjeplan. Foar de jierren 2025-2028 € 175.000 it jier
5	4	Planbureau Fryslân (voorheen Fries Sociaal Planbureau)	Begeleiding, kadervorming, documentatie, informatie, onderzoek en studie, verbinden van partijen, ondersteuning van gemeenten bij de ontwikkelingen rond de wet maatschappelijke ondersteuning, welzijn nieuwe stijl en aanpalende terreinen.	2.011.000	Boekjaarsubsidie waaronder blue delta monitor en ondernemerspanel
5	4	Stichting Doarpswurk	Bevordering van de leefomstandigheden op het platteland. Het bieden van begeleiding, kadervorming, documentatie, informatie en ondersteuning t.b.v. vrijwilligers, verenigingen, dorpshuizen, plaatselijk belang en gemeenten in Fryslân.	791.700	Boekjaarsubsidie
6	2	S. Vis h.o. The House of Carrynette Kiltmakers	Winkelruimte exploiteren (Oude Oosterstraat 9)	10.000	Jaarlijks
6	2	Maatschap Ogenblik	Winkelruimte exploiteren (Tweebaksmarkt 70)	7.293	Jaarlijks

Bijlage 12. Overzicht geraamde lasten en baten per BBV taakveld

In het Besluit Begroten en Verantwoorden (BBV) is de uniforme indeling van taakvelden voor provincies opgenomen. Deze taakvelden moeten door provincies gebruikt worden naast de eigen programma en beleidsveld indeling. Hiermee wordt mogelijk gemaakt om provincies onderling te vergelijken via de Informatie voor Derden (IV3) systematiek. Deze gegevens worden aangeleverd bij het CBS en door hun ook landelijk gepubliceerd.

Toelichting

Vanwege met name specifieke uitkeringen en de programmering van een aantal onderdelen gekoppeld aan reserves zoals groot onderhoud en natuурpact, kunnen er grote verschillen zitten tussen de jaren. Een aantal specifieke onderdelen worden hieronder toegelicht.

Bij taakveld 0.5 Algemene dekkingsmiddelen, overige baten en lasten is een stijging te zien in de komende jaren. Dit betreft de stelpost nominaal die jaarlijks toebedeeld wordt aan de desbetreffende budgetten en daarmee aan de bijbehorende taakvelden.

Taakveld 0.9 Resultaat geeft het begrotingssaldo aan.

Taakveld	Omschrijving taakveld	Lasten 2026	Lasten 2027	Lasten 2028	Lasten 2029	Lasten 2030	Baten 2026	Baten 2027	Baten 2028	Baten 2029	Baten 2030
<i>Bedragen x € 1.000,-</i>											
0.1	Uitkering provinciefonds	0	0	0	0	0	332.181	324.339	328.925	319.382	314.059
0.2	Opbrengst provinciale belastingen	0	0	0	0	0	84.934	87.055	89.361	91.666	94.064
0.3	Geldleningen en uitzettingen	640	63	63	63	63	20.590	16.187	14.956	10.197	9.056
0.4	Deelnemingen	182	236	239	241	244	16.371	11.270	11.372	11.630	11.870
0.5	Algemene dekkingsmiddelen, overige baten en lasten	524	1.732	13.237	24.451	35.881	58	49	49	49	49
0.6	Overhead	51.167	53.332	49.370	48.151	48.426	2.370	1.393	1.004	1.003	1.007
0.8	Mutaties reserves	42.899	18.747	13.615	5.792	6.033	142.689	126.371	64.660	27.324	17.515
0.9	Resultaat	49.668	33.504	4.000	16.339	3.940	0	0	0	0	0
1.1	Provinciale Staten	5.322	5.803	5.651	5.651	5.651	51	17	17	17	17
1.2	Gedeputeerde Staten	4.090	2.677	2.680	2.683	2.687	5	5	5	5	5
1.3	Kabinetszaken	1.074	1.092	1.092	1.093	1.104	0	0	0	0	0
1.4	Bestuurlijke organisatie	1.497	1.824	1.594	1.547	1.091	0	0	0	0	0
1.5	Interbestuurlijk toezicht op de regio	472	480	487	492	496	0	0	0	0	0
1.6	Openbare orde en veiligheid	37	38	38	38	38	0	0	0	0	0
1.9	Bestuur, overige baten en lasten	7.425	8.863	8.716	8.765	8.780	2.183	1.243	1.243	1.243	1.243
2.1	Landwegen	50.510	44.809	75.831	51.664	52.345	8.105	1.091	370	210	210
2.2	Waterwegen	26.289	22.154	17.370	16.489	16.251	4.710	3.580	1.609	707	707
2.3	Openbaar vervoer	89.397	96.560	96.370	91.294	84.940	5.923	10.345	5.136	3.748	3.851
2.9	Verkeer en vervoer, overige baten en lasten	7.872	10.290	7.851	7.840	7.820	220	37	37	37	37
3.1	Waterkeringen	2.084	15.512	68	68	68	1.992	1.850	0	0	0
3.2	Kwantiteit oppervlaktewater	12.717	9.936	20.818	9.227	15.662	6.333	5.985	8.595	3.884	0

Taakveld	Omschrijving taakveld	Lasten 2026	Lasten 2027	Lasten 2028	Lasten 2029	Lasten 2030	Baten 2026	Baten 2027	Baten 2028	Baten 2029	Baten 2030
3.3	Kwantiteit grondwater	839	844	844	844	844	704	704	704	704	704
3.4	Kwaliteit oppervlaktewater	1.532	801	810	816	822	0	0	0	0	0
3.5	Kwaliteit grondwater	2.204	1.707	1.462	519	524	1.706	1.200	948	0	0
3.9	Water, overige baten en lasten	19.167	8.396	5.868	4.060	5.892	13.325	2.603	11.898	1.511	26.928
4.1	Bodembescherming	4.044	2.740	2.285	696	765	2.245	2.058	1.595	0	0
4.4	Vergunningverlening en handhaving	12.325	12.150	12.097	12.004	12.033	225	225	225	225	225
4.5	Ontgronding	0	0	0	0	0	76	76	76	76	76
4.6	Duurzaamheid	29.563	19.912	6.273	2.920	3.353	20.720	10.183	1.288	0	0
4.9	Milieu, overige baten en lasten	1.487	1.672	1.651	1.687	1.603	0	0	0	0	0
5.1	Natuurontwikkeling	33.564	19.545	16.296	13.103	19.455	14.717	8.906	7.296	6.700	14.905
5.2	Beheer natuurgebieden	97.196	92.037	81.533	52.867	67.428	32.584	28.110	26.526	12.953	26.499
5.3	Beheer flora en fauna	34.341	31.320	29.651	28.944	36.992	2.823	1.803	1.885	699	42
5.9	Natuur, overige baten en lasten	637	3.268	315	375	0	0	0	0	0	0
6.1	Agrarische aangelegenheden	16.470	43.353	61.424	5.972	10.549	8.780	20.800	52.494	4.648	9.576
6.3	Kennis en innovatie	20.505	18.869	8.766	8.009	6.748	7.191	3.785	911	42	0
6.4	Recreatie en toerisme	6.451	9.260	17.037	7.115	7.150	176	390	10.133	176	176
6.9	Regionale economie, overige baten en lasten	18.021	5.548	7.361	6.842	6.825	2.901	2.220	0	0	0
7.1	Cultuur	55.748	45.654	41.684	35.561	35.594	17	17	17	17	17
7.2	Maatschappij	10.282	13.624	14.406	15.832	16.851	0	0	0	0	0
8.1	Ruimte en leefomgeving	18.094	13.817	13.831	8.013	7.197	2.069	463	210	0	0
8.2	Volkshuisvesting	1.616	1.860	780	702	610	152	594	0	0	0
8.3	Stedelijke vernieuwing	1.174	922	82	83	83	0	0	0	0	0
Eindtotaal		739.123	674.951	643.542	498.850	532.837	739.123	674.951	643.542	498.850	532.837

Bijlage 13. Verplichte indicatoren in het kader van het BBV

Verplichte indicatoren in het kader van het BBV

Zie ook hier: <https://www.ipo.nl/thema-s/financien/overzicht-bbv-indicatoren/>

Programma 1

Onderwerp	Indicatoren	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Kwaliteit openbaar bestuur	Opkomst verkiezingen Tweede Kamer	n.v.t.	80,4%	n.v.t.	80,9%	n.v.t.	81,2%	n.v.t.
	Opkomst verkiezingen Provinciale Staten	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	65,6%	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
	Opkomst verkiezingen Gemeenteraad	n.v.t.	n.v.t.	53,8%	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	56,5%
	Aantal gemeenten onder preventief toezicht	0	0	0	0	0	0	0
	% gemeenten onder preventief toezicht	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%

Programma 2

Onderwerp	Indicatoren	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Mobiliteit	Klantwaardering Openbaar Vervoer	7,8*	7,9	7,7	7,8	7,9	7,8

* alleen in Q1 gemeten als gevolg van Corona

Programma 3

Onderwerp	Indicatoren	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Vitaal platteland, natuurbeheer en ontwikkeling natuurgebieden	Aantal hectare nieuwe natuur verworven (NNN)	128	283	124	78	35	n.n.b.
	Aantal hectare nieuwe natuur ingericht (NNN)	378	964	438	107	282	n.n.b.
	Aantal hectare natuur zonder subsidie	21.132	20.188	20.142	20.116	19.836	n.n.b.
	Aantal hectare natuur in gesubsidieerd beheer (SVNL)	59.096	62.513	62.596	62.671	62.772	n.n.b.

Programma 4

Onderwerp	Indicatoren	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Waterkwaliteit (oppervlaktewater)	% waterlichamen met een goede ecologische kwaliteit	0%	0%	0%	0%	0%	14,6%
Emissie van broeikasgassen	Totale emissie broeikasgassen (CO2) (in 1000 ton)	3.741	3.756	3.418	3.170	3.044	n.n.b.
Energieneutraliteit	Productie hernieuwbare energie (in PJ)	9,1	11,5	14,6	15,1	n.n.b.	n.n.b.

Programma 5

Onderwerp	Indicatoren	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Werkgelegenheid	Bruto arbeidsparticipatie (in %)	72,1%	72,8%	74,2%	74,9%	74,9%	74,8%
Bruto Regionaal Product	Toename BRP ten opzichte van vorig jaar (in %)	0,5%	9,0%	13,8%	3,2%*	5,6%*	n.n.b.
Restauratie-volume	Rijksmonumenten (exclusief oorspronkelijke functie woonhuis) weergegeven naar de staat van het casco, categorie 'matig' en 'slecht' (in percentages van het totaal %)	9,3%	9,2%	8,4%	7,6%	5,6%	4,8%

* Betreft voorlopige cijfers

Bijlage 14. Duurzaamheidsrapportage

Inleiding

In 2015 zijn in Parijs afspraken over het klimaat gemaakt die zijn gebundeld in het Klimaatakkoord van Parijs. Het hoofddoel van het Klimaatakkoord is om de opwarming van de aarde te beperken tot maximaal 1,5 °C en – daarmee – de gevolgen van klimaatverandering te verkleinen.

Het akkoord uit Parijs is vertaald in een Nationaal Klimaatakkoord uit 2019. Provinciale Staten Fryslân hebben op 30 oktober 2019 – net als de andere Nederlandse provincies – ingestemd met het Nationale Klimaatakkoord. Het doel in het Klimaatakkoord is om 55% broeikasgasreductie in 2030 te realiseren op nationaal niveau. In het Nationaal Klimaatakkoord zijn de bijdragen van provincies als inspanningsverplichtingen vastgelegd.

Met de indicatoren in deze duurzaamheidsrapportage rapporteren we over de 23 provinciale acties in het Klimaatakkoord waar de Provincie Fryslân voor aan de lat staat.

Het is voor het eerst dat deze rapportage als bijlage bij de begroting wordt gemaakt. Om die reden zijn een aantal indicatoren (nog) niet bekend. In dergelijke gevallen staat dat vermeld. In toekomstige edities van deze rapportage zijn er mogelijk nieuwe inzichten.

Daarnaast zijn er een aantal provinciale acties in het Klimaatakkoord die zich niet laten vertalen in een indicator, of waarvan de vertaling van de acties in een indicator voor de provincie niet relevant is wegens de wijze waarop deze acties zijn belegd. Ook dit staat in de rapportage vermeld.

Doelstelling CO2-reductie

- 55% CO2-reductie in 2030 t.o.v. 1990 & 95% CO2-reductie in 2050 t.o.v. 1990.

https://klimaatmonitor.databank.nl/viewer?workspace_guid=9dd3f30a-59d5-4793-a345-6e4d11404f07

	2020	2021	2022	2023	2024
Totaal bekende CO2 uitstoot (kton) t.o.v. 2010 4.614 kton	3.741	3.756	3.418	3.170	3.043

Duurzame energie in de provincie

Provinciale acties in het klimaatakkoord:

1. Monitoring en herijken Regionale Energie Strategie (RES)
3. Stimuleren zonneweides
4. Stimuleren windparken

- 100% Behaald van RES-doelstelling (begin 1-1)

	2022	2023	2024	2025	2026
% behaald van RES-doel		83,30%		86,80%	87,40%

- % duurzame energie van totaal energieverbruik

[Rapport Hernieuwbare energie - 1. Verbruiksvormen en technieken - Fryslân](#)

	2020	2021	2022	2023	2024
% duurzame energie van totaal energieverbruik	14,70%	18,80%	25,80%	27,40%	30,10%

- % duurzame elektriciteit van totaal elektriciteitsverbruik (zon, wind, kernenergie)

https://klimaatmonitor.databank.nl/viewer?workspace_guid=a51fc213-b245-4ff7-a2b2-aa154a140bed

	2020	2021	2022	2023	2024
% duurzame elektriciteit van totaal elektriciteitsverbruik	36,60%	57,50%	84,90%	91,40%	95,50%

Gebouwde omgeving

Provinciale acties in het klimaatakkoord:

5. Ontwikkelen warmtebronnen en -netten

- Aantal woningen met een (volledige) duurzame warmtevoorziening

We beschikken nog niet over deze cijfers. Deze indicator is onderdeel van het groeimodel.

Energieprestaties van de eigen organisatie

Provinciale acties in het klimaatakkoord:

6. Verduurzamen eigen vastgoed
8. Verduurzamen eigen mobiliteit
12. Inzetten eigen infra voor energieopwekking

- % energieverbruik uit hernieuwbare bronnen

We beschikken nog niet over deze cijfers, dit verandert eind 2026/begin 2027. Deze indicator is onderdeel van het groeimodel.

- % energieverbruik zelf opgewekt (energieneutrale organisatie)

We beschikken nog niet over deze cijfers, dit verandert eind 2026/begin 2027. Deze indicator is onderdeel van het groeimodel.

- % eigen wagenpark dat rijdt op hernieuwbare bronnen

2025 81%

Mobiliteit

Provinciale acties in het klimaatakkoord:

7. Klimaatneutraal inkopen Grond-, Weg- en Waterwerken
10. Stimuleren deelconcepten
14. Faciliteren zero-emissie bus- en doelgroepenvervoer
15. Aanbesteden Laadpunten
16. Aanwijzen locaties snellaadinfra (logistiek)

- % grond-, weg- en waterwerken klimaatneutraal ingekocht

We beschikken nog niet over deze cijfers, dit verandert eind 2026/begin 2027. Deze indicator is onderdeel van het groeimodel. We conformeren ons aan het Ynkeap- en aanbestedingsbelied.

- Aantal bedrijven geholpen bij verduurzaming van de mobiliteit t.a.v. vorige begroting

2027: 10 of meer

- % elektrische bussen

2025: 8% (22 van de 273)

- % busremises geschikt voor elektrisch vervoer

2025: 32% (4 van de 12)

- Aantal laadpunten t.a.v. beoogd aantal in vorige begroting

2027: 100

- Aantal deelconcepten

We beschikken nog niet over deze cijfers. Deze indicator is onderdeel van het groeimodel.

Industrie

Provinciale acties in het klimaatakkoord:

18. Handhaven verbreding energiebesparingsplicht.
20. Inpassen warmtenetten in infrastructuur.

- Niet eerder bekende bevindingen over energiebesparing, duurzame energie, afvalreductie en circulariteit, inclusief verbetermaatregelen

We beschikken nog niet over deze cijfers. Deze indicator is onderdeel van het groeimodel.

- Percentage bedrijven dat aan de Informatieplicht Wet milieubeheer energiebesparing voldoet via een melding bij het RVO-eLoket

We beschikken nog niet over deze cijfers. Deze indicator is onderdeel van het groeimodel.

- Percentage bedrijven dat vóór 1 januari 2024 meldde en alle maatregelen met een zelfstandig vervangingsmoment heeft toegepast

We beschikken nog niet over deze cijfers. Deze indicator is onderdeel van het groeimodel.

- % restwarmte industrie benut voor warmtenetten

We beschikken nog niet over deze cijfers. Deze indicator is onderdeel van het groeimodel.

Landbouw en landgebruik

Provinciale acties in het klimaatakkoord:

21. Uitvoeren en monitoren programma veenweidegebied
22. Ondersteunen landbouwbedrijven
23. Voeren van klimaatgericht natuurgebied

- Hoeveelheid broeikasgasemissies bespaard in landbouw

https://klimaatmonitor.databank.nl/viewer?workspace_guid=0715c79a-6913-4bae-9f7f-0ebf138cf163

	2020	2021	2022	2023	2024
Broeikasgasemissies bespaard in de landbouw (TJ). Het gaat wel om aardgas en elektriciteit.	2.809	2.616	1.898	1.530	1.597

- Hoeveelheid broeikasgasemissies bespaard in veenweidegebied

We beschikken nog niet over deze cijfers. Deze indicator is onderdeel van het groeimodel.

- % geambieerde CO₂-winst door Friese bomen en bossenstrategie behaald

We beschikken nog niet over deze cijfers. Deze indicator is onderdeel van het groeimodel.

Actie is relevant maar (nog) niet te vertalen in indicatoren

Provinciale acties in het klimaatakkoord

9. Opstellen regionaal programma emissieloos

Het Regionaal Mobiliteitsprogramma Fryslân besteedt aandacht aan emissieloze mobiliteit.

13. Inrichten en versterken regionaal mobiliteitsplatform

De samenwerking t.a.v. het Regionaal Mobiliteitsprogramma Fryslân en de Regionale Aanpak Laadinfrastructuur verloopt goed. Het wordt nog verkend welke meerwaarde een apart platform kan hebben.

17. Aanpakken onderwijstijden en hyperspits

Geen indicator die de voortgang van de provinciale actie weergeeft.

Actie-indicator is irrelevant

Provinciale acties in het klimaatakkoord:

2. Vergoeden planschade

Het is beleidsmatig geregeld dat projecten zelf voorzien in nadeelcompensatie.

11. Handhaven CO₂-norm mobiliteit

De gemeenten zijn bevoegd voor de handhaving van de CO₂-norm mobiliteit en het toezicht hierop wordt door de FUMO uitgevoerd.

19. Verlenen vergunningen CO₂-maatregelen

Vanaf 1-7-2023 vallen alle (toen nog inrichtingen) MBA-locaties (milieubelastende activiteiten) wat betreft energievoorschriften onder algemene regelgeving. Dat betekent dat er geen energievoorschriften meer in de omgevingsvergunningen mogen worden opgenomen en dat bestaande energievoorschriften in vigerende omgevingsvergunningen zijn vervallen (zoals jaarlijks rapporteren) of komen te vervallen per 1-7-2026.

Bijlage 15. Begrippenlijst

Algemene middelen

Dekkingsmiddelen waarbij vooraf geen specifieke bestemming is meegegeven, bijvoorbeeld de algemene uitkering uit het provinciefonds en de opbrengst uit de opcenten motorrijtuigenbelasting.

Accres

Het accres is het bedrag waarmee het beschikbare bedrag van het provinciefonds jaarlijks wordt aangepast, gebaseerd op een bestuurlijk overeengekomen normeringssystematiek.

Balans

Overzicht van de waarde van de activa (bezittingen, vorderingen) en passiva (reserves, voorzieningen, schulden) op één moment, bijvoorbeeld op 31 december van het kalenderjaar. De balans is een verplicht onderdeel van de jaarrekening. In de begroting wordt een geprognosticeerde balans opgenomen.

Baten en lasten

De provincie is verplicht het zogenoemde stelsel van baten en lasten toe te passen. Uitgangspunt voor het jaar waarin de lasten worden geraamd, c.q. verantwoord is het (verwachte) moment van prestatielevering. Dit in plaats van het betaalmoment (kasstelsel). Voor projectsubsidies geldt in principe dat de lasten worden genomen in het 1e jaar van de projectperiode, tenzij de subsidie het vastgestelde grensbedrag voor lastneming overschrijdt en uit de beschikking blijkt dat de activiteiten in meerdere jaren zal plaatsvinden.

Begroting

Het overzicht van de geraamde (verwachte) kosten en opbrengsten in een bepaald jaar, opgezet volgens het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV). De begroting wordt vastgesteld door Provinciale Staten. In tegenstelling tot het rijk is de provincie verplicht met een sluitende begroting te werken.

Begrotingssaldo

Het saldo van in de begroting geraamde baten en lasten in de exploitatie (programma's).

Begrotingswijziging

Een aanpassing van de ramingen van baten en lasten tijdens het begrotingsjaar. Begrotingswijzigingen wordt vastgesteld door Provinciale Staten, behoudens enkele begrotingswijzigingen die door Gedeputeerde Staten onder mandaat worden vastgesteld.

Besluit begroting en verantwoording decentrale overheden (BBV)

Wettelijk bepaalde voorschriften voor de inrichting van de provinciale administratie inclusief begroting en de jaarstukken.

Crediteuren

Balanspost (schuld) aan de passivakant van de balans. Indien prestaties door een derde aan de provincie geleverd zijn, maar de betaling in het volgende begrotingsjaar volgt wordt de volledige last in het jaar van levering genomen. Het nog te betalen bedrag wordt als schuld op de balans verantwoord. Deze methodiek vloeit voort uit het stelsel van baten en lasten, waarbij niet het betaalmoment, maar het moment van prestatielevering leidend is voor de ramingen en verantwoording van uitgaven en inkomsten. Zie hierboven bij baten en lasten.

Decentralisatie-uitkering provinciefonds

Een decentralisatie-uitkering is een uitkering voor een taak die het Rijk aan de provincie heeft overgedragen. De uitkering maakt deel uit van het provinciefonds, maar heeft een eigen verdeling over de provincies. Er vindt geen verantwoording naar het Rijk plaats, zoals bij een specifieke uitkering wel het geval is.

EMU-saldo

Het EMU-saldo is het totaal aan inkomsten min de uitgaven van het rijk, sociale fondsen en lokale overheden. Hier zitten ook inkomsten en uitgaven bij met een kapitaalkarakter. Zoals aan- en verkopen van grond, investeringen, investeringsbijdragen en opbrengsten uit de verkoop van gas.

Exploitatie

De baten en lasten in de beleidsprogramma's. Dit betreffen de lopende inkomsten en uitgaven met betrekking tot een kalenderjaar, geraamd en verantwoord conform het stelsel van baten en lasten. Dit in tegenstelling tot investeringsuitgaven. Na oplevering van het investeringsproject worden de op de balans geactiveerde uitgaven afgeschreven. De afschrijvingslasten worden in de exploitatie bij de betreffende programma's geraamd, c.q. verantwoord.

Financiële beheershandeling

Handelingen zoals aanbesteden, inkopen en het verstrekken van subsidies. Deze handelingen leiden tot het verantwoorden van baten, lasten en balansmutaties in de jaarrekening. Financiële beheershandelingen zijn onderwerp van de interne controle op de rechtmatigheid en de externe controle op getrouwheid.

IBOI

Prijs bruto overheidsinvesteringen (IBOI): de gemiddelde prijsstijging van de bruto investeringen van de collectieve sector.

Jaarrekening

Overzicht van de in een bepaald jaar gerealiseerde baten en lasten. In de jaarrekening is een balans opgenomen waaruit de vermogenspositie blijkt.

Jaarrekeningresultaat

Het saldo van gerealiseerde baten en lasten in de jaarrekening. Een positief jaarrekeningresultaat wordt toegevoegd aan de vrij aanwendbare reserve (eigen vermogen). Een negatief jaarrekeningresultaat wordt opgevangen door een onttrekking aan de vrij aanwendbare reserve.

Leges

Leges worden geheven ter dekking van de kosten van provinciale dienstverlening.

Normenkader

Overzicht van wet- en regelgeving (extern en intern) aan de hand waarvan de accountant de getrouwheid van de financiële beheershandelingen controleert. In de beleidsprogramma's wordt de relevante wet- en regelgeving aangegeven.

Overlopende passiva

Dit zijn bijdragen van andere overheden voor specifieke doelen. Voor deze bijdragen geldt een verplichting tot terugbetalen in het geval van niet-besteding. De nog te ontvangen of terug te betalen bedragen worden verantwoord op de balans. De besteding en de daar tegenoverstaande dekking (bate) worden in de exploitatie (programma's) ten laste van deze balansposten verantwoord. Tegenover de last staat doorgaans een bate met dezelfde hoogte. Het gebruik van overlopende passiva is verplicht op grond van het Besluit Begroting en Verantwoording Provincies en gemeenten (BBV).

Planning- en controlcyclus

De jaarlijks terugkerende cyclus van kadernota, begroting, de bestuursrapportage, het autorisatiemoment december en de jaarstukken.

Provinciefonds

Uitkering van het rijk die de provincie in principe vrij mag besteden. Dit ter onderscheiding van specifieke uitkeringen met een gebonden besteding en verantwoording.

Reserve

Reserves behoren tot het eigen vermogen en kunnen worden ingedeeld in algemene en bestemmingsreserves. Aan bestemmingsreserves is door Provinciale Staten een bepaalde bestemming gegeven. Reserves waar geen bestemmingen (claims) op rusten bepalen voor een belangrijk deel de beschikbare weerstandscapaciteit.

Risicoparaagraaf

Onderdeel van de paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing waarin wordt ingegaan op risico's waarvoor geen beheersmaatregelen zoals voorzieningen en verzekeringen zijn getroffen. Indien een risico zich voltrekt dan kunnen de hieruit voortvloeiende kosten eventueel ten laste van de beschikbare weerstandscapaciteit gebracht worden.

SiSa-verantwoording

SiSa staat voor Single Information, Single Audit en is de wijze waarop onder andere provincies, maar ook gemeenten en gemeenschappelijke regelingen, zich jaarlijks verantwoorden naar het Rijk en provincies over de besteding van specifieke uitkeringen.

Specifieke uitkering

Door een ministerie aan de provincie verstrekte gelden ter uitvoering van een specifieke taak. Een specifieke uitkering (SPUK) mag alleen aan het voorgeschreven doel worden besteed. Verantwoording vindt plaats via de SiSa-verantwoording.

Structurele budgetten

Middelen voor jaarlijks terugkomende uitgaven.

Niet structurele budgetten

Niet structurele budgetten (o.a. tijdelijke budgetten, reserves en voorzieningen) zijn geraamde uitgaven (lasten) die aan een specifieke periode zijn toegekend.

Tijdelijke Budgetten

Budgetten die voor een bepaalde periode in de begroting worden opgenomen. Elk tijdelijk budget heeft een einddatum. Er zijn 2 categorieën tijdelijke budgetten:

Categorie A: Overeenkomsten met medeoverheden en andere partijen

Bij deze categorie zijn er getekende overeenkomsten met derden waarin is opgenomen wat het resultaat moet zijn en welke bijdrage de provincie en de overige partijen leveren over de gehele looptijd van de overeenkomst. Na afloop van het project wordt er financieel afgerekend met de derde. Ten laste van deze budgetten kunnen meerjarige verplichtingen worden aangegaan voor maximaal de hoogte van de in de Meerjarenbegroting opgenomen bedragen. Bij de jaarovergang blijven de resterende middelen (al dan niet 'verplicht') beschikbaar voor deze projecten gedurende de looptijd van de overeenkomst.

Categorie B: Tijdelijke budgetten zonder overeenkomsten met derden

Dit zijn de overige tijdelijke budgetten. Bij deze tijdelijke budgetten kunnen meerjarige verplichtingen worden aangegaan voor maximaal de hoogte van de in de Meerjarenbegroting opgenomen bedragen. Bij de jaarovergang blijven alleen de in dat jaar nog openstaande subsidieplafonds en de subsidieverplichtingen die nog ontstaan in verband met opschortende voorwaarden beschikbaar mits het budget in dat jaar toereikend was. Overige niet bestede en verplichte gelden vallen vrij naar het rekeningssaldo.

Treasury

Het geheel van activiteiten voor het beheer van de liquide middelen (geldstromen) en de financiering van de provinciale taken.

Voorziening

Voorzieningen worden gevormd voor risico's die financieel te kwantificeren zijn en voor niet bestede middelen van derden met een specifiek bestedingsdoel, met uitzondering van niet bestede middelen van Europese en Nederlandse overheidslichamen. Voorzieningen behoren tot het vreemd vermogen.

Weerstandsvermogen

Het weerstandsvermogen is een maatstaf om te beoordelen of de provincie in staat is om nadelige gevolgen van risico's op te vangen. Dit zonder dat daarbij de continuïteit van de uitvoering van taken in gevaar komt dan wel dat het beleid moet worden gewijzigd.

Het weerstandsvermogen is afhankelijk van de 'benodigde weerstandscapaciteit' en de 'beschikbare weerstandscapaciteit'.

Bijlage 16. Trends Staat van Fryslân

Kerngegevens Fryslân

Voor deze gegevens verwijzen we naar de digitale omgeving van de Staat van Fryslân. Dit is de toegangspoort tot een breed palet aan beleidsinformatie, kaarten en overige publicaties. De inhoud is toegesneden op het beleid van de provincie Fryslân, maar kan ook voor andere organisaties en burgers interessant zijn. In de databank staan tabellen, grafieken en kaarten op verschillende schaalniveaus.

Link: [Trends Staat van Fryslân](#)